

İKİ AYLIK SOSYALİST SİYASİ KÜLTÜR DERGİSİ. FİYATI 3.000.000. TL

KIZILCIK

OCAK
ŞUBAT
2004

19

Siz hala babalarınızın
emperyalizmiyle mi
savaşyorsunuz?
Kenan Somer

İsrail içerden
fethedilmeden Filistin
özgürleşemez
Merdan Yanardağ

Alevilik-Bektaşiliğin
felsefi boyutları
Esat Korkmaz

Türban/Kara Çarşaf
Halim Togan

Kamu reformu tasarısı
Yücel Gürsel

Irak'ta ABD işgaline
karşı direniş – Din,
ulusalcılık ve sol
Güray Öz

Göçün, salgınların, orga-
nize suçun, fuhuşun
küreselleşmesi
Yalçın Yusufoğlu

Sınıf mücadelesi ve
parti
Hüseyin Hasançebi

Etkin, üretken
bir parti
İ. Barut

Ülkü Tamer şiiri
Konur Ertop

Donatello
Orhan Aydın

Bu sayıda

Kapak ve iç sayfalarda:
Donatello'nun heykelleri

5 Kıbrıs vardır ya da yoktur

6 Hayat ağacı

10 Siz hâlâ babalarınızın
emperyalizmiyle mi savaşıyorsunuz?

Kenan Somer
"Faşizmin sosyalistlere mahsus cümle kapısını
ulusalci sol, komünizmin umuma mahsus
cümle kapısını sınıfsalci sol simgeliyor."

16 İsrail içerden fethedilmeden özgürleşemez
Merdan Yanardağ

17 Türban ve kara çarşaf
Halim Togan

Din halklara lazımsa, niçin lazımdır?

22 Alevilik-Bektaşiliğin felsefi boyutları
Esat Korkmaz

27 Kamu yönetimi reform tasarısı
Yücel Gürsel
Değerlendirme ve tutum belirleme önerisi

28 TÜPRAŞ dersleri

Sosyalist sol, özelleştirmelere direnmede
üzerine düşeni ne kadar yerine getirdi?

31 Sağlık hizmetleri talebi ve piyasa
Metin Ateş

35 Din, ulusalcılık ve sol
Güray öz

41 "Küreselleşme" ve reel sosyalizm
Engin Erkiner

49 Göçün, salgınların, organize
suçun, fuhuşun küreselleşmesi
Yalçın Yusufoglu

52 Hindiler Şükran Günü'nden hoşlanır mı?
Arundhati Roy
Mumbai Dünya Sosyal Forumu'nda konuşma (çeviri)

56 Akıl yürümelidir
Hüseyin Hasançebi

Kapitalizm, sınıf mücadelesi, Parti

63 Etkin, üretken bir parti
İ. Barut

72 Donatello
Ayfer Coşkun

74 Ülkü Tamer şiiri
Konur Ertop

77 "Afro-Cuban" sarsıntısı
Orhan Aydın

Fransa'da "türban" tartışması
"Laik cumhuriyet" bahane. Hedef,
Müslüman Fransızlar'la Fransa'da
Müslümanlar. Chirac, Le Pen'in
yabancı düşmanı ajitasyonu
karşısında sağın oy kaybını
önleme önlemi alıyor.

"Batı bana ihanet etti!"
Sözde halk devrimiyle gitti.
NATO tezgahı olduğu en baştan
belliydi. İnkâra kalkan da olmadı.
Artık böyle şeyler açık açık
konuşuluyor, resmi ağızlardan
ilan ediliyor. Kimse tınmıyor.
"Mukaddes (mülevves) İttifak"
iş başında.

Orada da bombalar patladı.

Kuzey Irak Kürtleri kendilerini ikinci
bir İsrail konumuna düşürecek bir yol
izlemekle nasıl bir "tarihsel hata"
yaptıklarını görecekler. Siyasette hata,
"cürüm"den beterdur. Bağımsız gelecek-
lerini Irak ve bütün Ortadoğu halklarının
kurtuluşunda görmeleri gerekirdi,
bay Bush ve taifesinin politikalarının
esiri olmakta değil.

YAYIN KURULU: Ali Rıza Tura, Cahit Mete, Çan Kayabal,
Hüseyin Hasançebi, Kaan Toker, Mehmet Özgen, Tektaş Ağaoğlu, Zekiye Ankel

Sahibi ve Sorumlu Yazışmaları Müdürü: Can Kayabal. **İrtibat Adresi:**
Moda Cad. No:6/57 Kadıköy-İST. Tel: (0216) 338 23 04, Fax: 0216
336 34 35 **Posta Çeki Hesap No:** 1052647-Züleyha Yıldız. **Grafik:**
Kızılçık. **e-posta:** kizilcik2004@yahoo.com **Basım:** Engin Yayıncılık.

Az daha, bu yaşında, hapsi boyluyordu... Suçu?

Dört beş kez kapatılan partisinin parasını devletten kaçırmak.

Devletin kılıcı karşısında boynumuz kıldan ince demeyen her parti yöneticisi bu "suç"u işler.

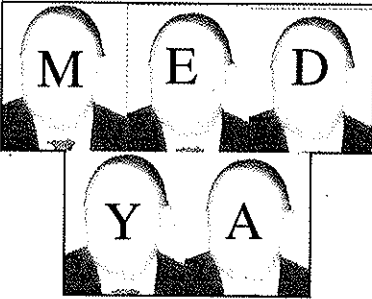
Yoksa siyasette işi ne? Siyasi parti devletin bir uzantısı mı?

İzmir'de ahali insan hakları için, İstanbul'da öğrenciler baskıya karşı yürüyünce üzerlerine biber gazı yağdırıldı. (Nerden ithal edilmişti?)

İçişleri bakanı eski emniyetçi ve ANAP'lı, şimdi AKePe'li.

Bu işlerin erbabı.

Saddam Hüseyin yakalanınca "Bağdat bülbulü" diye manşet attilar, Pentagon mahreçli ağır askeri sansür yüklü "haber"ler üzerine.

Kendi çukurlarından öttüler. Dünya "küreselleşiyor", yüzüzlük sınır tanımıyor.

KIZILCIK

"Demokrasi"

Önümüzdeki yerel seçimleri de yine "büyük fark"la AKP'nin kazanacağından kimsenin şüphesi yok. Çıkacak sonucun "halkımızın iradesi"ni temsil edeceğinden del! Tam da bu sırada kamu yönetimi ve yerel yönetimlerde "reform" dalgası estiren yasa tasarıları AKP'lilerin âcil gündeminde. Bu reformun, gerçekte, yerel yönetimlerle birlikte genel kamu yönetimini tümüyle dünya tekellerinin ve onların uzantısı olmaya can atan yerli özel sermayenin yeni bir sömürü tezgahına dönüştürmeyi amaçladığını bilenler biliyor ve orda burda, fırsat bulabildikçe söylüyorlar. Seçimi kazanacağı bilinen AKP'den aday adayı olmak için kuyruğa giren meşhur ya da meçhul türlü zevata dair haberlerin gürültüsünden, söylenen hiç bir şey kimsenin dikkatine ulaşmıyor.

Yüzde on barajlı seçim sistemi sayesinde Meclisi ele geçirenler bu defa belediyelerin de büyük çoğunluğunu ele geçirince, Türk siyasetinde merkeze oturduğu söylenen AKP'nin merkezden kasıt neyse onu kendine benzetme girişiminde bir adım daha atılmış olacak. Bunun hem kısa, hem de orta ve uzun vadede getireceği sonuçlara "halkımız"ın iradesi olarak katlanmak da herkesin boynunun borcu sayılacak. Sonra da, vebinin kerrakesi anlaşılıp ayyuka çıkınca, o aynı "halk"ımıza dönülüp, "Sen oy verdin, sen istedin, şimdi otur da hayrını gör!" denilecek.

Aynı başka alanlarda, söz gelimi dış politikada oluyor. Tam da şu sırada, herkesin dikkati seçim dumanları ardında dağılıp giderken, "halkımızın seçtiği" birileri ABD ile sessiz sedasız, yasal dayanakları da meşhuk yeni bir anlaşma kotardılar. Meşhur İncirlik üssü ABD'nin Ortadoğu'da "terörizmi denetleme ve önleme" ana üslerinden birine dönüştürüyor. ABD yönetimi Almanya'daki askeri varlığını oradan çekip Türkiye'ye yerleştiriyor. Yani ne oluyor? Türkiye - Bush'un Irak "koalisyonu"na baştan beri dahil olmuş olduğu bir kere daha teyit edilerek - Ortadoğu'da ve Avrasya'nın Güneydoğu kapısında ABD'nin "terörizme karşı savaş", yani Orta/Yakındoğu halklarına saldırı üssüne çevriliyor. AKP'nin başı bu planı bağlamak için Bayram öncesi Bush'un yanına (Vaşington'a, Nevyork'a, ünlü/ünsüz bir takım lobilerin önüne) uçtu ve döndü. 1 Mart 2003 tezkere oylamasında kazaya uğrayıp yarım kalan proje şimdi tam uygulamaya konulacak. Ünlü 8,5 milyar dolarlık "hak ediş" gerçekleşecek!

"Halkımız", ezici çoğunluğuyla, böyle bir şeyi istiyor mu? İstemediğini her vesileyle belli ediyor etmesine de, ediyor da ne oluyor?

Birkaç ay önce İspanya'da da eski Franko faşizmi artığı bir başbakan, yüzde doksan kamuoyu eğilimini hiçe sayarak Irak'a asker gönderme kararını uyguladı. Türkiye'nin, "halkımız"ın seçtiği birilerinin elinde demokratikleşme yolunda ileri adımlar attığı söyleniyor. İspanya demokratik bir ülke değil mi?

Öyleyse bu olanlar ne?

Ağızlarından hiç düşmeyen şu "demokrasi" denilen şeyde bir şey var ama ne var (ya da yok) acaba?

Seçim ve gündemi

Sosyalist sol partiler önümüzdeki seçimde, DEHAP dışında hiç bir siyasi hükmü olmayan parti msveddeleriyle birlikte olmak yerine, onlarla aralarına kesin bir set ekselendi çok daha iyi olurdu. İdeolojik netlik ve bağımsız sınıf siyaseti açısından bunun önemi günümüz koşullarında ne kadar "abartılsa" azdır. Sosyalist partiler arasında "oy yarışı"ndan kaçınmak iyidir de, bunun yolunu "sağı karşı" birlik oluşturma tutkusuna kapılarak, ya da "marjinal kalmak"tan korkarak öyle bir birliğe savrulmada görmemek gerekiyor. Kaldı ki, öyle bir birliklelikte sağılanacak oyların toplamı, sözgelimi, CHP'ye seçim kaybettirmeye bile yetmez. DEHAP'la işbirliğinden alınacak sonuçta ise sosyalist oyların katkısı nicel ve nitel olarak ne DEHAP için hatırı sayılır bir değer ifade edecek, ne de sosyalistlere kayda değer bir yarar sağılayacaktır.

Demokratik bir jest olarak hep birlikte DEHAP'a oy verme ağırsı dışında yapılabilecek şey, sosyalist solun bütünüyle kendi bağımsız varlığı ne ise ve neye yetiyorsa, bu seçimde onunla *kendi adına* yer almasıydı: kendi içinde ana hatlarda birlik olup ayrılık noktalarını gmmeden birlikte davranarak.

Bu, belli bir tek çatı altında da olabilirdi, hep birlikte desteklenecek bağımsız adaylarla da. Şu ya da bu "mevzi"yi kazanma hayali ile de değil, topluca yürütülecek aktif propaganda/ajitasyon eylemi için. Sosyalist solun ülke siyasetinde ş u anki varlığı "sosyalizmi ya da sosyalistleri yerel meclislere taşıma"ya yetmez. Sosyalist propaganda/ajitasyonu seçim koşullarında kitlelere taşımaya ve bundan, ilerisi için hem kendi adına, hem de emekçiler nezdinde hatırı sayılır birikimler sağılamaya yeter. Bu kadarını küçümseyecek olanlar, kendilerine ne için *sosyalist* sol dediklerini bir kere daha düşünseler iyi ederler.

Son yerel seçimden bu yana bu partiler ve çevreler yerel sorunlar ve belediyelerle ilgili kapsamlı bir kitle çalışması yrttiler de biz mi hiç görmüyoruz ya da duymuyoruz? Diş e dokunur bir potansiyeli harekete geçirecek bir çalışma olmuş olsaydı işler ve durum – alternatif ittifak seçenekleri, ş u, bu, vb.– ş imdi olduğundan çok başka olurdu.

Sosyalist solda temel yanlış, ş u sıra, emekçi kitleler içinde hiç de marjinal olmayan bilinlen-

me ve eylem potansiyelini marjinal örgütlenme ve adeta rutin siyasi faaliyetle harekete geçirme anlayışı ve gayretidir. Bundan doğan zaafiyet, her iki seçim arasında geçen yıllarda yapılmayan kitle çalışması yerine iki üç aylık âcil "seçim çalışması" ikame edilmek istenince, seçim sonuçlarında gln rakkamlarla açığa çıkıyor. Bozulan morallerin düzelmesi de bir hayli zaman alıyor. Her seçimde tekerrür eden bu olgudan niçin hiç ders alınmadığı anlaşılabilir bir şey değildir.

Kızılçık 'ın 2002 Kasım genel seçimi için söyledikleri bu seçim için de geçerlidir: "Seçim ve parlamento çalışması, temel örgütlenme ve siyasal eylem sürecinde varılacak bir uğraktır. Hayatın her alanında varsak eğer, yolumuz parlamentoya çıkar. O zaman orada da sınıf adına bir iş e yararız... Ne yapılacaksa sınıfın içinde, sınıfla birlikte yapılacaktır, sınıf adına değil." (Kızılçık , sayı 13, Eylül-Ekim 2002.)

Sosyalist solun bu anlamda ve kapsamda marjinallığı aşmayı başaramadığı hiç bir yerel seçim, yerel yönetimler alanında özlenen ve geekleşmesine teorik olarak umut bağlanan demokratikleşmeye hizmet etmez. Sağı sollu burjuva partiler arası yerel iktidar heaplaşması-na sahne olmaktan ve sermaye egemenliğinin kendini toplumsallaştırması yolunda bir adım daha atılmasına hizmet etmekten başka bir işlev görmez.

Buna karşı bu seçim özelinde öncelikle yapılması gereken şeylerden biri –bizce en önemlisi– seçmenlerin yerel sorunlarına dair ş ikayet eteleleri çıkarmak yerine, bunların ne olduğunu zaten kendileri çok iyi bilen ve yaşayan belde sakinlerine yeni örgütlenme biçimleri sunmaktır. AKP hükümetinin yalan fıçısı içine batırıp batırıp çıkardığı "Bütün yetkiler ve imkanlar belediyelere!" sloganının i yüzü teşhir edilirken, asıl, belde sakinlerinin aktif denetim ve yaptırım amaçlı bağımsız ve kapsamlı paralel örgütlenme ihtiyaı vurgulansa ve bu ihtiyaı karşılamının tarz ve usulü üzerine ciddi bir tartışmanın seçim gündemini işgal etmesi sağılansa iyi olur. Bu başarılıabilirse dört beş yıl sonra yeni bir seçimin gelip atması beklenmeksizin geçecek sürede yapılacak kitle çalışmasının da ana hatları ş imdiden belirlenir. Fena mı olur?

Terör

ABD, -isteyen emperyalizm demeyebilir- sürdürülebilir bir dünya patronluğunu elde edebilmek için eskisinden daha geniş ve daha derin bir "terör" tanımına ihtiyacı bulunduğunu farkettiğinden beri (11 Eylül) o yeni tanımla oluşturmaya çalışıyor. Tanım henüz evrensel kabul görüp yerine oturmadığı için, ABD'nin terördür dediğine herkes terör demiyor. Tartışma sürüyor. Daha çok sürecek gibi. Çünkü ABD yeni terör tanımını aç ve yoksulların iş ve ekmek için başkaldırmasını da, ezilen sınıfların dünya çapında nefis müdafaası olan mücadelelerini de kapsasın istiyor. Uluslararası hukuk, literatür, politika buna göre yeniden düzenlensin diye diyor. Tartışma sürüyor.

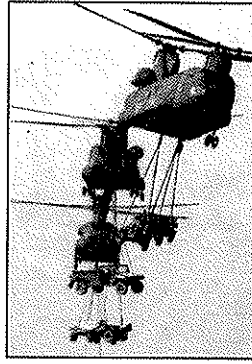
Bu tartışmalı terörü Türkiye 2003 yılı sonunda tanıdı. Duraksamaksızın, terördür dedi. Kızıcılık da buna terör diyor. Ama klasik terörden farklı bazı özelliklerinin altını çiziyor. Bu farklılıklar, olayı terör tanımı dışına çıkardığı için değil, ABD'nin dayatmaya çalıştığı terör tanımını tuzağına düşmek açısından önemli.

İstanbul'daki terör için bakanlar, valiler, emniyet müdürleri "yeni bir örgüt" işi dediler. Her "yeni örgüt" muamma olduğu için muamma demek istediler. Türk toplum hayatının dışında, "el Kaide" bağlantılı bir mazarrat olduğunu ima ettiler.

Seçtikleri hedeflerle kim olduklarını ve amaçlarını açıkça söylemiş olsalar bile devlet için bu teröristlerin "muamma" olarak kalması iyidir. Ama Başbakan boş bulunup, "mesajı aldığından" söz etti. Demek ki teröristleri tanıyordu. Nerden tanıyordu? Belki de Bosna'dan veya Çeçenistan'dan. Kim bilir, belki de Afganistan'dan? Türk emniyetinin muammayı çok çabuk ve kolay çözmesi de ilginç değil miydi?

İstanbul'daki terörün İsrail ve İngiltere üzerinden belli bir siyaseti hedef aldığı belliydi. Türkiye de hedef seçilen siyasetin bir parçasıydı. Demek ki, eylemin bir söylemek istediği vardı, bunu devlet ve hükümet anlamak istemese de, duyan herkes anlıyordu. Olaydan az sonra yapılan ciddi bir kamuoyu araştırmasında, "Türkiye Irak'a saldıran ABD'nin yanında yer aldığı için" bombalar patladı diyenlerin sayısı %60'ın üzerindeydi.

Bu teröre terör denmesinde güçlük çekilmesinin nedenlerine gelince... Gerçekten güçlükler var. Teröre benziyor ama, bay Bush'un diline pelesenk "terör"ü aşıyor. Her şeyden önce, "evrensel" deniyor. Demek ki evrensel bir dava, evrensel bir amaç güdüyor. Dünyanın bugünkü ahvalini genel bir savaş olarak algılıyor ve sava-

şın taraflarından biri gibi davranıyor. Daha somutlamak için İsrail devlet felsefesi ya da Bush ve efradının felsefesi örnek verilebilir. Onların "düşman"ları var, savaşıyorlar. Bu "terör"ün de "düşman"ı var, savaşıyor. "İslami" kimliğinin öne çıkar görünmesi kafaları karıştırıyor, bütün dünya çapında süregelen ağır sömürü koşullarının doğurduğu sınıfsal gerilimlerin gözardı edilmesine neden oluyor. Türkiye özelinde de "İslami terör" nitelemesinin, Bush/Blair ikilisinden yana olmaya değilse, iç siyasi dengeleri karıştırmaya yönelik olmaktan başka bir işlevi olmadığı görülüyor.

İlginç olacağı besbelli bir gelişme var önümüzde. ABD, vahşi bir ayı misali girdi dünyanın bozkırına. Ürküttü, korkuttu, milyarlarca biçare insanı. Bu insanların şimdiki gibi yaşayıp gitmekten öte kaçacakları bir yerleri yok. Batı'ya gitmelerine izin verilmiyor, göç yolları kapalı, silahlı birliklerle, muhriplerle korunuyor. Kendi topraklarında kendilerince yaşamalarına izin verilmiyor; o topraklar artık onların değil: başkalarının stratejik harekât ve yağma alanı. Hitler, Doğu Avrupa ve Rusya'yı Alman milli çıkarının lebensraum'u (hayat alanı) ilan etmişti. Vaşington'daki neo-con'ların gözünde bütün dünya Amerikan milli çıkarının lebensraum'u.

Tarihsel olarak emperyalizm ile halklar arasında ipler hiç bu kadar gerilmemişti. Kapitalizmin kendi iç dinamikleri sömürünün ekonomik mekanizmalarında tıkanma yaratma yönünde işleye işleye dünya öyle bir yere geldi ki, eski usul emperyalistlik eskisi kadar kârlı bir iş olmaktan çıktı.

Güzel. Burdan, emperyalizmin de artık değiştiği varsayımına geçebiliriz. Elbette değişmiştir. Çaresizlere böyle yekten, "sebepsiz" yere saldırması sebepsiz olamaz. Kendi krizini dünyaya yayarak sırtından atabildiği koşullar ve dinamikler işlemiyor artık. Dünya tekelleriyle ulusal ölçekte yedekçileri, insanlara, "Bırakın sizi biraz daha çok sömürelim, yeter ki yarın bugünden daha iyi yaşayasınız!" diymiyorlar. Gelecek için onlara sadece yoksullaşma ve umutsuzluk vaadediyorlar, itiraz edecek olanlara da namlunun ucunu gösteriyorlar.

Buna karşı ne yapılabilir? Kendi hayatlarından başka silahları olmayan kimileri dünyanın her yanında, orda burda, bildiklerini okuyorlar. Buna terör dense ne olur, denmese ne fark eder? Meselenin gerçek muhatabı onlar değil. Herhalde Vaşington'da izana ve insafa davet edilecek neo-con'lar da değil.

Kim?

Kıbrıs vardır ya da yoktur

Bir dönem "Muz devletleri" deniyordu. Kavram yerine cuk oturuyordu. Anlatılmak istenen şeyi anlatıyordu. Bu tür devletlerin "kendi kaderleri" yoktu. Muz devleti, ipleri başka devletin elinde olan bir devlet biçimiydi. Bu devletler adına konuşan, karar veren başka devletlerdi. Dünyayı yöneten güçlerin fırsatını buldukça bir hamlede işgal ettikleri, kendi memurlarını işbaşına getirdikleri devletlerdi. Muz devletleri hem devlet, hem toplum olarak yoktular. Bu muz devletleri 20. Yüzyıl dengeleri içinde, bir kaç istisna dışında -ve Ortadoğu'nun "petrol kuyusu devletleri" hariç- şimdilik birer "normal devlet"e dönüşmüşlerdi.

Bazı gelişmeler oldu, dünya dengeleri değişti. Tevatür, "Yeni" bir dünya kurulduğu yönünde. Kim kuruyor, nasıl kuruyor, belli. Bu "yeni dünya"nın hepten muz devletleri dünyası olacağına dair alâmet çok. Dünyanın patronu pozunda bir devlet, en büyük emperyalist, eski dönemin normal devletlerini de tek tek muz devletine dönüştürmek istiyor. İtirazı olanları bombalıyor, işgal ediyor, gözdağı veriyor.

Kıbrıs, Türkiye gidip yarısını işgal edinceye kadar nisbeten "normal devlet"ti. İşgal uzayıp gittikçe Kıbrıs bir "muz devletçisi"ne dönüştü. Süreç Kıbrıs toplumunu da çürüttü. Toplumun bağımsız olmaya temel teşkil eden kimliğini sulandırdı. Kendi kaderini tayin iddiasını taşıyan ve aynı zamanda Ada'yı iki halkıyla birlikte Batı'nın soğuk savaş stratejisinden koparmak isteyen siyasal güçler Kıbrıs'ta her zaman iktidar eşiğinde güçlerken bugün bu toplumsal irade de ortadan kalktı. AB'ye girmekten başka bütün seçenekleri günah sayılıp yasaklanan bir Kıbrıs var artık.

Kıbrıs'ta Güney'de AKEL, Kuzey'de CTP Ada'nın emekçi ekseni ve bağımsızlıkçı iradesini temsil eden ortak bir gelenekten geliyorlar. Ama bu ortak gelenek Kıbrıs'a ait olan bütün tezlerini terketti. Ortak geleneğin AB'ye girmekten başka bir ortaklığı kalmadı. AB'ye girmekten başka bir varlık nedeni de kalmadı. Bu hal, AB'ye girse de, girmese de ortada Kıbrıs diye bir devlet ve bir toplumun kalmadığını gösteren bir haldir. Böyle oluncâ Kuzey Kıbrıslılar'ın da -Ada'nın yerli ahalisinden olsun, sonradan göç ettirilenler

olsun- geleceklerini daha bugünden AB'de görmeleri anlaşılabilir bir şeydir. KKTC denilen emrivaki devletçikten kendilerine bir hayır gelmemiş olduğunu, bundan sonra da hiç gelmeyeceğini en iyi onlar biliyorlar. Türkiye'den bakıp "milli dava"dan taviz vermeme adına kıyameti koparanların kendilerini çaresizlik içinde yaşamaya

mahkum etmekten başka bir şey yapmadıklarını düşünüyorlar.

Kıbrıs, Güney'den ve Kuzey'den, "ilerici güç"lerinin kendi asli misyonlarına ihanet etmeleriyle bu hale düşmüştür. Kıbrıs solu "AB solu ile bütünleşmek"ten dem vurup kendine yeni bir "sol vizyon" edinme ham hayaliyle kendini tükettiğine göre, Kıbrıs için vahlanacak bir şey kalmamıştır. Solun böylesinin de arkasından söylenecek her hangi bir şey kalmamıştır. Bu kadar karamsarlık neye yarar diye sorulabilir. Kendilerine ham hayalcilikten başka bir seçenek bırakmamış olanlar karşısında bu soruya verilecek cevap yoktur.

Türkiye açısından bakarsak olan şudur: Türkiye, Kıbrıs'ın Kıbrıs olmaktan çıkması için yapacağını yapmıştır. İş tamamlanmıştır. Artık seyircidir. Seyirci oyuna katılamaz. Türkiye oyununun dışına itilmiştir. Orda ne oluyor, ne olacak, ne olsun, ne olmasın diye kendi içinde "tarafdar" dalaşlarıyla oyalanacaktır bir süre daha, o kadar. Taraflar Kıbrıs ve Kıbrıslılar için bir şey istediklerinden değil, birbirleriyle davalı olduklarından dalaşmaktadırlar. Davanın esası AB'ye kapılanmak olduğu için, hüküm çoktan verilmiştir.

İş buraya vardikten sonra ne Denktaş bir işe yarar, ne de "ulus-devlet" denilen derin devlet babalanması. En doğrusu, "ulusçu Türkler"in AB'ye giriş imzasını atmaya Denktaş'ı memur etmeleri idi. Bu da oldu. Bu eski İngiliz savcısı, kendinden istenen her taklayı atmanın emsalsiz ustalarındandır. Hep işe yaramıştır, gene yarar.

Kıbrıs AB'ye girecek ve hem zenginleşip, hem yoksullaşacak. Bu turistik adada efendilerin olabilmesi için kölelerin de olması gerekir. Rum-Türk gibi, Hristiyan-Müslüman gibi soyutlamaları imkansız kılan bir durumdur "köle"lik. Eşitleyici, birleştirici bir kimliktir. O kimlikle ne yapılır, ne edilir, nasıl yaşanır, yaşayanlar görecek.

“Saddam”

Her toplumun, maddi süreçlere gösterdiği özgün tepkinin gene maddi olan tarihsel dayanakları anlamında kendine has bir “engram”ı bulunduğu bahsedildi İdris Küçükömer ama anlaşılmazdı.

Perdede en son Saddam Hüseyin görüldü. Bitliydi, dişleri çürüktü, saçları sakalı karıştı. Batı uygarlığının önünde diz çökmekten başka çaresi olmayan bir “Doğu Despotu”nun dekoru içindeydi.

İşi bitirilmişti.

İşi bitirilen despotla uygar Batı’nın önde gelenleri on beş yıl öncesine kadar uzun yıllar birlikte çok iş bitirmişlerdi. Bush/Blair ikilisi Irak’ta bulunamayan kitle imha silahlarının illa da var olduğunda niçin o kadar ısrarlılar? Bir bildikleri var ki ısrarlılar! Yeni açılan toplu mezarlardan yalnız despotun zamanında canına kıyılan insanların kemikleri mi çıkıyor? Despotla yıllar yılı sürdürülen işbirliğinin de iğrenç kokusu yayılıyor.

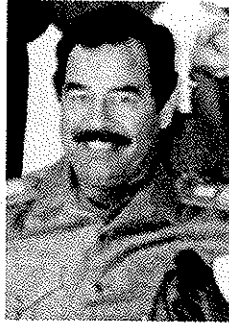
İş bitiricilerin Saddam Hüseyin’i yakalamış olduklarından da pişman olacakları günler çok uzak değil. Irak’ta “isyan”ın ardında onun olmadığı görüldü. Onun uğruna isyan edilmediği de. Despot yok işte, isyan ne olacak?

“İşi bitiren” Batı’nın kavramlarıyla buraya bir çentik atalım. Doğu, Zümrüt-ü Anka kuşu misali kendi küllerinden kendini yeniden yaratmaz mıydı? O halde neyi bitirdiniz? Blair, cinayet mahallinden bir türlü uzaklaşamayan kan tutmuş kaatil misali yine “ziyaret”e gittiği Basra’da konuşurken, “Fanatik İslam VIRÜSÜ” lafını ağızdan kaçırdı mı, kaçırmadı mı?

“İş”, beklenen yerden, olması gereken yerden, işçilerin, fabrikaların, bilim ve teknolojinin olduğu, yol yordam bilinen yerden değil de ters yerden, despotların, işbirlikçilerin, hainlerin, nerdeyse toplum bile olmayan toplulukların, kuru kalabalıkların, “halk”ların bulunduğu yerden başlıyor. Ama başlıyor.

Hegel, “Cermen dünyası dışında, Doğu’da, özgürlük yoktur,” demişti. İyi ki, yokmuş! Özgürlük yoksa, açlığı vardır. Yıkılan her despotun ardından özgürlüğe aç “halk”lar, özgürlüğün imkanlarını yokluyor. Öyle yokluyor, böyle yokluyor...

Ama yokluyor.

Ne malum?

Saddam Hüseyin’in ele geçirilişine dair her kare görüntü, her “haber” ya da “bilgi” ABD kaynaklıydı. O bile değil, doğrudan Pentagon mahreçli. Bu ne bizim yorumumuz, ne de başkalarının tahmini. Herkesin bildiği bir şey ve tek şey. Pentagon da inkar etmiyor.

Peki o halde ne oldu?

Muazzam bir askeri/politik propaganda operasyonu tarihi gerçeklik

yerine ikame edildi. Dünya kamuoyu “keriz” yerine konuldu. En çok da, bizim sazlı sözlü /boyalı basınımız keriz yerine konulmaktan sevindirik oldu.

İsyan

Bu teror denilen şey durmaz. Önü kesilemez. Kökü kazınamayacak. 21. Yüzyıl esas itibarıyla “terör yüzyılı” olacak.

Elini duvara çarpanın canı acır. Bay Bush teröre savaş açtı dedi, dünyaya meydan okuyup. Irak’ı işgal etti. Petrolüne el koydu, kamu mallarını satışa çıkardı. Her biri on ton ağırlığında misket bombaları ve cehennem füzeleriyle berhava ettiği şehirlerini “yeniden kurmak” için işsiz güçsüz fukara ahalinin emeğini uluslararası ihale yoluyla pazarlamaya koyuldu.

Eskimiş adı Yeni Dünya Düzeni olan “küreselleşen” dünyada herkes “kardeş” olacak, sınırlar ortadan kalkacak deniliyordu. Sınırların nasıl ve ne için ortadan kalktığını herkes gördü.

Irak’ta mesleklerini icra eden müstevli generaller Iraklı direnişçilere artık terörist diyemiyorlar: isyancı diyorlar. Önce “azınlık” Sünni

Baasçılar “isyan” ediyordu. Şimdi “çoğunluk” Şiiler, “Burası Irak.

Biz de Iraklı’yız. Siz kimsiniz, necisiniz? Kimin malını kime satıyorsunuz?” diyerek aktif direnişte yer almaya başlıyor.

“İsyan” büyüyecek. Irak’ta kalmayıp dışarı taşınca adı yine “terör” olacak. Bugün ABD’nin, yarın hangisiyse bir başka emperyalist gücün her saldırısı “terör” üretecek. Elini duvara kim çarparsa canı acıyacak.

Dünya değişiyor diyorlardı.

Dünya değişiyor, evet! En kaderci, miskin, sindirilmiş halklar soaka çıkıyor...

Kapan

Neo-con'lar ne yapmak istediklerini gösteriyorlar hep ama, insanların tepesine ölüm ve yıkım yağdırmaktan başka pek bir şey yapamayacakları da görülüyor. Yenilmez ilan edilen "emperyal" kaba kuvvet dünyanın gerçekliğine tosladı.

Afganistan'da işi zamana bırakmaktan başka çaresi yok. K. Kore'nin nükleer şantajına nerdeyse boyun eğmek üzere. İran'ın, "Saldırıyorum, ha!" demekle kırılmayacak çetin ceviz olduğunu görüyor. Avrupa'yı sözde ikiye böldü de, oradan burdan derleme birkaç yüz silahlı fedainin Irak'ta boy göstermesinden başka ne oldu? Çin'le davalı olmak – "insan hakları, özgürlük" filan... – nerdeee... o yana yan bakmaya bile korkuyor!

Irak macerası bugüne kadar beş yüzden fazla Amerikan yurtdaşının canına mal oldu. On bin de Iraklı'yı canından etti. Halen her gün beş-on Iraklı (polisi, sivili) "isyan"da ölüp gidiyor, gün oluyor ellisi, altmışı birden havaya uçuyor.

Bush ne kazandı? İki taraftan da onca insanın kanına girmekle kaldı. Üstelik şimdi bir de Şii'lerle uğraşmak zorunda.

"Amerika'nın Savaşı" Amerikalı'lar indinde de artık ters tepiyor. Savaş çıkırtkanlığı prim yapmıyor. Rumsfeld'ler, Condolessa Rice'lar filan ortalıkta görünmüyorlar. Demokratlar savaş karıştığından politik çıkar umar hale geldiler. Sonunda Powell gitti, bir yıl önce onca hor görülen BM'nin kapısında ricacı oldu.

Nasıl bir kapana girdikleri görülecek.

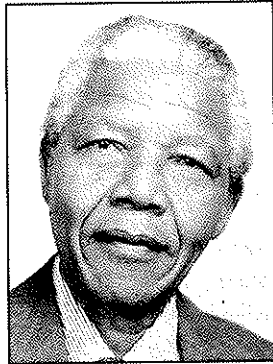
46646

Bütün Afrika AİDS hastalığından kırılıyor. Milyonlarca insan ölmeden önce "ölüyor", kıt'a ahalisinin hayat damarı topyekûn kuruyor. Kimi etkin ilaçların Afrikalı hastalara "daha ucuz"a

temin edileceğini, ilaç ticaretinden dünya çapında büyük vurgunlar vuran Batılı ilaç tekelleri daha yeni açıkladılar. Yıllar süren nice çetin görüşme, çekişme, pazarlıklardan sonra.

Nelson Mandela geçen ay konuştu ve şöyle dedi: "O hapishanede kaldığım on sekiz yıl boyunca benim sicil numaram 46646'ydı. Beni bu numaraya indirmek istemişlerdi. Şimdi milyonlarca Afrikalı birtakım istatistik tablolarına indirgeniyor!"

Daha başka ya da fazla ne söylenebilir?

Seks işçileri!

Tayland hükümeti fuhuş (genel ev, kerhane, bordel, vb... pratiğini) legalleştirmeyi gündemine almış. Fahişelik legal olunca ne olacaktı? (Zaten bizde olduğu gibi birçok ülkede legal ya!) "Seks işçisi" kadınlar artık sömürülmeyecek ya da "hak"larını savunma imkanına kavuşup daha az sömürüleceklermiş!

Vehbinin kerrakesi başka... Bütün Uzakdoğu'da fuhuş başlıbaşına bir "ekonomik" sektör. Tayland milli gelirinin %3'ünü oluşturuyor. Kayıt altına al, gelsin devlete ruhsat parası, vergisi, stopajı, vb., vb...

Küçük yaşta evlerinden kaçırılıp –ya da aileleri tarafından satılıp – bir yerlere kapatılan genç kızlar, zalim kocadan kaçmış birkaç çocuklu kadınlar, işsizlikten kırılıp aç kalarak sokağa ve "girişim ruhu" yüksek pezevenklerin eline düşen, dayak ve ölüm tehdidi altında "çalışan" insanlar... "Meslek" legalleşince bunların hiç biri olmayacaksa elde "sermaye" mi kalır? Onun için, o "... daha az sömürülme"yi de geçiniz bir kalem!

Peki, yıllardır özellikle internet üzerinden pazarlanan bu "hizmet"in müşterisi kim? Büyük çoğunluğu Avustralya'dan, Japonya'dan ya da petrol zengini Arap ülkelerinden akın akın gelen "seks turistleri"!

Seks işçisiymiş!

Akil var, izan var. Yalnız fahişenin mesleği mi "legalize" oluyor? Müşterisi de, pezevengi de, fuhuştan para kazanan cümle "meslek" erbabı da "legalize" oluyor. Onların da savunacakları, korunması gereken hakları olacak herhalde? (Neydi bizdeki meşhur madamın adı, yıllar yılı vergi rekortmeni olmuştu da serbest girişim âleminin ve zamanın medyasının baştacıydı?)

Pirüpak serbest girişim ve kölelerin sendikal hakları! Maliyet. kâr/bilanço hesabı. Reklam stratejisi, PR seferberliği. Teşvik uygulaması, vb., vb... Serbest piyasası mı olsun, sosyal denetimlisi mi?

Seks işçisiymiş!

Sermaye-işçi ilişkisinin iç yüzü bir güzel açığa çıkıyor. Akıl var, izan var, evet! "Ahlak", akıl ve izan işidir, başka bir şey değil.

Bizdeki "con"lar

Washington'daki "yeni-con"lar ile Ankara'daki "malum-con"lar arasında su sızmadığını görüp de devri iktidarlarında kimbilir ne keramet vehmeden AKP'li bir "con", kafayı Meclis'teki mareşal üniformalı resme takmış.

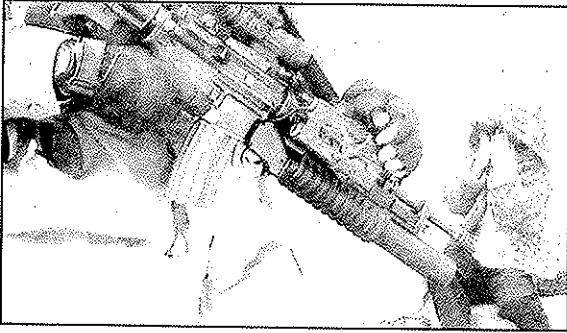
Irak'a asker göndermeye oy verirken aklı neredeydi? Ortadoğu'ya "nizamât" vermeye kimlerle salvet edeceklerini sanıyordu?

NATO ağası

Siyaset âlemimizin ünlü jokeri Hikmet Çetin ağa-beyleri Afganistan'daki işgal güçlerine nezaret etmek üzere "Genel Vali" nasbedildi. Her devirde değeri bilinmiş bir sosyal demokrat olarak bundan şeref duymuş ve gururlanmış olsa gerek. Kendileri "nafile mevkiler" ağasıdır. Afganistan'ın savaş ağaları onu çok sevecek, bağırarak basacak ve bildiklerini okuyacaklardır.

Dünyanın neresi olursa olsun bir yerlere Türk askeri göndermek için çırpınıp duran Dışişleri Bakanlığı üst kademe çalışanları Türkiye adına uluslararası camia nezdinde sağladıkları bu başarıyla ne kadar övünseler azdır!

Güç tapıncı

Güce tapan malûm zevata gün doğdu. "Saddam Hüseyin yakalandı! Amerika işte şimdi davayı kazandı, zaferi hakettiğini gösterdi. Bundan sonra ne yapacak? Sünni-Şii ayrımına (çelişkisi, çatışması, vb., her ne ise) nasıl bir çözüm getirecek? Söyle mi yapsın, böyle mi yapmalı?" Vb., vb...

Omurga özürlü akıldaneler sattıkları aklı bir şey sanıyorlar. Etik zaafiyetle malul tıynetleri kendini ele veriyor.

Sorun var... Amerika çözsün. Önce Irak'ın asayişe, sükuna, huzura kavuşması lazım. Bunun için Bush'un askerleri gerekiyorsa her gün 15-20, yetmedi 40-50 Iraklıyı öldürsün. Evlerini başlarına yıksın, çoluk çocuk, genç ihtiyar demeden hayatlarını tartımar etsin. Her gün yüze yakın insanı tutuklayıp nerede, nasıl meçhul bir yerlerde sorguya çeksin. "Terörist"leri yok edemese de sindirmek için terör estirsin!

Batı merkezli "medeniyet" cazgırlığının "Bon pour l'Orient" versiyonu... İşbirlikçi polis karakolunun menzili şaşıp da beş sivil ölünce "kahrolası kör terör", Amerikan müfrezesi on beş çocuğu tank topuyla, helikopter füzesiyle havaya uçurunca "elim bir kaza", "yan zayıat"! Medeni insanın "tarihsel sorumluluğu"nun kaçınılmaz firesi...

Yine geçende Basra yakınında İngiliz müstevliler işsizliği protesto eden kalabalığa

yekten kurşun sıkıp beş altı kişiyi birden öldürdüler. Neymiş? Askere taş atılıyormuş. Arada "el bombası olabilecek" bir şeyler olduğu da "sanılıyormuş"! Nefsi müdafaa imiş yaptıkları... Bush ve takımının "preemptive (önleyici) harekât" doktrininin aynısı. Şiiler günlerini bekleyip şimdilik kendilerini tutmasalar kan gövdeyi göttürür. "İngiliz", Hindistan'dan, Güney Afrika'dan acayip talimlidir!

İngiliz'in, Amerikalı'nın, şunun bunun Irak'ta ne işi var? Orada ne çelişki varsa çözümünü neden tepeden tırnağa silahlı Batılı adamın üzerine vazife? Iraklı kendi sorunlarını kendisi çözemez, öyle mi? Kendi petrolüne kendisi sahip olamayacağı gibi... Batılı silahlı adam gelecek ve ne sorun varsa çözecek. O çözecek.

Ama işte S. Hüseyin'in yakalanması üzerinden bir ay geçmeden Şiiler harekete geçtiler, halimize, geleceğimize biz karar vereceğiz, onu da Iraklı Sünni kardeşlerimizle birlikte yapacağız dediler. Ne yapacak şimdi ABD, ne yapsın Mister Bush'un Bay Bremer'i?

Güç tapıncına ruhunu, aklını satmış yaratıkların söyledikleri her şeyi deftere yazın. Yazın ve yakın/uzak gelecek kuşaklara unutturmayın!

CHP ayakta ve savaşıyor!

Çok ilginç ama çok da tipik ve anlamlı. Baykal CHP'si nasıl galeyana geldi? Küreselleşme allamelerin pek sevdikleri Kamu Reformu tasarısına karşı çıkma adına tasarının mimarı olduğunu söyledikleri bürokrat irisine savaş açtılar.

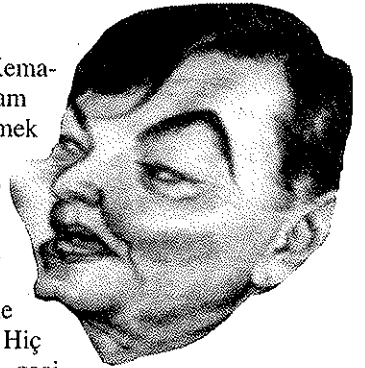
Tasarıda ne var, itirazları ne?

Bürokrat efendi Kemalist Cumhuriyeti İslam cumhuriyetine çevirmek istiyormuş. Dokuz yıl önce yazdığı bir makale gün yüzüne çıkmış, adam bugün suçüstü yakalanmış!

İş rejim meselesine dökülünce ne olur? Hiç bir şey olmaz. Dere geçilirken at değiştirilmez. Ama şu olur: Kavga gürültü az sonra diner, rejim kurtarılır, tasarı da bu arada oylanır, geçer. Baykal'ın istediği de bu değil mi? Hangi CHP'li küreselleşme allamelerle hemfikir değil ki? Elbette onlar da bir gün "iktidar" olacaklar! Her muhalefet partisi iktidar olmak ister.

İster de, iktidarın yolu önce doğru dürüst muhalefet olmaktan geçer.

CHP niçin elli yıldır hiç iktidar olamadı?

Fırsat bulabildiği zamanlarda çıkar niyati mizah gazetesi

Marko paşa

Halkın Kışık Gazetesi

YIL : 1 SAYI : 16 (36)

Oh olsun!

Zincirlikuyu'daki mezarlık kapısı tam da kendilerine layık bir mimari "vak'a"sı. Üstündeki yazı da -"Bir gün herkes ölecek"- ama ne "felsefe", değil mi?

Bunlardan, başka bir şey beklemek zaten abes! "Türk tarzı"nı taklit edelim derken yoz arabesk ürettiyorlar. Felsefe diye bilip bilecekleri de bu kadar.

İçlerinde biri var ki, yüzünden hiç silinmeyen pişmiş kelle ifadesiyle ikide bir TV ekranlarında boy gösteriyordu: kendini öve öve bitiremiyordu. Yeni yeni "harika" projeler, 30-40 yıllık büyük tasarımlar... Habire kimsenin görmediği ama sonuçlarından hep zarar gördüğü "başarılı" işlerden söz edip, herkesin her gün görüp yaşadığı felaketleri, rezaletleri, çirkinlikleri ve densesizlikleri bilmezlikten geliyordu. Hatta, yüzüne karşı söylenip gösterildiğinde ne görüyor, ne işitiyordu denilebilir. İstanbul'un altyapısı -kanalizasyon, dereler sistemi, vb.- sorunu neredeyse hepten çözülmüşmüş... Nasıl çözülmüş? Her sağımda yolları, caddeleri, meydanları, kavşakları sel götürüyor; birçok yerde, sözgelimi şehrin göbeği Dolmabahçe'de yıllardır ve hâlâ yaz kış lağım kokusundan geçilmiyor.

Karşısına çıkıp, delik deşik yollardan, zırt pırt sökülüp yükseltilen kaldırımlardan, her yenilenmede on beş yirmi santim irtifa kaydeden asfalt yollar ve bir o kadar yere gömülen iş yerleri ve konutlardan, yol ortasında açılıp günlerce açık bırakılan yarım metre derinlikte tuzak-çukurlardan, yazın tozundan çöpünden, kışın çamurundan, kar pisliğinden, karda yağmurda göle dönen otobüs duraklarından söz edenlerin lafını ağızlarına tıkmakta pek mahirdi. Kimbilir hangi "image maker" danışmandan ısmarlanmış küçümseyici bir tebessüm yetiyor da artıyordu cevap vermiş olmasına.

Trilyonlar, katrilyonlar harcandı durdu "Büyük şehir çalıştıkça"! Şehrin imanın emanet edildiği taşeronların elinde 30 günlük iş her yerde 300 güne sarktı... Habire birilerine para kazandıran devrim düzenegi!

O birileri kim, bilen var mı?

Taksim'in altında, şehir siliyetinin en olmadık yerinde yükselen, adına Gökkafe denilen o utanmazlık anıtı nasıl bitirildi. (ne kadar "yan maliyet"e mal oldu) dersiniz?

Hiç sektirmeden yerine getirdikleri bir ödevleri

vardı ama: kaldırım taşlarını her yıl birçok kez askeri kışla usulü sarı/beyaza boyatmak. Kaç on bin kilometre? Beş on gün içinde bozulup kirlendiğinde bir türlü, yeni boyanıp parlatıldığında başka türlü göz yarası! Belediyemizde geçerli zevke, görgüye örnek!

Şimdi bunlar gidecek, yer-

lerine gelenler aynısını yapacak... eğer gidenlere rahmet okutmazlarsa!

Bir şehrin, hele İstanbul gibi bir şehrin belde sakinleri beş yılda bir sözde seçimle başa gelen bu adamlara ve onların akılları, yetenekleri kendilerinden menkul uzmanlarına şehirlerini, günlerini, göz zevklerini, vb. emanet edip her şeye katlanırlarsa, acı acı yakınıp derterine çare dilenmekle yetinirlerse olacağı budur.

Belediye demek, bizatihi örgütlenme demektir. Haramiler dışlarının köküne kadar örgütlenmişken belde halkı kendi bağımsız örgütlenmesini böylesine ihmal eder, umursamazsa - mahalle mahalle, semt semt, bölge bölge ve bütün şehir olarak denetim ve girişim komiteleriyle, yöre meclisleriyle, vb. örgütlenip her icap ettiğinde sokağa çıkıp kendini gösterecek aktif ve dinamik bir alternatif/paralel hareket yaratmazsa- iş buraya varır.

Ağlayın, sızlayın istediğiniz kadar. Son "kar felaketi" mutlak gerçekliğin üstüne tüy dikti sadece. Bütün çektiklerinize müstahaksınız.

Daha çok ağlarsınız.

Oh olsun!

Akıllarıyla bin yaşasınlar!

Başımızdaki başbakan aklıyla bin yaşayacağı benziyor. Burjuva demokrasisinin sınırına çok erken erdi.

Hallerinden yakınan köylülere, "Türkiye'nin tamamı siz değilsiniz, Türkiye yetmiş milyon!" diye çıkışıyor. Sendikasılaştırmayı protesto eden işçileri, "Türkiye'nin tamamı siz değilsiniz, Türkiye yetmiş milyon!" diyerek azartıyor.

Öğretmenleri, "Türkiye'nin tamamı siz değilsiniz..." diye bi güzel haşlıyor. Esnafın, tabibin, memurun diyeceği sözü, "Türkiye'nin tamamı siz değilsiniz," lafıyla ağızlarına tıkıyor. Üniversite gençliğini ise zaten hiç Türkiye'den saymıyor!

Kim kaldı?

Herkese Türkiye'nin tamamı siz değilsiniz diyerek Türkiye'nin nerdeyse tamamına meydan okuyan bir başbakan... Seçmenin dörtte birinin sözde "irade"siyle iş başına gelmiş. Her kesimi birbirine karşı kıskırtıp kullanacak. "Milli irade"yi - o da neyse? - temsil ediyormuş!

Bundan iyisi can sağlığı diyenler var. Özgürlükçü, demokrat, hatta "sol"culardan daha solcu kişiler, baylar, bayanlar...

Akıllarıyla bin yaşasınlar!

Siz hâlâ babalarınızın emperyalizmiyle mi savaşıyorsunuz?

Kenan Somer

Anti-emperyalizmi sosyalizmle özdeşleştirmek, ulusalcı solda konumlanmak anlamına geliyor. Gerçeklikte faşizmin sosyalistlere mahsus cümle kapısını, ulusalcı sol, komünizmin umuma mahsus cümle kapısını sınıfsalcı sol simgeliyor... Ömrünü ulusalcı solda geçirmek, sosyalistlerin emperyalizm aşamasındaki bozulmaz yargılarımı gibi görünüyor. Ulusalcı sol kapıdan giren sosyalistler, kapı dağıtırmadan ve menzil-i na-maksutlarına erişmeden, faşizmin cümle kapısının gölgesinde, sınıfsalcı sol retorikle süslenmiş anlı şanlı bir ömür de geçirebiliyorlardı

Hüseyin Hasaıçebi, benim dost yazarlardan oluşan küçük dünyamın en ilginç kişiliklerinden biridir. Hangi imzayla yayımlanırsa yayımlansın, bir yazısını görür görmez, iki elim kanda olsa okurum. Kızılçık'ın Kasım-Aralık 2003 tarihli 18. sayısında yayınlanan Ortadoğu perspektifi (kapakta) ya da Ortadoğu ortada (içerde) başlıklı yazısı, dergide okuduğum ilk yazı oldu. Razona aykırı olduğunu bilsem de, ilkin bu yazıdan hayli uzun bir alıntı yapmaktan ve bu alıntıya bir de bölüm başlığı koymaktan kendimi alamıyorum.

ANTI-EMPERYALİZM VE DİN

Hüseyin Hasaıçebi'ye göre, "Bugünkü tarihsel koşullarda -Müslüman toplumlar genelinde ve Ortadoğu/Arap kimliği özelinde- "din" in milliyetçiliği de üstlenerek öne çıkması anti-emperyalist mücadelenin "halklaşması" -kitleleşmesi- imkânlarını da yaratmış olacaktır... Farklı kesimleri birleştirici, harekete geçirici etken, din. Din adına insanları harekete geçiren ise, gerçekte, sınıf mücadelesi... Bugün, naif de olsa, "İslam" adına da olsa, üç beş kişiyle bile olsa birilerinin çıkıp emperyalizme dış göstermesi, önemlidir... Yalnız Irak'da, Ortadoğu'da değil, hemen bütün Müslüman ülkelerde din, toplumların ve bireylerin hayatında özel alana ait olmaktan çıkmış, emperyalist saldırıya direnme bağlamında politik örgütlenme ve mücadele alanına dönüşmüştür."

Hasaıçebi soruyor: "Anti-emperyalist mücadelenin, milliyetçiliğin dar sınırlarını din aracılığıyla aşip halklaşması olgusuna ya da fikrine soldan itirazın gerekçesi nedir? Mümkün değildir deniyorsa, olgulara bakmamız gerekecektir. Yanlıştır, özgürleşme

mücadeleleri açısından zararlı bir gelişmedir, teokratik diktatörlükleri güçlendirir diye itiraz ediliyorsa, bu itiraza kaynaklık eden sol ideolojide bir paylık var demektir. Bu durumda denilen şu olmaktadır: Din, güç ve itibar kazanır. Din geriye, karanlığa götürür. Din toplumun bilincini bulandırır. Din özgürleştirmez, köleleştirir... Doğrudur. Ama bu defa, bu zamanda, sonuç gerçekten öyle mi olacaktır? Anti-emperyalist mücadelenin din saikiyle de olsa olabildiğince halklaşmasıyla başka, "daha sağlıklı" dinamiklere de mi hiç yol açılmaz? Açıklayacağını düşünmek, olayı gerçek temelinden, sınıf mücadelesinden soyutlamakla mümkündür. Sınıf mücadelesi kimi zaman, kimi yerde böyle "yadırganacak" kanallardan da akabilir. Tarihte görülmüştür."

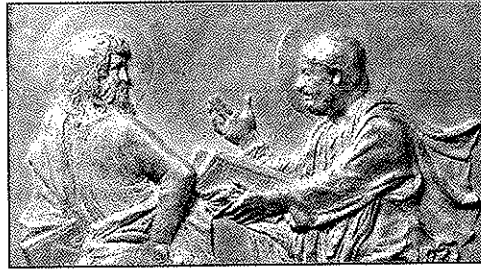
TARİHTE NELER OLDU?

Evet, tarihte görülmüştür. Kısaca anımsayalım. Anti-emperyalist işlevin milliyetçilik ve din, özellikle İslam dini üzerinden gelişmesinin, geniş halk topluluklarının anti-emperyalist savaşıma katılmasının yolunu açabileceğini tarihte ilk olarak Lenin ve III. Enternasyonal düşünmüştür.

Örneğin son dönem yazılarından birinde Lenin, Az olsun öz olsun başlıklı makalesinde (2 Mart 1923), "karşı-devrimci Batı ile devrimci ve milliyetçi Doğu" arasında alışılmadık bir ayrım yapıyordu. Bu ayrıma göre "devrimci ve milliyetçi Doğu"yu, Lenin'in değişiyi "Doğu halkları komünist örgütlerinin II. Rusya Kongresi"ne katılan ve "Doğu'nun Müslüman örgütlerini temsil eden komünist yoldaşlar" simgeliyordu.

Gerçi Ekim Devrimi'nden sonra Lenin de, tek

kurtuluş yolunu, çevresindeki bütün Marksistler gibi, Batı'daki bir devrimde görüyordu. Ancak Avrupa'daki bir devrim umudunun kısa sürede yıkılıp gitmesi üzerine, Lenin ve III. Enternasyonal'in karşısında, devrim ateşini körüklemek amacıyla, sömürge ve yarı-sömürge Doğu'ya yönelmekten başka bir yol kalmıyordu. Avrupa'daki devrim umutları sönüp gittikten sonra bu titanik Sisuphos girişimi, Lenin ve III. Enternasyonal tarafından üstlenildi.

Doğu halklarının anti-emperyalist milliyetçiliği ve dinsel anti-emperyalizmi, Sovyetler için bir cankurtaran simidi oluşturuyordu. Ancak bu anti-emperyalizmin, Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra da anımsanan kahramanlarından ve Milliyetler komiserliğinde Stalin'in yardımcılığını yaptıktan sonra zamanla anti-emperyalist savaşımın milliyetçiliğin sınırlarını din aracıyla aşip halklaşması düşüncesine sarılan ünlü milliyetçi komünist Sultan Galiyev, söz konusu anti-emperyalist savaşımını sürdürebilmek için III. Enternasyonal'e karşı bir "Sömürgeler Enternasyonal'i" önermekten daha uygun bir yol bulamadı. Bu "Sömürgeler Enternasyonal'i"ni simgeleyecek ve silme "proleter" halklardan oluşacak "Turan Federatif Sosyalist Cumhuriyeti"ni Galiyev, Cumhuriyet'in "proleter" bileşimi gereği içinde sınıflar savaşımının söz konusu olamayacağı, ama başta bu halkları yönetmeye kalkışan Sovyetler Birliği'ne karşı olmak üzere, "Sömürgeler Enternasyonal'i"nin dışında kalan Batılı, öyleyse sömürgeci uluslara karşı sınıf savaşımına girişmesi gereken bir "sosyalist cumhuriyet" olarak tasarlıyordu.

Bildik bir belgiden esinlenerek, bu "Sömürgeler Enternasyonal'i"ne en yaraşır şiarın, "Yurtta barış, dünyada savaş" şiarı olacağı düşünülebilir. Bu şiar, XX. Yüzyılın Batı'daki faşist uygulamalarına da çok uygun düşüyor.

EMPERYALİZM VE "İMPARATORLUK"

İmparatorluk yazarları Michael Hardt ve Antonio Negri'ye göre küreselleşmenin XIX. Yüzyılda vardığı aşama, XX. Yüzyılda emperyalizme açılmıştı; XXI. Yüzyıldaki aşaması ise, imparatorluk adını verdikleri şeye açılıyor.

Yazarlara göre imparatorluk'un kuruluşu, kendinden önceki iktidar yapıları için duyulacak herhangi bir nostaljiyi ortadan kaldırmak, örneğin küresel kapitalizmden korunmak için ulus-devleti yeniden canlandırmaya çalışmak gibi eski düzene dönüşü gerektiren her tür siyasal stratejiyi reddetmek üzere ileriye atılmış bir adım oluşturuyor. Tıpkı Marx'ın, kapitalizmin kendinden önceki toplum biçimleri ve üretim tarzlarından daha iyi olduğunu ileri sürdüğü

anlamda, Hardt ve Negri de imparatorluk'un kendinden önceki iktidar yapılarından daha iyi bir iktidar yapısı oluşturduğunu ileri sürüyor.

Küreselleşme süreçlerine koşut olarak ulus-devlet egemenliği, hâlâ etkili olmakla birlikte, gitgide geriliyor. Ama ulus-devlet egemenliği-

nin gerilemesi, gerçeklikte egemenliğin kendisinin gerilemekte olduğu anlamına da gelmiyor. Küreselleşmenin güncel aşamasında egemenlik, yeni bir biçim almış, tek bir hükmetme mantığı altında birleşmiş bir dizi ulusal ve ulus-üstü organdan oluşuyor. Hardt ve Negri işte bu yeni tip egemenlik biçimine imparatorluk diyor. Bu sözcüğü yazarlar, bir eğretilen olarak değil, teorik yaklaşım gerektiren bir kavram olarak kullanıyor.

Küreselleşme sözcüğü günümüzde, bu yazarların imparatorluk dediği şey anlamında kullanılmalıydı. Kendilerine küreselleşme karşıtları diyenler, gerçeklikte imparatorluk karşıtları olarak adlandırılmalıydı. Ama öyle olmuyor. Kendilerine küreselleşme karşıtları diyen sosyalistler (hele onlar!), XX. Yüzyıl sosyalistlerinin anti-emperyalizmini sürdürmek istiyor. Ancak XX. Yüzyıl sosyalistlerinin anti-emperyalizmi, emperyalizm öncesi kapitalizmine dönüşü amaçlamıyordu. Oysa küreselleşme karşıtı sosyalistler, XX. Yüzyıl sosyalistlerinin anti-emperyalizmini sürdürmek isterken, sanki emperyalist aşamaya dönüşü amaçlıyor! Üstelik tam bir dönüşü değil. Emperyalist dönemin sosyalistleri, emperyalizmi kapitalizm ile sosyalizm arasındaki aracı evre olarak görüyorlardı. Küreselleşme karşıtı sosyalistler, küreselleşmeyi (daha doğrusu küreselleşmenin imparatorluk aşamasını), emperyalizm ile sosyalizm arasındaki geçiş evresi olarak görmüyor!

Şu da var ki Hardt ve Negri, imparatorluk derken emperyalizmden büsbütün farklı bir şey düşünüyor. Emperyalizm, Avrupalı ulus-devletlerin egemenliklerini kendi sınırları ötesine yaymaları anlamına geliyordu. İmparatorluk, giderek bütün yeryüzünü kendi açık ve genişleyen sınırları içine katmakta olan merkezsiz ve topraksız bir yönetim aygıtı oluşturuyor.

Küreselleşme sürecinin emperyalizm aşaması, komünizme milliyetçiliği bulaştırmasının nesnel koşullarını oluşturmuştu. İmparatorluk aşaması, komünistleri milliyetçilikten arındırmanın nesnel koşullarını oluşturuyor.

Emperyalizmin egemen olduğu bir dünyada, emperyalizmin, sosyalizme milliyetçilik ve reel politik aşıladığı bir dünyada, doğru dürüst bir sosyalizm olanaklı mıydı?

İmparatorluk karşıtlığı olması gereken baş kaldırmanın yerini küreselleşme karşıtlığının alması, im-

paratorluk gerçekliğinin yerini emperyalizm hayale-
tinin alması anlamına geliyor. Nasrettin Hoca da,
karanlıkta evinin içinde kaybolan dikiş iğnesini, da-
ha aydınlık olduğu için sokak kapısının önünde ara-
mıyor muydu?

ULUSALCI SOL-SINIFSA LCI SOL

Küreselleşmenin emperyalizm aşamasında, sosyaliz-
me milliyetçilik ve reel politik aşılanıyor. Sosya-
lizm, anti-emperyalizmle özdeşleştiriliyor.

Bizden bir örnek: 18 Haziran 1967'de Aybar,
TİP Eyüp ilçe kongresini açış konuşmasında, sos-
yalizm ile milliyetçiliğin, hele geri kalmış ülkeler-
de aynı anlama geldiğini söylüyordu. Çağımızda
milliyetçi olmak, özellikle geri kalmış ülkelerde,
ancak ve ancak sosyalist olmakla mümkündür. Çün-
kü ulusu iç ve dış sömürünün pençesinden kurtar-
mak için en ön safta sosyalistler savaşıyordu. Mil-
liyetçi olmak, yabancıya aracılık ederek halkı geri
ve yoksul yaşatan toprak ağaları, kompradorlar ve
bunların efendileri olan emperyalizmle savaşmak
anlamına geliyordu. Emperyalizmle savaşmaksa bu-
radaki akıl yürütmeye göre, sosyalizm için savaşı-
maktan, sosyalist olmaktan başka birşey değildi.

Anti-emperyalizmi sosyalizmle özdeşleştirmek,
ulusalci solda konumlanmak anlamına geliyor. Ger-
çeklikte faşizmin sosyalistlere mahsus cümle kapı-
sını ulusalcı sol, komünizmin umuma mahsus
cümle kapısını sınıfsalcı sol simgeliyor. Sosyalizme,
milliyetçilik ve reel politik aşılayan emperyalizm,
ulusalcı sola komünistler arasında da büyük bir çe-
kicilik -ulusalcı sol ile sınıfsalcı sol arasındaki öz-
sel ayrımı silikleştirecek kadar, yurtseverliği en bü-
yük erdem düzeyine yükseltecek kadar büyük bir
çekicilik- kazandırıyor.

Emperyalizm aşamasında, ulus-devletlerin ege-
menliği döneminde, komünistlerin ulusalcı solun çe-
kiminden bütünüyle kurtulması, olanaksız denebile-
cek kadar güçlü. Ulusalcı solun çekim gücü, dere-
ce derece, tüm komünist partileri de etkiliyordu.

Ömrünü ulusalcı solda geçirmek, sosyalistlerin
emperyalizm aşamasındaki bozulmaz yazgısını
gibi görünüyor. Ulusalcı sol kapıdan giren sosya-
listler, kapı değiştirmeden ve menzil-i na-maksutla-
rına erişmeden, faşizmin bu cümle kapısının göl-
gesinde, sınıfsalcı sol retorikle süslenmiş anlı şan-
lı bir ömür de geçirebiliyorlardı.

Emperyalizm aşamasındaki sosyalistlerin ulusal
ile sınıfsal arasında sağlıklı bir diyalektik birlikten
başka birşey görebilmeleri çok güçlü. Ancak bazı
trajik şoklar, sınıfsalcı solun özgün bilincine vara-
bilme olanağını da yaratmıyor değildi.

Örneği yakın çevremden verebilirim. Ömürlerimi-
zin ortalarına doğru, sınıfsalcı sol retorikle meşbu,
sınıfsalcı sol olarak benimsediğimiz tutumu gerçek-
likte ulusalcı sol bir tutumdan başka bir şey olma-
dığının ve bu iki tutum arasındaki kesin ayrımın

açık bilincine değilse de bir ilk sezgisine, birinci
TİP'in bölünme döneminde (1968-70) varmıştık.

Evet, ömrünü ulusalcı solda geçirmek, sosyalist-
lerin emperyalizm aşamasındaki bozulmaz yazgıla-
rımış gibi görünüyor. Ama küreselleşme sürecinin
imparatorluk aşamasında, yazılan bozulmaya başlı-
yor. Artık babalarımızın emperyalizmiyle değil, im-
paratorlukla savaşmamız gerekiyor.

TEMEL DEVRİMCİ GÜÇ

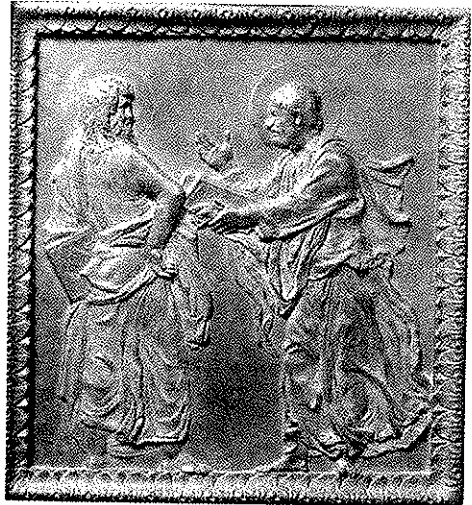
Emperyalist dönemin temel devrimci gücü, daha
önce de olduğu gibi sanayi proletaryasıydı. İmpa-
ratorluk aşamasında, sanayi proletaryasının durumu
da pek parlak görünmüyor. Bu durum karşısında
proletaryanın tarihsel misyonu konusunda kötümser-
liğe kapılanlar, montaj hattı döneminin eski tip
"kitle emekçileri"ne Elveda! derken, bilgilendirme
ve bilgi sektörünün yeni tip "toplumsal emekçile-
ri"ne Hoşgeldin! demeyi unutmamalıdır.

Çözüm ilkesi buradaymış gibi görünüyor.

Bu iki emekçi tipi arasında özel bir ayırım var.
Günümüzde bilgilendirme ve bilgi sektöründe etkin-
lik gösteren araştırmacılar, tasarım mühendisleri,
yazılım analizcileri, finans ve vergi danışmanları,
mimarlar, pazarlama uzmanları, film yapımcı ve
editörleri, avukatlar, yatırım bankacıları.. gibi, ser-
mayenin geleneksel denetim tekniklerinden bağım-
sızlaşan yeni tip "toplumsal emekçileri", örneğin
Hardt ve Negri komünizme dönüşümün anahtarları
olarak görüyor ve komünist devrimin öncüleri ara-
sında yer veriyor.

Bitirmeden bir kez daha Kızılçık'a dönmek isti-
yorum. Derginin gene bu 18. sayısında, Mehmet
Özgen'in İşçi sınıfına ne oldu? başlıklı nefis bir
yazısı yayımlandı. Engin Erkiner'in, derginin bir
önceki sayısında yer alan İşçi sınıfı ve liberal kü-
reselleşmeye karşı hareket başlıklı yazısını irdeleyip
eleştiriyor bu yazısında, Mehmet Özgen. Gerek Er-
kiner'in, gerekse Özgen'in bu yazıları, ikisine de
bütünüyle katılmadığım halde, beni sevindirdi etti.

Galiba gündemi yakalayacağız.

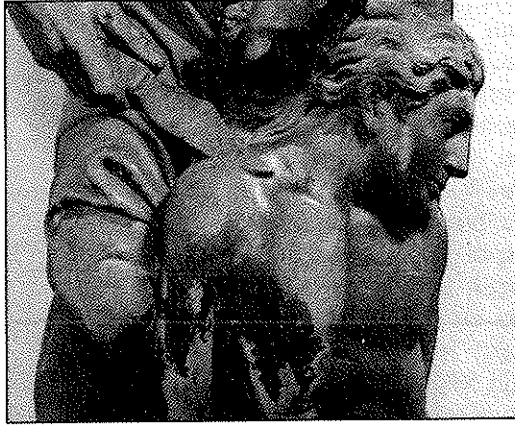

İsrail içerden fethedilmeden Filistin özgürleşemez

Merdan Yanardağ

İsrail, 1967'den sonra işgal ettiği topraklardan çekildiği ve adil bir yerleşim planını kabul ettiği takdirde bölgede barış için şans var demektir

Sadece Ortadoğu'nun değil, dünyanın kadim sorunlarından biri olan Filistin'in geleceği de tam bir belirsizlik içinde. Bu belirsizliği besleyen en önemli iki unsurdan biri Soğuk Savaş döneminin bitimi ise, diğeri bu Yüzyılın başında Batı tarafından oluşturulan ve esas itibarıyla 2. Dünya Savaşı'ndan sonra şekillenen, bölgedeki Arap sisteminin çökmesidir.

Sosyalist Sistemin dağılmasının ardından, küresel denge siyasetlerine ihtiyacı kalmayan, yerel zenginlikleri işbirlikçilerle eskisi gibi paylaşmak istemeyen Amerika Birleşik Devletleri ve batılı müttefikleri, Irak'ı işgal ederek bölgede yeni bir statüko oluşturma yolundaki en önemli hamleyi gerçekleştirmiş durumda. Dolayısıyla, Filistin sorununun çözümü, her şeyden daha çok, bölgede kurulmak istenen yeni düzene ve bu girişime direnen güçlerin göstereceği etkinliğe bağlı hale geldi.

Dünyanın bilinen en zengin enerji yatakları üzerinde mutlak hakimiyet kurma ve görünür gelecekte küresel bir rakibin çıkmasını önleme stratejisi izleyen ABD, Ortadoğu'yu Kafkaslar üzerinden Orta Asya'ya bağlayan bir hat ekseninde Avrasya'yı yeniden yapılandırmayı hedefliyor. Bu stratejinin nihai amacı, gezegen üzerinde mutlak egemenlik kurmaktır. ABD Dışişleri Bakanı Colin Powel, yeni yıl mesajında bu hedefi açıkça ilan etti. Powel, ABD'nin başta Ortadoğu olmak üzere "dünyanın her yerine demokrasiyi götürmek için" çalışmaya devam edeceğini söyledi.

Sırada, İran ve Suriye'nin bulunduğu; gerici Arap rejimleri için saray darbelerinin planlan-

dığı bilinmektedir.

Diğer taraftan, operasyon Ortadoğu ile sınırlı değildir. Geçen Aralık ayında Gürcistan'da gerçekleştirilen ve Şavardnadze'nin devrilmesiyle sonuçlanan Amerikancı "sivil darbe" bu bağlamda ele alınmalıdır. Yine, Rusya Devlet Başkanı V. Putin'in son anda Haydar Aliyev'in cenaze törenine katılmak için Azerbaycan'a gitmesi de böylece

bir anlam kazanmaktadır. Özetle, Ortadoğu'da olup bitenler, Merkezi Avrasya'da meydana gelen değişikliklere her zamankinden daha çok bağımlı hale gelmiştir.

FİLİSTİN SORUNUNA GELENEKSEL BAKIŞ

Ancak, Filistin sorununu kendi dinamikleri içinde ele almak konunun derinliğini ve genişliğini anlamak bakımından bir kolaylık sağlayacaktır. Eğer bu yöntemi izleyeceksek, konuyu bir soruyla açabiliriz; Filistin'in bir "sorun olarak" devam etmesini isteyen güç nedir? Daha önce hem bu dergide, hem de www.bianet.org sitesinde yazdığım konuya ilişkin makalelerde de belirttiğim gibi, saçma bulunacak bu soruya ilk ağızda elbette "İsrail" diye yanıt verilecektir. Bu yanıt, yanlış değil ama çok eksiktir.

Belki, bu eksikliği gidermek için "İsrail" yanına bir de "Amerika Birleşik Devletleri" eklenecektir. Ama, bu yanıt da malumu ilan etmenin ötesine geçmeyen bin yıllık bir klişeden ibarettir.

Oysa ne soru, ne de sorun bu kadar basit. İşgalci ve Siyonist İsrail devletinin bölgedeki

konumunu, dünyada oynadığı rolü ve insanlık tarihine karşı işlediği suçları tespit etmek için fazla bir çaba gerekmiyor. Amerika Birleşik Devletleri için de aynı şeyi söyleyebiliriz. Bu nedenle, Filistin sorunu hakkında yazılan yazılar ve "çözüm" önerileri, güncel gelişmelere/olaylara ilişkin yorumlar bir yana bırakılırsa eğer, aşağı yukarı aynıdır. Başka bir anlatımla, solun Filistin konusunda yıllardır tek bir yazısı/tahlili vardır!

ÇÖZÜM İÇİN AŞILACAK ÜÇ ENGEL

Bu nedenle, yukarıdaki soruya verilecek yanıtı tamamlamak için bir deneme yapabiliriz. Üç unsur eklenmelidir: birincisi, bölgedeki Arap gericiliğidir; ikincisi, uluslararası sermaye içinde Yahudi faktörüdür; üçüncüsü ise başta sol olmak üzere Filistin davasını savunan güçlerin yanlış tahlil ve politikalarıdır.

Birinci unsurdan başlar ve biraz çubuğu bükerek belirtirsek eğer, şu tespiti yapmak mümkündür: dün olduğu gibi bugün de Filistin sorununun çözümünün önündeki en önemli engellerden biri Ortaçağ artığı Arap rejimleridir.

Nedeni açık. Arap gericiliği bağımsız bir Filistin devleti istememektedir. Körfez emirlikleri, Suudi Arabistan, Ürdün ve diğerleri, İsrail'in Filistin projesini aslında içten içe desteklemektedir. Önceki yıl, Ariel Şaron yönetimi Cenin Kampı'nda katliam düzenlerken önde gelen Arap devletlerinin, rutin protesto bildirileri yayımlamak dışında, kıllarını bile kıpırdatmaması başka türlü açıklanamaz.

Çünkü: Filistin kurtuluş hareketi, toplumsal ve kültürel dokusu, siyasal gelenekleri ve tarihi özellikleriyle Arap dünyasındaki yegâne laik güçtür. Ve bu hareket başından beri dünya soluyla bir akrabalık ve dayanışma ilişkisi içindedir. Canlı ve dinamik bir entelektüel hayata sahiptir. Bu nedenle bölgede kurulacak ve zaman içinde güçlenecek laik, sola açık ve demokratik bir Filistin devleti, İsrail'den çok, gerici Arap rejimlerini tehdit edecektir.

RADİKAL İSLAM EZİLECEK. İLİMLİ İSLAMA DİKKAT!

Gerici Arap rejimleri varlıklarını korumak için on yıllardır Filistin davasını acımasızca kullanmaktadır. Bunu iki nedenle yapmaktadırlar: birincisi, bölgenin aşiret devletleri – ki çoğu en az İsrail kadar yapay oluşumlardır – Filistin sorunu nedeniyle adeta bütün dünyayı rehin aldılar. ABD ve İsrail'e karşı her zaman Avru-

pa kartını kullanan ya da tersini yapan bu ülkeler, Filistin davasını sürekli olarak paraya çevirdiler. Kendilerini, Batı'nın bölgedeki çıkarlarını koruyacak yegane güç olarak takdim eden bu rejimler, iktidarlarının geleceğini de bu sorunun devamını sağlamakta buldular. Bu bakımdan "maceracı" bir Filistin devleti onların en büyük korkusu oldu.

Bu konuda, ABD, İsrail ve gerici Arap rejimleri arasında uzun süre devam eden zımni bir mutabakatın bulunduğu söylenebilir.

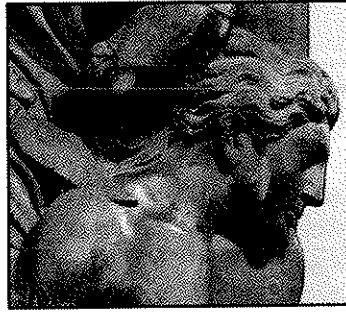
Ancak, bu "şer eksen" bir Soğuk Savaş dönemi oluşumuydu ve belli bir tarihsel kırılmayla ancak 2001 yılına kadar yaşayabildi. Özellikle, 11 Eylül eylemi ve ardından Irak'ın işgali sonucu ABD'nin bölgeye yerleşmesiyle, artık bu ahlaksız ittifakın da bir hükmü kalmadı.

Tersine, Ortadoğu'da oluşturulmaya çalışılan ve ironik şekilde "demokrasi ihracı" diye kodlanan yeni yapılanma içinde gerici Arap rejimlerine yer yok. ABD'de geliştirilen "ılımlı İslam" projesi ile küresel ölçekte radikal İslamın ezileceği yeni bir döneme girildi. Girildi, çünkü, sosyalizme karşı savaşta geçmişte utanç verici şekilde kullanılan radikal İslamcılara artık ihtiyaç yoktu. Afganistan bu yolda ilk örneği oluşturdu.

Dünyanın zenginliklerini yerel despotlarla paylaşmaya ne gerek vardı? Üstelik bunlar, stratejik bakımdan gezegene hakim olmayı sağlayacak en gerekli topraklar üzerinde oturuyorlardı.

İşte, gerici Arap rejimleri küresel ölçekte yaşanan bu değişimi geç fark ettiler.

İkinci unsura gelirse: Bugün ABD yönetimine yön veren yeni muhafazakar (neo-cons) hareket üzerinde Yahudi kökenli bazı sermaye çevreleri ve siyasi şahsiyetlerin bir hayli etkin olduğu bilinmektedir. Aynı çevreler ABD dış siyasetini yönlendirmeye işlevli çeşitli entellektüel mihraklar ("think tank"ler) içinde de önemli bir ağırlığa sahipler. Referanslarını Tervat'tan alan ve "Tanrının Yahudilere adadığı topraklar" edebiyatıyla ABD'nin en ücra köşelerine kadar her yerde büyük gürültü koparan köktendinci, militan bir Hristiyan akım da neo-con'ların destekçileri arasında. Sayıları birkaç milyonu buluyor ve geniş Yahudi lobisiyle birlikte ABD'nin iç ve dış siyasetinde öteden beri yabana atılamayan bir oy potansiyeli oluşturuyor. Bir süreden beri, uluslararası sermayeyle yakın ilişkileri olan bütün bu unsurlarla im-

paratorluk özlemcisi Anglo-Sakson emperyalizmi arasında bir ittifak oluşmuştur. Bu ittifak, tıpkı gerici Arap rejimleri gibi, birbirinden kopuk, aralarında İsrail koridorlarının bulunduğu, askeri gücü olmayan, sınırlı bir polis örgütüne dayalı otonom toprak parçalarından oluşan bir Filistin "devleti"ne bile tahammül edememektedir. Çünkü,

böyle bir hoşgörü her şeyden önce kurulmak istenen yeni küresel düzenin kalbinde, yani Ortadoğu'da bir delik açmak anlamına gelecektir.

Solun, etkili bir siyasi ve tarihsel güç olarak devreden çıktığı bir evrede, Ortadoğu'da adil bir barışın da olanakları daralmıştır. Barış adına sunulan her seçenek, bölge halklarının aleyhinedir. Masaya sürülen hiç bir proje bir barış ortamını kurma yeteneğine sahip değildir. Sosyalist sistem on dört yıldır tarih sahnesinden çekildiği halde, Batı, ne Araplar, ne de Yahudiler için bir güvenlik ve huzur iklimi tesis edebilmiştir.

Gelinen aşamada, gerici Arap rejimleri kadar, giderek daha çok İslami bir renk kazanan Filistin önderliği de sorumludur. Filistin önderliği, barışın kurulmasını, adil, demokratik ve kardeşçe bir bölge düzeninin inşa edilmesini sağlayacak yetenekten ve politik ufuktan yoksundur.

Ortadoğu'daki İslami hareket de bir barış projesine sahip değildir. İşbirlikçi ve iki yüzlüdür. Ortadoğu İslamcılığı, ırkçılığa varan bir Arap milliyetçiliğiyle maluldür. Bir insanlık projesine sahip değildir. Bölgedeki irili ufaklı diğer İslami örgütlerin durumu da pek farklı görünmüyor.

ARAP MİLLİYETÇİLİĞİNİN SOL ÜZERİNDEKİ ETKİSİ KIRILMALI

Gelelim Arap solunun konumuna... Filistin davasını yürütenler, tarih içinde İsrail solu ve barış güçleriyle ilişki kurmayı akıllarına bile getirmediler. Bu tutum, Arap milliyetçiliğinin derin etkisi nedeniyle dünya ve Türkiye solu tarafından da fazla sorgulanmadan devralınmıştır. Oysa İsrail'de güçlü bir barış hareketi ve nitelikli bir sol potansiyel vardır. Bölgede Siyonist işgali kınayan (son üç yıl içinde) en büyük protesto mitingleri İsrail'de gerçekleştirilmiştir. Filistinlilerle savaşmayı reddeden İsrail askerleri ve subayları savaş mahkemelerinde yargılanmış ve mahkum edilmiştir.

Ancak, barış yanlısı bu Yahudiler aynı za-

manda bölgede bir İsrail devletinin de varlığından yanadır. Bu durum bir olgudur ve kalıcı çözüm için atılacak ilk adım bu olguyu kabul etmekten geçmektedir.

İsrail, Batı'nın bölgeye bir hançer gibi soktuğu yapay bir devlettir. Arkasındaki ABD desteği ile, işgal edilmiş Arap toprakları üzerinde kurulmuş, milyonlarca Filistinlinin sürgün edilmesiyle açılan topraklar üzerine yerleşmiştir. İsrail, 20. yüzyılın en barbar soykırım eyleminin bir karşılığı olarak hem Batı'nın ödediği bir diyet, hem de trajik şekilde emperyalizmin bölgedeki kırbacıdır.

Ancak, yine olgular göstermektedir ki, İsrail devleti belli bir kararlılık kazanmıştır. Bir toplumsal ve kültürel temele sahiptir. İsrail toplumu, başındaki Siyonist devlete rağmen, genelde, demokratik potansiyele düzeyi yüksek, uygun koşullar oluştuğunda Ortadoğu halklarının geleceğine olumlu katkılar yapabilecek dinamik, çağdaş bir toplumdur. 1967'den sonra işgal ettiği topraklardan çekildiği ve adil bir yerleşim planını kabul ettiği taktirde bölgede bir barış için şans var demektir. Ancak, bu çözüm için öncelikle Siyonizmin yenilgiye uğratılması gereklidir.

GEMİDE İSYAN!

Geçen Eylül ayında (2003) bir grup İsrailli savaş pilotu Filistin topraklarında göreve gitmeyeceklerini açıkladılar. Çok sayıda pilot "ateş" emrine uymadığı için tutuklandı. Bu olaydan hemen sonra 2003 Aralık ayında bu kez İsrail'in seçkin komando gücü Sayeret Matkal birliklerinde - ki Filistin topraklarında yürütülen bütün operasyonların dinamosu konumunda bir askeri birimdir - isyan başladı. Askeri birlikte görevli üçü subay on üç komando, İsrail tarihinde ilk kez görülen bir eyleme imza attılar.

Komandolar, İsrail Başbakanı Ariel Şaron'a hitaben yazılı bir politik açıklama yaptılar. Disipliniyle bilinen ve dünyanın savaş pratiği en yüksek orduları arasında sayılan İsrail Silahlı Kuvvetleri'nde böyle bir bildirinin yayınlanması başlı

başına önem taşıyordu. Bildiride, Batı Şeria ve Gazze'deki İsrail askeri faaliyetlerinin insanlık suçu işlediği belirtilerek, şöyle denildi:

"Milyonlarla Filistinli'nin insan haklarının çiğnenmesine ortak olmayacağız. Boyun eğdilererek alınan topraklara el sürmeyeceğiz."

Bu bildiriye başkaları da izledi. Hava Kuvvetleri'nden yirmi altı pilot da yaptıkları açıklamada - ki yine yazılı bir açıklamaydı - Filistinli militanların intihar saldırılarına karşı düzenlenen ve sivilleri hedef alan misilleme saldırılarına katılmayacaklarını açıkladılar. Doğrudan Başbakan Şaron'a yazılan mektupta, "Bizler askeriz, mafya değil," diyorlardı. Bu gelişmeler üzerine İsrail Genelkurmay Başkanı Moşe Yalon, bildiri yayınlayan askerlerin, açıklamalarını geri almamaları halinde haklarında dava açılacağını ilan etti.

Bu açıklamaların bir başka boyutu daha vardı. İsrail hükümetinin politikalarına karşı çıkan pilot ve komandolar, bizi bu politikanın İsrail devletinin geleceğini tehdit ettiğini belirtiyorlardı. Bu yaklaşım aslında buluşma noktasını da özetliyordu.

Bu gelişmenin önemi şurada: eğer ordu içinden böyle bir tepki geliyorsa, toplumdaki tepkinin derinliği daha büyük demektir. İşaret ettiği yer çözüm alanını gösteriyor: adil, demokratik ve onurlu bir barış için, Filistinliler, Yahudi solu ve barış güçleriyle ortak hareket etmenin zeminini yaratmalılar.

Çünkü, İsrail devleti Ortadoğu'da oldu bittiler

yaratarak ABD'nin izlediği politikaları daha ileriye/uçlara taşıyacak hamleler yapıyor. Bu politikaları yenilgiye uğratmak için İsrail'in içeriden fethedilmesi en etkili yol olacaktır. Siyonist İsrail'in etkisizleştirilmesi, Amerikan yenilgisini de hazırlayacaktır. Bunun için izlenecek siyaset ise, bölge ölçeğinde büyük bir sol koalisyon kurmaktan geçmektedir. Bu koalisyon İsrail solunu içermeyen başarılı olamayacaktır. Bunun için de milliyetçi Arap bakışından kurtulmak ve sorunu bu kez, eyet bu kez, sınıfsal bir bakışla ele almak gereklidir.

Türban ve kara çarşaf

Halim Togan

Halka din lazımsa, niçin lazımdır?

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın "değiştiremez" birkaç ana maddesinden biri şu: "Türkiye Cumhuriyeti demokratik, laik, sosyal bir hukuk devletidir."

Bu nitelermelerin hiç biri doğru değil. Olmadığını herkes biliyor. Hukuk devleti? Hani nerede? Sosyal mi? Hadi canım siz de! Laik? Din işlerine bakan devlet dairesinde nerdeyse yüz bin personel çalışıyor! Demokratik? Seçmenin sadece dörtte bir oyunu alabilmiş bir parti TBMM'de tek başına iktidardır!

Yani bu madde zaten içerikten yoksun. Böyle olunca, ola ki değiştirilmesine de hiç gerek yok. Ama orada, Anayasa'da, öyle dururken değiştirilemeyeceği vurgulanıyor. Bu ne demektir? Demokratik, laik, sosyal hukuk devleti *pratiğinin* - Türkiye'de geçerli tarz ve usulünün - değişmesinin daha baştan yasaklanmış olduğudur.

Bu nitelikler Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne "çağdaş" olmanın bir gereği olarak yakıştırılmıştır. Bunlarla çağdaş olunur diye düşünülmüştür ve bir süredir bu cumhuriyeti "çağ dışına taşıma" yönünde bir girişimin gündemde olduğu söylenmektedir. Bu girişimin TC'yi bir tür "din devleti"ne dönüştürme girişimi olduğu -Anayasada sayılan değişmez niteliklerden laiklik ilkesi özenle öne çıkarılarak- her türlü medyada, siyaset ve üniversite kürsülerinde, halka açık merasimler ve halka kapalı "resepsiyon"larda büyüklü küçüklü asker/sivil ağızlarından ilan ediliyor. Bu girişime karşı Cumhuriyet'i kanlarının son damlasına kadar çarpışıp savunmaya ahdeden, dün ateşli ve dogmatik komünist iken bugün liberal sol görüşlü olduğunu gururla ilan eden zamanımızın kahramanı kılığında solcular bile var. Hangi cumhuriyeti? Zamanımızın sözde "demokratik, laik, sosyal hukuk devleti" nitelikli cumhuriyetini, yani onun değiştirilemez somut gerçekliği neyse onu... (Demagoji mi yapıyoruz? Yapmıyoruz da, diyelim ki yapıyoruz. N'olmuş? Dinsizin hakkından imansız gelir! "Çağdaş Cumhuriyet" adına hamaset arzına çıkanlar hangi somut bağlamda ahkâm kestiklerini bilsinler. Bilmiyorlarsa, bildikleri farz olunur!)

xxxxx

Bu girişimin bir de simgesi var, söylendiğine göre: Türban. Çağdaşlık ve Cumhuriyet karşıtı girişimin simgesidir diye türbanlı genç kızları üniversiteye sokmuyorlar. Birkaç yıl önce, seçilmiş bir milletvekilini aynı gerekçeyle Meclis'den atmışlar,

ona verilen oyları resen iptal etmişlerdi.

Malum girişimin destekçisi, militanı filan olduğu söylenen sakallı makallı erkek öğrencilere bir şey denmiyor ama! TBMM'de de bir alay hacı sakallı eski/yeni Milli Görüşçü var. TC'nin sözde sosyal devlet niteliğine dahi taban tabana zıt yasa tasarılarına asker kıtası gibi rap rap sıraya girerek oy veriyorlar. Sakalları simgeden sayılmadığından olsa gerek, çağdaş Cumhuriyet için bir tehlike olarak görülüyorlar.

Simgeyi kadınlar taşıyınca neden Cumhuriyet tehlike altında oluyor?

"Cumhuriyet düşmanı" türban Üniversitede, okulda, TBMM'de yasak. Sokakta (otobüste, çarşıda, sinemada filan) yasak değil. Buralarda tehlike olmaktan çıkıyor mu? Nasıl çıkıyor? Simgenin Meclis kürsüsünde görünmesine tahammül edemeyenler "Cumhuriyet düşmanlığı"nın sokakta alabildiğine sergilenip çağdaşlığa meydan okunmasından niçin gocunmuyorlar? Sokak - tabir caizse - halktır; TBMM (ya da Üniversite) millet! Bundan olmasın?

xxxxx

Türbanlı genç kadınların yüksek öğrenim görmeleri engellenirken, sekiz-dokuz yaşında kız çocukları, aynı yaşlarda erkek çocuklarla yanyana, başları örtülü olarak akın akın Kuran kurslarından geçiriliyor. Neden? Çünkü çocuklarımızın dinlerini öğrenmeleri gerekiyormuş; çünkü "laikçi" denilenlerin en laikçi olanlarının bile dediklerine göre, "din halklara lazım"mış! Bu yeni bir görüş mü? Nerdeyse - önceki bin şu kadar yılı saymazsak - TC ile yaşıt bir görüş; uygulaması, devlet denetiminde Kuran kursları ve daha sonra - altmış küsur yıldanberi - İmam Hatip okulları, son yirmi beş yıldır da bütün okullarda zorunlu din dersi. Tabii, bir de, yüz bin kadrolu, eski Şeyhülislam-ıktan arta kalma Diyanet İşleri Başkanlığı... Laikçilerin çok azı İmam Hatip okulları niye var ya da, en azından, o okullarda kız öğrencinin ne işi var diye soruyor, ama hepsi, niçin o kadar çok ("aşırı" sayıda) İmam Hatip okulu var diye kıyameti koparıyor. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kaldırılmasını önermenin parti kapatma nedeni olacak kadar TC devletinin temel nizamları arasında sayılmasına da hiç bir itirazları yok.

xxxxx

Bu İmam Hatip Okulları hepten kapatılmalı. İlk

başladıklarında gerekçe, “devrimci, cumhuriyetçi” imam, müezzin vb. yetiştirmek değil miydi? Yani din olacaktı, ama öylesi değil, böylesi olacaktı! Burdan başlayınca nereye varıldığına niye şaşıyor ya da kızılıyor? Nereye varıldı? İmam Hatipler sözde meslek okulu olmaktan resmen çıktı, devletin din ağırlıklı paralel eğitim kurumlarına dönüştü. “Devrimci cumhuriyet”in ne olduğu anlaşıncı, dini bütün halkımızın ağzına bir okka bal niyetine İmam Hatipler furyasının önu açıldı. Kenan Evrenler, S. Demireller’le yarıştılar. 91’de zar zor Meclis’e girebilen Erbakan 94 yerel ve 95 genel seçimlerinde en çok oyu alıp bu okullardan “arka bahçemiz” diye söz eder olunca devrimci, cumhuriyetçi laikçilerin akılları 28 şubatta başlarına geldi... (Geldi de ne oldu? “Arka bahçe”nin yetiştirmeleri bugün yine, hem de tek başlarına hükümet!)

Halkın dini varsa çocukları o dini öğrenmesin mi? Elbette öğrensin. Ama bırakın halk dinini çocuklarına kendisi öğretsin. Binasını, hocasını, gereğini gereğini kendi sağlasın; her türlü masrafını kendi karşılasın. Bunun “suistimal” edilmesini akıllı, esnek, gerçekten laik hukuk devleti uygulamasıyla engellemeye kamu denetimi yetmez mi? Bütçeye yüzlerce trilyona mal olan Diyanet’le yetinmeyip Milli Eğitimi de işgal eden onca teşkilata, onca kaynak tahsisine ne gerek var? Hangisi doğru din, hangisi yanlış, inancın yararlısı hangisi, tehlikelisi hangisi... Bunu tayin etmek laik devletin işi mi? “Laik” TC’nin yetmiş iki buçuk üniversitesinin hemen her birinde kaç ilahiyat profesörü var, hiç saydınız mı? Bunlardan biri daha geçen ay yüksek rütbeli emniyet mensupları ve kimi devlet erkânı huzurunda Şiiliğin tehlikeli bir “sapıklık” olduğunu söyleme cürretini nereden almıştı?

Kendine laik diyen bir devlet, “Halka din lazım!” diyerek halkın çocuklarına din öğretmeyi üstlendi mi, Kuran kurslarının da, İmam Hatip okullarının da, üniversiteye türbanla girmek isteyen öğrencilerin de, ilahiyat kürsülerinden polis talimgâhlarına kadar uzanan mezhep tartışmalarının da içinden çıkılmaz kör düğüme dönüşen bir sorunlar yumağı yaratması kaçınılmazdır.

xxxxx

Kara çarşaf da sokakta yasak değil. Hiç olmadı. O neyin simgesi? Ya da – kara çarşafıylar yüksek öğrenim görme gibi bir iddia gütmediklerinden hiçe sayıldıkları için – hiç bir şeyin simgesi değil mi? Onlara tanınan serbestlik, belki de, başı açık gezen çağdaş kadınlarımız “demokratik, laik, sosyal hukuk devleti”nden alamadıkları nasibi dert etmesinler, karafatma kılığına bürünmekten nasılsa kurtulmuş olmalarına şükretsınler diyedir! Ya da türbanın gördüğü bir tür özgürleştirici işleve karşılık, kara çarşaf, kadını ait olduğu yerde

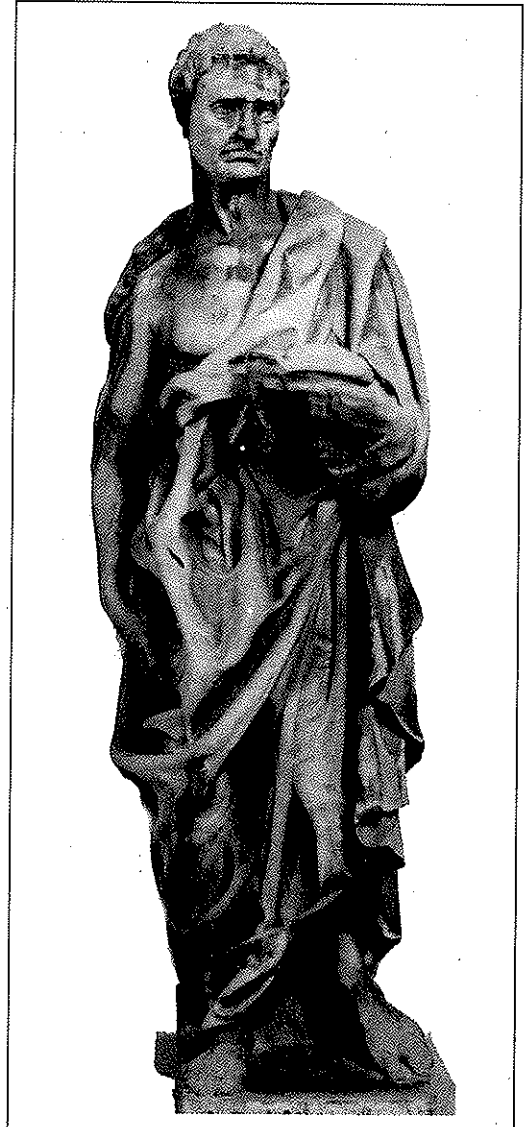
tutmak isteyenlerle Çağdaş Cumhuriyet arasında zoraki pazarlık konusu olmuş olduğundandır.

xxxxx

Türbanın özgürleştirici işlevi dedik. Bu “paradoks” üzerinde biraz duralım mı?

“Laikçiler”in “şeriatçı”lara cephe alırken gardlarını almayı hiç ihmal etmeyip hep söyledikleri bir şey var: Ülke nüfusunun %99’u Müslümandır. Kendileri de “elbette ve elhamdulillah” Müslümandırlar. “Dinimiz İslam” dinler içinde en akla uygun, en bilime yatkın, en hoşgörülü olanıdır, vb., vb...

İşte bu namazı, niyazı, orucu övgülere layık halkımızı oluşturan ailelerden en bağınaz dindar olanları bile (hiç değilse bir kısmı) karılarını ve yetişkin kızlarını kara çarşafa büründürmeden de so-kağa salmaya rıza gösteriyorlar. Üniversiteye gidip

gün boyu elin erkekleri arasına karışmalarına ses çıkarmıyorlar. Bu, besbelli, türban sayesinde oluyor. Kimsenin iyi ya da kötü niyetine bağlı olmayan, ardında iyi ya da kötü, siyasi ya da gayri siyasi ne niyet olursa olsun, başlıbaşına geçerliliği olan nesnel bir olgu. Türban, öyle ailelerin içine doğma ya da katılma bahtsızlığına uğramış kadınları – o bahtsızlığın ardındaki ekonomik/toplumsal realitenin ne olduğu, nereden kaynaklandığı ve nasıl hâlâ sürdüğü, sorumlularının kimler olduğu, vb. sorusu ayrı konu– evlerinden çıkarıp karalara büründürmeden sokaklarda gezdiriyor. Genç kızların üniversite kapılarında, mitinglerde filan türban yasağına karşı bağıra çağıra siyaset yapmalarına imkan sağlıyor. Onlar siyaset yapmıyor, Cumhuriyet düşmanı siyasilere alet oluyorlar demek tam bir safsata. Öyle diyenlerin hangi türden siyasilere *kendilerinin* alet olduğunu sormak gerekir. Kaldı ki, üniversite kapılarında türban yasağına karşı bağırıp çağırılar arasında sakallı sakalsız erkek öğrenciler de var. Onların okuma hakkı, birilerinin siyasetine alet oluyorlar diye inkar edilmiyor. Onların siyasete alet olmalarına cevaz var, kadınların yok! Halen TBMM’de, Erbakan’ın arka bahçesinden çıkıp üniversiteye yatay geçiş yapmış, dilediği gibi eğitim görüp iyi yetişmiş, şimdi de ülke kaderinde söz ve oy sahibi bir çok Milli Görüş’çü erkek var. Hani kadınlar nerede? Kaç tane? “Kamu alanı” denilen yerlerde laikçilerin gözü kadınların başındaki örtüyü görüyor da kendilerini niye görmek istemiyor? “Ben kadına insan (yurtdaş) demem, başı açık olmayınca”! Öyle mi?

xxxxx

Safsatanın türlü incelikleri var. Başı kapalı genç kız sözgelimi tıp okuyorsa anatomi dersinin gereklerini yerine getirmem diye tutturmuş. Ya da doktor çıktıktan sonra ben erkek hastaya bakmam dermiş... Anatomi dersinin gereğini tam yerine getirmeyen öğrenci sınıfta çakar, alır başını – başörtüsüyle birlikte – gider. Erkek hastaya bakmam diyen hanım doktoru da meslekten atarsınız olur biter. Başörtülü genç kadın doktor olmak istiyorsa bunu bilerekten tıp fakültesine kaydını yaptıracağını bilmez mi? Her mesleğin kendine göre, icrasıyla ilgili bazı pratik zorunlulukları ve yükümlülükleri, uyulması gereken kuralları vardır. Doktor olacak kişi kim olursa olsun, kadın hasta/erkek hasta ayrımı yapmaya kalkmasını engellemek mümkün değil midir? Durup dururken, daha üniversite kapısında teşrifat sorunu yaratmanın ne âlemi var?

xxxxx

Var... Kavg. Ekonomik rant kavgası. Dolayısıyla, siyasi iktidar kavgası... Bu konu Kızıcık’ta enine boyuna hep işlendi. Şimdi tekrarı gerekmiyor. Ama şu noktayı vurgulamakta yarar var: Kavg. kadınlar üzerinden yürütülüyor. Sakalı bir karış er-

kek doktor adayı, ilerde ben kadın hastaya el sürmem diyecek de olsa, mesleğini öğrenmekte bir engelle karşılaşmıyor. Sorun kadınların üzerine yıkılıyor. Bu bakımdan türban sahiden de bir simge işlevi görüyor: iki taraf için de. Sokaktaki türbanlı – ya da karaçarşafı – kadın laikçiler için bir sorun oluşturmuyor; dincilerse sokakla yetinmiyor, illa üniversiteyi de “feth”etmek istiyorlar. Neden? Dincilerin derdi türbanlı öğrencinin (örtünerek de olsa) kendi başına sahip olması değil. Onlar için bu bir özgürlük sorunu değil çünkü. Elleri fırsat geçtiğinde her kadının başını zorla örtmeye kalkacaklardır. “Haşa, ne münasebet!” diyenler yalan söylüyor. (Yalan söylemeye yanaşmayan İsmet Özel gibileri yollarını onlardan ayırıyor.) Baş örtülü öğrencinin üniversitede okuma mücadelesi bugün bir özgürlük mücadelesidir ama baş örtmemeyi kadına yakıştırmayan anlayış özgürlükle bağdaşmaz. Halen “kendi kadınları”nın başlarının örtülü olmasıyla *övünen* şu kadarcık iktidar sahipleri, yarın, o iktidarın daha fazlası ellerine geçtiğinde “başkalarının kadınları”nın başı açık olmasına tahammül edemeyeceklerdir. Sorun, bugün içinde yaşadığımız düzende başı açık kadının “özgür” olduğunun sanılması, o kadınlardan bir çoğunun da kendilerini “özgürleşmiş” sanmalarındadır.

Nitekim laikçilerin türbanlı öğrencilerin başlarını açmak istemeleri de, onları özgürleştirmek için değil, devlet zoruyla teslim alıp onların üzerinden kavgada üstelik çıkmak içindir. Zorla boyun eğdirilip başı açılan öğrenci daha mı özgür olacak? Fakültede beş saat başı açık kaldıktan sonra hemen yine türbanına bürünen genç kadın ne kadar daha özgürdür? Çifte boyun eğdirilmeye maruz kalmıştır. Bunun genç insanlarda doğuracağı ruhsal gerilimler, bilinç ve kimlik çatlaması gibi sorunlar “yurtdaş” dedikleri insanları hiç bir zaman insan yerine koymayıp “devrimci Cumhuriyet”in ham maddesi sayan laikçilerin umuru mu?

xxxxx

Özgürleşme, bir biçim sorunu değildir. Kimilerinin kendilerine yakıştırdıkları ve başkalarına da illa yakışır – yakışmasa da yakışsın! – dedikleri “çağdaş” kılık kıyafet de gerçek çağdaşlık kistası değildir. Hele bir özgürleşme kistası hiç değildir.

Varı yoğu 3-5 milyon insanın zengin bir hayat sürüp daha da zenginleşmesine adanmış, geçimi, huzuru, geleceği asgari ücret 400 milyon olursa ya da karşılığında vergilerimiz, sosyal güvenlik yükümlülüklerimiz, vb. düşürülmezse “Biz batırız!” diye ağlaşan – haksız da değiller – sanayici/tefecî karışımı iş adamlarının çıkarına bağlanmış (ya da kelimenin her anlamında işi Allaha kalmış!) yetmiş milyon nüfuslu bir toplum ne yapsa çağdaş bir toplum olamaz. Çalışanların en haklı grev girişimleri “yasal” uygulamalarla daha baştan en-

gellenirken siyasi iktidarların cumhuriyetçi/dinci karması, karun kadar zengin patron çetelerine emanet edildiği, ya da "öyle olmasın" diye asker/sivil karması despotik devlet erkânının eline geçmesinden medet umulduğu bir ülkede özgürlükten söz edilemez.

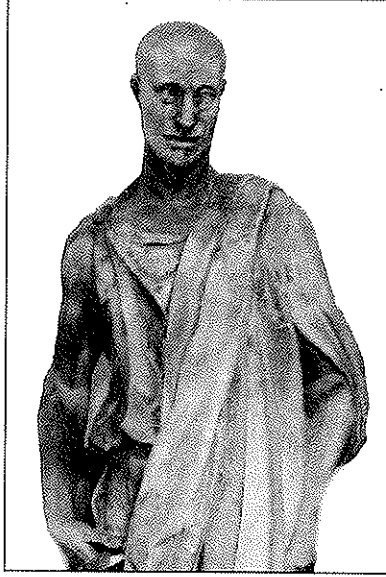
xxxxx

Avrupalı "çağdaş" kılık kıyafet 17-18. Yüzyılda İngiltere'de zuhur eden, en mümeyyiz vasfı yoksulları çalıştırıp servet yığma becerisini ilahi iradenin tecellisi saymak olan püriten (mutassıp söfu) bir Potestan mezhebi Quaker'lerin kılığından evrilmedir. Çağdaşlığı hani nerdeyse kılık kıyafet tekdüzelğine indirgeme takıntısı da, Avrupa/Batı merkezci "medeniyetçi"likten, ardındaki sömürgeci dinamiklerle birlikte türemiştir. Ayrıca, merkezi devlet otoritesini tahkim kaygısıyla bağlantılıdır. Vaktiy-le Sultan Mahmut (II) Yeniçerilerle dalaşı sonrasında başa sarık sarmayı yasaklayıp "çağdaş serpuş" diye herkese fes giydirmişti. Cumhuriyet'ten sonra fes yasaklandı, şapka geldi. Halen yürürlükte olan ünlü Şapka Kanunu kimseyi şapka giymeye mecbur etmez; fes, sarık, vb.'yi yasaklar sadece. İlk çıktığında ve sonra uzun yıllar hep öyle algılanmıştı, çünkü fesle doğup büyüyen beyler sözgelimi amele kasketi ile sokağa çıkmayı kendilerine yakıştıramadıkları için, şapka giymeye mahkum edildiklerini sanmışlardı. Bu da merkezi yöneticilerin tam istedikleri şeydi. O gün bu gündür "Fötür" şapka Avrupalı çağdaşlık kıstası ve adeta Atatürk devrimciliğinin timsali olageldi.

TC kurulurkenki burjuva devrimci ileri atılımın bütünselliği içinde, o zamanın koşullarında, "şapka devrimi"nin belki bir yeri vardı. Ne ki dünyanın 20. Yüzyıl hallerinde burjuva devrimciliğinin barutu daha baştan tükenmeye mahkum olduğundan, çağdaşlığın öylesi giderek ülke insanlarının hiç bir çağdaş ihtiyacını karşılayamaz da değil, kaldıramaz oldu. Batılı silindir şapkanın 1940'lardan bu yana dolandırıcılığın, vurgunculuğun, her türlü haksız kazanç ve servet birikiminin karika-tür malzemesi olmuş olması boşuna değildir.

xxxxx

Düzenin sahiplerinin -"dincisi"yle, "cumhuriyetçi"siyle - kadının özgürleşmesi diye bir dertleri ve sorunları olmadığı, şu her yanı saran "kamu alanı" tartışmasından da bellî. Her renkten ve kılıktan devletçi/laikçi zevat bu kamu alanı denilen şeye neden öyle dört elle sarıldılar..?

Kamu alanı, devlettir. Bireyin devletle yüz yüze geldiği ve yüz yüze kaldığı ekonomik, toplumsal siyasal iktidar alanıdır. Bu alan simgesel içerikleri çok açık bir sürü teşrifat ve merasimle yüklüdür. Hepsi Cumhuriyet'e - yalnız bizimkine de değil, bütün cumhuriyetlere - padişahlıktan, krallıklardan, devlet gücünün (iktidar realitesinin) kendini teşhir ve ispat ihtiyacından intikal etmiştir. Örneğe, yargı erki erken Ortaçağ Avrupası'nda feodal beye aitti. Onun mülklerinden biriydi. Zamanla merkezi krallık o mülkü gaspederek kendine ait kıldı. Bugün bile İngiltere'de "adalet" dağıtan yargıca merasimle hitap edilir; kendileri "Majestelerinin yargıcı zattı âlileri"dir. Yargıçların duruşmalarına acayip kılıkarda (mesela bizde ol-

duğu gibi yarım metreye yakın sırmalı, atlaslı yakalarıyla gözalıcı cüppeler içinde, ya da İngiltere'de - ve eski/yeni bütün İngiliz kolonilerinde - üç yüz yıl öncesinin modası peruklar kuşanarak) çıkmaları, sanıklara, davalı/davacılar yekten sert muamele ve sen diye hitaplar, mahkeme masrafı diye yurtdaşlara yüklenen ağır harçlar, vb., hep, yargının (adaletin) bir iktidar fonksiyonu olarak telakki edilmesi ve o işi görmesindendir. Mahkeme, mahkemelik olanın yargıçla yurtdaş yurtdaşa yüzleştiği bir alan mı? Yargıç Osmanlıcada adı konulduğu gibi "hâkim"dir, "hüküm" verir; "hükümet"le aralarında kopmaz kan bağı vardır. Onun içindir ki, beş basamak yukarda oturduğu yerde tavuskuşu gibi kabardıkça kabarr, mahkemelik kişi beş basamak aşağıda, haklı mı, haksız mı, suçlu mu, değil mi daha saptanmamışken ezile büzüle ayakta durur. Böyle bir sahnede sözgelimi başı örtülü bir kadın avukatın sokaktaki haliyle yerini alması olacak iş midir?

Özgürleşme, "kamu alanı"nın "sokağa" açılması, sokaktaki yurtdaşın gerçek yurtdaş ve insan haliyle öne çıkmasıyla gerçekleşecektir. Türkiye'de "adalet" dağıtılan mahkeme salonlarında onca resmiyet ve teşrifatla onun bunun hakkında hüküm kesilirken adliye koridorlarında hemen her gün kopan bıçaklı şopalı kıyametler "kamu alanı" fetişizminin nasıl sokağa düştüğünün resmidir.

xxxxx

Kadınların sokakta, meydanda, her yerde başlarını açıp tacize, hakarete uğramadan rahatça dolaşmalarını, serbestçe öğrenim görmelerini, devlet dairelerinde yadırganmadan çalışmalarını sağlayıp teminat altına almaktan aciz, vurdumduymaz bir düzenin - bir devletin - aile ve çevre baskısı altında yaşamaya terkettiği bir sürü kadının hâlâ daha

kara çarşafa bürünmesine göz yumup da, yüksek öğrenim görmek isteyen genç kadınların baş örtüsüyle hesaplaşmaya kalkması kadar büyük bir saçmalık olamaz. Üniversite öğrencisinin başörtüsüyle uğraşmadan önce bu düzen – bu devlet – kadınların sokaklarda, meydanlarda başları türbanla bağlı dolaşmalarıyla da yetinmeyip kimilerini kara çarşafa sarınmaya zorlayan babalara, ağabeylere, kocalara, yetişkin oğullara, vb., *böyle bir lüksün bedelini ödetmelidir*. Bu bedel, laikçi zevatin ilk aklına gelecek şey olan yasaklamaya, hapisle tıkmaya, sürgünlere göndermeye filan gitmeden, şöyle ya da böyle pekâlâ ödetilebilir. Ama 100 bine yakın personel –imam, vaiz, müftü, müftü yardımcısı, şu, bu...– çalıştırarak bütçeden nerdeyse savunmadan sonra en büyük payı alan ve giderek rejimin maddi, manevi “orta direği”ne dönüşme eğilimleri sergileyen Diyanet teşkilatıyla, bu düzende, bu devletle olacak şey değildir.

Kara çarşaf da bir simge çünkü. Geriliğin, gericiğin, çağdışılığın, vb. değil – yani malumu ilamla vıcık vıcık edebiyat yapmanın ötesinde – bu ülke laikçilerinin kadını, dolayısıyla her insanı bu denli aşağılayıcı bir âdet, gelenek ya da inanış – ne dersiniz deyin – karşısında sergileyegel-dikleri vurdum duymazlığın simgesi! Yani TC’nin, ülke halkının hayat damarını kurutan yoksulluk, haksızlık, eşitsizlik ve tek tek her birey üzerinde tahakküm olgusu karşısında temel aczinin simgesi. Laik TC ne şu partinin, ne bu tarikatın, vb. işi olarak değil, doğrudan *devlet politikası* olarak yurttaşlara, “Demokrasi yok, sosyal devlet yok, hukuk devleti yok; bizde size bunları sağlayacak takat ve niyet de yok. Bunlar yerine din verelim!” diyerek kendisi, bizzat, kadını kara çarşafa saran geleneği ve anlayışı körüklemiyor mu? Bu koşullarda çarşafa bürünmenin felaket boyutlara ulaşmamış olması büyük ölçüde türban sayesinde. Yekten soralım: Siz hiç yolda yürürken çantası kapılıp yerlerde sürüklenen başı türbanlı kadın gördünüz mü? Türban kimi kadınların güvenliğinin ve bir ölçüde de olsa özgürlüğünün güvencesi ise bunun da nedeni, yine, “laik” TC’nin başı örtülü kadına saygı ve dokunulmazlık bahşedici anlayış ve şartlanmaları sürdürüp besleyen maddi ve psikolojik koşulları kendi eliyle yaratarak sürekli yeniden üretmesidir; Burdan doğacak toplumsal/siyasal “tehlike”ye karşı da halkın dini inancına yaptığı *toplumsal yatırımdır*.

Halka din lazımsa niçin lazımdır?

Bütün bunlar – ve hepsi ele alındığında birkaç kitap boyu tutacak daha bir sürü olgu – türban sorununun bu ülkenin topyekûn sosyo-ekonomik koşullarından ve sorunlarından soyutlanamayacağını, dolayısıyla, toplumda geçerli siyasi iktidar sorunundan da soyutlanamayacağı için, karakuşu yasakçı yaklaşımlarla ceffelkalem çözüme ulaştırılamayacağını gösteriyor. Kadının özgürleşmesi bu toplumda tek tek her bir kadının ya da hepsi bir arada kadınların sırtına yıkılamayacak kadar derin ve kapsamlı bir toplumsal sorundur. Bunun ağırlığı altında “erkek egemen toplum”un erkekleri de, kadınlar kadar olmasa da, ezilmektedirler. Sorun, emek sömürüsü ve hayatların harcanması temel ilkesi üzerinde varlığını sürdüren mevcut düzenin “altını üstüne” getirecek toplumsal/siyasal süreçler harekete geçmeden çözüm yoluna girmeyecektir.

Hem niye girsin ki, canım? Hepimiz, evli evinde, köylü köyünde, çarşafı çarşafıyla, türbanlı türbanıyla, isteyen de başını açmakla kalmayıp kıçını da açma özgürlüğüyle yaşayıp gidiyoruz işte...

Alevilik-Bektaşiliğin felsefi boyutları

Esat Korkmaz

Alevilik, idealist düşüncencilik-maddeci düşüncencilik bileşimi bir felsefe-öğretiler. Bu felsefede, öğretiler maddeci düşüncencilik, yani materyalizm egemen, idealist düşüncencilik, yani idealizm tamamlayıcı ve kutsayıcıdır

Alevilik-Bektaşilik, Anadolu kökenli bir felsefe/inanç, öğreti ve yaşama biçimidir. Felsefe boyutuyla bir “düşünceli-idealizm/materyalizm” bileşimi olan Alevilik-Bektaşilik, genelde, Antik Aydınlanma Çağı ve XVIII. yy. Aydınlanmacılığı’nın temelini oluşturan “metafizik bir aydınlanma” zeminine oturur. Özeldir ise düşünceli-idealizm açımlarıyla edindiği “metafizik”, bireysel ve toplumsal akıl tarafından sürekli beslenmesini, sorgulanmasını, yaşanan anda anlamlı olacak biçimde değiştirilmesini bir zorunluluk olarak öne çıkardığı için kimi durumlarda, XIX. yy.’ın ikinci yarısında “diyalektik ve tarihi materyalizm” üzerine yapılandırılan “gerçek aydınlanma”ya adımlar atar.

Tanrı’dan çıkıp yeniden Tanrı’ya dönen bir “çevrim” üzerinde, “kurgusal” bir başlangıçla “kurgusal” bir son arasında gezinirken yarattığı idealizmini, kendi nesnel tasarımlarını aklayacak/kutsayacak biçimde kullanır; bu yönelimle hemen her şeyin “sentezi”, bunun da ötesinde kanıtı olarak algıladığı insanı kullanarak son “kurgusal metafizik halkayı” parçalamaya, insanı ve doğayı özgürleştirmeye girişir.

Yunan-Anadolu İlkçağı’ndan gelen, İsa şeriatını yadsıyan/yalanlayan aydınlanma değerleri; Arap Yarımadası’ndan gelen, Muhammed şeriatına karşı köktenci bir duruş alan Hz. Ali Yandaşları Hareketi’nin muhalefet değerleri ve Asya’dan gelen, yerleşik topraktaki feodal devlete, bu devletin kurumlarına tavırlı kandaş toplum değerleri, Anadolu’da buluştu. Ortaçağ’da ve Küçük Asya’da, temel üretim zemininde, belirleyici üretici güçlerin bireysel-toplumsal kurtuluşunu sağlamak üzere XI.-XII. Yüzyıllarda felsefi bir din, bir eren-evliya öğretisi ya da bu felsefeye, öğretilere uygun yaşama biçimi olarak yapılandı; yapılanmaya koşut, bireyi ve toplumu kurtuluşa taşıyacak bireysel-toplumsal bir proje, bu bağlamda Anadolu halkının geleneksel düşüncesinin

felsefesi, kuramı, kısacası aydınlanmanın çocuğu, halkın “vicdanı”, “geleneği” olarak öne çıktı.

Bu felsefe-inanç-öğreti biçimlenirken çağdaş durumunda bulunan kimi düşünce-inançlardan beslendi: Öncelikle Asya kökenli kandaş toplum değerlerinin egemen olduğu Babailik’ten, ardından Şii değerlerle kandaş değerlerin harmanlanmış olduğu Ahilik’ten, daha sonra, kaynağını Yunan-Anadolu ilkçağından alan ve harfleri dil olarak kullanan Hurufilik’ten ve son olarak da Osmanlı egemenine karşı artı-değer üreticisi durumunda bulunan göçer ve yarı-göçer halkın düşünsel-inançsal-siyasal isteklerini kucaklayan Kızılbaşlık’tan etkilendi.

Bu nedenle; Anadolu insanını esenliğe kavuşturacak laik-demokrat güçlerin başında Alevi-Bektaşî topluluğun geldiği savı, hemen herkesin ortak yargısı durumundadır. Bu yargı yapay değildir; bu yargı, Alevilerin-Bektaşîlerin, Anadolu insanının toplumsal mücadelelerinde oynadıkları onurlu rolün bilince çıkardığı bir gerçekliktir.

Bizler Anadolu’da Ortaçağ kurumlarıyla/değerleriyle yeterince hesaplaşmadık; yani, Cumhuriyet’le birlikte başlayan demokratik devrimimizi tamamlayamadık; şeriat değerlerini birey ve toplum yaşamımızdan söküp atamadık. Bu nedenlerle Ortaçağ’dan günümüze uzanan ve “karayazgı” çağına duyulan derin bir özlem biçiminde dışı vuran köktendinci bağnazlık, gelip karşımıza dikildi. Şeriatı, toplumun tümüne dayatmaya kalktı; bu dayatma yoluyla demokrasiyi, demokrasi mücadelesini, laikliği, laiklik mücadelesini boğmaya yeltendi.

Kuşatmanın getirdiği yabancılaşma ortamında, laiklikte yabancılaştı. Din ve dünya işlerinin birbirinden ayrılması temeline dayanan laiklik, “din ve devlet işlerinin” birbirinden ayrılması biçiminde algılanmaya/anlaşılmaya ve uygulanmaya başladı. Süreç içinde toplumsal yaşam şeriata terk edildi: “Şeriatla birlikte özgürleşelim” anlayışı

egemen duruma yükseldi.

Kısacası, Cumhuriyet'ten bugüne laik olmanın gerekçelerini yerine getirememenin "bedeli"ni ödüyoruz.

Bu genel gidiş koşutunda Alevi-Bektaşiler:

a) Sünni kuşatılmışlığa "boyun eğme"yle belirgin "Türk-İslam (Sünni) Sentezi" zemininde boy veren düşüniş biçimlerinin tanımladığı "kimlik-sizliğin" kırılmadığı;

b) Alevi-Bektaşî kesimin genelde politik alanın dışına itildiği;

c) Alevilik-Bektaşilik pratiği açısından anlamlı olan "laik-demokratik" ve "siyasal" mücadelenin bir türlü amaçlanan politik öze kavuşmadığı bir dönemi yaşamaya başladı.

Şimdi Aleviler-Bektaşiler:

a) Alevi-Bektaşî kimliğinin yeniden yapılanmasını olanaklı kılacak, ona hakettiği saygınlığı kazandıracak araçları biçimlendirmeye ve örgütlemeye;

b) Laiklik-demokrasi mücadelesi zemininde sosyal pratiği bir ucundan yakalayarak temsil edici/kimlikli bir mücadeleyi yaşama geçirmeye;

c) Alevi-Sünni "mezhep" çatışması oyununu bozmaya, halkın ortak çıkarı kanalında geçmişten günümüze taşınan Alevi-Bektaşî dinamiğini, halk hareketinde ve örgütlenmesinde "çimento" olma görevini üstlenecek biçimde toplumsal muhalefete aktarmaya çalışıyor.

Yani:

1.- Çağdaş olmayı ya da çağdaş olanı yaratmayı;

2.- Akli inançtan, bilimi dinden bağımsızlaştırmayı;

3.- Kendini özgürleştirirken Sünnileri de özgürleştirmeyi ve bu yolla gerçek Alevi-Sünni kardeşliğini kurmayı;

4.- Çağdaş insanlık ve demokrasi değerlerine sahip çıkarak toplumu ve bireyi "kilitleyen" zincirleri kırmayı;

5.- Özgürlükleri, eşitliği, halk egemenliğini, ideolojik ve siyasal çoğulculuğu, kısaca, demokrasiyi yaşama geçirmeyi, temel ve vazgeçilmez görev kabul ediyorlar.

Çünkü, Alevilere-Bektaşilere göre "şeriatla birlikte özgürleşme" yolu terkedilmeden, "şeriatın özgürleşmeden" laik olunmaz.

Alevi şeriatı, felsefi düzlemde, köktendinci şeriata karşı, maddeci düşünce temelinde ve aklın yol göstericiliğinde, bireysel/toplumsal etikten de

beslenerek yapılanıp biçimlenmiş bir baskaldırır. Bu bağlamda Alevi-Bektaşî şeriatı üç biçimde tanımlanır:

1.- "Kutsal köken'in bir yansıması ya da "tanrısal öz"ün görünüşe çıkmış biçimi olarak algılanan görünür nesnel-toplumsal dünya.

2.- Bu nesnel-toplumsal dünyaya ilişkin insan kararları, yani insan aklının sonuçları.

3.- Kaynağını bu nesnel-toplumsal dünyadan alan ve kolektif bir ürün durumunda bulunan gelenek-görenekler.

Ancak "mistik maya" ya da "dinin felsefeleştirilmesi" nedeniyle "sentez ürünleri" ters durur. Öğretide "sı" denilen şey "ters duran bu ilişkiyi" düz olarak algılamak ve anlatmaktır; onun nesnel ve inançsal tasarımlarını yerli yerine oturtmaktır. Felsefi düzlemde "düşüncede görmek" olarak tanımlanan bu durum "mistik sunumda" tanrısal öz'ün görünüşe taşınması; nesnel sunumda ise artık bölünemeyen ve duyu organlarıyla algılanamayacak denli küçük "parçacıkların" (atomla-

rın) bir araya gelmesi ya da birbirini tutmasıyla görünmeyenden varlığa geliş (hava, su, toprak ve ateş) olarak algılanır.

İdealist-düşünceliğin "düşüncede görme" tasarımı ilk esin kaynağını, düşünce tarihinde derin etkisi olan İlkçağ'ın ünlü filozofu, Elea Okulu'nun kurucusu Parmenides'in (İ.Ö.540- ?) görüşlerinden alır. Parmenides, algıyla bildiğimiz dünyayı aldatıcı bulur. Buna karşılık, akılla anlaşılan, akılsallık sınırları içinde kalan her düşünce algıladığımız dünyanın olgularına hiç uymasa da doğruya daha yakındır yargısını ileri sürer. Gerçekliğin, algılanan dünyanın dışındaki bir varlık alanı olduğu savı, O'nun temel savıdır. İnsanların sıradan deneyimleri, algıları ile ulaştıkları inançları yalnızca sanı ve görünüşdür. Oysa bu doğruluğu vermez; doğruluğa ancak akılla ulaşılabilir. Çünkü, der Parmenides, "Varolan ve düşünülen aynı şeydir... varolmayanı düşünmek, hiç bir şey düşünmemektir." Görüldüğü gibi Parmenides'te, hakkında düşünce yürütebildiğimiz her şey varlıktır. Algıyla kavrananların varlıkları anlamında varlık taşınasalar bile, bundan daha "gerçek" bir anlamda vardır onlar.

Gelelim materyalist tasarıma: "varlığa geliş" ve "varlıktaki değişim-dönüşüm" kapsamında nesnel tasarım kaynağını Anadolu İlkçağı'nın büyük bilgisi Empedokles'in (İ.Ö. 492-432) "Dört

Öge Öğretisi"nden alır. Algıyla kavradığımız nesneler, kendileri başka bir şeye indirgenemeyen dört temel ögenin (hava, su, toprak ve ateş) çeşitli oranlarda bir araya gelmesiyle oluşur.

Bu iki tasarımın idealist-düşünceli ayağı Parmenides düşünceliğinin izini sürerek Platon'un "idealar tasarımı"na; Aristoteles'in (İ.Ö. 384-322) "potansiyellik tasarımı"na; oradan Plotinos'un (205-270) "ışık tasarımı"na uzanır. İslam dünyasına yayılarak "vahdet-i vücudçu" bir tasavvuf anlayışına evrilir; Ortodoks İslama "dinsel felsefe" açılımları getirir; süreç içinde Irak, İran ve Horasan'a kadar "gider".

Tasarımın "maddeci düşüncelik" ayağı, Empedokles'in "Dört Öge Öğretisi"nin izini sürerek Demokritos'un (İ.Ö. 460-370) "atomculuğuna"; Platon'un "kopya-gölge kuramı"na ve Aristoteles'in "aktüelliğine" uzanır. Daha sonra İslam dünyasına yayılarak "vahdet-i mevcudçu" tasavvuf anlayışıyla Ortodoks İslamın doğasına başkaldıran bir "materyalist açılım" getirir. Süreç içinde bu anlayış da Irak, İran ve Horasan topraklarına ulaşır.

Bu topraklarda her iki tasarım Asya kökenli Şamanizmin, Vedaiizmin, Brahmanizmin, Budizmin ve Züdüstlüğün "sezgici-doğacı" değerleriyle beslenir ve Anadolu'ya taşınır. Anadolu'da "maddeci-düşüncelik" temelinde "vahdet-i mevcut" anlayışında bir felsefe olarak yapılanırken, "inanç" yanını "idealist düşüncelik" doldurur. Sonuçta temel tasarım "vahdet-i mevcut" yolunu izler; "vahdet-i vücut" anlayışını edilgenleştirir; giderek "dinsel felsefe"nin sınırlarını aşar ve bir "felsefi din", bir "bilgelik öğretisi" olarak yaşama geçer.

Görüldüğü gibi Alevilik, idealist düşüncelik-maddeci düşüncelik bileşimi bir felsefe-öğretidir. Bu felsefede, öğretilerde, maddeci düşüncelik, yani materyalizm egemen, idealist düşüncelik, yani idealizm tamamlayıcı ve kutsayıcıdır. Bu ayırım, vahdet-i vücut ve vahdet-i mevcut kavramlarının açılımlarında kolaylıkla izlenebilir. Vahdet-i vücut, varlık birliği anlamına gelir. Vahdet-i vücutçulara göre dünyada ve âlemde varolan herşey, Tanrı'nın sıfatlarının ortaya çıkışı, onun herşeyin üzerindeki gücünün belirişi olduğu için onda birleşir, ondan vücut bulur. Her şeyi vareden Tanrı'dır. Bu nedenle de o 'Vücudu Mutlak'tır (Mutlak Varlık). Bu tasarım ortodoks İslamın kabul etmediği bir yaklaşımdır: Çünkü, Kuran'da Allah'ın adları sayılırken "vücut", yani "varlık" adı geçmemiştir; Allah'a bu adı yakıştırmak, onu varolan şeylerden biri olarak görmektir. Ne var ki sonraları kökeninden uzaklaştırılarak tümüyle idealist bir uca taşınmış

Aristotelesçi geleneğin oturduğu tasarım, yine de sonunda dinsel felsefe zemininde ortodoks İslamla anlaşmaktadır. Çünkü vahdet-i vücudçu süfîlere göre her varlığın dışında ve üzerinde onu yaratan, ona hükmeden bir Allah (Mutlak Varlık) vardır. Böyle düşünüldüğünde, ortodoks İslama göre heterodoks bir düşünce/inanç evreni yaratılmakla birlikte, doğa ve insan "tutsaklıktan" kurtulamamaktadır.

Anadolu Aleviliğinin temel aldığı, Doğatanrıcılık ve İnsanatanrıcılık anlayışlarıyla yeni açılımlara taşıdığı vahdet-i mevcut kavramına gelince, ortodoks İslamla, uzantısında "resmi İslamla" tam bir kopuş yaşanır. Vahdet-i vücut'daki 'varlık birliği' vahdet-i mevcut'ta 'varlıkların birliği' anlamını alır. Buna göre Tanrı, varlıkların, doğanın, evrenin birliğidir, bütün varolanların birliğidir ve bu varoluşun başı ve sonu yoktur. Doğatanrıcılığın diliyle konuşursak, canlı ve cansız herşeyin toplamı Tanrı'dır; canlı ve cansız her şeyi yok sayarsak Tanrı da yoktur. Oysa bu, İslam'ın en temel inançlarından yaradılışa vurulan bir darbedir. Yaratmak ve yaratılmak bu inançta yok olmuştur. Bu nedenle vahdet-i vücutçular ortodoks İslam uzantısında 'resmi İslam' için tanrı tanımaz maddecilerdir. Vahdet-i mevcut'un doğa tanrıcılık açılımında doğasal diyalektik "Tanrı-Doğa-İnsan" üçlemesiyle dile getirilir; toplumsal diyalektik ise İnsanatanrıcılık anlayışının açılımıyla ulaşılan "Hak-Muhammed-Ali" üçlemesiyle anlatılır. Birinci üçleme Tanrı'nın dönüşümünü/değişimini ve doğanın kimliklendirilmesini zorunlu kılar; üçleme sonunda doğa, insanın yüceltilmesiyle yaratılan "kutup"un "vücuduna", doğanın iç yasaları ise yine "kutup"un "can"ına dönüşür; insan, bir "Doğatanrı" olup çıkar. İkinci üçlemede ise insan doğrudan "Konuşan Tanrı"dır. Bu anlayışla Anadolu Alevileri, insanın ve doğanın üstünde insana ve doğaya hükmeden bir "Tanrı"yı yadsımışlardır; insanı ve doğayı özgürleştirmişlerdir.

Alevilik-Bektaşilikte bu türde felsefi bir tasarım dinin "felsefeleşmesini" sağlamış ve aydınlanmanın temel kanalını açmıştır. Ortodoks dinin özü olan "vahyin" yerine akli koymuştur; "vahiy" ve "inanma" üzerine yapılan ortodoks dinin/dinlerin, yani ortodoks tanrıbilimin karşısına, "düşünme" ve "akıl yürütme" üzerine yapılan felsefeyi yerleştirmiştir. Bir bakıma bir "akıl dini" yaratmıştır.

Süreç içinde felsefe tanrıbilimden, tanrısal kayra doğadan, insan inançtan bağımsızlaşmış, doğa ve insan özgürleştirilmiştir.

Bu kanalda tarihsel sürecinde, doğaüstü güç-

ler'den, metafizik kuramlar'dan uzaklaşan insan, felsefeleştirilmiş din olarak algılanan bilgelik öğretisi sayesinde bilime sarılarak nesnel gerçeklik alanında yürüyüşünü sürdürmüştür. Anadolu Aleviliğinin ulaştığı bu noktayı yüzyıllar sonra Hegel, daha çerçeveli olarak tasarımılamıştır. Doğanın düşünce tarafından "kurulduğunu" söyleyen Hegel öğretisi, tanrıbilimsel öğretinin felsefe diline çevrilmesinden başka bir şey değildir. Yine felsefi bir din kurmaya çalışan Feuerbach, düşünme konusu dinsel dünya'dan gerçek dünyayı özgürleştirmeye çalışmıştır. Bu özgürleştirme çabasını Anadolu Aleviliği yüzyıllar öncesinden yaalamış görünüyor.

Aleviler-Bektaşiler Ortodoks Sünni inanca inançla kafa tutmazlar; kendi onurlarını ancak düşünerek kurtarabilirler, inanarak değil. Çünkü, "deneylerle doğrulanamayan inançlar, her zerresi deney alanına çekilebilen doğanın dışında kalmak zorundadır" da ondan.

Tek bir tanrıya inanmaya "ilerlendiğinde", Tanrı'nın tekliği, Tanrı'ya tapınmanın da tekliğini getirdi. Ardından inananların birliği yaşama geçti. Tanrı'nın tekliği, tapınmanın tekliği ve yaşama birliğinin tekliği şeriatın ürünü olarak belirdi. İşte Aleviler-Bektaşiler bu "tekliğe" felsefelerinin aracılığıyla kafa tuttular.

Anadolu doğumlu olan Alevilik-Bektaşilik, her şeyden önce hümanist bir evren görüşüdür. Bu evren görüşünün görevi, yaşamın ve toplumun entellektüel ilkelerini araştırmaktır. Halk adına dünyayı yorumlamak, dünyanın ve yaşamın anlamını temellendirmek, ama bütün bunları felsefeleştirilmiş bir din aracılığıyla, yani mistik bir mayayla sunmak.

Anadolu coğrafyasında Aleviler-Bektaşiler, tektanrı üç dinin (İbrahim-İsa-Muhammed dinleri) şeriatıyla kendinden "kopartılıp" gökyüzüne çıkarılan insanı, önce felsefenin ve öğretisinin yorumuyla kuşattı. Akıldan inanca atılan zeminde kendi ürünü inanç yaratısınca zincire vurulan ve zavallılaşan insanı, inançtan akla inilen çizgi üzerinde "yukarıdan aşağıya uçurarak" yere, ait olduğu toprağa indirdi. İndirir indirmez de hümanizmin bireysel-kişisel tabanını yaratmış oldu.

Toprak üzerinde gezindirdiği insanı; önce bireyselleştirdi, sonra toplumsallaştırdı. Onu bir inanç varlığından bir yorum ve yetenek

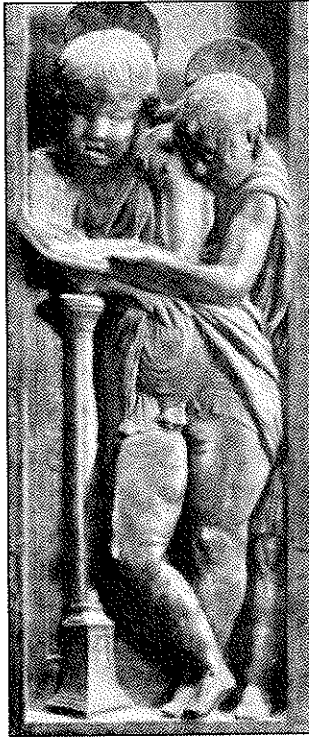
varlığına dönüştürdü: İnsan ya da insanlık sorunlarına akılcı çözümler bulma yolunda hizmetli yaptı. Hizmetli olmanın aydınlığında, devletin ve şeriatın uzağında, ona karşı kanalda, hümanizmi yaratan (üreten) asıl toplumsal tabanı yakalamış oldu. İçinde yer aldığı toplum katında, uygarlık öncesi eşitlikçi toplum değerlerinin taşıyıcısı durumunda bulunan muhalefet insanının yaşama yordamı olarak algıladığı hümanizmi, devlete karşı halkla taraf etti.

Gökyüzünden yeryüzüne indirildiğine inanılan Tanrı buyruklarına göre bedenleşen ve egemenin güdümünde canavarlaşan insana karşı üretici/yaratıcı insanı, konuşan Tanrı durumunda ve halk kimliğinde kişilendirdi. Bu potada, yani mazlumlar katında 72 milleti eritti; bir yaptı. İnsan-evren-Tanrı sorununu yeniden irdeledi: İnancın yerini akıl aldı. İnanca dayanan tanrıbilimin karşısına, inancı aklın denetimine veren bätünü felsefeyi yerleştirdi. Tanrı-evren sorunu inanç sorunu olmaktan çıktı, bir insan sorunu durumuna geldi.

Batı'da burjuva hümanizmi daha tarihin gündemine gelmeden Anadolu toprağında Aleviler-Bektaşiler, İlkçağ aydınlanmacılığının uzantısında ve İlkçağ hümanizminin kuşatıcılığında insanın bedensel ve ansal yeteneklerini geliştirdiler. Bu yolda, genelde şeriatçı dinsel değerlere, özeldede feodal despota ve onun uşaklarına başkaldırdıklarında, burjuva sınıf kimliğinin henüz ufukta gözükmediği bir toprakta, ilkel eşitlikçi toplum değerlerini bayraklaştırarak, mistisizm bağlamında ancak sezgiyle ulaşabileceğini varsaydıkları insanlığın son kuruluşunu tarihin gündemine taşıyiverdiler. Ütopik de olsa toplumcu hümanizmi en üretici halkasından yakalamış oldular.

Hümanizmi, halk memnuniyetsizliğinin uzantısında iktidara yönelik özlemlerinin taşıyıcısı durumuna getirmekle, kendilerini de tanrıbilimin karşısına koydular. Mistik maya biçiminde algıladıkları hümanizmi, egemene yönelik isyanla bugünlere taşıdılar. On binlerle seslendirilen kıyımlara uğradıklarında ödedikleri bedel, toplumcu hümanizmi yaşama geçirebilmek için ödedikleri bir bedeldi bir bakıma.

Alevi-Bektaşî hümanizmi bugün: Ortaçağ'dan günümüze feodal değerlere/kurumlara karşı verdiği kavganın, bu yolda kazandığı deneyimlerin güvencesinde; kendisini geleceğe

hazırlıyor. Kendisine yardımcı olacak toplumsal dinamikler özlenen toplu davranışı yaratamamış olsalar da Aleviler-Bektaşiler, mistisizmle-
rinde "ters" duran gerçekleri ayak-
ları üzerine oturtarak tarihin nesnel yasalarını, insanın özgürce geliş-
ebileceği ve insanlığın hızla ilerle-
yebileceği insanlık çağına geçişin
maddi koşullarını yakalama uğra-
şında kararlı gözüküyor.

İnsanı aşağılaştırarak, uşaklaştı-
rarak hümanizmi boğmaya çalışan
sistemin dayatmasını, insanın insa-
nı sömürmesine son verecek asıl
kimliği, emekçi kimliğini-halk
kimliğini öne çıkararak-onurlandı-
rarak çözmeye çalışıyor.

Talihin hep talihliden yana gül-
düğü bu toplumsal "cangıl"da Ale-
viler-Bektaşiler, inadına aklın yo-
lundan yürüyerek, insanı, okunacak
en büyük kitap olarak algılayarak,
idealizmini çağdaş insanı okşayacak bir "damak
tadı"na dönüştürerek, genişleyen akıl alanında
toplumcu hümanizmin tohumlarını ekiyor.

Görüldüğü gibi Alevilik, doğaüstü ya da öte-
si bir gücü, anlayışının merkezine koymaz. Tam
tersine, şeriattan özgürleşilerek kazanılan nesnel-
toplumsal zeminde, insanı merkeze alır. Onu
kutsar, onu sever. Bu da laikliğin insansal-top-
lumsal zemindir. Bu anlayışı Aleviler dünden
bugüne taşımıştır. Bu nedenle bir Alevi, ben hü-
manistim diyorsa aynı zamanda laikim demek
zorundadır.

Yine Alevilik-Bektaşilik toplumsal bir etikdir.
Alevi etiği nedir?

Alevi etiği, etikle felsefenin anlamdaş olduğu
geçmiş "anının" yeni bir yorumla "görünüşe ta-
şınması" olarak algılanır. Görünüşe taşınarlarsa
"kaynağını nesnel-toplumsal dünyadan alan ve
kollektif bir ürün durumunda bulunan gelenek-
görenekler"dir. Özünde ise halk katının ahlak il-
kelerine göre düzenlenmiş bir toplumsal felsefe-
dir. İnanç alanının dışına taşınarak yaratılmış
olan İlkçağ ahlak anlayışının, akıl alanında ve
mistik bir örtü altında, tektanrıci dinlerin ahlak
anlayışına karşı tasarlanmış bir "manifeso-
tu"sudur.

Alevilik-Bektaşilik, temelde sözel bir kültürdür.
Onun yazılı yanı, söylence yüklü kimi özgün ya-
pıtların sayfaları arasında gizlidir ve açığa çıkar-
tılabilmesi ancak aydın katkısıyla olanaklıdır. Bu
nedenle Aleviler-Bektaşiler bugün kültürlerini:

a) geleceğe uzanmak üzere gün-
cele taşımak;

b) Sözel kültürün taşıyıcısı birey-
sel/toplumsal "bellek" körelmeden,
asıl belirleyici olan felsefe yanını ve
kutsayıcı olan inanç yanını, insanın
yetişmesine, bireysel/toplumsal yaşa-
ma ve doğasal sürece ilişkin bilim-
sel seçenekler üreten öğreti yanını
ve bütün bunların kanıtı durumunda
yaşama yordamını, sözel malzeme-
den süzüp yazılı malzeme durumu-
na getirmek;

c) İncanın sınırları dışına çıkarak,
insanı ve doğayı sorgulamak, süreç
içinde insanı ve doğayı özgürleştir-
mek;

ç) Tanrı'yı, insana ve doğaya di-
rilik veren "can"a indirgemek;
"can"ı insantancılık temelinde kim-
liklendirerek "insantanrı'ya", doğa-
tanrıci temelinde kimliklendirerek
"doğatanrı'ya" dönüştürmek; insanın

ve doğanın üzerinde, insanı ve doğayı güden her
türden tanrısal algıyı yadsımak, bu dünyayı bu
türden bir tanrının tasallutundan kurtarmak; "din
ve dünya işlerinin birbirinden ayrılması" olarak
tanımlanan laikliği yaşama geçirmek;

d) Tektanrıci dinlerin bağımsızlaştırarak tanrı
yaptıkları "ruh"u, bireysel/toplumsal zeminde ta-
sarımlayarak önce birey "ben"ine/ "bilince",
sonra toplumsal "ben'e, "bilince" dönüştürerek
nesnel olanı bilmeye yönelmek, insandaki zıtlık-
ların, çatışmaların aşılması biçiminde yaşanan
"çevrim" sürecinin sonunda, kendini tanıyan, do-
ğal ve toplumsal olanı dinsel tutsaklığın dışında
algılayan, bireysel/toplumsal bilincin yabancılaş-
masına izin vermeyen, ortodoks dinleri/inançları
kaynağında kurutmaya çalışan batını kimlikte bir
insan yaratmak;

e) Nesnel olanı ister düşünce evreninde olsun,
ister duyulur evrende olsun, bilgiye kaynak oluş-
turan ve belli nitelikler taşıyan bir "varlık" ola-
rak algılamak, doğasal çevrimi, "varlığa geliş" ve
"varlıktaki değişim/dönüşüm"le açıklamak;

f) Duyulur evrendeki canlı-cansız her şeyi,
tanrı olarak algılanan ve insana-doğaya dirilik
veren "can"ın görünüşe taşınması ya da düşün-
cede görülmesi yoluyla kutsamak;

e) Felsefelerini, dünya felsefe literatürünün,
öğretilerini dünya bilim literatürünün bir parçası
yapmak istiyorlar.

Kamu yönetimi reform tasarısı

Değerlendirme ve tutum belirleme önerisi

Yücel Gürsel

DURUM: Kamu Yönetimi Temel Kanun Tasarısı, Yerel Yönetimler Yasa Tasarısı, Belediyeler ve İl Özel İdareleri Gelirler Kanun Tasarısı ile bir bütündür ve bir bütün olarak değerlendirilmelidir.

Son bir yılda, yani Kasım 2002 seçimleri ile iktidar olan AKP'nin getirdiği yedili paket, AB uyum yasaları dahil tüm yasa önerilerinin önceki iktidarlardan tarafından hazırlandığı ve bir sürecin zorlamasının ürünü olduğu göz önünde bulundurulmalıdır.

Bu sürecin varmış olduğu aşamada temel karakteri, 1950-1990 yılları arasında, sermaye birikimi için uygulanan tarıma dayalı ihracat ve ithal ikameci ekonomi politikanın koruması altındaki sermayenin, siyasetin ve bürokrasinin vesayetinden kurtulmayı isteyecek kadar güçlenmesidir. Ayrıca, sermaye birikimi önündeki tıkanıklıkları 12 Mart ve 12 Eylül darbeleri ile aşabilen sermaye, yeni tıkanıklığı aşabilmek için, darbe yolu da AB dolayısıyla bir ölçüde kapalı olduğu için, vesayetin kaçınılmaz koşulu olan ve ülkede yaratılan artı-değerden siyasete ve bürokrasiye ayrılan paylardan (vesayet rantından) kurtulmak, onu en aza indirmek istemektedir.

"Yolsuzluklar" olarak adlandırılan uygulamalar, vesayet rantından pay alma biçimleridir. Susurluk yırtılması ile açıkça ortaya çıkan siyasi rant-bürokratik rant ilişkisi ve çelişkisi, bu payın azaltılmasının ve sermaye birikimine aktarılmasının zorunlu olduğu koşullarda çatışmaya dönüşmektedir.

Kuruluşlarından bu yana sermaye gelişimi için ucuz ara ve mamul madde üreten, sermayenin gizli mülkiyetindeki Kamu İktisadi Kuruluşları, sermaye birikim süreci olan kentleşme-sanayileşme modelinin yarattığı arazi-kent rantları, siyaset ve bürokrasinin pay alma alanlarıdır. Özelleştirmeler, gizli mülkiyetin açığa çıkması, tescil edilmesidir ve bu yüzden siyaset ve bürokrasi arasında çatışma yaratmaktadır.

Kentsel arazi rantları sınırlarına dayanmıştır. En büyük kentsel rant alanı, alt yapı, su, enerji, iletişim gibi kentsel hizmet alanlarıdır.

Solun, emek ve demokrasi güçlerinin bu süreci maddi temelleri ve nesnel zorunlulukları açısından değerlendirmesi gerekir. Toplumsal artı-değerin paylaşılması-yağmalanması ve zorunlu sermaye yoğunlaşması sürecinde her tıkanıklık, emek kesiminin payını ve haklarını savunma istekleri, darbe ve darbe anayasaları ile sonuçlanmıştır. Böylece, nesnel, ekonomik, kültürel ve demokratik gerçekler temelinde, toplumsal pazarlıkların-sözleşmelerin, demok-

rasi kültürünün ve siyasi kültürün gelişmesinin önü kesilmiş, seviye düşmüştür.

Bugün, siyasi rant-bürokratik rant çatışmasında, emek ve demokrasi güçleri kırk katır mı? kırk satır mı? ikilemine mahkum olmamalı, siyah-beyaz, evet-hayır tercihi çıkmazında marjinal kalmamalıdır.

Temel ayırım, demokratik toplumsal pazarlık-sözleşme süreci ile, darbe ve diktatoryal süreç arasındadır.

Türkiye, 1946-1950 sürecinde darbe dışı bir "demokratik" dönüşüm süreci yaşamıştır. 1954 yılı TMMOB yasası, 1956 İmar yasası, Amerikan modeli sendikalar yasası, 10195 sayılı teknik personel istihdam yasası gibi yasalar bu dönemin ürünüdür.

İçinde yaşadığımız süreçte, yalnızca siyasi iktidarın hakemliğine bırakılmayacak, sermaye güçlerinin dokunulmazlık alanında bir toplumsal sözleşme-pazarlık platformu yaratılmalıdır. Bu platformda muhalefet gerçek rolünü oynayabilmelidir.

Yalnızca kamu yönetimi reformu için fanatik bir ortam yaratacak olan referandum yolu, demokratik bir partiler yasası ve seçim yasası ile oluşmuş bir parlamento olmadan önerilmemelidir.

ÖNERİLER

KAMU YÖNETİMİ REFORMU YASALARINDA

1. Su, enerji, ulaşım, iletişim-haberleşme, alt yapı gibi kentsel hizmetlerin özelleştirilmemesi, kamusal-toplumsal hizmetler olması için hükümler geliştirilmeli, tüketici-kullanıcı hakları ve örgütlenmesinin genişletilmesi talepleri yer almalıdır.

2. Merkezi ve yerel düzeyde toplumun, denetleme-örgütlenme hakları tanımlanmalıdır.

3. Merkezi Yönetimin, siyasi iktidarın, ulusal artı-değerin paylaşılmasında uyguladığı ekonomi politikalarının, uluslararası ekonomik ilişkilerde ekonomik çıkarları nasıl gözetceğinin belirleneceği alan olarak D.P.T yeniden tanımlanmalı, katılımcı ve saydam olması talep edilmelidir.

4. 1908 yılından beri yürürlükte olan, memurların yargılanması hakkında kanun değiştirilmeli, dokunulmazlıklar kaldırılmalıdır. Aynı şekilde milletvekili dokunulmazlığı siyasetle ilgili ve sınırlı olarak yeniden düzenlenmelidir.

5. Tüm toplumsal güçler meslek kuruluşları ve sendikalarla birlikte, siyasi iktidarı, muhalefeti, Parlamento'yu yeni bir anayasa için TOPLUMSAL SÖZLEŞME PLATFORMUNA ZORLAMALIDIR.

Tüpraş dersleri

"Ulus-devlet işlevini yitiriyor"un anlamı, gerçekte ve fiilen, Türkiye'de yaşayan insanların yaşama imkanları ulus devlet eliyle ellerinden alınarak yurtlarından kovulmalarıdır

TÜPRAŞ'ı iki sıkının arasında haraç mezat satıvermeleri çoğumuzun içinde bir yaraya dokunmadı mı? Bu kadar ucuza mı gitmeliydi? Talep - dolayısıyla rekabet- bu kadar az mıydı da sahiden hiç bir üçkâğıt dönmedi? Dolandırılmış gibi hissetmiyor muyuz kendimizi?.. İyi de, üçkâğıda geldiysek, o tezgahın başında ne işimiz vardı? Var-sın satılsın, dünya değişti, çağın ruhu böyle, ne yapabiliriz ki deyip geçmek de var ama bu kadarı da olmaz ki, değil mi? Hangimizin kanına dokunmuyor bu kadar ucuza, yok pahasına gitmesi..?

Bunlar hep afaki duygulanmalar. Hesap kitap işiymiş gibi görüldüğü ölçüde de düşünce metabolizmasında vahim bozulma alameti. Ne hesabı, ne kitabı var bu işin. Baştan aşağı ideolojik. Satmak için satıyorlar. Ucuzmuş, pahalıymış, umurları değil. Devlet bez satar mı, sucuk, kavurma üretir mi diye başladılar, devletin elinde TÜRPAŞ gibi bir kurumun ne işi var demeye kadar geldiler. Ucuz mucuz, gitti gider. Bu defa değilse bile, bi dahaki sefere. Çok bilmiş Maliye Bakanı'nın dediği gibi, "Bu iş bitti. Geçmiş olsun!"

Önemli olan, kaçta gittiği, kime gittiği, nasıl gittiği, ola ki şimdi bu satıştan cayılırsa yarın kime gideceği filan değil. Satılması. Elden çıkarılması. Özelleştirme için yıllardır ileri sürülen ekonomik/teknik gerekçelerin tümünün fasarya olduğu çoktan beri biliniyor. Hepsisi geçersiz. Hep yazıldı, söylendi, kanıtlandı. Kamunun elinde hiç bir varlık, değer, işlev kalmayacak. Kamu mülkiyetinin görüldüğü her yerde başı ezilecek. Kamu hizmeti de serbest piyasada belirlenen fiyata alınır satılır meta olacak, ticarileşecek. Yurtdaşı, ki yurtta - kamu varlığında - pay sahibi demektir, MÜŞTERİ olacak. Parası olan alacak hizmeti, ya da parası kadar alacak, parası olmayana, yetmeye havalı! Her üretim, her hizmet "salkım salkım" özelleşecek, dünyaya açılma adına uluslararası piyasaların işleyişine terk edilecek. Hatta eğitimde de, sağlıkta da böyle olacak. Sosyal güvenlik de. "Toplum yararı"nın bu olduğu ilan edilip herşey buna göre bozulup düzenlenecek.

Müşteri velinimetir mi dediniz? Müşteri bakkal çakkal düzeyinde, alanla satan arasında belli bir eşitlik söz konusu olduğunda velinimetir. Ka-

mu mülkiyeti/hizmetinin özelleşmesi, devlet tekelinin doğrudan özel tekele devri değilse, rekabete açılmasıdır; rekabetin sonu kapitalizmde yine tekeldir. Vaktiyle, sermayenin tekelleşmesinin doğurduğu vahim sonuçlara karşı devlet tekelinden medet umulurdu. Bugünkü moda: Devlet tekeline hayır, özel girişimci tekele evet! Özel girişimci tekelin ne olduğu, nasıl çalıştığı, ne için çalıştığı ise dünyanın her yerinde hergün görülüyor.

Devlet tekelinin alternatifleri, televeleci iktisatçıların buyurdıkları gibi özel girişimci tekel ve yurttaşın müşteri olması değildir; yurttaşın kamu varlığındaki pay sahipliğini bütün potansiyelleriyle temellük etmesi, sahiplenmesidir. Devlet tekelinin kendini özel tekele, yurttaş müşteriye dönüştürme imkanına ket vurulmasıdır.

Yurttaş, yurdun sahibidir, müşteriye dönüşünce ortada yurt kalmaz. Yurt, haritada rasgele bir toprak parçası ya da insanların tepesine tünemiş devletin tarihten miras çiftliği değildir. Milyonlarca kadının, erkeğin, çocuğun ve gencin varlık ve hayat alanı: içinde barınılan mesken, ekilen toprak, çalışılan iş yeri, feyiz alınan okul, ilh... Bütün bunlardır YURT. Üç buçuk holding sahibiyle onlar adına iş gören sözde "seçilmiş"lerin ya da memleketin sahipliğini kimseye bırakmayan devlet erkânının babalarının çiftliği değil.

Yurtdaşı müşteriye çeviren anlayış, yurdu baştan sona salt pazar yerine çeviriyor. Burjuvazinin pazar/yurt anlayışı (çıkartı) bir adım daha ileri giderek yurtdaşı dünya tekellerinin ham maddesine dönüştürüyor. Bunun "olmayabilirliği" de yok içinde yaşadığımız kapitalist düzende. Özelleştirmeci ideoloji rastgele, keyfe kalmış bir tercih değildir. Kapitalizmin maddi zemininde oluşan zorunluluğun düşünsel ifadesi, siyasi dayatmanın gerekçesidir. Sermayenin kendi iç yasallıklarının ve somut insan gerçekliği ile uzlaşmaz çelişkisinin olmazsa olmazıdır.

Kamu mülkiyeti/hizmetinde sözkonusu olan

devletle kişi arasında bir ilişki değil. Kişiyi kişi arasında belli bir ilişki. Yurtdaş yerine müşterinin geçirilmesi bu ilişki yerine bir başka ilişkiyi geçirmeye matuftur: kamu varlığında pay sahibi olan kişi başkaları hesabına "mülksüz"leştiriliyor. Emeginden gayri bir şeyi olmayan birey, sermaye sahibi birey karşısında, kamu varlığındaki payından yoksun kılınıyor. Sonra da her ikisine birden "özgür birey" deniliyor! Burjuvazinin gelişen ve gelişerek değişen çıkarı ulus-devletin sahte "yurtdaşlık" ilişkisinin de iç yüzünü ortaya seriyor: sermaye-emek ilişkisi.

Genç burjuvazi, Fransız Devrimi'nin hemenertesinde, na yaptığının tam bilinciyle ve olanca içtenliğiyle, belli bir miktar mülk ya da servet sahibi olmayan yurtdaşa, yani Fransa halkının çok büyük çoğunluğuna "halk iradesi"nin tecellisinde oy hakkı tanımamıştı. Sonradan, burjuvazi her yerde daha akıllanınca, her yurtdaşa oy hakkı tanıdı. Ama halkın iradesi yine mülk ve servet sahiplerinin elinde kaldı. "Yurtdaş"ın kendi iradesini kendisine karşı çıkaran yabancılaşma olgusu bugün hâlâ "demokrasi" adı altında hükmünü icra ediyor.

Sermayenin yurdu olmadığını, yurtdaşı müşteri yapmak isteyenler açık açık söylüyorlar. Oysa emegın, emekçinin yurdu VAR, çünkü o yurt bütün dünya çalışanlarının ortak hayat alanının ayrılmaz parçası, bütünlüleyici bileşenidir. Her yurt, bütün dünya emekçilerinin ortak yurtdur. Bunun içindir ki sermaye yer yüzünde ne kadar yurt varsa hepsinde birden aynı saldırıya geçmiştir ve bu saldırının adına küreselleşme demektedir.

Özelleştirmeler ne kazandırıyor, ne kaybettiriyor? Kim kaybediyor, kim kazanıyor? TÜPRAŞ "tam" değerini bulsaydı, işinden olacak onca insanın kazancı ne olacaktı mesela? Ya da onca insanın işinden olmasından "Türkiye" ne kazanacaktı? Özelleştirme şampiyonları arasında baya açık sözlü olanlar var. "Türkiye" ne kazanacağını söylüyorlar: yeni iş imkanları yaratılmayacağını, işsizliğin bugün olduğundan da daha büyük boyutta artacağını, yoksulluğun da artarak süreceğini tekrarlayıp duruyorlar. Bu "kazanç"a katlanılmazsa, alternatifi, "Topyekûn felakettir!" diyorlar.

TÜPRAŞ'ın satışından gelecek para nereye gidecek? Faiz ödemeye! Faiz nerden, niçin öylesine yığılıyor, habire büyüyor? Yurtdaşın memurunun geçimine, çocuğunun eğitimine, kendi sağlığına, sosyal güvenliğine vb. devletin parası yetmiyor; çünkü özel girişimci kapitalist üretim yetersiz, yetersiz üretimden vergi geliri haydi haydi yetersiz. (Ekoniminin yarısı göz göre göre kayıtdışı. Kayıt altına alınsa iyice batacak ya da batmış olduğu tam açığa çıkacak.) Devlet yurtdaşın en temel zorunlu ihtiyaçlarını mülk ve servet sahiplerine, sözde üretim yapan ama blançolarını para portföyleriyle denkleştiren sanayicilere borçlanarak karşılıyor. Bütün kapitalist dünyada şu ya

da bu biçimde uygulanan aynı modelin bir türü: Sermayenin ödediği vergiyi alabildiğine azalt, sosyal harcamaları alabildiğine kıs, olduğu kadarının maliyetini yurtdaşa ödet.

Peki de, bugün özelleştirilen KİT'ler kime çalıştı şimdiye kadar? Ne işe yaradı? Elbette burjuvaziye çalıştı esas olarak, sermaye birikimine yaradı. Ama KİT olgusunda, baştanberi, az da olsa bir "komünizm kokusu" yok muydu? Özel girişimcilik ve özel girişimci tekellerin kalesi ABD'de eğitilmiş, kurs görmüş bayan Çiller mesela, söz gelimi, neden, "Son sosyalist devleti tasfiye ediyoruz!" diye bağırıp çağırıyordu? Bugün de, Müslüman M.E. Bakanı, "Okul satışlarına komünistler karşı çıkar," derken ne demek istiyor?

Kamu mülkiyeti kamunundur. ("Kamu"nun lügat anlamı bütün, herkes demektir.) Onu özelleştirmeci haramilerin yağmasına terketmenin ne "bilimsel", ne "çağdaş", ne "gerçekçi", ne de "derin Marksist" bir anlamı var. Kamu mülkiyeti/hizmeti üzerindeki yabancılaşma perdesini yırtıp altındaki özü öne çıkarmak, hayata geçirmek gerekir. Bu bir ideoloji ve siyasi mücadele sorunudur.

Özelleştirme dalgası ulus-devlete yönelik bir saldırı mı? Ya da şöyle sormalı: saldırı ulus-devlete mi yönelik?

Sermayenin kamuya saldırısının, günümüzde ulus-devletin çökertilmek istenmesiyle bağlantılı olduğunu, ulus-devlet tanımının, bizzatıhi, sosyal devlet kavramını da içerdiğini söyleyenler var.

Kamu varlığında yurtdaş hakkı ve o hakka tarihsel olarak sahip çıkan emekçilerin yakın tarih boyunca dünya çapında yürüttüğü çetin sınıf mücadeleleri sonucu doğup gelişen sosyal devlet anlayışı ve uygulamaları hiç bir zaman ulus-devletlerin "ulus-devlet" olarak bariz, zorunlu, vazgeçilemez vasfı olmadı. Sosyal devlet uygulamalarını her zaman sırtında kambur olarak gördü ulus-devlet. Şimdi o kamburdan kurtuluyor, henüz tam kurtulmadığı her yerde kurtulmanın yolunu arıyor. Bundan otuz kırk yıl önce sosyal devleti neredeyse "tarihin sonu" gibi gören Avrupa sosyal demokrasisi de, şimdilerde o sosyal devlet uygulamalarının tek tek ulus-devletler eliyle peyderpey yok edilmesi operasyonunda üzerine düşeni yerine getirmek için elinden geleni geri koymuyor. En son örneği daha yeni, İngiltere'de görüldü. Blair/Biliar, eğitimin her kademedede paralı olmasının yolunu açtı. Bunu da demokrasinin bilinen her norm ve kuralına riayet ederek yaptı!

Türkiye'de de ulus-devletin gününü doldurduğu, işlevini yitirerek tarihe karışmakta olduğu, bu durumda kamu mülkiyeti ve hizmetlerinin doğal olarak devre dışı kalması gerektiği söylenip duruyor. Oysa ulus-devletin kamu mülkiyeti/hizmeti kavramına da, pratiğine de sırt çevirmesi onu hiç de ulus-devlet olmaktan çıkarmıyor. Ulus-devlet bizde de her yerde olduğu gibi kemale eriyor, çünkü onun temel vasfı, burjuvazinin, kapitalist çıkarla-

rın devleti olmasıdır. O çıkarlara hizmet yolunda her kalıba girer çıkar. Bu bakımdan, "Ulus-devlet işlevini yitiriyor"un anlamı, gerçekte ve fiilen, Türkiye'de yaşayan insanların bizzat ulus-devlet eliyle yaşama imkanları ellerinden alınarak yurtlarından kovulmalarıdır. Buna karşı çıkmak ve direnmek – ama *sahiden* karşı çıkıp direnmek – ulus-devleti sahiplenmek değildir (sahiplenenler yok değil, o ayrı konu); tarihe karışmak şöyle dursun, yeni işlevlerle yüklenip daha da güçlenerek dünya sermayesinin ve onun bir bileşeni olan yerli sermayenin yeni bir tür sömürü ve baskı aracına dönüşmekte olan ulus-devletle hesaplaşma demektir. Ulus-devletin iç yüzünü, ne olduğunu, ne olmadığını teşhirle yetinmeyip, dünyanın her yurdunun bütün çalışanlarıyla kader ve mücadele birliği bağlamında gerekli olanı yapmaktır.

Ulus-devletle hesaplaşma... Bu iş, "Öyle olmalı, şöyle olsun!" demekle olmaz. Dünyayı doğru algılamaya dayalı belli bir vizyon ve eylemi gerektirir. Vizyon yoksa, ya da bulanmışsa, pusula şaşmışsa eylem de olmaz, olduğu kadarından da hayır gelmez.

Türkiye solu – en "sert" sosyalist solcusundan en yumuşak sosyal demokratına kadar– on beş yıldır sürmekte olan özelleştirme furçasına karşı mücadelede bu yüzden sınıfta kaldı. Özelleştirme denilen yağmanın, gaspın yolunu kesmek, önünü almak, yurdu yurt olmaktan çıkarmaya kalkanlara dünyayı dar etmek ve bu kavgadan sosyalizm için mücadeleye vazgeçilemez dinamikler ve birikimler sağlayarak ileri mevziler kazanmak için yapılabilecek çok şey vardı. Dişe dokunur ne yapıldı? Biz yaptık, şunu yaptık, bunu yaptık diyenimiz varsa beri gelsin!

Habire yazıp çizmek, konuşmak, demeçler patlatıp uyarılar yayınlamak, sürekli sızlanıp kuru vazazlar vermek, iki üç bin kişilik münferit protesto gösterileri düzenleyip arkasını getirmemek, her özelleştirme operasyonu ardından "Mümtaz Hoca"nın gözünün içine bakıp Anayasa Mahkemesinden medet ummak... olmadı, şu AB'ye bir girsek de Sosyal Avrupa için mücadelenin içinde olsak hayalleriyle eğleşmek... Saldırıya karşı direnişi – işsiz kalanları, taşeronların önüne atılıp sendikasızlaştırılanları, bir daha hiç iş bulamayacak olanları, işsizliğin gelip kapısını çalmasını eli kolu bağlı bekleyenleri ve bu arada geçimleri ateş pahasına sermaye birikimine feda edilerek hayatları çalınan herkesi olabildiğince mücadeleye seferber ederek – kitleselleştirmeye ve sınıf mücadelesini yükseltmeye yönelik birlikte örgütlenme ve eylemin gereklerini yerine getirmek için kolları sıvamak dururken, yasak savma yolunda her şeyi yapıp dişe dokunur hiç bir şey yapmamak!

Bir şeyler yapılırdı da yine başarılı olunamazdı belki ama, bütün o çabadan ve kavgadan ge-

riye hiç de yabana atılamayacak birikimler de mi kalmazdı? Belki kalır diye umutlanmak da mı olacak şey değildi?

Özelleştirme buldozeri yoluna çıkan kimi *ezdi* de geçti? Yolu açtı. Hep açık kaldı. Bugün de açık. Hâlâ daha özelleştirilmeyen ne kaldıysa, sermayenin kendi iç paylaşım kavgası yüzünden şimdilik kaldı.

Solun *kendinden* umudu kalmazsa olacağı budur. Cümlemizin taksiratı affola!

Sağlık hizmeti talebi ve piyasa aksaklıkları

Erdinç ÜNAL, Metin ATEŞ, Emre??

Gelir seviyesinin düşük olduğu toplum kesimlerinde sağlık hizmetleri talebi gerçekte olması gereken seviyeden daha düşük olarak açığa çıkmaktadır. Açığa çıkan talep gerçek ihtiyacın işareti değildir

a) Sağlık hizmeti talebi rastlantısaldır ne-rede, ne zaman, ne ölçüde ve kimlerce isteneceğine ortaya çıkacağı kesin olarak, kolayca saptanamaz. İhtiyacı nerede ve ne zaman ortaya çıkacağını belirsizdir. Mevcut ve gelecekteki sağlık durumu, buna bağlı olarak talep düzeyinin bilinebilmesi, diğer mal ve hizmetlere göre, daha az kesinlik taşır. Talep miktarı retrospektif ve anket çalışmalarıyla tahmin edilmeye çalışılsa da, olağan dışı durumlar, olağan durumlar kadar yaygın gözükür. Kimi bireyler ise sağlık riskini gelecek planlarına dahil etmezler. Çoğu zaman sağlık kaybedildiği zaman talep edilir.

Sağlık hizmeti talebinin hızla arttığı durumlarda, piyasanın işleyiş mekanizması gereği, arz edenlerin de hizmet arzını arttırmaları beklenir. Oysa ki, sağlık hizmetinin diğer bir özelliği gereği, gecikmeye bağlı maliyetler hem insani hem de ekonomik olarak yüksektir.

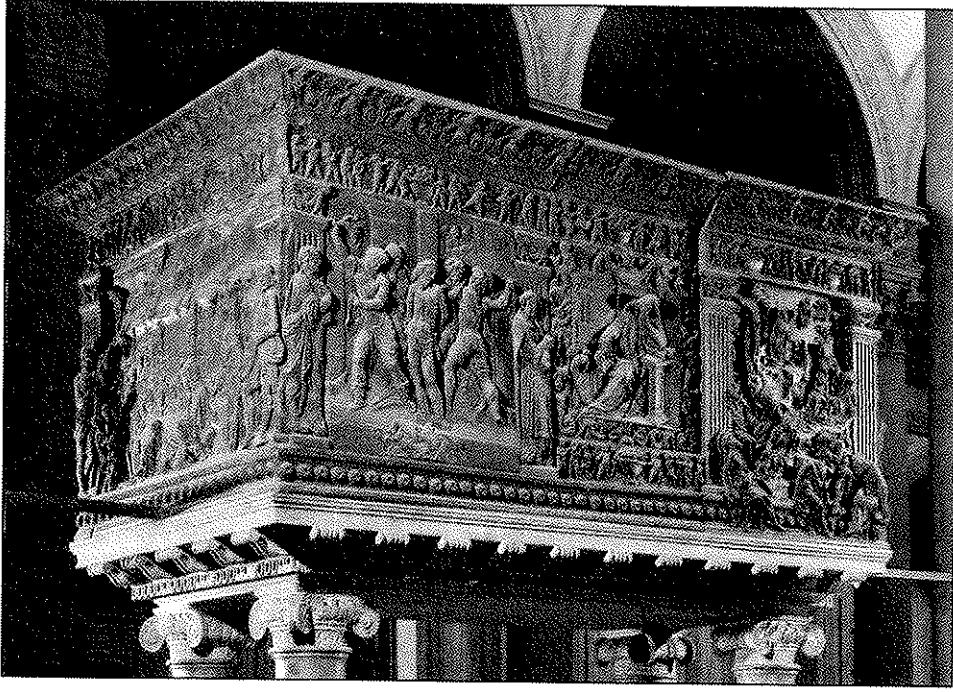
Hastalıkların ortaya çıkışı, hızı, dağılımı ile fiziksel ve finansal etkilerinin belirsizliği devlet müdahalesini gerektirir. Talebin ve maliyetlerin büyüklüğünün tahmin edilmesindeki güçlükler ve ortaya çıktığında bireyler için karşılamının zorluğu, genel olarak, sigorta fikrinin doğmasına neden olmuştur. Ancak sağlığın sadece yatırım değil, en başta tüketim için, olmazsa olmaz gerekli bir donanım olması, bu aksaklığa karşı devletin tutum almasını zorunlu kılmıştır. Sonuç, sağlık mal ve hizmetlerinin genel bütçeden karşılandığı ulusal sağlık hizmetleri veya zorunlu sağlık sigortası olmuştur.

Sağlık mal ve hizmet talebinin bu belirsizliği ve düzensizliği arz cephesinde de çeşitli önlemleri beraberinde getirir. Talebin yükselme ve patlama yapma olasılığına karşı rezerv kapasitenin bulundurulmasını gerektirir. Yani, kaynakların etkin kullanımı baştan sekteye uğrar. Sigorta sisteminde, sigorta yapan tarafça,

ihtiyaç ortaya çıktığında tedavinin ve yatak sağlanacağını garantisi verilir. Bu durumda sigorta kuruluşu tarafından prim gelirlerinin bir kısmı rezerv kapasite karşılığı hastanelere ödemede kullanılır. Almanya'da böyle bir görev yasa ile hastalık fonlarına verilmiştir. Kamu yataklı kurumları ve sağlık otoriteleri, bu belirsizliği karşılayacak önlemlere göre, gerekli mal ve hizmet planlamalarını yapar (faaliyet güdüsü buna fırsat verir). Rezerv kapasitenin sübvansede edilmediği durumlarda, özel kuruluşlar için atıl kapasite, işletmecilik açısından, katlanılacak bir durum değildir.

b) Sağlık hizmeti ihtiyacının veya talebinin karşılanması, çoğu durumlarda ertelenemez, anında karşılanmalıdır. Özellikle ivedi ve akut, kişiye ızdırap veren ve sağlığını tehlikeye düşüren/düşürecek olan sağlık hizmeti istemleri ertelenemez; ertelenmemelidir. "Çünkü, bu durum bireyi sakatlayabilir, çalışma ve üretimini düşürebilir, ölümüne yol açabilir. Erken ölüm toplum için yitiktir. Gereken toplumsal üretimi yapmadan gerçekleşen ölüm, adeta bir makinenin ekonomik ömrü dolmadan devre dışı kalmasına benzer. Ertelenen sağlık hizmeti istemleri ileride kişiye, ailesine ve topluma büyük yükler getirir." (Ahmet Saltık, 1996 çalışması).

Talebin bu biçimde ortaya çıkışı arz yönünden belirli zorunluluklar getirir. Devletin, yurdun dört bir köşesinde, hastaların acil durum ve kaza gibi durumlarda ulaşabileceği en yakın sağlık birimlerini ya da makul süreler içinde sağlık kurumuna ulaştırabileceği hasta taşıma sistemlerini kurması gerekir. Belirli nüfus oranı ve coğrafi yerleşim büyüklüğüne göre sağlık hizmetine ulaşımı hedefleyecek sağlık kuruluşları planlamasının yapılması sağlık sorunlarının özelliği gereğidir. Devletin karlılığına bakmadan planlayacağı ve çoğu zaman kar-

lılık dışı olan bu kuruluşların bölgeler arası eşitsizliğin giderilmesi yönünde ve ulusal bütünlüğü sağlayıcı işlevleri vardır. Piyasa ağırlıklı sağlık mal ve hizmetleri sektörüne sahip olan Amerika Birleşik Devletleri'nde, federal hükümet, kırsal bölge ve eğitim hastanelerini desteklemek için, bu hastanelere medicare ve DRG ödemelerine ek olarak, her yıl 5 milyar doları aşan miktarda sübvansiyon sağlamaktadır.

c) Talebin miktarı ve türünün saptanmasında profesyonelin rolü önemlidir: Sağlık mal ve hizmetleri piyasasını diğer piyasalardan ayıran önemli bir farklılıktır. Satın alanın ve satıcının, dolaysız, karşı karşıya olduğu piyasalara göre sağlık piyasasında alıcının ne alması, ne kadar alması ve nasıl almasını belirleyen profesyoneller ve kurumlarının davranışları, talebi yönlendirir. Ancak bu kişiler ve kurumlar, aynı zamanda, mal ve hizmetlerin arz cephesinde yer alırlar. Talebi yönetenin ve arz yapanın birleştiği bir iktisadi alanda piyasa kurallarının işleminin çeşitli sakıncaları olmuştur. Bunlardan en önemlisi; harcamalardaki ve maliyetlerdeki artıştır. Özellikle sigorta sistemi ile finanse edilen, özel sektör arzının büyük olduğu sağlık mal ve hizmet piyasasına sahip ülkelerde bu harcama ve maliyet artışının kontrol edilebilmesi, sağlık ekonomistlerinin son yıllardaki gündemini oluşturmuştur.

d) Sağlık hizmeti çıktısının ekonomik olarak

tam değerlendirilmesinin mümkün olmaması: Genel olarak hizmetlerde kalitenin ölçülmesinin zorluğu, sağlık hizmetlerinde daha da yoğunlaşmaktadır. Kalitenin tüketicilerce değerlendirilmesi kaynakların dağılımında yanlış sapmalara yol açabilir. Örneğin, tüketici için cazibesi yüksek otel hizmetlerine veya teknolojik yatırımlara aşırı kaynak ayrılması gibi. Bu etki nedeniyledir ki; Dünya Sağlık Örgütü tarafından, ileri teknoloji transferinin yol açacağı etkinsizliklere meydan vermemek için, "topluluğun ve ülkenin erişebileceği kaynaklarla uygulanabilir bir teknolojiyi" ifade eden "sağlık açısından uygun teknoloji" kavramı geliştirilmiştir.

e) Fiyatların belirlenmesinde devletin ve meslek örgütlerinin rolü önemlidir: Ülkeden ülkeye değişen oranlarda olmak üzere, kamu otoriteleri fiyat kontrollerini devam ettirmektedirler. Meslek örgütleri de kalite düşmesine yol açabilecek fiyat rekabetine izin vermemektedirler.

Sağlık Hizmeti Talebini Belirleyen Etmenler ve Piyasa Aksaklıkları

"Sağlık hizmeti talebi ikiye ayrılabilir: Diğer aktivitelerin tüketimini değerleştirmesinden elde edilen doğrudan faydadan kaynaklanan bir tüketim malı olarak sağlık talebi ve potansiyel kazanç anlamındaki son yararlanımıyla verimliliği iyileştiren ve piyasa aktiviteleri için hazır zamanı yükselten bir yatırım mali olarak sağlık talebi." (McGuire, 1981).

a) Gelir Düzeyi: Piyasa mallarını talebini be-

lirleyen en önemli etkidir. Gelir düzeyi yükseldikçe normal bir mala olan talep artar. Lüks mallarda bu artış hızı gelir düzeyi artışından daha yüksek olur. Temel mal ve hizmetlerde ise talebin, gelir düzeyi artmasıyla, düşmesi beklenir. Sağlık, bir "temel mal"dır (basic good). Yani, gelir yükseldikçe bireyin harcamaları içindeki sağlık harcamaları payının düşmesi beklenir.

Ancak araştırmalar ve gözlemler göstermektedir ki; gelir düzeyi arttıkça sağlık hizmetlerine olan talep artmaktadır. 1895'te il olarak Engel'in Belçika'da yaptığı araştırmalara göre; sağlık giderlerinin toplam giderler içindeki payı geçimini kısmen sosyal yardımlarla sağlayabilen çok fakir ailelerde yüzde 1.68 iken, daha az fakir ve sosyal yardım almaksızın geçinen ailelerde yüzde 2.78, gelirleri başkalarına muhtaç olmayacak seviyede olan ailelerde yüzde 4.30'a ulaşmıştır. Daha sonraları çeşitli ülkelerde yapılan araştırmalarda da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Alt sosyal sınıflar üst sosyal sınıflara göre daha yüksek ölüm ve hastalık oranlarına sahip olmasına karşın, daha düşük sağlık mal ve hizmet talebi göstermektedirler.

Gelir seviyesinin düşük olduğu toplum kesimlerinde sağlık hizmetleri talebi gerçekte olması gereken seviyeden daha düşük olarak açığa çıkmaktadır, açığa çıkan talep gerçek ihtiyacın işareti değildir. Talep ile ihtiyaç arasındaki bu ters ilişki üç şekilde gözükür: Düşük gelirli gruplarda eksik talep; sigorta kapsamındaki kesimde üreticilerin uyardığı talep ve tüketicilerde ahlaki tehlikenin yol açtığı talep; yüksek gelirli gruplarda sağlığa aşırı talep.

Toplumsal ihtiyaçlarla talep arasındaki bu dengesizliği gidermede finansmanın ve sunumun entegre olduğu kamusal sağlık hizmetleri, sağlık mal ve hizmetlerinin ne kadar, nasıl ve kimin için üretileceği açısından piyasaya göre birçok üstünlüklere sahiptir. Sağlık hizmeti, üretimi tamamen olmasa da, sağlanması kamu ekonomisi kapsamında gerçekleşmektedir. Hizmet sunumunun da kamuca sağlandığı kapsayıcı ulusal sağlık hizmetinin olduğu ülkelerde sağlık mal ve hizmetleri saf kamu malı olmaktadır. Böylelikle talebin ortaya çıkmasındaki fiyat ve gelirin etkisi, yerini, bireylerin ihtiyacına göre tanımlanan hizmet sunumuna ve kamu sağlık politikalarının bileşkesine bırakmaktadır.

b) Fiyat Düzeyi

Sağlık hizmetleri talebi, genel olarak, herhangi bir tüketim malı gibi fiyat düzeyine tepki göstermekle birlikte bazı açılardan bu yasa-

dan ayrılır. Sağlık hizmeti talebi zorunluluk taşıdığından dolayı, fiyat esnekliği diğer mallara göre daha düşüktür. Esneklik ilaç ve iyileştirme araçlarında en yüksek, doktor ve hastane hizmetleri alanında en düşük düzeydedir.

Hastane hizmetlerinin fiyat esnekliğinin 0.7 olduğu tahmin edilmektedir. Acil hastane hizmetleri ve insülin gibi yaşamsal öneme sahip ilaçlarda esneklik sifıra yakındır. Yine mesleki olarak ün yapmış bazı doktorların hizmetlerine olan talep ise, fiyat düzeyinden daha az etkilenir.

Sağlık hizmetlerinde arz ve talep yasası normal mallardaki gibi işlememiştir. Çoğu endüstrileşmiş ülkelerde, sağlık hizmeti arzında bulunan hekim sayısı arttıkça fiyatların düşmemesi şaşırtıcı sonuç vermiştir. Sektördeki hekim yoğunluğunun artmasıyla kişi başı hizmet kullanımının artması arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur (Almanya ve ABD gibi ülkelerde olduğu gibi). Böylece hekimler kendi istihdamlarını garanti altına almaya çalışmışlardır.

c) Sosyal Sigorta veya Benzeri Kapsayıcı Sağlık Örgütlenmelerinin Bulunması

Sosyal sigortalar veya sağlık hizmetlerinin bedelsiz sunulduğu ulusal sağlık hizmetlerinin mevcut olduğu durumlarda, talep ile, yukarıda bahsedilen, sağlık mal ve hizmetlerin fiyatı ve kişilerin gelir seviyesi faktörleri arasındaki ilişki ortadan kalkmaktadır. "Sosyal sigorta sisteminin ayrıca talebi etkileyen bazı yanları vardır. Sosyal sigorta sistemine geçen hemen hemen tüm ülkelerde sağlık mal ve hizmetlerine olan talebin ve sağlık harcamalarının birkaç kat artışı gözlenmiştir. Bunun nedeni olarak sigortalıların primlerinin karşılığını alma psikolojisi, çalışma zorunluluğundan kurtulma ve dinlenme, serbest zamanı elde etme güdüsü ve hasta rolüne bürünme olarak açıklanmaktadır.

Ancak sosyal sigorta sisteminin sağlık harcamalarını artırıcı etkisi asıl olarak, piyasanın arı yönünü oluşturan profesyonellerin ve kuruluşların davranışlarından dolayı ortaya çıkmaktadır. "Sosyal sigortalar doktorların davranışlarını da etkilemektedir. Doktor seçiminin serbest olduğu, doktorların muayene ya da hasta başına ücret aldığı sistemlerde, doktorlar iktisadi art düşüncelerle (gelirin artırma) sigortalılarca tüketilmesi gereken sağlık mal ve hizmetlerinin miktarını gereksiz olarak artırma yoluna gidebilmektedir. Söz konusu mal ve hizmetlerin bedeli sigortalılarca ödenmeyeceği için bunlarla doktorlar arasında bu şekilde davranışlarını engelleyecek çıkar çatışmaları doğmamaktadır.

Aynı şekilde tedavi ve bakım karşılığı ücret alan, sosyal sigortalara ait olmayan hastaneler de gelirlerini artırma güdüsüyle sigortalı hastaların hastanede kalış sürelerini uzatmaktadır.

Sorunun özü bilgi sorunundan kaynaklanmaktadır. Bilgi sağlayıcı ile hizmet sağlayıcının aynı kişi olduğu sağlık hizmetleri gibi sektörlerde, arz taraflarındaki talebi yönlendirmesi, güdülemesi söz konusudur. Diğer mal ve hizmetlerde söz konusu olan tüketicinin karar alma otoritesi, hastanın hekimine adeta delege edilmiştir. Hastalığın tedavi süresi ve yöntemi gibi kararlar hastadan çok hekim tarafından alınır. Sağlık mal ve hizmeti tüketicisi, tüketimi boyunca arza eden tarafından verilen bilginin doğruluğunu araştırma fırsatına az ya da hiç sahip olmayabilir. Ayakta tedavi hizmetlerinden çok, özellikle hastane hizmetlerinde durum böyledir.

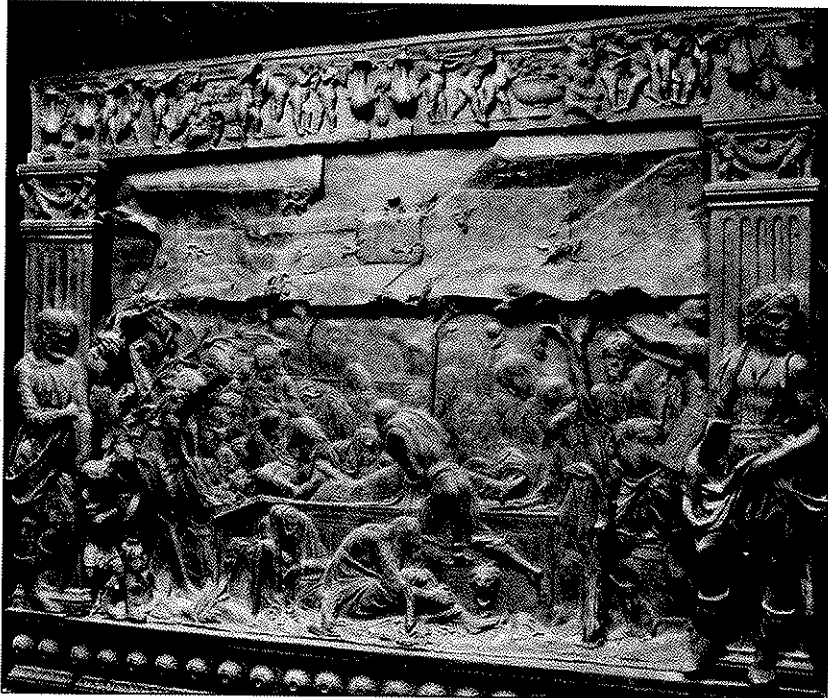
Bir piyasa aksaklığı olan bilgi sorunu, asıl olarak, "üçüncü tarafın ödemesi"nin ve özel hizmet arzının olduğu sağlık sistemine sahip ülkelerde veya alt sektörlerde ekonomik etkinliğin en önemli nedeni olur. Hizmeti sunan ve alanın dışında, üçüncü tarafın ödemeyi yaptığı özel veya kamu sigortasının olduğu sistemlerde; kişinin kendisinin ödemenin tümünü yaptığı piyasalarda veya ihtiyaçlara göre dağılımın yapıldığı eşitlikçi sistemlerde olduğundan daha fazla, hem tüketicinin talebi (ahlaki tehlike),

hem de hizmet arzında bulunanın uyardığı (arz tarafının uyardığı talep) bir talep olacaktır.

Böylelikle, kullanıcı veya tüketici, objektif bilgilenmenin etkisinde olduğundan, daha fazla mal ve hizmet tüketimi ile karşı karşıya kalabilir. Aslında ortaya çıkan başarısızlık bireysel veya kurumsal gelirlerin bireyin mal ve hizmet tüketim düzeyine endekslendiği sistemlerin başarısızlığıdır. Sigorta veya özel finansman ile özel sağlık arzının beraber bulunduğu sağlık piyasalarında durum budur.

Yapay hizmet talebi yaratılmasını olanaklı kılan iki temel koşul vardır. 1- Kullanıcının, maliyetlerin tam olarak karşılandığı sağlık sigortası kapsamında olması, 2- Non-invaziv (zarar vermeyen) medikal yöntemlerin giderek daha çok keşfedilmesi ve hekimin, çok geçerli endikasyonu olmasa da hastaya zarar vermeyen bu yöntem ve tahlilleri kullanmaktan kaçınmamasıdır.

Piyananın aksaklıklarından olan belirsizlik ve gelir dağılımı sorunlarının sağlık sektöründeki yansımalarına karşı oluşturulan zorunlu sağlık sigorta sistemi veya özel sigorta piyasalarının tüketicinin parasal ödemeye olan ilişkisini koparması, bu kez, başka aksaklıklara yol açmaktadır. "Sistem, insanların sağlık bakım hizmetlerinin kullanımını ekonomik kılma güdüsünü azaltır". Ekonomik davranmama eğilimi hem üretim tarafında hem de tüketim tarafında olur.

Irak'ta ABD işgaline karşı direniş:

Din, ulusalcılık ve sol

Güray Öz

Takiyecilerin ve neo-liberallerin "insan hakları" şamatasına insan haklarını gerçek anlamıyla savunarak cevap vermek gerekir ve bunu en iyi sosyalistler ve kendilerini ulusalcılığın dar yorumlarına hapsetmemiş Kemalistler yapabilirler

ABD'nin Irak'ı işgali ve işgale karşı direniş Türkiye solunda eski bazı tartışmaların yeniden ortaya çıkmasına da yol açtı. Dinin emperyalizme karşı direnişteki rolü, ulusalcılığın (milliyetçiliğin) işlevini üstlenip üstlenemeyeceği, solun din konusundaki tutumunun bu durumdan etkilenip etkilenmeyeceği tartışılan konular arasında yer alıyor.

Din, emperyalizme karşı mücadele, sol ilişkisi ile ilgili sözler etmeden önce, tartışmayı yeniden hareketlendiren Irak'taki durumla ilgili saptamalar yapmakta yarar var.

ABD, Irak'ta küçümsenemeyecek bir direnişle karşılaştı. Ama aynı zamanda küçümsenemeyecek müttefikler de buldu. Şiiler, Baas yönetiminden ABD eliyle kurtulduktan sonra nihayet İran örnekli İslam devletini kurabileceklerini düşünüyorlar. Haksız da sayılmazlar. ABD Irak'tan çekildikten sonra ABD ile ilişkilerde sorun çıkarmayan, hiç değilse bir süre sorun çıkarmayan (çünkü sorun çıkarmak daha çok ABD'nin işi) bir İslam devleti mümkün ve muhtemel görünüyor. Şii liderlerin şimdiki tutumu ve planları böyledir. Bir an önce ABD'nin gitmesini istiyorlar ve bu nedenle de işgal kuvvetleri ile iyi ilişkiler içinde ama aynı zamanda kitlelerinin nabzını da ellerinde tutarak, gerektiğinde direnişe katılabilecekleri izlenimi uyandıran akıllı bir politika yürütüyorlar.

Kürtler ise zaten baştan beri – Şiilerden farklı olarak – savaş öncesinde ABD ile birlikte davrandılar, savaşın ön hazırlıklarına katıldılar. Bir anlamda savaşın tahrikçisi oldular. Bu işbirliğinin meyvesini de ABD ve İsrail ile işbirliğini sürdürecektir bir Kürt devletini Kuzey Irak'ta kurarak almak istiyorlar. Alacaklar da. Bu arada unutulmaması gereken bir olgu, Kürtlerin Müslümanlığı ve İslam'ın da Kürtlerin birlik ve beraberliğinde önemli ama yetersiz bir etken ol-

duğudur. Onları farklı aşiretlere dayanıyor olmaları daha fazla etkilemekte, politik birliklerinin arkasında yatan temel de bu olmaktadır. Şimdi ABD ile birlikte yakalanan "ulus olma/bir ulus devlet kurma" olanağı ise, emperyalist bir ülkenin güdümünde şekillendiği için "ulusal" olmakta zorlanacaktır.

ABD'ye karşı direnişi sürdürenler şimdilik Irak'ın Sünni kesimidir ve Baas hareketinin tabanı da Sünni Müslümanlardan, daha doğru ve açıklayıcı bir tanımlamayla Sünni aşiretlerden oluşmaktaydı. Arap ülkelerindeki bir ara çok etkin olan Baas hareketinin ideolojisinde, ütöpik bir sosyalizm fikri ile İslam'ın uzlaştırılması iddiası yatar. Bu ideoloji, geçen zaman içinde değişik yönlerdeki ittifakların etkisiyle çok farklılaştı. Geriye kalan mutlaka, ama mutlaka İslam ile birlikte anılması gereken Araplık ve Arap ulusçuluğudur. Şimdi silahlı direnişi yürütenler ağırlıklı olarak bunlardır.

Bu tablonun içinden dine anti-emperyalist bir misyon çıkar mı, bilmiyorum. Pek de fanatik olmayan bir İslami anlayışın etkin bir ülke olduğu Irak'ta Baas partisi iktidarının yıkılmasından sonra direnişi sürdüren kesim, Baas yanlısı ulusalcı (milliyetçi) Iraklılardır. Fanatik bir İslam'ın savunucusu olan ve Saddam döneminde başlarını kaldıramamış olan Şiiler ise ortalığın temizlenmesini ve İslam devletinin kurulacağı günleri beklemekte ve hazırlanmaktadır.

Direnişte dinin rolü fazla abartılmamalıdır. Direnenler, başarıya ulaşırlarsa eski Irak'tan daha ötede bir din devleti kurmak istemiyorlar, ABD'nin çekip gitmesini istiyorlar, ülkelerinin bağımsızlığına ve zenginliklerine sahip çıkmak adına direniyorlar ve önemli bir kısmı da büyük bir ihtimalle Saddam dönemine özlem duyuyorlar. Din adına hareket eden Şiiler ise ABD karşısında sessiz kalarak, Saddam yanlılarının tümüyle temizleneceği, direnişin kırılacağı dönemin gelmesini bekliyorlar. Bu kesimin, yani Şi-

ilerin hareket noktası dindir. Onlara yön veren dindir. Kurmayı düşündükleri devlet ise bir din devletidir.

Sol bu durumu nasıl değerlendirmeli, değerlendiren bir ideoloji olarak dinde anti-emperyalist bir cevher aramalı mı? Irak'taki durumdan yola çıkarak Türkiye'deki durumla ilgili bir takım çıkarımlar yapmak mümkün müdür? Türkiye'de de İslam kaynaklı ve anti-emperyalist bir hareket keşfedebilir ve onunla işbirliğinin yollarını arayabilir miyiz?

İnsanlar dindar olabilirler. Küçük bir azınlık oluşturan ateistler bir yana, genellikle de şu ya da bu ölçüde dindardırlar. İnsanların bu ideolojik formasyonları onların politik eğilimlerini ille de belirlemez. İslam sözkonusu olduğunda etkilime eğiliminin daha fazla dikkate alınması gerektiğini kabul ediyorum, ama yine de politik tutum ve mücadeleleri, ekonomik, politik, sosyal öğeler belirler. Bu nedenle dindarlar farklı politik görüşleri benimseyebilir, farklı kamplarda yer alabilirler. Kaldı ki İslam'da tek bir şekilde tarif edilebilen bir ideolojik form da tarihinin hiçbir döneminde olmadı. Bu nedenle Türkiye'nin dindarları da farklı politik pozisyonlar benimseyebiliyorlar ve ABD'nin ülkemiz üzerindeki planlarını, uygulamalarını, onun ülkemizdeki dinici işbirlikçilerini rahatlıkla keşfedebiliyorlar. Burada sola düşen ve zor olan, bugüne kadar pek iyi yapılamayan, onlara durumu anlatabilmektir.

Dinle ittifak kurulmaz. Büyük bir çoğunluğu dindar olan insanlara gerçekleri anlatmakla yol alınır ve gerçeği keşfedenlerin dindar olup olmamalarına da bakılmaz. Çok özel koşullarda, geriliği savunmayan kimi dini gruplarla, örneğin Alevilerin belli kesimleriyle ve dinsel temelde olmamak koşuluyla ortak hareket edilebilir, ama genel olarak dini gruplarla ittifak kurmak ya da dine ideolojik öncülükler bahsetmek yanlıştır. İran komünistleri ve onları bu yolda destekleyen sosyalist ülkeler bu konuda acı bir deneyin sorumluları oldular. Din eğer bir ülkede ideolojik ve politik önderliği ele geçirmişse kurulacak sistemin adı bellidir. O sistem ABD ile, Batı ile belirli nedenlerle çatışmaya girse bile işçilere, emekçilere, çalışanlara yar olacak, onlara alan açacak bir sistem olmaz, onlar için "demokratik" özellikler taşımaz.

Bana öyle geliyor ki, Irak'ta Arap ulusçuluğu ile ABD karşı karşıya. Irak solu büyük ölçüde emperyalistlerle işbirliğine girdi ve sol olma özelliğini yitirdi. Örneğin Irak Komünist

Partisi'nden bir grup da bu durumu açıklayarak kendini ayırdı. Hem Baas hareketi hem de işgalcilerle ilgili görüşlerini dünya kamuoyuna duyurdu. Solun Irak'ta güçlü olmadığı ya da güçten düştüğü biliniyor. Şimdi anti-emperyalist direniş içinde güçlenebilirler ve etkili olabilirler. Bunun mümkün olup olamayacağını zaman gösterecek. Türkiye'nin solcularına düşen, durumu açık ve net bir şekilde görmek ve ne kadar zayıf olurlarsa olsunlar Iraklı solcularla dayanışma içinde olmaktır. Direniş hareketini götürenlere de bunlar ulusçu, bunlar Müslüman diyerek sırt çevirmemektir. İşgalcilerin yenilgiye uğratılmasından sonra Irak'ta Baas yanlıları ile diğer kesimler arasında bir iç çatışmanın çıkması da kaçınılmaz görünüyor. Sol, bu kavgaya yoksul Irak halkını olabildiğince yanına çekerek girebilirse başarıya ulaşabilir ve belirli mevziler elde edebilir. Ters halde ulusçularla şeriatçıların, din devleti yanlılarının kavgası Irak'ta eski günlerin geri gelmesine, bölgede ABD egemenliğinin pekişmesine yol açacaktır.

Bütün bu nedenlerle Hüseyin Hasançebi'nin bu derginin geçen sayısında yer alan "Ortadoğu Ortada" başlıklı yazısındaki görüşleri paylaşıyorum. Hasançebi'nin yazısında bugünkü durumun "karmaşıklığını" anlamamıza yol açabilecek pek çok değerlendirme var kuşkusuz. Ama yazının temel tezleri yanlış anlaşılmaya pek uygundur. Hasançebi'nin yazısından yola çıkarak burada ele aldığım konular ille de onun söyledikleriyle ilgili değil. Sadece "Ortadoğu Ortada" başlıklı yazının tahrik ettiği konular ve büyük bir olasılıkla Hasançebi ile pek çoğunda aynı şekilde düşünüyoruzdur.

Hasançebi'nin yazısındaki tezlerin genel bir özeti, yazının girişinde yer alıyor. Yazar Irak'taki durumu şöyle görüyor: "Ortadoğu'da, Irak'ın işgali ile birlikte kendine özgü özellikleri olan yeni bir durum ortaya çıkmıştır. Bu durum Arap milliyetçiliğini değil, bu milliyetçiliğin tarihi işlevini de üzerine alan 'din'i öne çıkaracaktır. Böyle bir gelişmeye 'olumsuzlukmuş' gibi bakmamalı; tersine, olumlu bir gelişme sayılmalıdır. Çünkü bugünkü tarihsel koşullarda - Müslüman toplumlar genelinde ve Ortadoğu/Arap kimliği özelinde - 'din'in milliyetçiliği de üstlenerek öne çıkması anti-emperyalist mücadelenin 'halklaşması' - kitleselleşmesi - imkanlarını da yaratmış olacaktır."

Hasançebi'nin söylediklerini durumu tahlil etmek açısından çok cesur buluyorum. Durumun

değerlendirilmesi kapsamında çok da farklı şeyler söyleyemeyeceğim; ama aradaki küçük farklar nedeniyle ortaya çıkan açı geniş olduğu için, bu değerlendirmeyi aynı zamanda tehlikeli buluyorum.

Temel itirazım şöyle: Din, ulusçuluğun (milliyetçiliğin) işlevlerini de üstlenerek anti-emperyalist bir hareketin taşıyıcısı olamaz. Arap ulusçuluğunu dinden ayrı değerlendirmek hiçbir zaman mümkün olmamıştır. Irak örneğinde din parçalanmayı, ulusçuluk ise bir "Irak ulusu" yaratmayı hedeflemektedir. Arap ülkelerinin emperyalistler tarafından aşiretler ve farklı inançlar temelinde parçalandığı da bilinen bir gerçektir. Arap ulusçuluğu zaman zaman tüm Arap ülkelerini etkilemekte, ne var ki bu çaba artık kemikleşmiş olan parçalanmışlık ve emperyalistlerin süren çabaları nedeniyle başarıya ulaşamamaktadır. Şimdi karşılaştığımız, Irak'ın bir kere daha bu kez farklı mezhepler temelinde parçalanması çabasıdır.

Hasançebi'nin özellikle iki tezini anlaşılır ya da kabul edilebilir bulmuyorum. Bunlardan bi-

rencisi, dinin, "farklı kesimleri (emperyalizme karşı) birleştirici, harekete geçirici bir etken, din adına insanları harekete geçirenin ise sınıf mücadelesi olduğu" (abç) tezidir. Irak somutunda dinin farklı kesimleri bir araya getirdiği doğru değildir. Tam tersine farklı mezhepler emperyalizm karşısında dindarları ikiye, üçe, belki daha fazla gruba bölmüş bulunuyor. İşgalcilere karşı direnişte (anti-emperyalist bir nitelik taşıyıp taşımadığı konusunda şimdilik bir şey söylemek zor) sınıf bilincinin etkin olduğunu gösteren herhangi bir işarete ise henüz rastlanmıyor.

İkinci tez, dine yeni bir misyon yüklemektir ve herhangi bir somut gelişmeye değil, tam tersine Huntingtongillerin öne sürdüğü "kültürler çatışması" iddiasını güçlendirecek bir tez olmaya adaydır. Hasançebi şöyle yazıyor: "Yalnız Irak'ta, Ortadoğu'da değil, hemen bütün Müslüman ülkelerde din, toplumların ve bireylerin hayatında özel alana ait olmaktan çıkmış, emperyalist saldırıya direnme bağlamında politik örgütlenme ve mücadele alanına dönüşmüştür."

Burada bir ön kabule itiraz etmek gerekiyor. "Din bireylerin hayatında özel alana ait olmaktan çıkmıştır" ön kabulü gerçeği yansıtmıyor. Tam tersine din, başlangıçta toplumu yöneten, siyasete doğrudan yön veren bir ideolojiyken, toplumları doğrudan yönetmenin bir alanıyken, giderek zaman içinde bireylerin hayatında özel bir alana doğru gerilemiştir. Gerek Hristiyanlık, gerekse İslam, devlet yönetme iddiasından vazgeçmek durumunda kalmışlardır. İslam bu konuda belli ülkelerde hala direnmekle birlikte genel eğilim bu yöndedir. Bin Ladin'in El Kaide'sini ya da Taleban hareketini ise emperyalist ABD'nin günümüzdeki stratejilerinin, bir komplo teorisinin bileşenleri olarak değil, doğal bir uzantısı olarak görmenin, gerçeği daha iyi ifade ettiği kanısındayım.

Antiemperyalist direnişlerin dini motifler taşıması mücadele edenlerin dindar olmalarından kaynaklanır, ama anti-emperyalist mücadeleyi belirleyen din değil, ülkenin işgalden kurtarılması, ülkenin zenginliklerine sahip çıkılması ve bu direnişin kapitalizme karşıtlığını da içermesidir.

Hasançebi'nin, ulusçulukla (milliyetçilikle) din arasında, sonuçları bakımından önemli farklılıklar gördüğü anlaşılıyor. Hasançebi şöyle diyor: "Arap milliyetçiliğinin zaman zaman ilerici, devrimci bir işlev gördüğü, savrulup sola yaklaştığı, emperyalizme karşı mücadelede birleştirici bir ideoloji olarak işlev kazandığı olmuştur. İkinci dünya savaşından sonraki dönemde böyle

bir evrim geçirdiği bilinmektedir. Nasır dönemi buna örnektir. Ancak sınıf temeli olmadığı ve olduğu kadarıyla da tarihen gecikmiş olduğu için bu milliyetçilik, belli bir zaman ve koşulda edindiği anti-emperyalist /ilerici/devrimci özelliğini kalıcılaştırmakta, sonuna kadar götürmekte aciz kalmıştır. Giderek neo-kolonyalist sömürü aracı, emperyalistlerin suç ortağı olmaktan kurtulamamıştır.”

Bu satırlarda ulusçuluğun sola açık ucunun artık kapandığı, dinin ise bu görevi üstlendiği öne sürülüyor. Ama sınıf temeli olmayan ve tarihen gecikmiş olan milliyetçiliğin yerini alan dinin nasıl bir sınıf temeline sahip olduğu ve tarihen nasıl gecikmediği anlaşılamıyor.

Ortadoğu söz konusu olduğunda bu türden ayrımlar yapmak bana kalırsa zordur, ama öyle olduğu varsayılsa bile Hasaıçebi'ye katılmak mümkün olmuyor. Arap ulusçuluğunu dinden ayırmak imkansızdır. Hiçbir dönemde de ayrılmamışlardır. Arap ulusçuluğunun sola yaklaşmasında iç faktörlerin etkisi ise hep zayıf kalmış, daha çok dış faktörün, yani Ekim Devrimi'nin, daha sonra sosyalist sistemin yarattığı denge ve uyguladığı politikalar etkin olmuştur.

Hasaıçebi şöyle diyor: “Demek ki, toplumların dindarlığından ve din aracılığı ile ifade ettiği eylemden korkan, ama tüccarların başını çektiği bir özgürleşme eylemine sempati duyan solculuğun temelde bir ‘kusuru’ vardır. Sorun şu: Milliyetçilik, dünyanın bugünkü halinde ve bundan sonra, nerede olursa olsun kendi kendini taşıyamaz ve kendini taşımaya istekli, bunda çıkarını gören bir sınıf bulamaz, yaratamaz.”

Tüccarların başını çektiği bir özgürleşme hareketi olabilir mi bilemiyorum, ama Irak'ta tüccarların desteklemediği direnişi kimlerin desteklediğini, kimlerin yönettiğini Hasaıçebi'ye sormak zorundayız. O din adamlarının hemen hepsinin tüccar ya da tüccarların desteklediği şeyhler olduklarını hatırlatmak aslında biraz garip kaçıyor ya, ne yazık ki durum budur. Iraklı Araplar yine de direniyorlar ve bunu ülkelerinin bağımsızlığı için, petrol kaynaklarına sahip çıkmak için yapıyorlar. Herhangi bir sınıftan, katmandan, kitleden destek almayan siyasal hareketlerin yaşama ve mücadelelerini sürdürme ya da en azından amatör olmaktan kurtulma imkanları bulunmuyor. Örneğin komünistler sınıf desteği kazanmadıkları sürece politikada etkin ola-

rak var olamıyorlar. Geçici olarak siyasal boşluklar onlara bir takım olanaklar tanıyabilir ama esas olan sınıfla, katmanla, duruma isyan eden halk kesimleriyle, Bedevilerle, rafineri işçileriyle, vb. ilişkiye geçebilmiş olmaktır. Gerisi boş. Bu, ulusalcı güçler için de böyle.

Irak'la ilgili tahlillerin Türkiye'yi ilgilendirdiğini varsayarak biraz da ülkemizdeki duruma bakalım. Bunu yapmak zorundayız, çünkü Irakla ilgili değerlendirmeler, Türkiye'deki son yıl-

ların politik gelişmeleri nedeniyle bizi yakından ilgilendiriyor. Hasaıçebi'nin yazısındaki kimi yan sonuçlardan da ileri sürülen tezlerin bir ucundan Türkiye'ye de bağlandığı anlaşıyor.

Türkiye'de ulusalcı güçlerin sağlam bir sınıfsal dayanağı olmadığı ortada. Aslında bizde sermaye sınıfı hep ikili oynar ve gerekli gördüğü zaman ve durumlarda statükoyu tehlikelere karşı korumaya niyetli ve yetenekli ulusalcı güçleri de destekler. Müthiş esnekler! Söz konusu güçler de genellikle burjuvazi ile ilişkilerinde dikkatlidirler; yani ileri, geri, sağa, sola hareketlidirler ve bu tür siyasal partilerin, akımların kendilerini yeni duruma, neo-liberal küreselleşmenin yeni “ahlakına” hızla uydurdukları da günümüzün hikayesidir.

Ulusal güçler denilince, ya da ulusallıktan söz edince ister istemez ulus ve ulus devlet konularına da değinmek şart oluyor. Köken itibarıyla ve burjuva anlamıyla ulus devletin, yerli kapitalizmi, bağımsız sermaye birikimini desteklemesi gerekiyor. Oysa günümüzde böyle yerli kapitalizmlerden söz etmek olanaklı değil. Kısacası artık “ulusal burjuvazi eşittir ulusal devlet” formülünü kullanamıyoruz. Gerçekten de ulusal sermayelerden söz etmek artık zor. Ama “ulusal devletler” yerlerinde duruyorlar.

Burada kısa bir parantez açıp ulus-devletten ne anlamak gerektiği üzerinde biraz duralım: Kapitalist sistemde devlet her zaman ekonomik ve siyasal işlevleri yerine getiren bir yapıdır. Bu yapının bir ülkesi, coğrafi sınırları, parası, bankası, mülkiyeti korumak üzere bir adalet düzeni, sınırlarını korumak, sınır içi ve sınır ötesi harekâtlara girişmek üzere ordusu, ekonominin genel denetimini yapmak, uluslararası ilişkileri düzenlemek amaçlı organları, ülke içinde disiplini sağlayan istihbarat ve polis teşkilatları vardır. Ulus- devlet aynı zamanda ulusal pazar de-

mektir. Uluslararası finans sermayesinin hareket alanının genişlemesi ve yoğunlaşması bu pazarı ortadan kaldırmaz. Ulus-devlet bütün bunların toplamından oluşur. Bu ulusal devletin diğer ulusal devletler karşısındaki etkin ya da edilgen konumu, onun ulus-devletliğini yok etmez. Onun ulusal haklara sahip çıkamaması, emperyalist ülkeler ve onların kurumları karşısında tabi duruma girmesi ulus- devletin varlığı ile ilgili bir sorun değil, çıkarlarını koruyamaması ile ilgili bir sorundur. Biz de ulus-devlet artık ulusal özelliklerini yitirdi derken genellikle bunu kast ediyoruz. Bir ulus-devletin çıkarlarını savnamamasının temel nedenlerinden birisi, o ulus-devletin temel dayanağı olan burjuva sınıfının emperyalist tekellerle, finans çevreleriyle işbirliği içinde olması ve varlığını bu bağımlılığa tabi kılmasıdır. Öte yandan emperyalist ülkelerin, gelişmiş sanayi ülkelerinin sermaye ne kadar uluslararası karakter kazanırsa kazansın, ulusal özelliklerini yitirmediklerini de söylemek zorundayız. Ulusal devletin çıkarlarını koruyamayan ve bu durumda ülke içindeki işçi, emekçi sınıfların, köylülerin durumlarını daha da kötüleştiren işbirlikçi sınıflara, bürokrasiye, sistemin "entelektüel memurlarına" karşı hem içerdeki sömürü nedeniyle, hem de bu sömürüyü ağırlaştıran işbirlikçilik nedeniyle harekete geçme gereksinimi ortaya çıkar. Bu durum bu ülkelerde ciddi bir karşı koyuşu tahrik eder. Bu nedenle emperyalizme karşı koyma gereği duyanlar da her zaman ve yalnızca işçiler, çalışanlar, onların siyasi temsilcileri olmaları gereken sosyalistler değildir. Yine aynı nedenle ulusalcılığın ve ulusal devlet savunuculuğunun ideolojik ve politik anlamda ortadan kalktığını söyleyemiyoruz. Bu türden yaklaşımlar toplumlarda belirli ölçüde maddi güç haline dönüşebiliyorlar. Kendilerine bir taban oluşturacak ulusal sınıflar bulmak zor olsa da, muhafazakâr ya da reformist, ulusal ya da ilerici güçlerden söz etmek mümkündür. Kemalizmin, Türkiye'de hala etkin bir şekilde ve büyük bir çeşitlilikle yaşıyor olmasının önemli bir nedeni de budur.

Bu değerlendirmeyi yaparken kuşkusuz Hasaııeıbi'nin Kemalistlerle ilgili değeriendirmesinden duyduğum "korkuyla" hareket etmiyorum. Hasaııeıbi "Irak'ta, Filistin'de başka yerlerde siyasallaşan dinin yüklendiğı anti-emperyalist işleve yan bakmanın altında, Türkiye burjuvazisinin kendi denetimi dışına taşan her hareketten ve hareketlenmeden duyduğu içgüdüsel korku yatıyor. Bu korku Türkiye'nin kendi özgüil koşullarında ne denli irreel olursa olsun,

benim diyen bir çok solcunun bu korku çemberi içine kaçmaya yatkın olduğı, Irak olayıyla birlikte her türden solun saflarında Kemalizm'in yükselişine geçmeye başlamış olmasından da görüliüyor." diye yazıyor. Solun saflarında Kemalizmin yükselişine geçtiğini sanmıyorum. Solun saflarında yükselişine geçmiş olan neo-liberal saldırıdır ve farklı renkleriyle Kemalizm de bu saldırının ateşi altındadır. Solun saflarında da şu sıralarda neo-liberal saldırı ile paralellik gösteren yaygın bir Kemalizm düşmanlığı egemendir.

Kemalistlerin farklı eğilimlerinin devlette bir ölçüde etkin olmakla birlikte 1950'lerden bu yana iktidardan uzaklaştırıldıklarını, 1960'ta olduğu gibi arada bir yeniden iktidar olmaya niyetlenmelerinin de uzun sürmediğini artık kabul etmek gerekir. Ama aynı zamanda, devleti tam olarak terk etmediklerini, bir güç olarak varlıklarını koruduklarını da inkar etmemeli. Devletin Kemalistler tarafından biçimlendirilmiş olması, emekçiler açısından, halk açısından, ülke açısından ve kuşkusuz sol açısından bir dizi kazanımı içeriyor. Bu arada Kemalistler açısından ayak bağı haline gelmiş, kazanımları tehlikeye sokan, yolu tıkayan, anlamsız ve içgüdüsel bir şekilde direnilen bir "dizi uygulama ve "ilke"den

de söz etmek gerekir kuşkusuz. Kendilerine Atatürkçü adını uygun gören 12 Eylül darbecilerinin Türkiye'ye verdiği zararlar ve özellikle sola yönelttikleri zorbalıklar da herhalde durumun anlaşılmasını zorlaştırıyor. Ama unutmamalı ki, 19 Mayıs yürüyüşleri yapan Denizler, Milli Demokratik Devrim stratejileri kuran solcular Kemalistlerin yandaşlarıydılar ve eğer yalnızca bir darbe girişimi olarak görüp küçümsemiyorsanız, herşeye rağmen sosyalist yönelimli Yön ve Devrim hareketi de Kemalizm olarak tanımlanmayı hakeder. Bu akımların ve hareketlerin izini sürenlerin arasında güçlü ya da güçsüz, farklı Kemalizm yorumlarına rağmen, sağa değil, sola açık, sol-la ilişki kurmaya eğilimli, benzer tahlilleri paylaşan Kemalistleri bağımsızlıkçı, ulusal bir akım olarak değerlendirmek gerçeği görmek olur. Bu akım ve hareketlerin varlığını Türkiye'nin özgül yapısı içinde Türkiye solu için ihmal edilmemesi gereken bir olanak olarak görüyorum.

Kemalistler şu sıralarda 1950'den çok daha ağır bir saldırı ile karşı karşıyalar. Çünkü devletteki etkinlikleri sorgulanmakta ve hayat damarları kesilmek istenmektedir. Şeriatçı kesimlerden ve neo-liberallerden gelen bu saldırıya karşı sol, Kemalistlerle dayanışmak durumunda. Çünkü saldırılan yalnızca Kemalistlerin devletteki konumları, varlıkları değildir. Elde edilmiş laiklik, kadın hakları, çağdaş cumhuriyet, vb. gibi kazanımlardır.

Türkiye'de ve herhalde başka yerlerde siyasal akımlardan ve onlara güç veren somut sınıfsal, ekonomik, politik, askeri vd. olgulardan söz ederken, saf, billurlaşmış, kendini açıkça ve değişmez bir şekilde ortaya koymuş olgulardan söz edilemeyeceğini söylediğim herhalde anlaşılıyor. Örneğin Türkiye'de ordunun laiklik konusundaki "hassasiyetini", şimdi küreselleşme ile ilgili bazı kuşkular dillendiriliyor olsa da ABD ile, emperyalizmle ilgili konularda bulmak mümkün değildir. Avrupa Birliği ile ilgili kuşkuların ise AB tarafından dile getirildiği söylenen insan haklarıyla ilgili taleplerin üniter devleti zaafa uğratacağı türünden gereksiz kuşkulardan kaynaklandığı gözlenebilmektedir. Türkiye'de insan hakları mücadelesi AB'nin tarihinden daha eskidir. Haklarını, hukuklarını savunan Kürt hareketlerinin taleplerini AB'ye endekslemeleri bu ne-

denle büyük bir talihsizlik olmuştur. Hak hukuk AB'ye endekslenince, "AB desteği ile amaçlara ulaşma stratejisi" öne çıkınca Kürt solundan geriye pek bir şey kalmadığı da zaman içinde görüldü. Kuzey Irak'ta da amaçlar bilindiği gibi ABD'ye, onunla işbirliğine bağlanmış durumda. Türkiye'de dinin devlet üzerinde egemenliğini kurmak isteyenlerin de AB endeksli "insan hakları" savunuculuğu pozunda olduklarını unutmamakta yarar vardır. Kema-

listleri de, onlardan ve durumdan etkilenen solu da açık, net yorumlara ulaştıracak ve daha etkin politik odaklar haline getirecek olan, "insan hakları" konusundaki komplekslerden arınmaktır. Sosyalistlerin AB destekli "insan hakları" savunucularına karşı söylemeleri gereken, gerçek insan haklarının neler olduğudur. AB'nin insan hakları ve demokrasi savunusunun altında tek görüşlülük, "piyasa ekonomisi kapsamında insan hakkı ve demokrasi" yer alır. Solun AB'ye ve AB'ye katılmaya karşı çıkmasının nedeni AB'nin, Türkiye'ye piyasa ekonomisini bir yasa olarak dayatan, elimizi kolumuzu bağlayan, iç ve dış politikada dayatmacı, devrimci perspektifi körelten bir birlik olmasıdır. Takiyecilerin ve neo-liberallerin "insan hakları" şamatasına insan haklarını gerçek anlamıyla savunarak cevap vermek gerekir ve bunu en iyi sosyalistler ve kendilerini ulusalcılığın dar yorumlarına hapsedmemiş Kemalistler yapabilirler.

Politikanın karmaşık doğası içinde olanaklarla, gelişmeye ket vurabilecek birikimler, değişimler, karmaşık ve hareketli bir politik tablonun içinde yerli yerine konulmak değerlendirilmek durumundadır. Bunun zor bir iş olduğu ortada. Bu zorlukları yenmenin yolu, galiba, amacı gözden kaçırmamaktır. Bu nedenlerle de özellikle aydınlanmacı ve Batılılığa evet diyen, ama Batıcılığa, yani emperyalizme boyun eğmenin her türüne karşı çıkan Kemalistlerin ve onların güç kaynaklarının belirli zaman ve koşullarda Türkiye'nin emperyalizme, geriliğe karşı mücadelesi için, sosyalizm amacı için olanaklar yaratabileceğini düşünüyorum.

Gerilik mi dedim?

Her ne kadar gericilik/ilericilik, çağdaşlık/çağdışılık gibi kavramları Hasançebi sosyalistlikle ilgisi olmayan kriterler saymaktaysa da ben bunları sosyalistlikle yakından ilgili sayıyorum.

Belki de anlamadığımız nokta burasıdır.

“Küreselleşme” ve reel sosyalizm

Engin Erkiner

Kaybettik, bu gayet açık. Neden kaybettiğimizi açıklayamadan kazanmaya yönelmemiz mümkün değildir. Açıklama çabasında da bence hiç bir tabu, dokunulmaz konu olmamalı

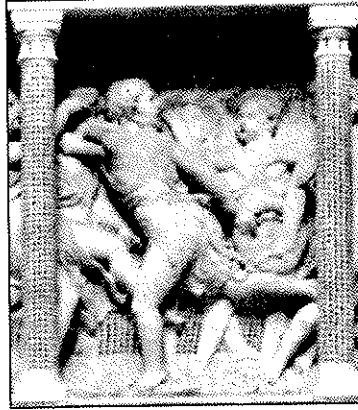
Mehmet Özgen'in Kızıl-cık'ın 18. sayısında yayınlanan “İşçi Sınıfına Ne Oldu?” başlıklı yazısı, işçi sınıfından başlayarak kapitalizmin içinde bulunduğu aşama, sosyalizm ve Marksizm konularına yayılan tartışma ilerletici bir işlev taşıyor. Özgen, Türkiye sosyalist hareketine özgü tipik yanılgıları ifade ediyor. Bunların başlıcalarını ele almakla yetineceğim. Başlıcalarını diyorum, çünkü, örneğin, küreselleşme ile gündeme geldiği söylenen ikinci proleterleşme dalgası gerçekte yıllar öncesine aittir, ama bu saptama tartışmanın özünü doğrudan ilgilendirmedinden üzerinde durulmayacaktır.

KÜRESELLEŞME NEDİR?

Özgen, Türkiye sosyalistlerinde sıkça rastlanan bir yanılgı yapıyor ve – uygun olmayan bir ifadeyle – küreselleşme olarak adlandırılan içinde yaşadığımız dönemi kelime anlamına dayanarak yorumluyor. Küreselleşme, kapitalizmin içinde bulunduğumuz aşamasının uygun olmayan adıdır. Bu uygunsuzluk, “Küreselleşme kapitalizmin tarihi boyunca vardı, dolayısıyla yeni bir olgu karşısında değiliz,” gibi değerlendirmelere yol açtığı gibi, öteki uçta, şimdiki küreselleşmeyi öncüllerinden ayırarak yeni ortaya çıkmış bir olgu olarak ele almayı da getirebilmektedir.

Kapitalizmin bugün içinde bulunduğu dönemi post-fordizm, esnek üretim ve birikim olarak isimlendirmek ve üçüncü küreselleşme döneminin yaşandığı –ilki kapitalizmin doğuş döneminde, ikincisi 20. yüzyılın başında– belirlemesini yapmak daha doğrudur.

Kapitalizmde yeni bir üretim ve birikim modelinin doğuşu 1970’li yıllardadır. Şimdiki küreselleşmenin önemli bir bileşenini oluşturan devlet hizmetlerinin özelleştirilmesi, kamusal alanın belediyelere kadar özel sermaye yatırımlarına açılması da sosyalist sistemin yıkılmasıyla

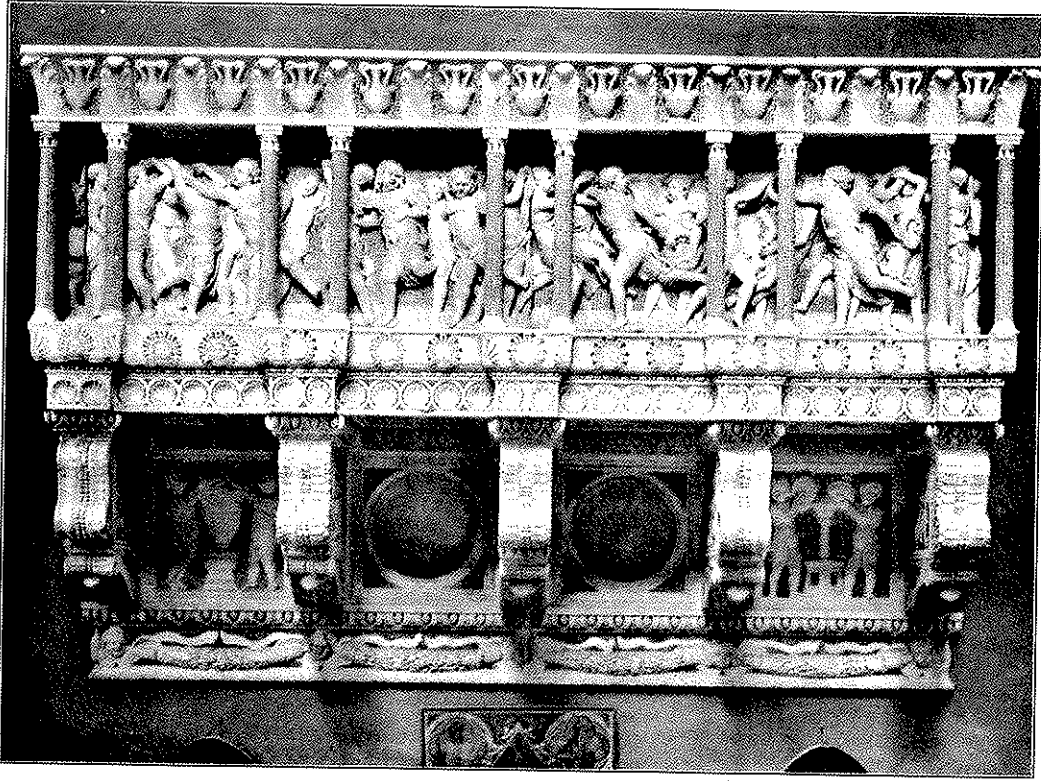
la başlamamıştır. 1980’li yıllarda İngiltere’de Thatcher ve ABD’de Reagan dönemlerinin kısaca “özelleştirme dönemleri” olarak anılmaları bu nedenledir.

Küreselleşmeyi yine 1970’li yıllarda başlamış, 1980’lerde hız kazanmış teknolojik devrimden ve buna bağlı olarak üretimin yeniden örgütlenmesinden ayrı ele almak mümkün değildir. Maddi üretimin ve hizmetlerin her alanına bilgisayarın girmesi, haberleşmenin ve ulaşımın önemli oranda kolaylaşması üretimin yapısını ve örgütlenmesini, dolayısıyla burada ihtiyaç duyulan insanın özelliklerini de büyük oranda etkilemiştir. Uç bir örnek vermek gerekirse, Londra’da MR’ı çekilen bir hastayla ilgili analiz daha ucuza malolduğu için Bombay’da yapılmakta, sonuçların internet aracılığıyla iki kent arasında gidip gelmesi son derece hızlı olmaktadır.

Sosyalizmin sorunlarını ağırlaştıran ve çözülmesini hızlandıran da bu teknolojik devrim olmuştur. Üretici güçlerdeki bu önemli gelişme atlanarak içinde yaşadığımız aşamanın yeterince değerlendirilebilmesi mümkün değildir. Kapitalizmin artık sonunun geldiği saptamaları – keşke öyle olsa, itirazım yok – doğrudan sermaye yatırımlarına açılan kamusal alanın varlığını ve teknolojik devrimle gerçekleşen üretim maliyetlerindeki büyük ucuzlamayı dikkate almamaktadır. Bu gelişmeler kapitalizmdeki bazı çelişkileri geriye iterken yenilerini gündeme getirmiştir. “Liberal küreselleşme” karşıtı hareketi de bu bağlamda ele almak gerekir. Bunu işçi sınıfıyla birlikte değerlendirelim.

İŞÇİ SINIFI VE “HAREKET”

Özgen, çalışanların bütününe yakınına işçi sınıfı kapsamında görerek aslında hiç bir sorunu çözümüyor, sadece onu bir düzlemden ötekine aktarıyor. İyice parçalanmış, parçaları birbirine yabancı, hatta düşman olan bir sınıfla karşı kar-

şıyayız. Böyle bir sınıfın sosyalizm için mücadeleye nasıl sokulabileceği sorusuyla; işçi sınıfının kapsamını daha dar tutan, çalışanların bütününü işçi sınıfı kapsamına sokmayan görüşün sosyalizm mücadelesiyle ilgili sorunları arasında önemli bir fark yoktur. Her ikisinde de işçi sınıfı belirlenmesi altında birleştirilen ya da birleştirilmeyen birbirine oldukça yabancı, hatta düşman olan çalışanların değişik katmanları söz konusudur.

Özgen, post-Marksistleri eleştirirken onların hatasını başka yönden tekrarlıyor. Marksizmde işçi sınıfı herhangi bir sınıf değildir, onun önemi sayısı ile ölçülmez. İşçi sınıfının önemli olabilmesi için belirli bir sayıya ulaşması gerekir, ama bu sınıfın sayısı ile önemi arasında doğrudan bir bağlantı yoktur. İşçi sınıfının sayısının artması her zaman onun öneminin artmasını gerektirmez. Önemi her zaman sayısının üzerinde olmuştur. Bunun temel nedeni, büyük sayılar halinde bir arada bulunmasıdır. Dev üretim birimlerinde birlikte çalışan işçiler birbirleriyle kolayca bağlantı kurabilirler, üretimi doğrudan durdurabilirler, bilinçlenme ve örgütlenme konusunda önemli avantajlara sahiptirler.

Özgen'in de kabul edebileceği gibi, üretimin yeniden örgütlenmesi sonucu üretim birimleri gittikçe küçüldü, binlerce kişinin birlikte çalıştığı üretim birimlerinin sayısı gittikçe azalıyor. Bu gelişme işçi sınıfının eskiden varolan, bilinç-

lenme, örgütlenme ve kolektif eylem konusundaki avantajlarını büyük oranda ortadan kaldırdı. Bugün için doğru olan, işçi sınıfının sayısının arttığı ama öneminin azaldığıdır. (Aynı sayıda yer alan Gaye Yılmaz'ın sendikalarla ilgili yazısındaki temel eksiklik de buradadır: Sendikalar yüz yıl öncesinin üretim yapısını baz alarak örgütlenmişlerdir, asıl tartışılması gereken sendika içi demokrasiden önce, üretimdeki ve sınıfın yapısındaki değişimlere uygun olarak yeniden yapılanmanın nasıl olabileceğidir.)

"Liberal küreselleşme" karşıtı hareket esas gücünü kapitalizmin yeni döneminin özelliklerinden alır. İnsan yaşamının bütün alanları sermayeye doğrudan açılmıştır. Bunun ilk görünür sonuçları artan işsizlik, hayat pahalılığı, geleceğe yönelik büyük güvensizliktir. Bu hareket içinde küçük köylülerden öğrencilere ve işçilerin çeşitli kesimlerine kadar birçok unsuru barındırır. Bu nedenle, çevreci harekette olduğu gibi, sosyal hareket olarak adlandırılması daha doğrudur. (Kısaca belirtmek gerek: Çevreciler olarak bilinen bu hareket kendisini hiç bir zaman çevrecilikle sınırlandırmamıştır. Göçmen haklarını savunmak, ırkçılık ve savaş karşıtı olmak çevreci hareketin 1980'li yıllardaki önemli özellikleri arasındadır. Türkiye'de kurulup kaybolan Yeşiller Partisi bu nedenle çevreci hareketin karikatürü bile olamamıştır.)

REEL SOSYALİZMİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu konu sosyalizm tartışmasının eksenini oluşturur dersek abartmış olmayız. Kendisini Marksist olarak tanımlayan birçok kişi, konu yaşanmış sosyalizmin değerlendirilmesine gelince, ya susmakta ya da Marksist bir analiz yapmaktan kaçınmaktadır.

Kimisi sosyalizmin çözülme nedenini kişilere (Gorbaçov) bağlamakta, kimisi "temiz teori"ye, "gerçek Marksizm"e (Marx'ın dönemine) dönmeyi savunmakta, böylece tarihselliği Marksizmden çıkarmasına, Marksizmi tarihinden ayırarak ele almasına karşın, yine de Marksist bir analiz yaptığını düşünebilmektedir.

Özgen'in yazısından örneklersek: "İyi bilinen tarihsel bir gerçek de şudur ki, Sovyet sistemi, kendisine soldan yönelen bütün muhalefet girişimlerine, paranoya düzeyinde sosyalizm ve rejim düşmanı olarak bakmıştır." Burada bir görüntü saptanıyor ama, "Neden böyle oldu?" sorusuna cevap verilmiyor. Daha da önemlisi, 74 yıl geniş bir bölgede sürmüş sosyalizmin tarihi, Politik Büro- ve Merkez Komitesi'nin tarihine indirgeniyor: "Soldan bütün muhalefet girişimlerini bastırdılar." Bunun Marksist bir analiz olmadığını Özgen de kabul edecektir.

Marksizm bir toplumu analiz ederken öncelikle üretici güçlerin gelişme düzeyine bakar. Tarihsel bir süreç içinde SSCB'deki üretici güçlerin gelişimi ele alındığında, 1970'li yılların ortalarına kadar kapitalizmden geride olunmakla birlikte aynı gelişmişlik düzleminde bulunduğu, daha sonra farkın kapitalizm lehine hızla açılmaya başladığı görülür. Sosyalizmin çözülmesinin asıl nedeni, üretici güçlerin gelişimi açısından kapitalizme yetişmek ve geçmek iddiasını kaybettiğinden dolayıdır. Etkisi bulunmakla birlikte asıl neden demokrasi eksikliği değildir.

Üretici güçleri daha hızlı geliştirebilen bir toplumsal sistem diğerini dolaylı ya da dolaysız etkiyle çözer. Bu, Marksizme de uygundur. Ne ki, bu uygunluk aynı zamanda Marksist sosyalizm anlayışının da geçersizleşmesini getirmektedir. Marksizme göre sosyalizm, üretici güçleri kapitalizme göre daha hızlı geliştirecektir. Sosyalizmin tarihsel haklılığı da buradan

kaynaklanmaktadır. 20. Yüzyıl tarihi ise böyle olmadığını göstermiştir.

Sosyalizm gelişmiş kapitalist ülkelerde gerçekleşmiş olsaydı bile, meşruluğunu üretici güçlerin daha hızlı geliştirilmesine dayandırması durumunda, bir süre sonra çözülme tehlikesiyle karşı karşıya kalacaktı.

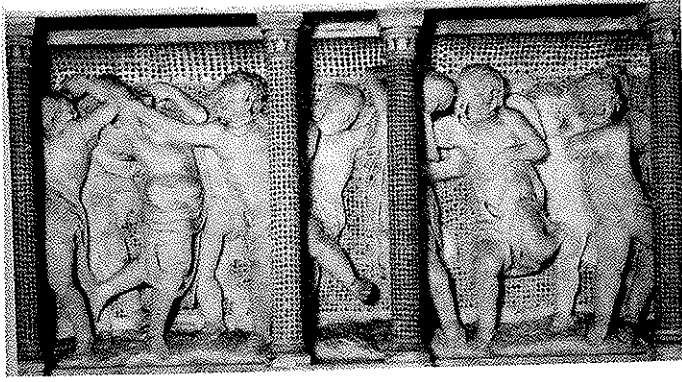
Üretici güçlerin daha hızlı geliştirilmesi, üretimin sürekli artırılması ancak işbölümünün artması, insanın daha fazla parçalanması, yabancılaşmasının artmasıyla mümkündür. Böyle bir gelişme insanı esas alan sosyalizme yabancıdır, ama yaşanmış sosyalizme de olan da budur.

İnsanın gelişmesi ve artan ihtiyaçlarının karşılanması üretici güçlerde belirli bir gelişmeyi zorunlu kılar, ancak bunun için kapitalizmin insanı mahveden temposundan daha da hızlı olması gerekmez.

Marx'ın döneminde üretici güçlerin daha hızlı gelişimine vurgu yapmanın haklı bir temeli vardır: Üretim yetersizdir. Günümüzde ise insanlığın üretim kapasitesi dünya nüfusunun asgari ihtiyaçlarını birkaç kat karşılayabilecek düzeye erişmiştir. Böyle bir vurguya artık gerek yoktur.

Sonuç olarak denilebilir ki, sosyalist ülkeler yönetimleri Marksist sosyalizmin temel ilkesini, üretici güçlerin kapitalizmden daha hızlı geliştirilmesini sağlamak, bu alanda kapitalizme yetişebilmek ve onu geçebilmek için ellerinden geleni yaptılar. Tarih bize Marksist sosyalizmle kapitalizm arasında aşılabilir duvarlar olmadığını gösterdi. Sosyalist bir toplumda büyümüş, eğitim görmüş, partiye katılmış, mücadele etmiş on binlerce insan ciddi bir zorluk yaşamadan kapitalizme entegre oldular. Üretici güçleri daha hızlı geliştirenin daha ileriye temsil ettiği mantığıyla yetişmiş insanların bu tutumunda şaşılacak yan yoktur.

Konu uzun; derginin sınırlarını düşünerek burada kesiyorum ve öncelikle yaşanmış sosyalizmi tartışmayı sürdürmeliyiz diyorum. Kaybettik, bu gayet açık ve neden kaybettiğimizi açıklamadan kazanmaya yönelmemiz mümkün değildir. Bu açıklama çabasında da bence hiçbir tabu, dokunulmaz konu olmamalıdır.

Göçün, salgınların, organize suçun, fuhuşun küreselleşmesi

Yalçın Yusufoglu —

Uluslararası burjuvazi için aslolan pazarın küreselliği ise de, daha başka küresellikler de mevcut. Küreselleşmenin tapınıcıları ve propagandacıları onların sıkça konuşulmasından pek haz etmezler

Söylemin ve tüm iddiaların aksine, bugün “küresel bir dünya”nın varlığından söz edilemez. Dünya sözcüğünü sadece uzay ve yer bilimleri (astronomi, jeodezi, jeoloji, jeofizik, jeoşimi, jeomorfoloji, coğrafya, vb.) anlamında kullandığımız takdirde dünya küreseldir, bu nedenle de ona “Yerküre” diyoruz. Ama dünya sözcüğünün anlamı onun geometrik bakımdan küre (globe, sphere) şeklinde olmasıyla değil, üzerinde yaşayan insanlarla –ve florasıyla, faunasıyla– belirlenir, yani kelimenin ifade ettiği kavram toplumsal niteliklidir. İşte bu anlamıyla, dünya küresel değildir. Bu denli “ayrı dünyaların”, böylesine farklılıkların ve karşıtlıkların bulunduğu bir toplumu, sanki az-çok bir bütünlük arz ediyormuş gibi “küresel toplum” diye nitelenmek, küreselliği, sadece uluslararası burjuvazi gibi para, mal ve hizmetlerin serbestçe dolaşacağı dünya çapında BÜTÜNSEL BİR PAZAR olarak algıyorsanız mümkündür.

Dünya topluluğunu pazar olarak görüyorsanız, o pazarı genişletmek isteyeceksinizdir, bir takım yerlerden ucuz işgücüyle elde edilmiş ürün veya mal alıp, mukabilinde kendi mallarınızı pazarlamak işinize gelecektir ve – ister başka ülkelerin finans sektörüne spekülasyon olarak girmekle, ister yatırım yapmakla, daha çok da, o ülkelerde kâr getiren işletmelere ortak olmakla ya da özelleştirmelerde kamu işletmelerini ucuza kapatmakla – sermayenizi dolaştırma peşinde koşacaksınız... o takdirde, dünya sözlüğünün en başına küreselleşme sözcüğünü oturtacak, onu küresel bir tapınç haline getirecek ve karşılaştığınız engelleri bertaraf ederek, genç kapitalizmin 150 yıl önceki kuramcısına bile parmak ısırtacak bir “laissez passez/laissez faire” pratiğini neo-liberalizm sayesinde tüm yeryüzüne yayacaksınız.

Diplomatik dilde “uluslararası topluluk” denilen dünya toplumuna baktığımızda, aklımıza ilk gelen terimler ya da kavramlar hangileridir? Metropol/sömürge (yeni sömürge), Birinci Dünya/Üçüncü Dünya, gelişmiş ülkeler/az gelişmiş ülkeler (veya, gelişmekte olan ülkeler), zengin/yoksul, merkez/çevre, Kuzey/Güney, dünya kentleri/dünya kırları, ilh.

Kapitalizmin temel yasalarından olan eşitsiz ge-

lişmenin dünya toplumunu getirdiği nokta keskin adaletsizliklerin ve karşıtlıkların var olduğu bir toplumsallıktır.

Küresel sözcüğünü insan topluluğu kapsamında doğru şekliyle, yani “dünya çapında” diye anlarsak, yeryüzünde küresel nitelik taşıyan pek çok şey var.

Her ne kadar, uluslararası burjuvazi için aslolan pazarın küreselliği ise de, daha başka küresellikler de mevcut ki, küreselleşmenin tapınıcıları ve propagandacıları onların sıkça konuşulmasından pek hazzetmezler.

Örneğin, Yerküre’nin ısınması, gazların sera etkisi, biyosferin (canlılar küresinin) ölme tehlikesi, yani doğanın insan tarafından tahribi küreseldir.

Yukarıda Birinci Dünya/Üçüncü Dünya ...vb. diye andığım ayrı dünyaların uyumu ve bütünlüğü değil, karşıtlıkları, çatışmaları küreseldir.

Potansiyel işgücünün uluslararası hareketi diye de adlandırabileceğimiz göçler küreseldir.

Salgın hastalıklar küreseldir.

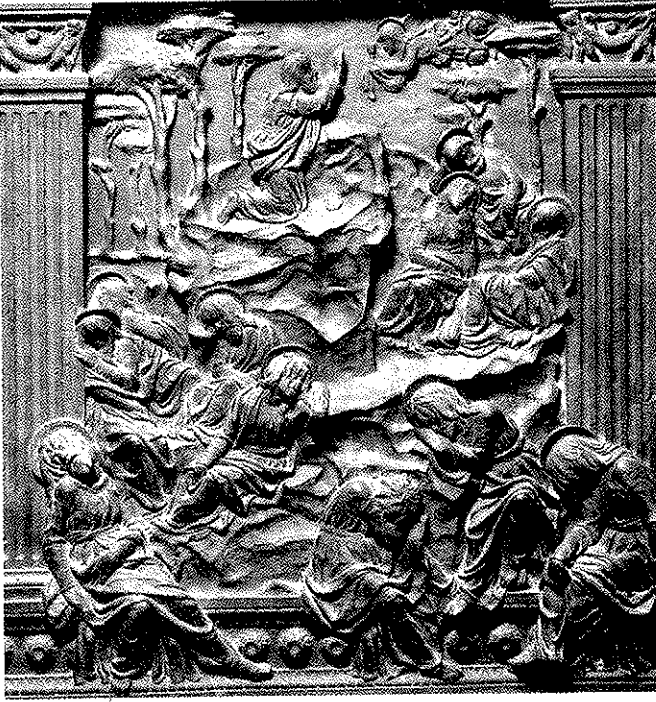
Uluslararası uyuşturucu, silah, altın, mücevher, tarihi eser trafiği ve fuhuş pazarı da küreseldir.

Küreselleşme diye adlandırılan fenomenin asıl öne çıkan yönleri daha önceki yazılarımda yer almıştı. Burada ise onun başka veçheleri –başlıkta anılanlar– üzerinde duracağım.

GÖÇLER, GÖÇMENLER

Günümüzde göç denilince bir ülkede kırdan kente göç ya da bölgeler arası göç anlaşıldığı gibi, burada ele alacağımız da, tabii ki, uluslararası ve kıtalar arası göç olacak.

Uzak tarihteki göçleri bir yana bırakalım, kapitalizm çağındaki göçlerin önemli bir bölümü daha iyi yaşam koşulları elde edebilmek (somutta, iş bulmak veya başka şekillerde – küçük esnaf ve zanaatkarlık, satıcılık, vb. gibi – geçim olanakları elde etmek) amacını taşır. Kimi kuramcılar bu tür göçe ‘gönüllü göç’ adını veriyorlar. Büyük ölçekteki doğal afetler veya savaş, soykırım, yoğun ve sürekli politik baskı gibi nedenlerle gerçekleşen kitle halindeki göçlere ise ‘zorunlu göç’ diyorlar. [Oysa, içinde bulundukları olanaksızlık, yoksulluk, çaresizlik nedeniyle insanların başka diyarlara göçme-

si de gerçekte zorunluluk (zaruret) sonucudur.]

Göç olgusunda, "iten etmenler" ile "çeken etmenler" in varlığından söz edilir.

İten etmenler, kuraklık, deprem, sel baskını gibi şiddetli doğal afetler olabileceği gibi, işsizlik, yoksulluk, kıtlık gibi ekonomik koşullar ya da etnik ayrımcılık, diğer politik baskılar veya savaşlar, devrim/karşı devrim alt üstlükleri gibi siyasal nedenler yahut da demografik faktörler (nüfus fazlalığı) diye sayılabilir. Öte yandan, doğanın tahribi, Kuzey'in küresel şirketlerinin Güney'de çeşitli bölgelerde florayı değiştirmeleri nedeniyle, çevre koşullarının zorlamasıyla her yıl 10 milyon kişi göçe zorlanmaktadır.

Çeken etmenlere gelince, bunlar da iten etmenlere aksi yönde hareket ederler. Daha iyi yaşama ve çalışma koşulları için ekonomik elverişlilik, iş olanakları, toprak, işlenmemiş maden alanları veya güvenlik, politik özgürlükler, eğitim, sağlık, kültürel avantajlar gibi sosyal-siyasal olanaklar sayılabilir.

19. Yüzyılda Avrupa ve Asya'dan Amerika kıtasına büyük göçler yaşandı. Sadece Kuzey Amerika'ya değil, Güney Amerika'ya da akın akın göç oldu, Buones Aires, Rio de Jenario gibi, yeni göçmen namzedi kitlelere cazip gelen kentler oluştu.

Kıta'nın kuzeyinde ise Kaliforniya Orta Amerika'dan ve Doğu Asya'dan göç alırken, Atlantik sahillerine ve başta New York'a Avrupa'dan göçmen geliyordu.

20. Yüzyılın başlarında, 1. Dünya Savaşı öncesinde ve sonrasında ABD'ye İrlanda ve İtalya başta olmak üzere Avrupa'dan insan akımı olduğu bilinir.

Nitekim, yapılan bir araştırmaya göre, 1920'li yıllarda New York'ta yaşayan yetişkin erkeklerin yüzde ellisinden fazlası yabancı ülke doğumluydu-

lar, buna karşılık kentteki ABD'nin yerli yurttaşlarının çoğunluğunu Güney'den gelmiş çoğu zenci yoksul insanlar oluşturuyordu.

Sömürgeci çağda başlıca göç alan küresel bölgeler Kuzey Amerika (ABD ve Kanada) ile Avustralya ve Yeni Zelanda, kısmen de Güney Afrika idi. Kitle halindeki bu göçler dışında, Avrupa'lı metropol ülkelerden Britanya ve Fransa ile kısmen Hollanda ve Belçika da sömürgelerden göç almaktaydı. II. Dünya Savaşı sonrasında adı geçen ülkelere onların eski sömürgelerinden göçler sürdüğü gibi, başka III. Dünya ülkelerinden de akım oldu. Ama İkinci Savaş sonrasında asıl göçmen alan Avrupa ülkesi Federal Almanya oldu. Bugün ABD, Kanada, Avustralya ve Yeni Zelanda ile Avrupa'nın zengin ülkeleri tüm dünyadaki küresel güçler için asıl çekim merkezleridirler, yukarıda anılan "çeken etmenler" e sahiptirler.

Ama söz konusu metropoller dışında da gizli veya açık şekilde göçmen alan ülkeler vardır. Örneğin, Basra Körfezi'nin ve Arabistan yarımadasının petrol zengini devletleri çeşitli Arap ülkelerinden ya da Hindistan, Pakistan, Bangladeş, Türkiye gibi toplumlardan göçmen işçi almaktadır. Hatta Türkiye'de bile 1990'lı yıllarda milyona yakın -çoğu yasa dışı ve gene çoğu geçici- göçmen olduğu öne sürülmekteydi.

Göçlerin bir bölümü yasalıdır. Ya o ülkeler saptanmış kurallar, kontenjanlar ve çeşitli belirlemeler çerçevesinde göçmen kabul ederler. (ABD, Kanada, Avustralya ve Yeni Zelanda'nın resmi kontenjanlarla talep ve kabul ettiği göçmen sayısı yılda 1 milyondan fazladır.) Veya daha önceden o ülkelere gelip yerleşmiş, hatta o ülkelerin yurttaşı olmuş aileler yasal olarak anayurttan yurttaşlarıyla genişlemektedirler. (Örneğin, Avrupa'daki Türkiye kökenli çalışanların genç kuşakları büyük ölçüde Türkiye'den evlenmektedirler. Aynı husus Fransa'daki Mağrip Araplar'ı veya ABD'deki yerleşik Latin Amerika'lılar için de geçerlidir.)

Sözleşmeler ve geçici çalışma izinleriyle gelen ve misafir işçi sayılan çalışanlar da yasal göçe dahildir ve bu statüdeki çalışanların sayıları tüm dünyada 35 milyon kadardır. Bu rakamı hassas olarak saptamak zordur, çünkü geçici oturma ve çalışma izniyle gelip, çalışmaya başlayanlar bir süre sonra oralarda misafir işçi statüsünden çıkıp, kalıcılıkta, yani göçmen haline gelmektedirler.

Yasal göçmenler arasında diğer bir önemli grup da siyasi ilticacılarıdır. Politik eylemleri ya da düşünceleri nedeniyle veya o gerekçelerle 1951 Cenevre Konvansiyonu'na imza koymuş ülkelere gelerek siyasi iltica talebinde bulunanların sayıları yılda 1 milyonu aşkındır.

Ama siyasal nitelikli göçün asıl bölümünü ülkelerinde politik baskılara, etnik ayrımcılığa uğradığı için, bir şekilde Cenevre Sözleşmesi ülkelerine girip, siyasi iltica talebinde bulunanlar oluştururlar.

Bu kişiler terkettikleri ülkelerde kovuşturmalara uğramamış olsalar bile, ülkelerindeki rejimlerin nitelikleri o sığınmacıları 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde tarif edilen ilticacı koşullarına uygun kılar.

Bir kaynağa göre (*New Internationalist*, Eylül 1998) her yıl başka ülkelerden sığınma talebinde bulunanların sayısı 20 milyonmuş. Siyasi mültecilerin büyük çoğunluğu zamanla yerleşik hale gelmekte, yurtlarını terke zorlayan politik koşullar değişse bile geri dönmekte, yani mülteci olmaktan çıkıp, göçmenleşmektedirler.

Gene aynı kaynak tüm dünyada yılda toplam 100 milyon kadar kişinin başka ülkelere göçtüğünü ileri sürüyor. Bunlar, uluslar arasında hareket halinde olan geçici işçiler, ülkelerindeki imkansızlık, doğa değişimleri ya da politik kargaşalar nedeniyle göç etmek zorunda kalanlar, sığınmacılar ve yasa dışı göçmenlerdir.

İllegal yollardan gelip, zengin ülkelere giren ve yasal statüsü olmadan yaşayan insanlar yasa dışı göçü oluşturuyorlar. Batı Avrupa'da 3.5 milyon kadar yasa dışı göçmen olduğu tahmin ediliyor. ABD'ye ise gizli göç başta Meksika olmak üzere, Latin Amerika ülkelerinden gelmektedir. ABD'de yasa dışı Meksika'lı sayısı 1986'da 2 milyon tahmin ediliyordu. O yıl çıkarılan bir yasayla, "kağıtsız"lar yasalaştırıldılar. Ama bugün 2 milyon kadar Meksika'lı kaçak göçmenin ABD'de yaşamakta ve çalışmakta olduğu biliniyor. ABD ile Meksika arasındaki sınır 3000 km. uzunluğunda olduğu için, kaçak göçmen akışını kontrol etmek zordur, buna rağmen yılda 1 milyonu aşkın Meksika'nın yakalanıp sınır dışı edildiği belirtilmektedir. Tüm dünyada 50 milyon kadar yasa dışı göçmenin bulunduğu sanılıyor.

Özellikle, B. Avrupa'ya ve K. Amerika'ya kaçak göçmen trafiğini düzenlemek yasa dışı bir sektör haline almıştır. Çalışma ve yerleşme umuduyla başka ülkelere gizlice giden insanların yaşadıkları serüvenler ve çektikleri acılar artık günlük yaşamın olağan hadiseleri arasına girmiştir. O kadar ki, medya organları bu tür haberlere itibar bile etmez olmuşlardır. Olayın Avrupa'da haber olabilmesi için insanların gemi bodrumlarındaki, tır kasalarındaki konteynerlerde veya İsviçre tünellerinde ölmeleri ya da bir gemi dolusu mültecinin İtalya sahillerini zorlaması gerekmektedir.

Belli ulusal ya da etnik toplulukların Yerküre üzerine yayılmaları sonucunda diaspora'lar oluşmuştur. Eski diasporalar Yahudi, Ermeni ve Yunan diasporaları idi. Daha sonra Güney Asya'lılar, özellikle Hint'liler ve Vietnam'lılar, kısmen Çin'liler hem kıta içinde, hem de deniz aşırı ülkelerde diasporalar oluşturdular. Günümüzde ise onlara ilaveten, diaspora niteliğinde olmasa bile, Fransa'daki Mağrip Arap'ları veya F. Almanya'daki, diğer AB ülkelerindeki, İsviçre'deki Türk'ler, Kürt'ler, kısmen Polonya'lılar kendi ülkeleri dışına yayılmış geniş ulusal topluluklardır.

Bugün, Fransa'daki Mağrip'liler ve Almanya'daki Türk, Kürt ve Polonya'lılar sık sık anayurtlarına gidip gelmekte, kendilerini her iki tarafa da ait hissetmekte ve adeta iki ülkeli insanlar gibi yaşamaktadırlar.

Özetle, bugün Yerküre'nin çeşitli bölgelerinde ve ülkelerinde 100 milyon civarında yasal ya da kaçak göçmenin bulunduğu tahmin edilmektedir.

3. Dünya ülkelerinin kendi aralarında da göç ve göçmen işçi akışı olmasına rağmen, asıl göçün 3. Dünya'dan 1. Dünya'ya doğru olduğu hiç birimizin meçhulü değil. Bu faktörün önemi azımsanmayacak sorunlarından birisi de Avrupa'nın ve Kuzey Amerika ülkelerinin yerli yurttaşlarının teşkil ettiği nüfusun yaşlanıyor ve azalıyor olmasıdır. Buna karşılık, o ülkelere göçmüş olanlardaki doğum oranı fazla olduğundan, ulusal nüfus yavaş yavaş azalmakta, göçmen nüfus artmaktadır. O devletlerin, kendi ulusal nüfuslarının azalmasını önlemek için aldıkları önlemlere ve çocuk doğumlarını teşvik için getirdikleri parasal teşviklere rağmen, yerli nüfus azalmaya devam etmekte, o teşviklerden en çok göçmenler yararlanmaktadırlar.

Çifte yurttaşlık imkanı olsa da, olmasa da, çok sayıda göçmen -uluslararası deyimle- "natüralize olmakta" (yani bulundukları ülkenin uyruğuna geçmekte), ama kolay kolay asimile olmamaktadır. Göçmenler, iletişim olanakları sayesinde kendi anayurtlarının televizyon kanallarını izlemekte, ulusal veya yerel müziklerini dinlemekte, bütçelerine uygun seyahat olanaklarından yararlanarak yurtlarına seyahat etmektedirler. Böylece, göçmen toplulukları, geleneklerinden, kültürel öğelerinden kopmamaktadırlar, hatta mahalli yiyeceklerini bile kolayca bulabilmekte, yemek alışkanlıkları, damak tadları bile değişikliğe uğramamaktadır. Bu etmenlerle, o topluluklar gelmiş oldukları ulusal, etnik ve kültürel kimliklerini, aidiyetlerini sürdürebilmektedirler. Bu saptamalarımız özellikle F. Almanya, Fransa, İsviçre, Hollanda, Belçika, Danimarka gibi Avrupa ülkelerinde geçerlidir.

Böyle bir sürecin, diyelim ki, bundan 70-80 yıl sonra, o ülkelerde nasıl bir toplumsal tablo çıkaracağı merak konusudur.

Özetle, göç ve göçmenlik konusu önümüzdeki on yıllar içinde en önemli uluslararası (küresel) sorunlardan biri haline gelecektir.

Dünya nüfusu şu anda 6,5 milyar kadardır. 2015' te dünyadaki toplam nüfus artışının yüzde 94'ünün gelişmekte olan ülkeler denilen Üçüncü Dünya'da meydana geleceği tahmin ediliyor. 2022 yılında 8 milyara varacak ve bugün zengin ülkeler dediğimiz topluluk bu rakam içinde toplam nüfusun ancak yüzde 15'ini oluşturacaktır. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tahminlerine göre, geri kalan yüzde 85 içindeki önemlice bir kesim kendi ülkelerindeki veya bölgelerindeki nüfus artışı oranında istihdam olanaklarına ve elverişli yaşam koşullarına sahip bulunmayacaktır. Bu durumda, bugün

olduğu gibi yarın da –ve yarın bugün-
künden daha fazla–bulundukları o ko-
şullar “itme etmenleri”ni oluştururken,
zengin Kuzey daha fazla çekici faktör-
lere sahip bulunacaktır. Böylece, yoksul
ülkelerden zengin ülkelere doğru bugün
var olan göç zorlaması, yarın daha da
artacaktır.

Demokrasi şampiyonu geçinen Ba-
ti’nin ne denli demokrat ve hümanist
olduğu asıl o zaman, çok değil 30-40
yıl içinde görülecektir. ABD kendisini
demokrasi havarisi ilan eder ve Avru-
pa’daki demokrasiyi bile beğenmez.
Ama Amerika Birleşik Devletleri’nin
gizli kuruluşlarının – devletin asli sa-
hipleri olan derin devlet mensuplarının
– kasalarında A, B, C, D ... diye çok
gizli planlar bulunmaktadır. Ve dünya
âlem biliyor ki, CIA’nin dehlizlerinde
saklı kozmik çok gizli kasalarda, soğuk
hava ortamlarında bir takım tüpler içinde çeşit çe-
şit virüsler muhafaza edilmektedir. O kişiler, eğer
kendi ülkelerine sızamayacaklarından emin olsalar,
o mikrobiyolojik etnik temizleme silahlarını tere-
dütsüz kullanacak kadar azgın ve gözü dönmüş ki-
şilerdir. Sadece o kadar mı, bundan 30 yıl kadar
önce imal edilip nükleer silah depolarına konulan
nötron bombaları insanları öldürüp, insan yapısı hiç
bir şeye zarar vermediği için “temiz bomba” diye
adlandırılmamış mıydı? Irak savaşı öncesindeki ay-
larda da, sığınaklarda ve diğer kapalı alanlarda in-
sanları takip ederek öldürecek, ama binalara, eşya-
lara zarar vermeyecek küçük obüslerin yapıldığı
söylenmişti.

Bunlar sadece bir takım basit yansımalar. Onla-
rı icad ve imal eden lanetli zihniyetin ve gayri in-
saniliğin kimbilir hangi makro planlar, hazırlıklar
içinde olduğunu tahmin etmek için o güçler kadar
meş’um ve mel’un olmak gerekir!

Benim kişisel kanım, dünyaya hükmedenlerin,
sözkonusu nüfus artışı karşısında aradıkları alterna-
tiflerin esas olarak Yeni Malthus’çuluktan başka bir
şey olmadığı şeklindedir.

KÜRESEL HASTALIKLAR

Dünya çapında sağlık sorunları insanlığın bugün en
ciddi problemlerinden birisidir ve konunun önemi,
vahimliği önümüzdeki on yıllarda daha da artacaktır.

Hastalıkların dünya ölçeğinde olanları coğrafi
olarak yayılan ve bu nedenle salgın adını alan
hastalıklardır. Salgınlar çağlar boyu var olmuşlar-
dır. Tarihte veba, çüzzam, sıtma, tifo-tüfus, şar-
bon, kolera, öldürtücü nitelikli bağırsak enfeksiyon-
ları zaman zaman var olmuşlardı. Veya belli bir
ülkede, yörede baş gösteren bir hastalık, sonra baş-
ka ülkelere yayılmıştır. (Örneğin kuduz ilk kez
Rusya’da çıkmış ve tilkilerle Avrupa’ya, başka böl-
gelere seyahat etmiştir.) Ya da 20. Yüzyılda As-

ya gribi, İspanyol nezlesi uluslararası
nitelik taşıyan öldürtücü salgınlar
olmuştur. Saydığımız hastalıkların bir
çoğu (çüzzam, veba, vb.) daha önce-
den, bir kısmı da 20. Yüzyılda (su
çiçeği) yenilmiştir ama yeni yeni
hastalıklar ortaya çıkmıştır.

Bugün 1980’lerin başlarında saptan-
an ve HIV diye anılan virüsün yol
açtığı AIDS ve 2003’te Çin’de baş
gösteren SARS, yarın başkaları insan
sağlığı ve can güvenliği için birer
tehdit niteliğindedir. Bunlara aynı de-
recede vahim olmasa da Lejyoner
hastalığı, Lyme hastalığı, zehirli (tok-
sik) şok hastalığı gibi yeni sayılan
hastalıklar da eklenebilir. Bu üç has-
talığın her üçü de ilk kez ABD’de
görülmüştür. Önümüzdeki yıllarda
onlara yenileri eklenecektir. 20. Yüz-
yılın ikinci yarısında saptanan benzer

hastalıklar arasında tropikal bölgelerde görülen ama
seyahat vasıtasıyla Avrupa’da da can kayıplarına yol
açan Lassa, Marburg (humması) ve Ebola virusleri-
ni de anımsamak gerekiyor.

Hastalıkların küresel nitelik kazanmasının başlı-
ca üç nedeni vardır: Birincisi ve en önemlisi, kü-
resel ısınmadır. İkinci neden – bir kısmı birinci
faktöre de bağlı olan – yeni virüslü hastalıkların
ortaya çıkmasıdır. Üçüncü neden ise, büyük kapa-
siteli yolcu uçaklarının hizmete girmesi, uçak yol-
culuklarının ucuzlaması ve yaygınlaşması nedeni-
yle, uzun mesafe seyahatlerin çoğalmasındır.

Küresel sıfatını gerçek anlamda hak eden tek
kavram olan “küresel ısınma”nın (Yerküre’nin ısın-
masının) biyosfer için bir yokoluş tehlikesi olduğu-
nu yukarıda söylemiştim. Bilimsel araştırmaların
saptamalarına göre, küresel ısınma biyosferin bir
parçası olan insan sağlığını da tehdit edecek tür-
den hastalıkların ve hastalanmaların nedenidir.

*Aşırı sıcaklığın yol açtığı ölümler artmaktadır.
(2003 yazında Avrupa’da sıcak yüzünden meydana
gelen ölümler, gelişmekte olan ülkelerin âşına ol-
dukları bir olguydu. 2003 yazı sadece Avrupa’lıla-
rı şaşırttı.)

* Mikropların, taşıyıcıların ve mikrop yuvaları-
nın coğrafi dağılımına ve artışına bağlı olarak art-
tan iltihaplı hastalıklar.

* Foto-şimik (ışınsal-kimyasal) hava kirlenme-
sinin yol açtığı solunum organları hastalıkları.

* Sakinlerinin beslenmelerine yetecek miktarda
tarımsal ürün yetiştiren bölgelerde, ısınma nedeni-
yle baş gösteren üretim azalmalarının yol açtığı aç-
lık ya da kötü beslenmeden kaynaklanan hastalık-
lar, ölümler.

* Ekolojik âfetler nedeniyle ülkenin başka yö-
relerine göç etmek zorunda kalan insanların karşı-
laştıkları beslenme yetersizlikleri ve diğer sağlık
sorunları.

Tekrar edelim, yukarıda anılan hastalık ve ölüm-lerin asıl nedenleri küresel ısınmadır. Hava, su kirliliği gibi diğer ekolojik etmenler bunlara dahil değildir.

Küresel ısınmanın nedenlerinden birisi de nüfus artışıdır. Gelişmekte olan ülkelerdeki nüfus artışları dünya genelindeki ortalama sıcaklığı 2000 ila 2030 arasında 0,7 C ila 1,5 – muhtemelen 1,1 C – yükseltecektir. Bu ortalama kapsamında yüksek artış payları sıcak Üçüncü Dünya ülkelerine – ya da dağlık değil, alçak yörelere – düşecektir.

Avrupa'dan bir örnek verecek olursak, küresel ısınma 80 yıl içinde Londra'nın ortalama ısısını 4,8 C arttıracaktır. Bu ise Londra ikliminin bugünkü Güney Fransa ve Kuzey İspanya sahilleri sıcaklığına yükseleceği anlamına gelmektedir.

Virüslerin ve bakterilerin biyolojik çeşitlilikleri ve yaşarlılıkları kısmen sıcaklığın artışına bağlı olduğuna göre, bu husus insan sağlığı için enfeksiyon ve mikrop kapma sakıncalarını arttıracaktır.

Yeni hastalıklar ortaya çıkmakta ve Yerküre üzerinde yayılmaktadır. Bunlar arasında en çok bilineni AIDS'in küresel ısınma ile bir ilişkisi yoktur.

HIV ve AIDS için son 20 yılda çok yazılıp çizildiğinden, burada gereksiz tekrarlara girmektense, bugün varılan noktada, büyük çoğunluğu Afrika'da olmak üzere, bu hastalıktan günde 15.000 kişinin (yılda 5,5 milyon insanın) öldüğünü söylemek yeterli olacak. Sıtma ve tüberkülozu da eklersek, Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) verilerine göre, bu üç hastalıktan ölenlerin sayısı yılda 6 milyonu geçiyor. Kolera da zaman zaman ortaya çıkan ve can alan salgın hastalıklar arasındadır. 1991'de Latin Amerika ülkelerinde baş gösteren kolera salgınında 19 ülkede 1,4 milyon vaka saptanmış ve 10 bin kadar insan koleradan can vermişti.

Sıtma en çok çocukları vurmakta, Afrika'da her 30 saniyede 1 çocuk sıtmadan ölmektedir.

Batı Nil Vadisi'nde sivrisineklerden kaynaklanan yeni virüsün teşkil ettiği tehlike de küresel çapta olmaya namzettir. Keza, Çin'de zuhur eden SARS'ın yanı sıra, son olarak Vietnam'da ortaya çıkan, Avrupa'da da can alan – milyonlarca kümes hayvanı hükümet tarafından yok edildiği halde henüz önlenemeyen – kuş gribi yeni yeni virüslü hastalıkların baş göstereceğini gösteriyor.

Yeni hastalıkların kaynakları konusunda bir fikir verebilmek, yani onların tüketimle, insanların değişen alışkanlıkları ile olan bağıntılarını görmek için bir-iki örneğe bakmamızda yarar var.

Örneğin, Lejyoner hastalığı soğutma kulelerinin ve buhar kondansatörlerinin kullanılmalarının artmasıyla doğrudan ilintilidir.

Lyme hastalığı ABD'nin kuzeydoğusundaki New England denilen bölgede geyiklerin çoğalmasıyla bağıntılıdır.

Toksik şok sendromu, adet görme dönemlerinde tampon kullanan kadınların sayısındaki artışla ilişkilidir.

İnsanların üretim ya da yaşam alışkanlıklarındaki değişikliklerin hastalıklara yol açtığı yolundaki başka savlar da bulunmaktadır. Örneğin, sıtmanın 10.000 yıl önce Afrika'lının savanalarda avcılık yapmaktan vazgeçip, ormanlık yörelerde tarıma geçmeleriyle, toprağa yerleşmeleriyle başladığı ileri sürülmektedir. Üretim değişikliği, ormanlık yöre çevrelerinde türeyen ve sıtma yapan yeni tür sivrisineklerin türemesine yol açmıştır.

Bir salgının ortaya çıkma nedenlerinden bir başkası da, bir virüse bağışıklık kazanmış olan insanların, o virüsü başka ülkelere götürmeleridir. O bölgedeki insanların bünyeleri o virüsü tanımadığı için, ona karşı bağışıklıkları bulunmadığından, kısa zamanda hastalanıp ölürlər. Bu konudaki en çarpıcı örnek su çiçeğidir. Amerika'ya giden İspanya'lı fatihlerinin (conquistadores) taşıdıkları su çiçeği mikropları 1520'de Meksika'da Aztek nüfusunu kırıp geçirmişti. Veya 1875'te Fiji adasına ilk kez giren kızamık mikrobuğun yol açtığı salgın iki ay içinde ada nüfusunun dörtte birinin hayatına mal olmuştu.

Aynı etkileme kuşkusuz, aksi yönde de söz konusuydu. Mesela, Amazon kıyılarına gidip yerleşen Avrupa'lılar o zamana değin tanımadıkları sıtmadan kirlenmişlerdi.

Salgın hastalıkların Yerküre'ye yayılmalarının diğer bir nedeni de kıtalar arası seyahatin artmasıdır. Uzun mesafe yolculukları ve yolcu sayısı 20. Yüzyılın ikinci yarısında hayli çoğalmıştır. Nitekim, Çin'de beliren SARS çok kısa zamanda Avrupa'ya, Kanada'ya bu şekilde ulaşmıştır.

Yukarıda kısaca özetlediğimiz bu gidişe seyirci kalmamalı. Ama hastalıklara ve salgınlara karşı mücadele her şeyden önce finansman sorununu çözmeyi gerektirmektedir. Gelgelelim, Dünya Sağlık Örgütü'nün ve o hastalıklara muhatap olan ülkelere parasal olanakları son derece kısıtlıdır.

Bir fikir vermek için anayım: Birleşmiş Milletler'in şimdiki genel sekreteri Kofi Annan, AIDS'e karşı mücadele için yılda 10 milyar dolar gerektiğini, sıtmayla savaş içinse bu miktarın 2 milyar dolar olduğunu belirtmekte ve sözkonusu fonlar için zenginler klübü diye bilinen G-8'lere çağrı yapmakta, ama çağrıları sağır duvarlarla karşılaşmaktadır. (Nitekim, klübe mensup devlet şeflerinin 2003'te Evian'da yaptıkları toplantıya iletilen istem ilgi görmemiştir.)

ABD'nin küresel hakimiyet için başlattığı Irak savaşına ayırdığı muazzam askeri bütçesine yıllık 85 milyar dolar ekleyebilen George W. Bush yönetimi bu ekstra savaş harcamasının onda birini küresel hastalıklarla mücadeleye ayırsaydı, milyonlarca insana hizmet etmiş olacaktı.

Salgınlara karşı mücadelede Birleşmiş Milletler'in, o hastalıklara uğrayan toplumların ve gönüllü kuruluşların karşılarındaki engellerden birisi de uluslararası ilaç firmalarıdır. Mücadelede yeterli miktarda ilaç elde etmenin yolu çok miktarda ilacın ve aşının teminidir. Ünlü ilaç firmaları, teda-

vi ve önleme ilaçlarını, aşılarını vermedikleri gibi, tekellerinde tuttukları ilaç ve aşı patentleri nedeniyle, uluslararası patent mevzuatı gereği, onları başka fabrikalarda bu mücadele için ucuza üretmek de mümkün olmamaktadır.

Böylece, insanların sağlıkları üzerinden milyarlarca dolar kazanan, yani insan yaşamını ticaret metası ve kâr aracı haline getiren – adlarını hepimizin bildiği – o anlı-şanlı, ünlü küresel ilaç firmalarının çirkin yüzleri apaçık ortadadır.

Bugün insan toplumunun içinde bulunduğu koşullara ve Kuzey/Güney uçurumundaki büyük oransızlığa baktığımızda, geleceğe dönük izdüşümler yaptığımızda çok açıkça görürüz ki, yeryüzünde salgın hastalıklara karşı mücadelenin başarı şansı yakın erimde asla gözükmemektedir. Bu mücadelenin finansmanı Kuzey'in zenginler klübü mensuplarının inayetine kaldığı müddetçe, soruna çözüm bulunamaz.

ORGANİZE SUÇUN, FUUHUŞUN ULUSLARARASI NİTELİĞİ

Uluslararası emniyet ve adliye literatüründe "organize suç" diye geçen uluslararası suçlar kapsamına uyuşturucu trafiği, yasa dışı silah ticareti, altın, mücevher ve tarihi eser kaçakçılığı ve nihayet --bizde eskiden "beyaz kadın ticareti" denilen (ama beyaz olmayan kadınların da bolca pazarlandığı)-- fuhuşun örgütlenmesi gibi yasa dışı faaliyet girer. Bütün o trafik içinde yer alan örgütlenmelere gayri resmi dilde mafya deniliyor. Her yasa dışı sektörün bir mafyası olduğu gibi, uluslararası bağlantıları ile bölgesel, ulusal ya da yöresel mafyalar var, hatta kent mafyaları var. (Örneğin, mafyanın kaynağındaki İtalya'da Sicilya mafyası "Cosa Nostra" (Davamız) adını alırken, ünlü Napoli mafyası'nın adı "Camorra"dır.) Mafyaların en fazla ciirit attığı ülke olan ABD'de İtalyan mafyası vardır, İrlanda mafyası vardır, Florida'da Küba mafyası vardır, Latin Amerika'nın bazı ülkelerinin adını taşıyan irili ufaklı – ve uyuşturucu ağırlıklı – suç örgütlenmeleri vardır ilh.

Ne Interpol, ne de her hangi bir devlet mafyalarla başa çıkabilir. Onların gücü hem devletlerle, hem de büyük burjuvaziyle iç içe girmiş olmalarından kaynaklanır. Tüm ulusal ve uluslararası bağlantıları içinde mafya dünyada muazzam bir güç oluşturmaktadır.

Gerçek anlamda küresel bir felaket olan uyuşturucu trafiğini ele almak geniş bir konu olduğundan, burada – gene gerçek anlamda küresel bir fenomen olan – uluslararası fuhuş ve pornografi pazarına kısaca değinmekle yetineceğim.

Üçüncü Dünya'dan Birinci

Dünya'ya kadın sevki veya Üçüncü Dünya ülkeleri arasındaki fahişe akışı ya da Güney'in zengin erkeklerine Kuzey'li kadın temini ve nihayet seks turizmi fuhuşla ilgili uluslararası trafiğin belkemiğini oluşturur.

Uzun mesafe uçak yolculuklarının kolaylaşmasıyla kıtalar arası özellik kazanan fuhuş türü "seks turizmi" diye adlandırılmaktadır. Gerçekte, seks turizmi eskiden de vardı. Eski dönemdeki seks turizmine en bilinen örnek Küba'dır. O kadar ki, devrim öncesindeki Küba'ya "ABD'nin kerhanesi" denilirdi. Bugün kıtanın genelevleri arasında Meksika ve Brezilya vardır. Örneğin, günümüzden 40 yıl önce Frantz Fanon yayınladığı "Dünyanın Lanetlileri" adlı kitabında şöyle der: "Havana ve Meksika'nın kumarhaneleri, Rio plajları, Brezilya'lı ve Meksika'lı küçük kızlar, 13-14'lük melezler, Acapulco ve Copacabana limanları: tüm bunlar, ülkesini resmen Avrupa'nın kerhanesi haline getiren ulusal orta sınıfın sebep olduğu rezilliklerdir." (1961)

Orta Doğu'da ise 1975'te patlak veren iç savaşa kadar Beyrut, Arap zenginlerinin, kendi ülkelerinde içki, kumar, fuhuşu şeklen yasaklamış şeriat devletlerine mensup imtiyazlı erkek takımının eğlence şehriydi. Gelgelelim, iç savaş patlak verdikten sonra, yaşanan alt üstlükte uluslararası fuhuş trafiği durduysa da, ülkede fahişe sayısı arttı. Özellikle, ülkenin yoksul kesimlerini oluşturan Şii kızların bir kısmı fuhuşa sürüklendiler. (Bazı kaynaklar diğer Şii kızların İran yörüngesine girdiğini, Tahrir'deki şeriat yönetiminin Lübnan'lı Şii kızların tesettüre girmeleri halinde, onlara düzenli aylık ödediğini ileri sürer.)

Günümüzde, Kuzey'in bazı ünlü turizm firmaları seks turizminde yer ve pay sahibidirler. Varlıklı erkekler için özellikle Güneydoğu Asya ülkelerine (en fazla da Filipinler, Tayland, Endonezya ve Malezya'ya) veya Seyşel'e, Madagaskar'a, vb. yasal turlar düzenlenir, seks turisti erkeklerle gittikleri kentlerde kız ve oğlan çocukları sunulur. Çocuklar yoksul ailelerden yerel fuhuş mafyaları, muhabbet tellalları tarafından temin edilir. Sayısız aile geçimlerini bülüş çağına yeni girmiş kız ve erkek çocuklarının fuhuş yapmasıyla sağlarlar. Hiç kuşkusuz asıl para onları pazarlayan suç örgütlerine gitmektedir.

O ülkelerin devletleri ülkeye döviz geliyor, devlet de bu sektörden yararlanıyor diye bu insansızlığa göz yumarlar, hatta kolaylık gösterirler. Uluslararası Çalışma Örgütü ILO'nun 1998 tarihli bir raporuna göre, yukarıda adı geçen dört Güneydoğu Asya ülkesinde geçimini doğrudan ve dolaylı olarak fuhuş sektöründe kazananların sayısı bir kaç milyondur. Sadece

fuhuş yapan kadın ve erkek değil, aynı zamanda seks turizmi sayesinde iş yapan otel, restoran, bar, kumarhane gibi yerlerde çalışan insanların sayısı milyonları bulmaktadır. Bu ülkelerde fuhuşun Gayri Safi Milli Hasıla içindeki payı % 2 ila % 14 arasında değişmektedir. Gene aynı kaynak, devletin de adı geçen eğlence merkezlerinden aldığı vergi ve diğer kesintilerin kamu bütçesi için önem taşıdığını belirtiyor.

Böylece, son yıllarda Avrupa'da ve ABD'de üst üste patlak veren skandallarla toplum duyarılıştığı için, ağır suç haline gelen sübyancılık (pedofili) para, kudret ve itibar sahibi olan Avrupa'lı, Kuzey Amerika'lı ya da 3. Dünya'lı bir çok iş adamı, sektör yöneticisi, veya avukat, doktor gibi serbest meslek sahibi erkek için Uzak Doğu'da mübah ve serbesttir. Üstelik, o turlar çok da pahalı değildir. [F. Almanya'da izlediğim bir TV tartışmasında Filipin kökenli bir aydın kadının açıklamalarından ve oradaki en ünlü seyahat acentası genel müdürüne yönelik suçlamalarından aldığım notlara göre, 1980'li yıllarda bir haftalık gezinin acenta tarafından belirlenmiş fiyatı 10 bin DM (bugünkü parayla 5000 EU) kadardı.]

Küreselliğin sayısız çirkin yüzünden biri de budur.

En fazla yaygınlığa sahip uluslararası gazete olan *International Herald Tribune*'un özel ilan sayfaları " Eskort servis" (refakatçi hizmeti) veren kuruluşların telefon no.larıyla doludur. İş gezilerine gidecek iş adamları, şirket yöneticileri oralardan yüksek öğrenimli, kültürlü, yabancı dil bilen pahalı fahişeler temin edebilirler. Gene, orta katmanlardan yalnız yaşayan erkekler tatile giderlerken benzer kuruluşlardan kendilerine o kadar pahalıya mal olmayacak kadın refakatçi sağlayabilirler. İnternet ve kartla ödeme olanakları bu tür servisleri kolaylaştırıp, yaygınlaştırmıştır. Eskort servislerini de seks turizmi kapsamında saymak gerekir.

Keza, Doğu Avrupa'da sosyalizmin yıkılmasından sonra Almanya'ya sınırı olan ülkelere, sınır boylarında oto yol üzerinde ve civarında sayısız fuhuş merkezi açılmıştır. Almanya'nın doğu kesimlerinde yaşayan pek çok Alman erkeği oralara günü birlik eğlenmeye ve kadın ya da erkek fahişe bulmaya gider.

Fahişeliğin uluslararası niteliğinin nedenleri arasında göçlerin ve göçmenlerin de önemli bir yeri vardır. Eski dönemlerde Avrupa'nın büyük kentlerinde Yahudi kadınları pazarlanırdı. Bugün Üçüncü Dünya'dan -Afrika'dan,

Asya'dan, Latin Amerika ve Afrika'dan gelmiş milyonlarca kadın ya da eşcinsel erkek fuhuş yapmaktadır. Ama göçmen fahişe akımı sadece Üçüncü Dünya'dan Birinci Dünya'ya doğru değildir. Asya, Afrika, Güney Amerika ülkeleri arasında da yaygın göçlere bağlı olarak fahişe akımı vardır. Örneğin, Hindistan'da 400.000 civarında Nepal'li fahişe bulunmaktadır.

Öte yandan, AIDS'in yarattığı korku nedeniyle,

yaşları daha genç olan fahişelere talep artmıştır. Kırsal kesimden büyük merkezlere genç fahişeler getirilmektedir. Hindistan'daki fahişelerden % 50'sinden fazlası 18 yaşının, % 20'si ise 16 yaşının altındadır.

Yakın tarihten örnek verecek olursak, sosyalizmin çökmesinden ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra o ülkelere yüz binlerce fahişe ihraç edildi. 1998'de yapılan bir açıklamada, son üç yıl içinde 500.000 eski Sovyet yurttaşı kadının Avrupa ülkelerine fuhuş için götürüldüğü belirtiliyordu. Ukrayna yetkilileri ise Sovyetler'in dağılmasından sonra fuhuş için Avrupa'ya giden Ukrayna'lı kadın sayısını 400.000 olarak veriyorlar. Türkiye'nin büyük merkezleri, Karadeniz kentleri ya da Erzurum da eski Sovyet cumhuriyetlerinden fuhuş amacıyla gelmiş kadınlarla doldu.

1917 Ekim Devrimi'nden sonra, özellikle iç savaş yıllarında 200 bini aşkın Rus Pera'ya gelmişti. O döneme dair kaynaklar Beyoğlu sokaklarının fuhuş yapan evlerle ve kadınlarla dolduğunu belirtirler.

Cinselliğin ticari meta haline geldiği alanlardan birisi de pornografidir. Büyük çoğunluğu görsel nitelik taşıyan, ama seks aletlerinin pazarlanmasını da kapsayan bu sektörde muazzam paralar dönmektedir. Örneğin sadece ABD'de 5 milyar dolara yaklaşan bir pazar mevcuttur. O ülkede yılda 10.000 civarında porno filmi yapılmaktadır. Japon porno endüstrisi ve Uzak Doğu pazarı da ondan aşağı kalmamaktadır. Pornografik amaçlı paralı TV kanalları bir yandan, sayısız kentteki seks dükkanları öte yandan ve postalama yoluyla yapılan pazarlamalar bir başka yandan, porno ticaretinin çeşitli veçhelerini oluştururlar.

Pornografik filmlerde profesyonel oyuncu kullanıldığında, gösterilen sahneler ve sesler izleyiciye yapmacık geldiğinden olsa gerek, son 20-25 yıl içinde çiftlerin evlerde kendi sevişme sahnelerini videoya çekip, porno pazarlayıcısı firmalara satmaları yaygınlaşmıştır. 60 dakikalık bir kaset için 3000 dolara kadar telif ücreti ödenmekte, çeşitli gazete ilanlarında veya İnternet duyurularında bu tür "otantik" seks kasetlerinin firmalarca satın alınacağı bildirilmektedir. Böylelikle porno tacirleri bütünüyle masrafsız, 3000 dolar gibi yok pahasına denilecek bir fiyata - üstelik de otantik, yani alıcısı bol - porno filmleri elde ederken, sadece porno izlenmesini değil, porno yapımını da "kitlesel"leştirmişlerdir.

Kapitalizmin bütün mallarının pazarı küreseldir, ama belki de en çok küresel olanı porno pazarıdır. İnternetin yaygınlaşması o pazarı sınırsız ölçüde genişletmiştir. Artık dünyanın her yerinden kartlı ödemeye İnternet aracılığıyla sipariş verilmekte, satılan ürünler alıcıya özel paketler içinde gönderilmektedir. [Halk arasında kısaca "seks telefonları" diye anılan erotik nitelikli telefon hatları da büyük paraların döndüğü bir başka cinsellik ticaretidir. Bu hatların Türkiye'de ilk açıldığı 1990'lı yıl-

ların başlarında evlere ne denli yüksek telefon faturalarının geldiği, hatta o yüzden intihar eden gençlerin bile olduğu akıllardadır.]

Internet'teki porno siteleri ve milyonlarca görsel porno malzemesi sadece kredi kartı ödemesi yoluyla değil, paralı telefon hatlarıyla – yahut bedava – izlenebilmektedir. O porno sitelerinin sundukları görüntüler arasında çocuk pornosu da mevcuttur. Ne kadar mücadele edilirse edilsin, Internet'in o tür sapkınlıklara alet edilmesi önlenememektedir.

Kapitalizm her şeyi, ama her şeyi para kazanmak için kullanır. Çocuklar da buna dahildir. Teknolojik gelişme Internet diye bir olanak mı getirdi, çocuk pornosu dahil, onu da kâr amacıyla kullanmak kapitalizmin olmazsa olmazıdır.

Küreselleşmenin müdafileri ve muhacimleri yurtdışında andığımız “küresel olgular” için, “Bütün o sayılanlar – göçler, salgın ve yaygın hastalıklar, fuhuş, suç örgütlerinin yürüttüğü uluslararası trafik, vb. – günümüzden çok önce de vardı, bunların hiç birisi yeni değil,” diyeceklerse, biz de, “Haklısınız, sizin yeni bir olgu diye tanıttığınız küreselleşme nasıl ki, yeni değilse, bu saydıklarımız da yeni değil!” yanıtını vereceğiz.

NOT: Bir önceki sayıda yayınlanan “Uluslararası Terörizm” başlıklı yazıyı dergiye verdiğimde, henüz İstanbul'daki 15 ve 20 Kasım 2003 tarihlerindeki intihar bombalamaları gerçekleşmemişti. Dergi basıma hazırlanırken o olaylar oldu, yazıya ekleme yapacak bir husus görmedim, Ama olayları takiben medyada veya resmi ağızlarda tekrarlanan söyleme

tanık olduktan sonra, bu küçük notu yazıya ilave etmek ihtiyacını hissettim.

Değirmek istediğim nokta “uluslararası terörizm” terimi. O yazıda kinayeli bir şekilde geçen bu terim, özellikle 11 Eylül sonrasında çokça tekrarlanan ve George W. Bush takımının diline pelesenk ettiği bir tekerleme idi ve Türkiye için itihâl malıydı. Ne var ki, o terim bizde gerek medyanın ve politikacıların sığılığıyla, gerekse düşünce ve dil fakirliğiyle çakıştı, böylece kendilerine Neo-Cons denilen ABD'li Yeni Muhafazakârlar'ın jargonundaki “uluslararası terörizm” Türkiye'de daha da muğlaklaştı, müphemleşti. Medyanın zihin tembelliği ve kolaycılığı nasıl ki, “trafik canavarı” diye namevcut bir özne yaratmışsa, uluslararası terörizm de onun gibi “özne olmayan bir özne”dir. Trafik canavarı kimdir? Onca insanın canına mal olan olayların faili –öznesi– kimdir? Nedenleri nelerdir? Trafik canavarı dediniz mi, bu soruları yanıtlayamazsınız, hatta düşünemezsiniz bile. (O haberlerle ilgili gazete sütununa bir de canavarımsı bir illüstrasyon kondururlar.) Ama trafikte canından olanlar ya da sakat kalanlar ve onların acılı yakınları için “trafik canavarı” yuvarlaması hiç de öyle basit değildir.

Uluslararası terörizm terimi de benzer şekilde belirsiz bir özne haline getirildi. Oysa, öyle bir özne yoktur. O yazıda da değindiğim gibi çeşit çeşit şiddet eylemi ve eylemcisi vardır: İşgal altındaki Filistin'deki veya Irak'taki de vardır, Carlos gibi bir maceracınkı de. Uluslararası terörizm deyince, değişik özneleri tek bir başlık altında toplarsınız. Sanki tüm o hareketler tek bir odaktan yönetilmektedir, sanki karşınızda tek bir düşman vardır. Bush takımının yaptığı budur ve o öyle bakarken, aslında İslam'ı kastetmektedir.

Daha önemlisi, uluslararası terörizm denilirken, devlet terörizmi o özneye hiç mi hiç dahil edilmez. Terörizme devlet dışı bir takım politik grupların eylemleri gibi bakılır. ABD ve İsrail'den tutun da, T.C.'nin derin devletin eylemlerine kadar bütün o suikastları, tertipleri, bombalamaları ve provokasyonları o öznenin dışında sayarlar. Örneğin, Mossad'ın Filistin kurtuluşçularına karşı düzenlediği suikastlar terörizm değilse nedir? Meşru devlet eylemleri midir? Ya da, Kürt siyasilerini, onların avukatlarını kimler öldürdü, *Özgür Gündem* gazetesini kimler bombaladı, işbirlikçi bir Kürt derebeyi, bir polis şefi ve cinayet sanığı, hukuken firari bir ülkücü çete reisi silah dolu bir arabada ne arıyordu, ilh.?

Bu nedenle, uluslararası terörizm lafını dillerine dolayanlar, hangi eyleme terörist diyorlarsa, onların öznesini tasrih etmek zorundadırlar. Köktendinci Müslüman eylemciler mi, solcular mı, ulusal bağımsızlık amacı güden belli örgütlenmeler mi, veya devletler mi, mafya mı, hangisi?

Hindiler Şükran Günü'nden hoşlanır mı?

Arundhati Roy

Bu yıl dördüncüsü 16-21 Ocak 2004 tarihlerinde Hindistan'ın Mumbai (Bombay) kentinde düzenlenen Dünya Sosyal Forumu'nun açılış oturumunda, İngiliz Booker ödülü sahibi, dünyaca ünlü Hintli yazar Arundhati Roy'un yaptığı ve medyada, DSF hareketi içinde tartışmalara yol açan konuşmanın çevirisini yayınlıyoruz

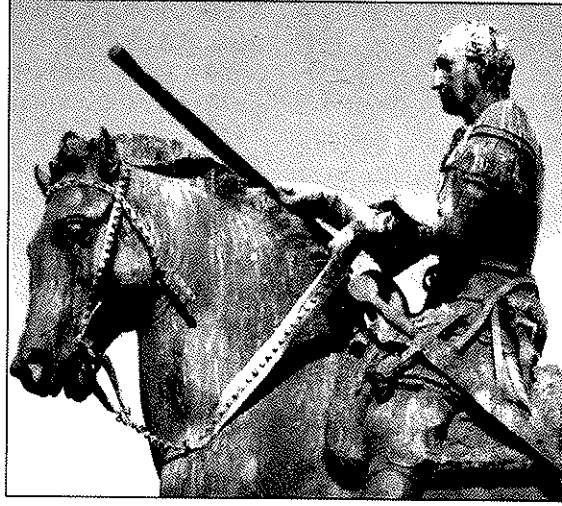
G eçen yıl Ocak ayında dünyanın dört bir tarafından binlercemiz Brezilya'da Porto Alegre'de toplandı ve "başka bir dünyanın mümkün" olduğunu tekrar ilan etti. Birkaç bin mil kuzeyde, Washington'da, George Bush ve yardımcıları da aynı şeyi düşünüyorlardı.

Bizim projemiz, Dünya Sosyal Forumu'ydü. Onları ise, birçoklarının deyimiyile, Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi.

Avrupa ve Amerika'nın büyük kentlerinde, daha birkaç yıl öncesinde ancak fısıltıyla konuşulabilen şeyler, artık açıkça dile getiriliyor, emperyalizmin iyi yanından ve kargaşa içinde bir dünyaya polislik yapacak bir imparatorluk gereğinden söz ediliyor. Yeni misyonerler adalet pahasına düzen, saygınlık pahasına disiplin, her ne pahasına olursa olsun hakimiyet istiyorlar. Arada sırada kimimiz medya şirketlerince sağlanan "tarafsız" platformlarda konuyu "tartışmaya" çağırıyoruz. Emperyalizmi tartışmak, biraz da tecavüzün olumlu, olumsuz yanlarını tartışmaya benzer. Ne söylenebilir ki? Özlemiştik mi diyelim?

Ne dersek diyelim, Yeni Emperyalizm artık üstümüze çöreklandı. Bu, bir zamanlar bildiğimizin yeniden modellenmiş, daha etkin bir biçimi. Tarihte ilk kez, dünyayı bir öğleden sonra yok edebilecek silahlara sahip tek bir imparatorluğun tam, tek kutuplu, ekonomik ve askeri bir hegemonyası var. Şu dünyada tek bir ülke yok ki, Amerikan gezen füzelerinin ve IMF'nin çek defterinin hedef tahtası olmasın. Neo-liberal kapitalizmin örnek talebesi olmak istiyorsanız, modeliniz Arjantin... günah keçisiyseniz, Irak.

İmparatorluk için jeopolitik değeri olan, her-

hangi büyüklükte bir "pazar"a sahip, özelleştirilebilecek altyapısı ya da, Tanrı saklasın, değerli doğal kaynakları – petrol, altın, elmas, kobalt, kömür – olan yoksul ülkeler ya kendilerine söyleneni yapacak, ya da askeri hedef olacaklar. En çok doğal zenginliği olanlar en büyük risk altında. Kaynaklarını şirketler egemenliği sistemine kendi istekleriyle teslim edene kadar ya halk arasında kargaşa çıkarılacak, ya da savaş açılacak. Hiç

bir şeyin görüldüğü gibi olmadığı bu yeni imparatorluk çağında, ilgili şirketlerin yöneticilerinin dış politika kararlarını etkilemelerine izin veriliyor. Washington'daki Kamuda Dürüstlük Merkezi (Centre for Public Integrity), ABD hükümetinin Savunma Politikası Kurulu'nun 30 üyesinden 9'una 2001-2002 arasında 76 milyar dolarlık savunma sanayi işi verildiğini ortaya çıkardı. Eski Dışişleri Bakanı George Shultz, hem Irak'ı Özgürleştirme Komitesi'nin başkanıydı, hem de Bechtel grubunun yönetim kurulundaydı. Irak'ta savaş durumunda olası bir çıkar çatışmasıyla ilgili bir soruya, "Bechtel bundan tam olarak ne kazanacak bilmiyorum. Ama yapılacak bir iş olursa, Bechtel bunu yapabilecek türde bir şirkettir. Kimse bunu çıkar sağlama yolu olarak görmüyor," diye yanıt vermişti. Savaştan sonra Bechtel, Irak'ın yeniden inşası için 680 milyon dolarlık bir sözleşme imzaladı!

Bu acımasız plan, Latin Amerika, Afrika, Orta ve Güneydoğu Asya'da sürekli kullanıldı. Milyonlarca insanın yaşamına mal oldu. Elbette İmparatorluğun açtığı her savaş, "haklı" savaş oldu. Bunda büyük ölçüde medya şirketlerinin payı var.

Şunu anlamak gerek: Medya şirketleri yalnızca neo-liberal projeyi desteklemiyor, onlar neo-liberal projenin ta kendisi. Bu onların seçtikleri ah-laki bir tavır değil, daha çok yapısal. Büyük medya ekonomisinin işleyişinin doğası böyle.

Birçok ulusun yeterince korkunç aile sırrı var. Bu yüzden medya çoğu kez yalan söyleme gere-ği duymuyor. Mesele neyin vurgulandığı ve ne-yin atlandığı. Örneğin, Hindistan haklı bir sava-şa hedef seçilmiş olsun. Keşmir'de 1989'dan bu yana çoğunluğu Müslüman, 80 bin kişinin (yılıda yaklaşık 6 bin kişi) Hint güvenlik güçlerince öl-dürülmesi; 2003 Martında iki binden fazla Müs-lümanın Gujarat sokaklarında katledilmesi, çetele-rin kadınlara tecavüzü, çocukların diri diri yakıl-ması ve 150 bin kişinin sürülmesi, polis ve yö-netimin tüm bunları seyretmesi, bazen de aktif olarak katılması; kimsenin bu suçlar yüzünden cezalandırılmamış olması ve bunlara seyirci kalan hükümetin yeniden seçilmesi... Tüm bu gerçek-ler savaşa gidişi tirmandırırken uluslararası gaze-telere mükemmel manşet olurdu.

Biliyoruz ki, sonra da kentlerimiz gezen füze-lerle yerle bir edilir, köylerimiz dikenli tellerle çevrilir, sokaklarımızda ABD askerleri devriye gezer ve Narendra Modi, Pravin Togadia ya da herhangi bir popüler bağnazımızın, Saddam Hü-seyin gibi, ABD'nin gözaltında ve televizyonun en çok seyredilen kuşağında saçlarında bit aranır, dişlerindeki dolgular incelenirdi.

Ama "pazarlarımız" açık olduğu ve Enron, Bechtel, Halliburton, Arthur Andersen gibi şirket-ler istedikleri gibi at oynattığı sürece, "demokra-tik olarak seçilmiş" yöneticilerimiz demokrasi, ço-ğunlukçuluk ve faşizm arasındaki sınırları korku-suzca bulandırabiliyor.

Hükümetimizin Hindistan'ın gururlu bağlantısız-lık geleneğini terketme konusundaki korkakça he-vesi, tam bağlananlar (moda deyim "doğal müt-tefik"tir - Hindistan, İsrail ve ABD "doğal müt-tefik"tir -) kuyruğunun başına geçmek için koş-turması, ona meşruluğunu yitirmeden baskıcı bir rejime dönüşebilmek için hareket alanı yaratmış-tır.

Bir hükümetin kurbanları, yalnız öldürdükleri ve hapsedtikleri değildir. Sürülenler, malına mül-küne el konulanlar, ömür boyu açlığa ve mahru-miyete mahkum edilenler de kurban sayılmalıdır. Milyonlarca insan "kalkınma" projeleriyle mülk-süzleştirildi. Geçen 55 yıl içinde, sadece büyük barajlar Hindistan'da 33 ila 55 milyon arasında insanı yerlerinden etti. Adaletten hiç medet uma-madılar.

Son iki yılda birçok olayda polis, çoğu Adiva-si ve Dalit olan barışçı göstericilere ateş açtı. Yok-sullara gelince, özellikle de Dalit ve Adivasi top-luluklarına, ya orman arazisini işgal ettiklerinden, ya da arazinin barajlar, madenler, çelik fabrikala-rı ve diğer "kalkınma" projeleri tarafından işgali-

ne karşı koymaya çalıştıklarından öldürülüyorlar. Polisin ateş açtığı neredeyse her olayda hükümet, bir şiddet olayının provokasyonu sonucu ateş açıl-dığını söylemek stratejisini güttü. Üzerlerine ateş açılanlar hemen militan ilan edildi.

Tüm ülkede çocuklar da dahil binlerce masum insan Terörizmi Önleme Yasası uyarınca tutuklan-dı ve süresiz, yargı önüne çıkarılmadan hapiste tutuluyor. Terörle Savaş çağında yoksulluk kur-nazca terörizmle aynı kaba konuluyor. Şirket kü-reselleşmesi çağında, yoksulluk bir suç! Daha fazla yoksullaştırmayı protesto etmek, terörizm! Şimdi Yüksek Mahkememizin grevin de suç oldu-ğunu söylemeye başladı. Elbette, mahkemeyi eleş-tirmek de suç. Tüm çıkış yollarını tıkıyorlar.

Eskisi gibi, Yeni Emperyalizm de başarılı ol-mak için bir ajan ağına, İmparatorluğa hizmet eden yoz, yerel seçkinlere dayanıyor. Hepimiz Enron'un Hindistan'daki kirli öyküsünü biliyoruz. Dönemin Maharashtra hükümeti, Enron'a Hindis-tan'ın tüm kırsal kalkınma bütçesinin yüzde 60'ı kadar kâr sağlayan bir enerji alım anlaşması im-zalamıştı. Tek bir Amerikan şirketine, 500 mil-yon insanın yararlanacağı altyapının geliştirilmesi kaynağına eşdeğer bir kâr garantisi verilmişti!

Yeni Emperyalist, eski günlerdeki gibi tropik bölgelerde malarya, ishal ya da erken bir ölümü göze alarak ilerlemek zorunda değil. Yeni Em-peryalizm e-mail'lerle yürütülebiliyor. Eski Em-peryalizmin kaba, yüz yüze ırkçılığının modası geçti. Yeni Emperyalizmin temeli, Yeni İrkçılık.

ABD'deki "hindi bağışlama" geleneği Yeni İrkçılık için harika bir alegori. 1947'den beri her yıl Ulusal Hindi Federasyonu ABD başkanına Şükran Günü için bir hindi sunar. Başkan da her yıl törensel bir yücelik gösterisiyle bu hindiye ba-ğışlar (ve bir başkasını yer). Seçilmiş Hindi, baş-kanlık affına mazhar olduktan sonra, doğal haya-tını sürdürmek üzere Virginia'daki Frying Pan [kızartma tavası, ç.n.] Parkı'na gönderilir. Şükran Günü için yetiştirilen geri kalan 50 milyon hin-di ise kesilip yenir.

Başkanlık Hindisi ihalesini kazanan ConAgra Foods şirketi, şanslı hindilere iyi ilişki kurma, ileri gelenler, okul çocukları ve basınla etkileşim-de bulunma eğitimi verdiğini açıkladı (yakında İngilizce bile konuşacaklarımı!).

İşte şirketler çağında Yeni İrkçılık böyle işli-yor. Özenle yetiştirilen birkaç hindi - çeşitli ül-kelerin yerel seçkinleri, zengin göçmen topluluğu, yatırım bankacıları, arada sırada çıkan Colin Po-well ya da Condeleezza Rice gibiler, kimi şarkı-cılar ya da yazarlar (benim gibi) - bağışlanıyor ve Frying Pan Parkı'na gönderiliyor. Kalan mil-yonlar işlerini kaybediyor, evlerinden çıkartılıyor, su ve elektrikleri kesiliyor, AIDS'den ölüyorlar. Onlar tencerelik. Ama Frying Pan Parkı'ndaki Şanslı Kümes Hayvanlarının durumu iyi. Bazıla-rı IMF ve WTO'da bile çalışabiliyor. Kim bu ku-

rumları hindi karşıtı olmakla suçlayabilir ki? Bazıları Hindi Seçme Komitesinin yöneticileri olarak hizmet veriyor. Kim diyebilir ki, hindiler Şükran Gününe karşıdır? Ona katılıyorlar! Kim diyebilir ki, yoksullar şirket küreselleşmesine karşı? Frying Pan Parkı'na gitmek için panik içinde itişip kakışıyorlar. Çoğunluk yolda telef oluyorsa ne yapalım?

Yeni Irkçılık projesinin bir parçası, Yeni Soykırım. Bu yeni karşılıklı ekonomik bağımlılık çağında Yeni Soykırım, ekonomik yaptırımlarla kolaylaştırılabilir. Çıkıp kimseyi öldürmeden kitle ölümlerine yol açacak koşullar yaratılabilir. 1997-98 arası BM'nin Irak'taki insani yardım koordinatörü Dennis Halliday (sonra tiksintiyle istifa etti) Irak'taki yaptırımları anlatmak için soykırım sözünü kullanmıştı. Irak'ta yaptırımlar [ambargo, vb.- ç.n.] Saddam Hüseyin'in yapamadığını yaptı, yarım milyondan fazla çocuğun ölmesine neden oldu.

Yeni çağda, Apartheid resmi politika olarak eskimiş ve gereksizleşmiştir. Uluslararası ticaret ve finans araçları zaten yoksulları kendi Bantustanlarında [Güney Afrika'da Apartheid döneminde sınırlı özerkliğe sahip siyah yerleşim alanları, ç.n.] tutan çok taraflı ticaret yasaları ve finans sözleşmelerinden oluşan karmaşık bir sistemi kontrol ediyor. Tüm amaç, eşitsizliği kurumsallaştırmak.

Yoksa ABD neden Bangladeşli bir üreticinin giysisine İngiltere'de üretilenden yirmi kat fazla vergi koysun? Yoksa neden dünya kakao çekirdeğinin yüzde 90'ını yetiştiren ülkeler, dünyadaki çikolatanın yalnız yüzde 5'ini üretsin? Yoksa neden Fildişi Sahili ya da Gana gibi kakao çekirdeği üreten ülkeler çikolata yapmaya kalktıklarında vergilerle pazarın dışına atılsınlar? Yoksa neden kendi çiftçilerine günde bir milyar dolardan çok destek veren ülkeler, Hindistan gibi yoksul ülkelerin, teşvikli elektrik dahil, tüm tarımsal desteklerini çekmelelerini istesinler? Yoksa neden yarım yüzyıldan fazla sömürgeci rejimler tarafından yağmalandıktan sonra eski sömürgeler, aynı rejimlere karşı borca batırılsınlar ve yılda 382 milyar dolar borç ödesinler?

Tüm bu nedenlerle Cancun'da ticaret anlaşmalarının raydan çıkartılması bizim için çok önemliydi. Hükümetlerimiz başarıya sahip çıksalar da, bunun birçok ülkedeki milyonlarca insanın yıllardır süren mücadelelerinin sonucu olduğunu biliyoruz. Cancun bize,

yeni sömürgecilere gerçekten zarar vermek ve radikal değişimi zorlamak için yerel direniş hareketlerinin uluslararası ittifaklara girmelerinin yamsal olduğunu öğretti. Cancun'da direnişi küreselleştirmenin önemini öğrendik.

Hiç bir ulus, şirket küreselleşmesi projesine kendi başına direnemez. Neo-liberal proje söz konusu olunca, zamanımızın kahramanlarının hep kayboluverdiklerini gördük. Olağüstü, karizmatik adamlar, muhalefetteki devletler, iktidara geldiklerinde ve devlet başkanı olduklarında küresel sahnede güçsüzleşiyorlar. Burada Brezilya başkanı Lula'yı düşünüyorum. Lula geçen yılki Dünya Sosyal Forumu'nun kahramanıydı. Bu yıl IMF kılavuzlarını uygulamakla, emeklilik ödeneklerini kısmakla ve radikalleri İşçi Partisi'nden atmakla meşgul. Güney Afrika eski devlet başkanı Nelson Mandela'yı da düşünüyorum. 1994'de iktidarı almasından sonraki iki yıl içinde, hükümeti pek bir açıklama yapmadan Piyasa Tanrısının önünde diz çöktü. Milyonlarca insanı evsiz, işsiz, susuz ve elektriksiz bırakan yaygın bir özelleştirme ve yapısal uyum programını yerleştirdi.

Neden böyle oldu? Dövünmenin ve ihanete uğramışlık duygusunun yararı yok. Lula ve Mandela, ne dersiniz deyin, muhteşem adamlar. Ama muhalefetten iktidar katına çıktıkları an bir dizi tehdidin tutsağı oldular. En kötüsü de herhangi bir hükümeti bir gecede devirebilecek sermaye kaçırsın. Bir liderin kişisel karizmasının ve müca-

dele geçmişinin şirket kartelini çökertebileceğini sanmak, kapitalizmin, ya da bu bağlamda iktidarın, nasıl işlediğini hiç anlamamak demektir. Hükümet görüşmeleriyle radikal değişim olmaz. Bu- nu ancak halk zorlayabilir.

Bu hafta Dünya Sosyal Forumu'nda dünyanın en iyi beyinlerinden bazıları çevremizde neler olup bittiği hakkında fikir alışverişinde bulunacaklar. Bu konuşmalar, uğruna mücadele ettiğimiz dünya ile ilgili görüşümüzü biraz daha netleştirecek. Baltalanmaması gereken hayati bir süreç bu. Ne var ki, tüm enerjimizi gerçek politik eylem pahasına bu süreçte ayırırsak, o zaman küresel adalet hareketi için çok önemli bir rol oynayan DSF, düşmanların hanesine yazılma riskine girebilir. Acilen tartışmamız gereken direniş stratejileridir. Gerçek hedeflere yönelmeli, gerçek çarpışmalara girmeli ve gerçek zararlar vermeliyiz. Gandhi'nin Tuz Yürüyüşü yalnızca politik bir gösteri değildi. Binlerce Hintli, yalın bir meydan okumayla, denize yürüyüp kendi tuzlarını yaptıklarında tuz vergisi yasalarını yırtıp atmışlardı. Bu İngiliz imparatorluğunun ekonomik temelini indirilen doğrudan bir darbeydi. Gerçektir. Hareketimiz bazı önemli zaferler kazanmış olsa da, barışçı direnişin yozlaşıp etkisiz, kendini iyi hissetmeye yarayan, politik bir gösteriye dönüşmesine izin vermeliyiz. Bu sürekli bileneşmesi ve yeniden hayal edilmesi gereken çok değerli bir silahtır. Yalnızca seyirlik bir gösteriye, medyaya fotoğraf fırsatına dönüşmesine izin verilemez.

Geçen yılın 15 Şubat'ında, halk erdeminin gösteriyle sergilendiği beş kıtada 10 milyon insanın Irak savaşına karşı yürüyüşü olağanüstüydü. Olağanüstüydü, ama yeterli değildi. 15 Şubat hafta sonuydu. Kimse tek bir iş gününü kaçırmak zorunda kalmadı. Tatil günü protestoları savaşları durduramaz. George Bush bunu biliyor. Ezici kamuoyu görüşüne kayıtsız kalışında gösterdiği güven bize ders olmalıdır. Bush, Irak'ın işgal edilebileceğini ve sömürgeleştirilebileceğine inanıyor – nasıl Afganistan, Tibet öyle olduysa, Çeçenistan olmaktaysa, Doğu Timor bir zamanlar ve Filistin hâlâ öyleyse – Tüm yapması gerekenin oturup krizle yaşayan medyanın krizi liğme liğme etmesini; sonra bir kenara fırlatıp başkasına bakmasını beklemek olduğunu düşünüyor. Nasılsa kıs sürede kadavra çok satanlar listesinden düşecek ve biz, öfkeli halk, ilgimizi yitireceğiz. Ya da böyle umuyor.

Hareketimizin büyük, küresel bir zafere ihtiyacı var. Haklı olmak yeterli değil. Bazen, sırf azmimizi sınamak için bile, bir şey kazanmak önemlidir. Bir şey kazanmak içinse, hepimiz – burada ve az ötede Mumbai Direnişi'nde [aynı yer ve tarihte radikal, anti-kapitalist söylemle yapılan alternatif etkinlik, ç.n.] toplananlar – bir şey üzerinde anlaşmalıyız. Bunun hoşumuza giden fraksiyoncu, tartışmacı benliğimizi uymaya zorla-

yacağımız, her şeyin üzerinde, önceden belirli bir ideoloji olması gerekmiyor. Başka her şeyi dışlayacak, şu ya da bu direniş biçimine tartışmasız bir bağlılık da olması şart değil. Asgari bir gündem olabilir.

Hepimiz gerçekten emperyalizme ve neoliberalizm projesine karşıysak Irak'a bir bakalım. Irak'ta her ikisi de kaçınılmaz olarak doruğa çıktı. Çok sayıda savaş karşıtı eylemci Saddam Hüseyin'in yakalanmasından sonra kafası karışarak geri çekildi. "Dünya Saddam Hüseyin'siz daha iyi değil mi acaba?" diye çekinerek de olsa soruyorlar.

Meselenin özüne iyi bakalım. ABD ordusunun Saddam Hüseyin'i yakalamasını alkışlamak ve böylece gerisindeki Irak'ı işgalini haklı çıkarmak, Karindeşen Jack'ı Boston Canavarını katlettiği için yüceltmeye benziyor. Hem de karindeşenlik ve canavarlık çeyrek yüz yıl işbirliğinden sonra ortak bir girişim olmuşken. Bu aile içi kavgadır. Onlar kirli bir işi paylaşamayan ortaklardır. Jack da şirketin başı, CEO'sudur.

Emperyalizme karşıysak eğer, ABD işgaline karşı olduğumuzda anlaşmalı, ABD'nin Irak'tan çekilmesi ve savaş zararları için Irak halkına tazminat ödemesi gerektiğini savunmamız gerekmez mi?

Direnişimizi nasıl yükseltmeye başlayacağız? Gerçekten küçük bir şeyle başlayalım. Mesele işgale karşı Irak direnişini savunmak ya da direnişi tam olarak kimlerin oluşturduğunu (eski kaa-til Baasçılar mı, İslamcı köktencililer mi?) tartışmak değil.

İşgale karşı küresel direniş olmalıyız.

Direnişimiz Irak'taki ABD işgalinin meşruiyetini reddetmekle başlamalıdır. Bu da imparatorluğun amacına ulaşmasını maddi olarak olanaksızlaştırmak için eylem demektir. Askerlerin savaşmayı reddetmesi, yedeklerin hizmete yanaşmaması, işçilerin gemilere ve uçaklara silah yüklememesi demektir. Elbette Hindistan ve Pakistan gibi ülkelerde, ABD hükümetinin Hintli ve Pakistanlı askerleri Irak'a arkalarından temizlik yapması için gönderme planlarını boşa çıkarmamız demektir.

Dünya Sosyal Forumu ve Mumbai Direnişi'nin ortak bir kapanış töreninde Irak'ın yıkımından kârlı çıkan iki büyük şirketi bir şekilde seçmeyi öneriyorum. Sonra onların katıldığı tüm projelerin listesini çıkarabiliriz. Dünya üzerindeki tüm ülkelerdeki ve kentlerdeki bürolarını bulabiliriz. Peşlerinden gidebiliriz. Onları kapatırabiliriz. Bu kolektif aklımızı ve geçmiş mücadele deneyimimizi tek bir hedefe yoğunlaştırmamıza bağlı. Kazanma irademize bağlı.

Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi ne pahasına olursa olsun, kıyamet bile kopsa eşitsizliği sürdürmek ve Amerikan hegemonyasını kurmak istiyor. Dünya Sosyal Forumu, adalet ve yaşamı sürdürmek istiyor.

Bu nedenlerle, kendimizi savaşta saymalıyız.

Akıl yürümelidir

Hüseyin Hasançebi

Kapitalizm en küçük azınlığa mutluluk şiarını, eski vaadlerinin yerine geçiriyor. Türkiye’de de aynen böyle oluyor ve biz sosyalistler seyrediyoruz. Sosyalist partilerimiz yok mu? Var. O halde niçin hâlâ seyirciyiz?

Hemen konuya girebiliriz. Marksist sosyalist sınıf partisi konusunu tartışacağız. Tartıştığımız konunun, sosyalizmle ilgili tüm konular gibi, içinden süzülüp geldiği bir tarihsel mekan var. Bu tarihsel mekanı görmeyen, ona dayanmayan hiç bir tartışmanın “özgül ağırlığı” yoktur. Konu “parti” ise, ne var bu tarihsel mekanda?

Yakın tarihte olup biten her şeyi “parti”ler yaptı. Devletleri, orduları, ekonomileri, siyasetleri, devrimleri, değişimleri, sivil toplumları, dinleri, sanatları, kültürleri, bilimleri, bilinçleri, akılları, kinleri, sevgileri, her şeyi “parti” denilen siyasi araçlar yönetti, yönlendirdi. Farkında olalım, olmayalım, hayatı “parti”ler belirledi.

Durum bugün pek farklı değil. İşaretlere bakılırsa yarın da farklı olmayacak. “Parti”ler, maddi ve manevi, hayatı oluşturan tek tek her şeyi ve bir bütün olarak hayatı belirlemeye devam edecek. Özgürlük denilen şeye belki bu kadarı “fazla” gelir ama, özgürlüğe doğru gelişen süreçleri de partiler yönetti, yönetmeye devam edecek.

Bir bütün olarak bütün hayatı yönetirken, parti olgusundan yakasını kurtarıp özgürleştğini sananların da hayatını yönettiğine göre, onu zorunlu kılan koşullardan kurtulmadıkça “parti”den kurtuluş yok demektir. Düşüm burada çözülüyor. Parti denilen şeyi zorunlu kılan koşullardan kurtulmak için de “parti” zorunlu.

Konumuzun tarihsel mekanında ömürleri farklı bin çeşit parti gördük işittik. Ömrü uzun, yaptıkları unutulmaz, hayatın gidişatını, toplumların kaderini değiştirmiş partiler var. Bunların hepsi “sınıf partileri”dir. Biraz daha ayıklayıcı bakarsak, bu partilerin “temel sınıflar”a ait partiler olduklarını görürüz. İster “kitle partileri” olsunlar, ister ideoloji partileri, hepsinde organik bir iskelet, “öncü” bir misyon vardır. Dayandıkları sınıfların tarihî bir misyonu varsa, bu misyon bu partilerin varlığında kristalleşir. Bu partilerin dayandıkları sınıflarda gördüğümüz dinamizm gerçekte bu partilerin dinamizmidir. Sınıf partilerinin nesnel gerçekliği çözümlemede gösterdikleri “politik hüner” bu “sınıf partileri”ne, belli bir durumda yapabileceklerinden daha fazlasını yapma imkanını da verdi. Arkada bıraktığımız “çağ”da kapitalist toplumlarda bu temel sınıflar, işçi ve burjuva sınıflarıydı. İstisna bazı top-

lumlarda temel sınıflardan biri “köylü” ise, gidişata bu sınıfın partisinin yön verdiği de oldu. Temel sınıfların henüz gözükmediği toplumlarda ise “dinamik zümreler” öne çıktılar, ama keyfi değil, dışardan belirlenmiş olarak temel sınıflardan birinin konseptini kendi ülkesinde gerçekleştirmeye gayret ettiler.

Akılda kalan, tarihin yapılmasında kitlelere önderlik eden, bu partilerdir. Encamı temel sınıfın mücadelesine bağlı “ara sınıf”ların ve “zümre”lerin de partileri oldu. Bunlardan bazıları, bazı dönemlerde samanalevi gibi parlayıp sonra söndüler. “Ara sınıf”ların palyatif dünya görüşü ile temel sınıflara “öncülük” etmeye kalkan partiler – ve siyasi akımlar – da oldu. Bunlar gerçeğin duvarına çarparak eridiler. -

“Parti” konusuyla ilgili tarihî mekandan çıkardığımız bir başka sonuç da şudur:

Ömürlü, temel sınıf “parti”lerinin hiç biri birbirine benzemedi. Hemen hepsi, şekillenmesi açısından, hem ayağını bastığı ülke zeminindeki gerçeğe, hem de “o an”ki koşulların gerektirdiği biçime ve niteliğe bağlı kaldı. Bu zaten kaçınılmaz bir şeydi. Bunu beceremeyen “sınıf partisi” olamıyor, sınıf mücadelesi alanından tasfiye oluyordu. Demek ki “özgün”lük, siyasal partiler tarihinin şartıydı. Çünkü, “sınıf” evrensel idi ama mücadelesi, içinde yaşanan topluma göre, “millî” idi.

Kendi toplumunun özgün şartlarını dışlayan partiler nasıl gerçek birer sınıf partisi olamadılarsa, bu özgün şartları abartan partiler de sınıf partisi olamadılar. Demek ki burada, kapitalizme karşı mücadelenin belirleyici bir diyalektiği vardı. Bu diyalektiği kavrayıp örgütsel hayatına ve mücadelesine yansıtılabilen partiler, bir “model” tanımı içine girecek kadar benzeştiler. Parti tartışmasına “genelleme” buradan girmiştir.

Ancak bu “benzeşme”deki sınırı anlamamıza yardımcı olacak bir birikim Türkiye sosyalist solunda vardır. Teorik olarak “sınıf partisi” kalıbını kuşandığı halde “parti” bile olamamış partilerimiz çoktu.

“Sınıf partileri” kavramının üstünde bir de “parti” kavramı vardır. Türkiye sosyalist solunun diline bu kavram, bir vurguyla beslenerek, “parti gibi parti” biçiminde girdi. Çünkü “parti”yi, iğdiş edildiğinde parti olmaktan çıkaran özellikleri vardı. Lenin bunu yakaladığı, yani Aybar’ın eleştirdiği burjuva sınıfın si-

yasi örgütlenme biçimini sosyalist örgütlenme alanına "aynen" aktardığı için tarihin en büyük devrimlerinden birini yönetme becerisini gösteren partiye ulaşabilmişti.

"Parti" kavramını belirleyen özelliklerin "genel" olmasının bir maddi temeli vardı. "Parti"lerin dayandıkları "temel sınıf" ister burjuva olsun, ister işçi, fark etmiyordu, bu sınıflar, hangi ülkede olurlarsa olsunlar, dünya çapında gerçekleşmekte olan kapitalist ilişkilerin bir parçasıydı. Aralarındaki mücadele dünya çapında gerçekleşiyordu. Bundan dolayı temel sınıf partileri, burjuva ya da işçi enternasyonalinin bir parçası oldukları ölçüde sınıf partisi olabiliyorlardı. Bu nedenle "parti gibi parti" itelemesi, parti tartışmasını fantaziler alanından sınıf mücadeleleri alanına itelemek içindi.

TÜRKİYE'DE SINIF MÜCADELESİ

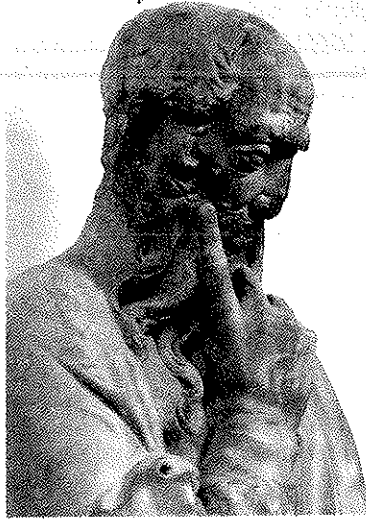
"Parti" tartışmasının Türkiye'de bugünkü içeriği nedir?

Önce, Türkiye'de sınıf mücadelesi var mı yok mu, ona bakmak gerekir. "Elbette var, bu da soru mu yani?" deneceği belli. Buna rağmen bakmak gerekir.

Türkiye sosyalist solunun kafasında yığınla tartışmalı konu vardır. Sosyalist solun siyasi örgütlenmesinde üstesinden bir türlü gelinemeyen dağınıklık, bu tartışmalı kalmış konular nedeniyledir. Türk sosyalist solu niçin böyledir? On beş yıldır bu soruyu kendimize soruyoruz. Bir parça yol da aldık. Ama gerisini götüremedik. Niçin götüremedik? Bulabildiğimiz yanıt şundan ibaret: "şeflerin tekkeci zihniyeti...", "toplumsal kültürümüzde, Makyavel'in de tesbit ettiği, ben merkezci, 'sultan'lık zihniyeti...", "az olsun, benim olsun pintiliği...", "Asya toplumu-nun içe dönük tarikatçılığı..." vb.

Hepsi zurva. Böyle de, niçin böyle?

Kızılçık'ta daha önce yazıldı: İlerletici tek şey sınıf mücadelesidir. Sınıf mücadelesinin bir mantığı vardır. Bu mantığı sonuna kadar götürmek şarttır. Ancak o zaman sonuç alınır. Mücadelenin belli bir noktasında duraklamak, karar ve yön değiştirmek, yeniden başka bir yerden başlamayı denemek, bütün bunlar sınıf mücadelesini yarım bırakır. Türkiye'de sınıf mücadelesinin sonuna kadar götürüldüğü görülmediği için bu alanla ilgili kavramlar boşlukta kalmış, içi dolmamış, tartışmalar skolastik mahiyete bürünmüştür. Yani

ne "şef"lik sistemi sorumludur bundan, ne tekkecilik, ne de başka bir şey. Bunlar birer sonuçtur.

Bugüne bakalım: Hayatın kaba gerçekliği ortalığı kasıp kavuruyor. Kelimenin beylik anlamında Türkiye'de sınıf mücadelesi yok denebilir mi? Yetmiş milyonun yarısından fazlası güncel uygarlık kriterlerine göre "aç" ve "yoksul" yaşıyor. Sınıflar, zümreler, şu bu, "herkes" birbirinin boğazına sarılmış. Ama bu "herkes", sınıflar değil. Bu görünüyor. Bu mücadelenin içinde işçiler, emekçiler de var, ama nasıl var? Sınıf bilinciyle, yani sınıf "hali"nde değil. Bu yüzden mücadele bir yerden bir yere götürmüyor. Mücadelenin ne işe yaradığı da belli olmuyor. Böyle bir mücadele, mücadelenin başka biçimi yoksa yine de kaçınılmazdır ama bir işe yaramaz. İşçi ve emekçileri, ezilen açları ve yoksulları bulundukları yerden bir adım ileri taşımaz. Toplumu da değiştirmez, onun tarihi gidişatını da. Böyle bir mücadelenin "kendinde" bir mantığı olsa bile hedef seçebilir bir mantığı yoktur. Buna sınıf mücadelesi değil "sınıf dalaşması" demek daha doğrudur.

Olan budur. Olmayan, siyasi anlamda sınıf mücadelesidir. Siyasi anlamdaki sınıf mücadelesinin bir ayağı elbette öncelikle "sınıf dalaşması" dediğimiz, ekonomik mücadeledir. Ekonomik çıkarlar etrafında dönen sınırlı bir müca-

dele bile yoksa, zaten orada siyasi anlamda da bir sınıf mücadelesi olamaz. Ekonomik çıkarlar için kavganın altını üstüne getirse bile, bir sınıfın toptan hedefinin bir parçası değilse sınıf mücadelesi değildir. İşçi ve emekçi sınıfın Türkiye'de Disk'i Kesk'i, vb. var ama siyasi anlamda bir sınıf mücadelesi olmadığı için sonuç yok. Ekonomik çıkar mücadeleleri sendikalarda görünür ama şart da değildir, sendika olmasa da böyle bir mücadele olur. Hele günümüzde sendikalar, ekonomik mücadele örgütleri olmaktan da neredeyse çıktılar. Hatta denebilir ki bu hal ve yapılarıyla salt ekonomik mücadeleye zarar vermeye bile başladılar. Disk ve Kesk olmasa belki de işçiler ve memurlar, doğal varlıklarının devamı zorunlu kılınmış olacağından, işverenin yakasına daha bir "özgür" yapışacaklar. Gene yenilecekler belki ama yenilgilerinin bir "anlamı" olacak. Yenilgileri, mücadelenin ileri aşamaları için ders olacak. Bugünkü sendikal mücadele ne biçim bir mücadele ki, biz yenildiklerini de fark etmiyoruz, kazandıklarını da!

Sosyalist-sol, sınıf mücadelesinin diğer ayaklarını geliştiremediği için bütün dikkatini ekonomik mücadeleye çevirmiş, bakıyor. Sosyalist solun içinde yığınla "sekt" var. Hepsinin dikkati işçi-emekçi hareketinin üzerinde. Bir atölyede üç işçi kafadar bulup gazete verebiliyorsa, geleceğe dair umutlanıyor. Küçük grevleri efsaneleştiriyor. Bu işçi-emekçi kavrayışı temelden yanlış bir kavrayış. Hele Marksizm adına ise, Marksizmin alaya aldığı bir kavrayış. İşçi bulunca sevinmek, bulamayınca üzülmek!

Türkiye'de açık ki sendikal mücadele diye bir şey yok ve bu sosyalistlerin moralini bozuyor. Kendini algılamadaki yanlışlığı ekonomik mücadeleyi algılamasında da var. Yanlış düşünme buradan başlıyor. Sendikaları, emekçileri suçluyor. Mücadele geriledi, işçi-emekçi sınıfların bilinci zayıfladı, şuraya buraya savruldu gibi, aslı astarı olmayan değerlendirmelere sürükleniyor. Yaprak kıpırdamıyor diye hayıflanıyor. Sebep-sonuç bağıni tersten kurup bulandırıyor. Şunu, "düşünmesi" değil, Marksizmden dolayı zaten ezbere bilmesi lazım: Sendikal mücadele patron sınıflar emekçilere göz açtırmadığı için gerilemez. Demokراسi yok, işçi hakları kullanılmıyor diye işçi kavgadan geri durmaz. Sendikacılar beceriksiz, sınıfına ihanet eden adamlar oldukları için sendikalar zayıf düşmez. Zaten ekonomik manada da sendikal mücadeleden medet ummak doğru değildir. İşçi-emekçi mücadelesi niçin zayıf? Sendikalar niçin ağılanacak vaziyette? İşçiler neden sokağa dökülmüyor, fabrika işgalleri, direnişler, grevler ülkeyi boydan boya sarmıyor? Sahi niçin? İşçi-emekçi sınıflar, arkada kalan "çağ"daki misyonlarını yitirdikleri için mi? İş buraya varıyor...

İşçi sınıfının ekonomik mücadelesi kendi dışındaki nedenlerden dolayı geriler. Yeniden hatırla(t)mak şart. Sınıf mücadelesinin ekonomik mücadeleden gayri, biri ideolojik, diğeri siyasi mücadele olmak üzere, iki ayağı daha vardı. Bu iki mücadele, sermaye sınıfları için de geçerliydi, işçi-emekçi sınıflar için de. İdeolojik ve siyasi mücadele emekçi sınıflar yönünden ayrı bir önem taşırdı. Çünkü bu mücadelede - geçtik devletten - bütün tarih, bütün geleneksel düşünce ve yapılar, dinler, kültürler (sivil toplum) sermaye sınıfının arkasındaydı. Emekçiler güçlü bir ideolojik ve siyasi mücadele verebildikleri zaman, ekonomik (sendikal) mücadeleyi de ayağa kaldırabiliyorlardı. Sendikal hareketin veya genel olarak ekonomik mücadelenin gerilemesi, ideolojik ve siyasi mücadelenin gerilediği dönemlerle örtüşüyordu. Sınıf mücadelesi bir bütün olarak yürütülemiyorsa, onun ilk ve temel ayağı olan ekonomik mücadele de yürümüyordu. Sınıf partisi işte bu denklemi çözüyordu.

Türkiye'de bugün durum tam da budur. İsteyen daha yakından da bakabilir. Türkiye'de sermaye sınıfı iyice köşeye sıkışmıştır. Güncel pratik gereksinimleri açısından değil, geleceğe dönük tarihsel garantileri açısından sıkışmıştır. Niçin? Sermaye sınıfına karşı verilen güçlü ve topyekûn bir sınıf mücadelesi ile karşı karşıya olduğu için mi? Hayır. Kapitalist

dünya genel olarak krizde olduğu için. Kaderiyle ilgili sorunlarla boğuştuğu için. Hangi kapitalist sınıf köşeye sıkışmamış ki Türk sermaye sınıfı sıkışmasın? Sermaye sınıfı eğer bugünkü açmazında da işini güncel pratik anlamında görüyorsa, tekerine çomak sokacak bir mücadele olmadığı içindir.

Geldik ucu sosyalistlere uzanan soruya. İdeolojik ve siyasi açıdan güçlü bir emekçi sınıf mücadelesi yoksa, bunun sorumlusu emekçiler değil, sosyalistlerdir. Başka kim olabilir ki? Sosyalistler yokken de böyle bir mücadele olabilecek olsaydı, sosyalistlere ne gerek vardı? "Zincirlerinden başka kaybedecek şeyleri oldu" diyerek sorumluluğu sırtımızdan atıyoruz. Yok hayır, artık işçi sınıfı, Marksizmin onda gördüğü tarihi misyonu yerine getirmekten uzaklaştı diyen teoriler icad ediyoruz.

Şöyle bakmak gerekmez mi: Sosyalistler sınıf mücadelesinin ideolojik ve siyasi ayaklarını oluşturmakta zaaf içinde oldukları için ortada sınıf mücadelesi denebilecek bir mücadele yok. Olumsuz her şey sosyalistlerin durumu nedeniyeldir.

"Toplumsal ilerleme"nin sınıf mücadelesinden başka sebebi, zemini, açıklaması yoktur ama burada söz konusu olan "yönetilen" bir sınıf mücadelesidir. Sınıf mücadelelerini, geçmişte olduğu gibi bugün de "parti" adı verilen örgütlerin yönettiğini, siyaseti ciddiye alan hiç kimse tartışmadığına göre dikkati bu konu üzerine toplamak gerekir. Sosyalist mücadele olmazsa silahından yoksunken emekçi mücadelesini yöneten bir siyasal irade yaratılmamışsa sınıf mücadelesinden ne beklenir ki? Burjuva sınıfın becerdiklerine bakarak sosyalistler kendileri için ders çıkarabilirler. Türkiye'de sınıf mücadelesinde sermaye sınıfı kendi tarafını, siyasi gücü paralyze olduğu ahvalde dahi pekâlâ yönetiyor. Kendi sınıf partilerini gizli-açık koalisyenlerle birleştiriyor. Kendi çıkarını "merkez" ilan edip bu "merkez"e hakim olmayı beceriyor. "Partileri" beceremezse, son çare olarak başka araçlara başvurmayı akıl edebiliyor. Devlet olarak örgütlenmiş bir sınıf olduğu için böyle araçları da var. "İşçi sınıfının partiden başka silahı yok" denilmiş olması bundandır. Türkiye'de sınıf mücadelesinin emekçi tarafı yönetilmiyor. Çünkü bu tarafta "yönetici" parti yok. Sosyalistlerin temel meselesi budur. Çözemediklerini gördükçe geri durdukları görevleri budur. Sosyalistlerin bugün her şeyden önce düşünüp konuşması gereken temel mesele budur.

Türkiye sosyalist solu "parti" meselesini hiç konuşmamış, tartışmamış bir sol değildir. Bu tartışmanın da, bugünkü gerekli tartışmaya ışık tutması bakımından hatırlanması gereken yönleri vardır. Denebilir ki, geçmişte bir türlü çözüme kavuşturamadığımız için, meseleyi lüzumundan bile fazla tartıştık. "Sınıf partisi" konusundaki tartışma eksenimizi, arkada kalan çağın en etkili, bir de büyük bir işçi devrimini ve yetmiş yıl süren bir sosyalizmi kurma denemesini yönetmiş olan Bolşevik Komünist Partisi oluşturuyordu. Rusya'ya özgü yönleri ağır bassa bile, bu parti evrensel bir modelmiş gibi, tartışılmaz bir

siyasal örgütlenme kriteri olarak algılanıyordu. Bunda sakınca yoktu, çünkü "o devirde" icraatına karşı olanlarda bile bu partiye karşı derin bir hayranlık duygusu vardı.

Tartıştığımız da ne oluyordu? Mutlak bir örgütlenme kriteri olarak benimsediğimiz söz konusu parti modelinin ancak minyatürü sayılabilecek partilerimiz oluyordu. Bu minyatür partilerle sınıf mücadelesini "yönetmek" mümkün olamıyordu. "Daimilik" mesele-

sini bu partilerle çözmek imkansızdı. Partilerin biri kapanıyor, beşi açılıyordu. Partileşmemiş sosyalist "hareket"ler de vardı. "Hareket" bir Latin rüzgarıydı. Yerinde bir anlam taşıyordu, ancak Türkiye'ye nakledildiğinde doku uyumsuzluğu doğuyordu.

Geçmişte bir "ekseni" olan bu tartışmanın iyi kötü bir anlamı vardı, en azından belli bir parti kültürünün ve partililik bilincinin oluşmasına hizmet ediyordu. Ayrıca o günkü iktidar kurgularımızın ikna edici stratejik bir temeli de vardı. Sadun Aren bu kurguyu, özüne dokunmaksızın şöyle özetliyordu: "Parti"lerimiz için dış iktidar dayanakları vardı. Bazı partilerimiz için bu dayanak SSCB, bazıları için Çin, bazıları için Arnavutluk'tu. Biz, kurgumuzda, bir biçimde iktidara geliyor, bu dış desteği arkamıza alarak ayakta kalıyorduk. Ya da bu dış desteğin doğrudan müdahalesiyle iktidara geliyor, hızla sosyalizmi kurmaya başlıyorduk. Bu kurgu üstelik hayal mahsullü de değildi. Kuzinski ikinci savaşın ardından Doğu Avrupa'da kurulan proletarya diktatörlüklerinin "bir dış olgu" olduklarını söylerken, belki de - Yugoslavya hariç - hiç birine haksızlık etmiyordu. O dünyaya ve o tartışmaya geri dönülebilir mi? Artık o tartışmanın ekseni olan olgular yok olup gitmiştir.

O tartışmaya geri dönmedik ama ileri de gidemedik. İleri gidemediğimiz için sosyalist siyasi örgütlenme pratiği açısından eski halimiz geri döndü. Yani sosyalist örgütlenme açısından Türkiye'de, eskisinden de geri bir "yeni durum" var.

Gerçi şimdiki duruma da tartışarak geldik. Çoğumuz dünyanın altının üstüne gelmekte olduğunu 80'li yılların ikinci yarısından itibaren farkettilik. Zaman ve zeminin değişmeye başladığını algıladığımızı gösteren bir tartışma kanalı açtık. Bu kanal üzerinde on-on beş yıl kadar ilerledik. Birlikte ilerlemenin güçlükleri karşısında pes ettik. Güç olan, "tartışma" idi. Türkiye sosyalist solu "tartışma"yı bilemiyordu.

Burda da sosyalist solumuzla ilgili şu tesbitin üstünden atlamayalım: "Tartışma" her yerde sosyalistleri ve yönetmekte oldukları mücadeleyi ilerleten, geliştiren, hedefine yaklaştıran bir işlev görürken bizde tartışma şaşmaz biçimde tam tersi sonucu veriyor. Bizim tartışmamız bölünme, parçalanma, dağılma anlamına geliyor! Oysa hayatı tartışmakla geçen ve bize de evrensel bir doğruymuş gibi görünen bir mücadelelenin başındaki adam (Lenin), "Biz Rus Marksistleri 17 yıl tartıştık ve bir de baktık ki, hedefin eşiğine gelmişiz," biçiminde bir laf etmişti. Bu laf bize uymuyordu. Belki de biz, kazara doğru bir tartışma yaparız da ilerleriz, büyürüz, birleşip bütünleşiriz, siyaset sahnesinde güç olup ciddiye alınırız korkusuyla tartışmaktan korktuk. Çözmeyi umduğumuz sorun ortada kaldı.

MARKSİZMİ ALGILAMA SORUNU

Eski durum geri geldi dedik ama bu bile iyimserliktir. Daha kötü durumdayız. Eski sosyalist siyaset sözde bile olsa iyi kötü bir sınıf pratiğine bağlanıyordu. Sosyalist örgütlenme kendi minderini oluşturmaya dö-

nüktü. Yani sermaye sınıfından "bağımsızlık" diye bir dert vardı. Extremdi ama, hiç değilse bir legalizm eleştirisi, parlamentarizm eleştirisi vardı. Şimdi böyle bir eleştiri olmadığı gibi, mevcut "sosyalist sekt"lerin hemen tamamına "yeni bir başlangıç yapabilmek" adına şu Meclis'te bir kaç koltuk kapabilmek hevesi hakim. "Ortaklık"lar ancak bu amaç için ve seçimden seçime akla geliyor. Olmasın değil elbette ama bundan ibaret olması sorun!

Türkiye'de emekçi sınıf hareketini bir bütün olarak yönetecek bir sınıf partisi yaratmak, bugünden yarına bir beklenti olamaz. Sosyalistlerin zaaflarından bağımsız pek çok nedeni var bunun. Bir bakıma dünyanın gerçekliğinden kaynaklanıyor bu.

Bu gerçekliği işçi-emekçi sınıfın hem çıkarı, hem de tarihî misyonu açısından çözümleyecek, Marksizmden başka ve daha ileri bir dünya kavrayışı henüz yok. Bu nedenle, bu dünya gerçekliğini çözümleyip Türkiye'de sınıf mücadelesinin gidişatını yönetmeye talip bir "sınıf partisi"nin Marksist bir parti olması zorunluluğu var.

Ama bu önerme sorunu çözmek şöyle dursun, yeni sorunlara yol açıyor. Yakın dönem sol-ıçi tartışmalarda bunu da gördük. Bugün Marksizm nedir, Marksist parti nedir? Bu soru dikildi karşımıza. Gereksesi de, "dünya değişti" idi. Dünya değişir de Marksizm değişmez miydi? O halde hangi Marksizm?

Elbette önerilen "her hangi bir Marksizm" değildir. Dünya mı değişti? Kapitalizm mi, emperyalizm mi değişti? Ne kadar ve ne yönde değişti? Bu değişmelerin sınıf mücadelesi üzerindeki etkileri nedir? Bu soruları kendine soran bir Marksizme ihtiyaç vardır. Önerilen de bu sorulara kendi sistematiği içinde yanıt arayan ve yanıt buldukça ve bulduğu oranda gelişen bir Marksizmdir.

Böyle bir tartışmaya sosyalist sol hiç girmedir. Yukarıda işaret ettiğimiz türden sorulara Marksizmin bir yanıtı var mıdır, anlaşılmadı. Dolayısıyla dünyayı yeni durumunda kavrayıp açıklayacak eleştirel Marksizmin önu açılmadı. Marksistler hiç tartışmadılar değil, tartıştılar. Ama ya "düşünmekten tasarruf" (!) edebilmek için, ya da pek bilinen "konformist" alışkanlıkları nedeniyle, sorulara kendi cevaplarını vererek değil, daha çok Marksizm dışı düşünce kaynaklarında üretilmiş yanıtları, sorgulama zahmetine bile katlanmadan alıp tartıştılar. Bu düşünce kaynakları kapitalistler için üretmiyorlar o yanıtları. Çünkü kapitalistlerin düşünceye ihtiyaçları yok. Onlar işlerine bakmayı tercih ediyorlar. Bu düşünceler, Marksist düşüncenin geliştirilemediği bir dönemde, Marksistler için üretiliyor. Böyle böyle, Marksistler için yeni bir kavram silsilesi oluştu. Bu yeni kavram silsilesi içinde bir tartışma, tartışmaya benzemiyor.

Yeni dünya durumu ile ilgili olarak ileri sürülen "yeni" kavramlardan en üstte olanı "küreselleşme"dir. Bu kavramı benimseyip kullanan Marksistlerin sayısı az değil. Ama bu üst kavrama adım adım geliştirdikleri, kendilerine ait bir soyutlama yolundan varmadılar. Kavramı hazır buldular. Beğendiler. Ardından da

altını doldurmaya başladılar. Kavram en üstteki belirleyici kavram olduğu için tıpkı yüz yıl önceki emperyalizm tartışmasına benzer bir tartışmaya götürdü. Sosyalist mücadelenin dünya çapındaki kaderini belirleyecek böyle bir tartışma, tıpkı gene yüz yıl öncesinde olduğu gibi, Marksistleri birleştirmek yerine, ayırtıracaktı. Öyle oldu, oluyor.

Yanlış yerden başlatılan her tartışma yanlış bir tartışmadır. Küreselleşme tartışması da öyle. Habire zihin bulandırıyor. Çünkü kavramın hem sunuluşu, hem de kabul ediliş biçimi Yeni Dünya durumunun kavranışını engelliyor. "Küreselleşme" kavramı, kabul edilir edilmez kabul eden düşüncenin, bu dünya ve bu hayata dair diğer bütün rezervlerini de teslim alıyor. Tıpkı "akıl" kavramının hâkim sınıf çıkarı üzerinden kurulduğu için hâkim olduğu biçimiyle bir çağ boyunca gerçek aklı teslim alması gibi. Bunun, tanrı kavramındakine benzer bir sırrı var. En yüksek soyutlamaya kendinizi teslim etmekle soyutlama yeteneğinizi yitirmiş oluyorsunuz. Bu da Marksizmin geliştirilmesinin önünü tıkıyor. Marksizm eleştirel bir düşüncedir. Küreselleşme, burjuva platformda biraz daha "esnek", hiç değilse her şirkete – ya da ulusa – bu rekabetten pay alma şansını teorik olarak veriyor, oysa Marksizme taşındığında ya kabul edeceksiniz ya da red. Yani ya küreselleşme, ya Marksizm!

Marksizmin kendisini tartışmalı hale getiren bir Marksist tartışma, anlamı olmayan bir tartışmadır.

Bu tartışma sosyalist mücadelenin yeniden örgütlenmesi tartışmalarını da etkiledi. "Parti" kavramını gözden düşürdü. Sınıf partisi kavramı belirsizleştirildi. Sınıf mücadelesi somut bir şey olmaktan çıktı, ne olduğu anlaşılmaz, nerde nasıl geçtiği kestirilemez bir şey oldu. Doğru dürüst bir eleştirisi ortaya konulmadan reel sosyalizm tecrübesi rafa kaldırıldı, dersleri kaale alınmadı. Parti tartışmasına oradan hiçbir şey aktarılamadı.

Hadi buna "beceriksizlik" diyelim, ama öyle de demiyoruz. Beceriksizliğimizi teorileştiriyoruz. Çünkü böyle bir alışkanlığımız var, yakamızı bırakmıyor. Örnek verelim. Marksizmle ilişkisini zaman zaman "Marksizme katkı" sınırlarına yakın bir seviyede götürebilmiş olan Kenan Somer dostumuz tarihin arşivine kaldırılmış her şeyi "iş bitmiş" sayıyor.

Parti meselesini tartışabilmek için Marksist siyasal pratiğin "arşiv"ine ihtiyacımız olduğunu ben de sanmıyorum. Çünkü bu nihayet sınıf mücadelesinin ihtiyaçlarıyla belirlenen bir araç. Demek ki şimdiki ihtiyacı anlamak daha önemli.

Sosyalist mücadele alanına bakalım. "Sosyalizm amaçlı" pek çok siyasi partimiz var. Yenileri de kuruluyor. Kurulanların kapsadığı sosyalist yekûndan kat kat fazla "partisiz" Marksist sosyalist olduğunu da görürsek, sosyalist amaçlı başka daha pek çok partimizin olacağını da kestirebiliriz. Peki bu partiler, sosyalist örgütlenme ihtiyacının, sınıf partisi ihtiyacının karşılığı olan örgütlenmeler midir? Yani şimdi, bugün, sosyalist mücadelenin ihtiyacı, bu partiler midir? Eğer öyle ise gerçekten, sosyalist mücadelenin gerek-

sinmesi olan sınıf partisi yönünden, hatta "parti" kavramı yönünden bildiklerimizin hepsini unutmamız gerekecektir.

Parti siyasi iktidar olmak için kurulur. Bunu ne kapitalistler tartıştı, ne sosyalistler. Tartışılacak nesi var? Kapitalistler gene tartışmıyorlar. Ama sosyalistler tartışıyor! Biz de çünkü geçmişte böyle bir tartışmanın özeti içinden, neyi niçin tartıştığımızı pek anlayamadan geçtik. Hatta teorileştirdik bile: "Partinin iktidarı değil de, temsil ettiği sınıfın iktidarı..." gibi. Üstelik geçmişten ders çıkarmış edası içinde.

Bozulmadan önceki ezberimiz "bilimsel" idi, çünkü bu hep böyle oluyordu. Parti iktidarsa, temsil ettiği sınıfı iktidar olarak örgütlemiş olduğu için iktidardır. Parti devletse, demek ki temsil ettiği sınıf kendisi bu parti acılığıyla "devlet olarak" örgütlemeyi becermişti. Bunda bir terslik mi var? Niçin var? Parti bazen siyasal alanın tamamını tek başına elinde tutuyor, bu da sınıfın siyasal alanı tek başına doldurması anlamına geliyordu.

Artık böyle olmasın!

Nasıl olsun?

Bunu bilemedik. Bu konu, yani "parti"mizin iktidarla ilişkisi konusu konuyla ilgili ezber bozulduktan sonra, Türkiye'de sosyalistlerin kem küm tartışmaları bir konu olarak kaldı. Niye kaldı? Çünkü sosyalistler için "devrim" ve "iktidar" gibi sorunlar ufkun içindeki sorunlar olmaktan çıkmıştı. Oysa tartışma "iktidar zamanı" ve "iktidara geliş biçimi"yle ilgili bir tartışma değildi. Sınıf mücadelesinin ideolojik ve siyasi boyutunun "günün gereksinimleri doğrultusunda" nasıl yönetileceğiyle ilgiliydi.

"İktidar" amaçlı sosyalist örgütlenme Marksistlerimiz nezdinde yolu ikiye ayırdı. Bu yol ayrımı eskiden de vardı ama muğlaklı, reel sosyalizmin çöktüğü yerden itibaren güya berraklaştı. Hatta Kenan Somer'in uyarıları bağlamında teorileşti. "Siyasi iktidarı" ele geçirmek için sosyalist örgütlenme ve mücadele - hiçbir demokrasi sosyalistlere ve sosyalizme böyle bir hak ve imkan tanımadığı için - "demokrasinin dışı"ndan yürümek zorundaydı. Bu tür partilere, terim tam yerine oturmaya da, "askeri tarzda örgütlenmiş devrimci parti" dedi Kenan Somer. Bu partilerin militer tipte örgütlenmesinin askeriye özentisinden kaynaklandığını elbette söylemiyordu. Askeri devrimci nitelikteki sosyalist partilerin sınıf dayanağı olan sanayi proletaryası tam da öyle olduğu, bu sınıfın mücadelesi o gün öylesini gerektirdiği için "zorunlu olarak" militer karakterde örgütlendiklerini söylüyordu. Bu partilerin programlarında "siyasi iktidar" amaç değil, toplumsal hegemonyayı kazanmak için bir araçtı. Bunu yapmayı amaçlamışlardı, ortaya reel sosyalizm çıktı. Kurdukları sosyalizmin defteri dürlünce biz de bu partilerin defterini dürdük.

Düldük de yerine ne koyduk? Sosyalist mücadele için örgütlenme tartışmasına "yeni" bir boyut kazandırdık. Bunu da, tabii, tam da bu işte işe yaradığı için Marksizmin arşivinden almayı da ihmal etmedik. "Önce sivil toplumda hegemonya" dedik. Sınıf partimiz

bundan böyle önceliği buna vermeli. Bu da, "bugünün gereksinmesi" olarak "sivil devrimci parti" oluyordu.

Bu parti iktidarı almak için örgütlenmeyecekti. Sivil toplumda hegemonyayı kazanma mücadelesine girecek, buna göre örgütlenecekti.

Bu iki "farklı" sosyalist örgütlenme anlayışı Türkiye'de yan yana geldi. Ancak birleşemedi.

Birleşemez mi?

Birleşmesin. Birleşmesi de gerekmiyor. Ama reel sosyalizmin tarihinden ortak dersler çıkarmak mümkündür. Tamam, Bolşevik Partisi artık yok ama, öyle söylenildiği gibi "iktidar delisi" bir parti de değildi. Hatta siyasal alanı tekeline almıştı ama buna da baştan istekli değildi. Sivil toplumda - ya da toplumda - hegemonyayı ele geçirmek o gün için de önemliydi ve bu partinin teorik donanımı bu konsepti de içeriyordu. Nasıl içermeyecekti ki? "İktidar delisi" olan partilere iktidar mı veriliyordu? Bu partinin Devrim'e "fırsat" demesi de fırsatçılığından değil, Rusya'nın o günkü "siyasi gerçekliği"nden kaynaklanıyordu. O parti Kışık Saray'a "iktidar alma"ya gitmemişti. Kısa döneme sıkışmış bir dizi yoğun gelişmelerden sonra adım adım, ve nihayet de 7 Kasım'dan önce 4 Kasım'da Smolni Enstitüsü'nün alt salonunda, Köylü Sovyetleri Kongresi'yle "toplumda iktidar" olmuştu. Kışık Saray'a gidişi, ordaki fuzuli bir işgali ortadan kaldırmak içindi. Sivil toplumda hegemonyanın önceliğine vurgu yapanlara, tasarladığımız "iktidara geliş biçimi"nin resmini yapın desek, acaba bundan daha güzel bir resim yapabilecekler midir? Reel sosyalizm tecrübesinden ders çıkarmak için "didikle-yici" olmamız lazım

Şimdi ne olacak?

Birlikte düşünelim. Sınıf mücadelesini üç ayaktan yönetip yönlendirecek bir parti yok diye pek derdi olan da yok. Olmalı. Sınıf partisi Marksist olmalı diyen de yok. Demeli. Parti iktidara asılmamalı. "Toplum" ona bu iktidarı vermedikçe iktidar olamayacağına göre "iktidar korkusu" niçin? Bu olmadıkça siyasal pratikleri itibarıyla sosyalist partilerimiz "demokrasiye asılmak"tan ileri gidemiyorlar. Demokrasiye asıldıkça da onunla birlikte daha nelere asıldıklarını ve nelerden koptuklarını göremiyorlar.

Siyasi iktidar için örgütlenme ile sivil toplumda hegemonyayı ele geçirmek maksatlı sosyalist örgütlenme, bu haliyle kısa menzilli düşüncelerdir. Bunlar geçiş düşünceleridir ve ancak geçici geçiş partilerini temellendirebilirler.

Bunların ayrı durmasına itiraz etmenin bir anlamı yoktur ama lüzumu da yoktur. Vahim olan, "kendine yetme" halidir. Kendisi de iddiası kadar büyük olmayan parti(ler) sınıf mücadelesinin bugünkü sorunlarının hakkından gelemez(ler).

Sivil toplumda hegemonyaya öncelik veren bir parti fikri çıkış noktamız olsun. Sivil toplumda şimdi kimin hegemonyası var? Sermaye sınıfının. Bu sınıf aptal mıdır ki avucundaki sivil toplum hegemonyasını sosyalistlere kaptıracak? Diyelim Fatsa'da sosyalistler sivil toplumda hegemonya kurdular da, Fatsa ikti-

darına yansıyan bu hegemonya idi. Değil Fatsa, bir nahiye, bir köy olsa bile bırakmazlar. Sivil toplum sanki sermaye sınıfının bakmadığı, görmediği, ne olup bittiğini "izlemek" ne kelime, iğneden ipliğe elinde tutmadığı bir yerdir. Sermayenin ilmi ilmi kendine ördüğü bir yerdir sivil toplum. Sivil toplumda kuş uça haberi olur. Sosyalistler burada hegemonya tesis etmeye kalkışacaklar da sermaye o ülkeyi yakmayacak. Olacak iş midir?

Sermaye bunun siyasi iktidarı kaybetmekten daha vahim, tarihsel insiyatifi elden kaçırdığı bir felaket olacağını kestiremeyecek... Düşünce midir? İğdir'da bir çoban düşünün, kavalı yok, ya da Ümraniye'de bir işçi, kömürü yok. Bu ihtiyacın onu götüreceği ilk durak "esnaf" mıdır? Evet. Kimdir bu "esnaf", düşündünüz mü? Ciğerine kadar örgütlenmiş biridir. Sivil toplumdur. TESK ya da TOBB üyesidir. Kredisini, ihalesini, vadesini, vb. bu mekanizma içinden çıkarır. Biri bir yerde kazara "saf" mı değiştirmiştir, anında Ankara'dan duyulur. Hadi buyurun sivil topluma...

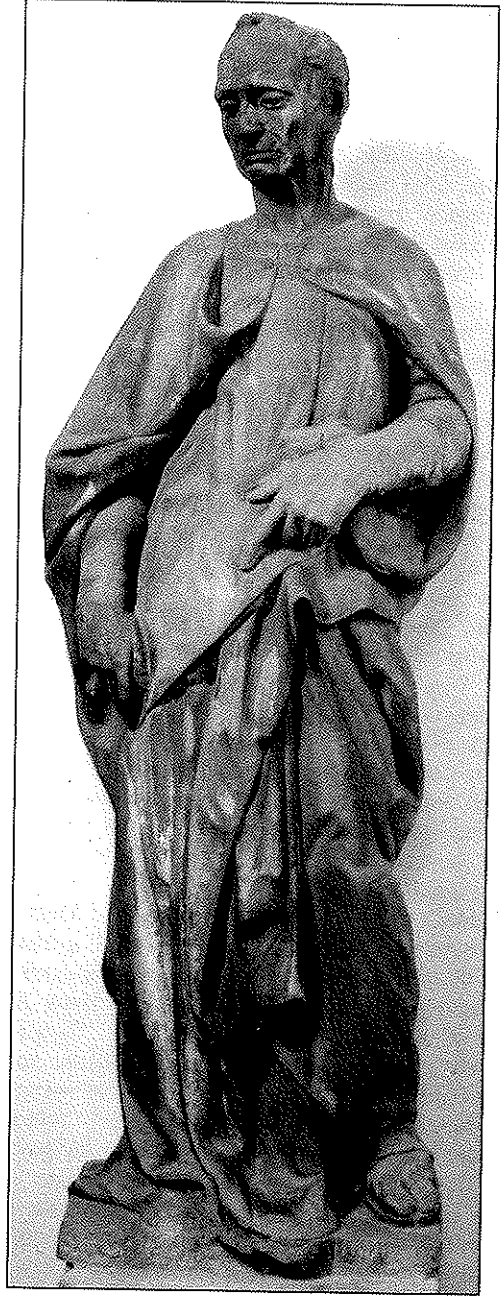
Demek ki bugün bir "sınıf partisi" anlamında sosyalist örgütlenme sorunu, siyasal iktidarı veya sivil toplumda hegemonyayı kazanmaya dönük iki ayrı devrimci varyant önermesinden dolayı çatallaşmıyor. Böyle açıklanması, bir tür örtülmesi içindir. Sorun, sosyalizm yolunu "Kapitalizmin demokratik gelişme varyantı" olarak algılamaktan geçiyor. Sosyalist partilerimizden bir kısmı böyle bir algılamaya içindedirler. Bu konu yeterince teorileştirilemediği için bu tür partilerimizin teorik besinleri de "Birikim" dergisinden ibarettir. Devrimciliği, Marksistliği cepte tutup, günün icabı "demokrasiye asılan" sosyalist partilerimiz de, demokrasi diye diye aynı noktaya gideceklerdir.

Oraya, kapitalizmin demokratik gelişme varyantına sivil devrimci Marksist bir parti nosyonu ile girilemez. Çünkü böyle bir kulvar, geçmişte belki sadece sosyaldemokrasi için, o da dinamik bir işçi hareketine dayandığı yerde ve zamanda vardı, artık onun için de kalmamıştır.

Orası, en diri ve geniş olduğu dönemde bile sosyalizm için mücadelenin likide olduğu bir yerdir. Sosyalistlerin orda işi ne?

Kavramları iğdiş etmeden, sağa sola bükmeden konuşursak dünya ve bizim meselemiz anlaşılır bir meseledir. "Emekçi sınıf" Afrika toplumlarında bile çoğunluktur. Ara sınıflar diye bir şey kalmamıştır. Çalıştıranlar dışında kalan herkes ücretli emekçi olmuştur. Bu kütlenin bugün ortaya çıkardığı her eylem anti-kapitalist dolayımıdır. Bilinçli bir eylem değildir ama asla plepçe bir başkaldırı da değildir. Tarihsel olarak kusurludur. Kaçınılmaz böyledir, çünkü kapitalizm için de yeni bir durum söz konusudur. Bir "yönelim" olarak değil, "zorunlu" olarak, seçeneklerden seçilmiş bir seçenek olarak değil, nesnel olarak, bize Kautsky'nin verdiği "süper emperyalizm" kavramını anlamlı kılan bir yeni durumdur kapitalizmin durumu. Sosyalist örgütlenme tartışmasının bu gerçeği atlayarak ilerlemesi imkânsızdır.

Kapitalizmin "demokratik" veya şu bu değil, hiç-

bir gelişme varyantı kalmamıştır. Şurada burda "geliştiği" biçiminde gösterilen şey, "gelişme"den başka bir şeydir. Teknoloji gelişiyor fakat tıkanmış kapitalist ilişkiler açılmıyor. Açılması şart. Şart olanı yapıyor. Çalışanlara saldırıyor. Mümkün olan en büyük çoğunluğun mutluluğu diyor. Bir zamanlar, şimdi diyemiyor. Kendi "zorunlu" gelişmesinin kaçınılmaz sonucu, en küçük azınlığa mutluluk şiarını, eski vaadlerinin yerine geçiriyor. Türkiye'de de aynen böyle oluyor ve biz sosyalistler seyrediyoruz. Sosyalist partilerimiz yok mu, var. O halde niçin hala seyirciyiz?

Bu soru zamansız veya yersiz bir soru mu?

Etkin, üretken bir parti

İ. Barut

*Marksistler için bugün de sorulması gereken soru şudur:
Hâlâ Marksist bir partiye ihtiyaç var mıdır?
Varsa, bu ihtiyaç nasıl karşılanabilir*

İnsan, zaman zaman ülkede yaşanan onca olağandışı duruma tepki üretebilecek, sınıfla bağları yerterince gelişkin, ülke siyasetinde ve toplumsal yaşamında önemli roller oynayabilen bir partiyi hayal ediyor. Teker teker insangücüne, oluşumlara ve geçmiş deneyimlere bakarak aslında bunun potansiyeli yok gibi de görünmüyor. O halde neden bir türlü olmuyor. "Tarihsel, siyasal şartların zaruri neticesi" demek de mümkün amma bu yürek yine de başka şeyler istemeden edemiyor.

Bu yazının amacı partileşme, partileşememe konusuyla bağlantılı olarak Türkiye'deki sol/sosyalist hareketin önemli bulduğumuz bazı yönlerinin eleştirisi. Özellikle yakın zamanlardaki partileşme çabaları açısından önemli gördüğümüz Sosyalist Birlik Partisi ve Özgürlük ve Dayanışma Partisi (SBP-ÖDP) deneyimleri ele alınacaktır. Bunun yanı sıra TBKP sürecine kısa bir değinme ile birlikte Emegün Partisi ve bugünkü Türkiye Komünist Partisi'nden de söz edeceğiz. Dilerseniz önce 1910'dan bugüne varolmuş kimi parti ve hareketleri kısaca bir hatırlayalım.

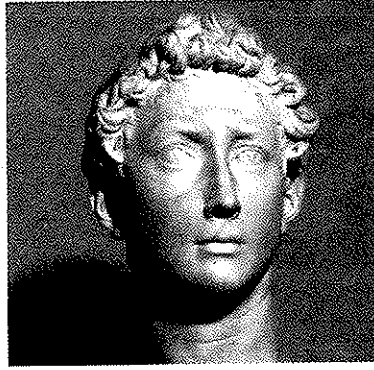
TARİHTEN KISA SATIRBAŞLARI

1910: Hüseyin Hilmi ve arkadaşlarının kurduğu Osmanlı Sosyalist Fırkası. Daha sonra Dr. Refik Nevzat, OSF Paris şubesini kurmuştur. Bu parti 1919 yılında Türkiye Sosyalist Fırkası olarak yeni bir program oluşturmıştır.

1918: Dr. Hasan Rıza ve arkadaşları tarafından kurulan Sosyal Demokrat Fırkası. Bu parti 1946'da yeniden kurulmuştur.

1919: Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası. Ethem Nejat, Şefik Hüsnü ve arkadaşları tarafından kurulan bu parti Türkiye'nin ilk Marksist partisi olarak kabul edilmektedir.

Mayıs 1920'de Mustafa Kemal tarafından kurulan, yöneticiler arasında Celal Bayar, Yunus Nadi, Ali Fuat Cebesoy gibi kişilerin bulunduğu Türkiye Komünist Fırkası. Komintern'e katılmak için başvuruda bulunmuş ve reddedilmiştir. Aralık 1920'de Hakkı Behiç, Şeyh Servet, Arif Oruç ve arkadaşları tarafından Halk İştirakiyun Fırkası kurulmuş, 1921'de feshedilmiş, Ağustos 22'de gizli olarak Ankara'da kongresini yapmıştır Liderliğini Salih Hacıoğlu'nun

yaptığı partinin bu kongresi TKP'nin 2. kongresi olarak da sayılmaktadır.

Ağustos 1930'da Türkiye Cumhuriyet Amele ve Çiftçi Partisi kurulmuş ama komünist sayılarak müsaade alınamamıştır.

Çok partili yıllarda, Nisan 46'dan 1950 yılına kadar sürececek olan Türk Sosyal Demokrat Partisi Cemil Alpay ve arkadaşları tarafından kurulmuştur. Mayıs 1946 yılında ise Esat Adil Müstecabioğlu ve arkadaşları Türk

Sosyalist Partisi'ni kurmuşlardır. Haziran 1946'da Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi Dr. Şefik Hüsnü ve arkadaşları tarafından kurulmuş ve Aralık 1946'da kapatılınca, kurucuları, gizli Komünist Partisi'nin kurucuları olarak yargılanmışlardır. 1954 yılında Dr. Hikmet Kıvılcımlı ve arkadaşları Vatan Partisi'ni kurmuşlardır.

1960 sonrası ise bugünkü siyasi hareket içerisindeki izdüşümlerini daha fazla hissettiğimiz partiler kurulmaya başlanmıştır. Bunların başında 1961 Şubatında Kemal Türkler, Şaban Yıldız, İbrahim Güzelce ve İbrahim Denizci gibi sendikacılar tarafından kurulan Türkiye İşçi Partisi gelmektedir. 1962'den sonra eski sosyalist kadroların Parti'ye katılımı ve 1964 İzmir Kongresinde Partinin ikinci programının kabulüyle Türkiye İşçi Partisi sonraki yıllarda ülkedeki siyasi hayatta önemli bir yer bulmuş ve bu arada TBMM'ye on beş milletvekili ve bir de senatör seçtirebilmiştir. 12 Mart 1971 darbesiyle kapatılan TIP'ten sonra 1974 yılında Ahmet Kaçmaz, Oya Baydar ve arkadaşları tarafından Türkiye Sosyalist İşçi Partisi kurulmuştur. Şubat 1975'de Mihri Belli, Şaban Ormanlar gibi eski TKP ve TIP'liler Türkiye Emekçi Partisi'ni kurmuşlardır. 1975 Nisanında ise, 12 Mart'tan sonra kapatılan TIP'in son genel başkanı Behice Boran ve arkadaşları tarafından Türkiye İşçi Partisi kurulurken, aynı yılın Ekiminde yine birinci TIP'in eski genel başkanlarından Mehmet Ali Aybar Sosyalist Parti'yi kurmuş, bu parti daha sonra Sosyalist Devrim Partisi adını almıştır. Ocak 1978'de ise Doğu Perinçek ve arkadaşları Türkiye İşçi Köylü Partisi'ni kurmuşlardır. 1980 sonrasına geldiğimizde de, Şubat 1988'de, Ferit İlsever ve arkadaşları tarafından Sosyalist Parti kurulmuştur.

Bunlar dışında, yasal düzlemde yer almayan Türkiye Komünist Partisi, 1968 sonrası ortaya çıkan gençlik hareket ve yapılanmaları, Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu, Mahir Çayan ve arkadaşlarının Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi, Maoçu Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi ve sonraki dönemlerde TKP-ML/TİKKO, TDKP, Dev Yol, Dev Sol gibi oluşumlar tabii ki bu yazıda yer alma oranlarının çok üzerinde bir etkiye bulunmuşlardır.

Bunlardan Türkiye Komünist Partisi'nin öyküsü, TİP ile birleşerek TBKP adını aldıktan sonra yasallaşma mücadelesinin bir simgesi olarak partinin tüzel kişiliğinin devamına, ancak fiili varlığının birlik partisi (SBP) sürecine dahil olmasına karar verilmesiyle BSP ve ÖDP ile devam etmiştir. Yine aynı şey Dev-Yol için de geçerlidir. Tartışma süreçlerinden geçtikten sonra Geleceği Birlikte Kuralım Parti Girişimi şekillenmiş ve bu girişimin BSP ile bir araya gelmesiyle ÖDP kurulmuştur. Bu arada SBP birinci kongresinden sonra SBP'den ayrılanların bir kısmının ÖDP süreciyle geri dönmesiyle de eski TKP'nin önemlice bir bölümünün ÖDP içinde akmaya devam ettiğini söylemek mümkün. Yine ÖDP içinde de yer alan SBP ile seçim işbirliği sonrası BSP kuruluşunda rol oynayan Kurtuluş hareketini, Türkiye Komünist Emek partisi'ni de anmış olalım. Bu bir tarih yazısı olmadığı için uzun uzun bu hareketlerden ve politikalarından söz edilmeyecektir. Atlananlar ise önemsizliği nedeniyle değil konuyla ilişkisi kurulmamış olduğu için yer almamıştır.

ÖDP: RÖVANŞIN ADI

Solun etkin ve üretken bir partisi hayalinin en tipik örneği ve solun en büyük son düş kırıklığı Özgürlük ve Dayanışma Partisi'dir. ÖDP Türkiye sol birikiminin önemli bir bölümünü içine alan ve bu birikimi üretici ve yaratıcı bir politik mücadeleye dönüştüremeyen bir parti olarak siyasi tarihimizde yerini almış bulunmaktadır. Bu hayali kurduğumuz anda aslında ÖDP'nin bunu başarma şansı var mıydı ve varsa bu şans neden kullanılamadı; yoksa, neden yoktu gibi sorulara bakmak gerekiyor. Bunun ipuçları bir yönüyle partinin program ve tüzüğünde gizli iken, bir yönüyle de tarihten kopuk olma, tarihi kendinden başlatma, geçmiş deneyimlerden yeterince yararlanamama ve kendi dışını görmezden gelmede yatmaktadır. ÖDP'nin ve SBP'nin basit bir kıyaslanması bile bazı önemli noktaları gün ışığına çıkartıyor.

Parti, kuruluşunda kendini şöyle ifade ediyordu: "ÖDP tüm emekçilerin, ezilenlerin ve onlarla aynı saflarda yer alanların ve dünyayı değiştirmek isteyenlerin partisidir. Sınıflı toplumların ortaya çıkışından bu yana işçi ve emekçi sınıfların pratiğinde kendini yeniden üreten eşit, özgür, sömürsüz ve sınıfsız bir dünya arayışı insanlığın özlemidir.

Bu evrensel ve tarihsel özlemin taşıyıcısı olan ÖDP; kapitalizmin ve onun insanlığa dayattığı bütün baskı, sömürü, şiddet ve eşitsizlik biçimlerinin

ortadan kalkmasını savunur.

ÖDP, özgürlükçü, özyönetimci, enternasyonalist, demokratik planlamacı, doğa-insan ilişkilerini yeniden tanımlayan, militarizm karşıtı ve cinsiyetçi olmayan bir sosyalizm doğrultusunda, sermaye güçlerinin egemenliğini, emperyalizmin tahakkümünü ortadan kaldırarak, emek güçlerinin siyasi iktidarının kurulmasını amaçlar. Parti, 2. maddede belirtilen dinamiklere dayanan, politikayı onların her düzeyde söz ve karar sahibi olması olarak anlayan çoğulcu bir kitle partisidir.

Parti, bir mücadele örgütü olarak çalışmalarını kitlelerin yaşam ve çalışma birimlerini esas alarak sürdürür.

Partinin tüzük ve programını kabul eden, ödentisini her ay düzenli ödemeyi kabul eden, gönüllü olarak çalışmayı kabul ettiği parti örgütünde üzerine aldığı parti görevlerini yerine getirmeyi kabul eden herkes parti üyesi olabilir."

Kuruluşundan sonra partinin kuruluşunda da var olan tartışmalar devam etmiş ve Ekim 1997'deki ÖDP 1. Kongresiyle beraber parti bir görece netliğe kavuşmuştur. 1. Kongrede ÖDP'nin kuruluşundaki ana öbeklerden Dev Yol kökenlilerin çoğunluğunu oluşturduğu Özgürlükçü Sol ile Marksist çizgi ve sınıfsal vurgunun öne çıktığı Sosyalist Emek İnisiyatifi (SEİ) arasındaki tartışma belirleyici olmuştur. Parti ÖS'nin rengini belirlediği bir yapıya dönüşmüş, daha önceleri "Özgürlükçü Demokratik Cumhuriyet" (ÖDC) olarak ifade edilen bir hedefe doğru yönelmiştir.

Bu durum altında SBP 1. Konferansının rövanşı niteliğindedir. SBP 1. Konferansında gerçekleştirilemeyen, Marksist olmayan bir kitlesel sol parti hedefi ÖDP'nin bu kongresiyle tescil edildi.

SBP 25 Kasım 1990 tarihli kuruluş bildirgesinde şöyle diyordu: "Yılmadık, emekle ve sabırla partimizi, Sosyalist Birlik Partisi'ni kurduk. Büyük değişimlerin yaşandığı bu tarihsel dönemde kurulan, demokrasi ve katılımcılık temelinde, emeğin kurtuluşu için mücadele yürüten toplumsal güçlere dayalı yeni bir sosyalist parti olarak varlığımızı Türkiye insanının özgürlük, çağıcılık ve insanca yaşam özleminin gerçekleştirmesine adanıyoruz.(...) Bu köklü değişimleri gerçekleştirmek için gerekli geniş bir tarihsel blokun oluşturulmasında, işçi hareketinin yanı sıra kadın hareketi, barış hareketi, çevre hareketi gibi toplumsal değişim hareketleri ile, başta HEP olmak üzere diğer ilerici parti ve guruplarla, yurttaş girişimleriyle ve aydınlarla eşit ve özgür bir dayanışma ve işbirliği içinde olmayı, onlardan öğrenmeyi temel alan SBP; dil, din, cinsiyet ayrımcılığı yapmadan, Türk-Kürt bütün yurttaşları sınıfsız sömürsüz bir evrene doğru cesur, ışıklı ve nesli bir yürüyüşe çağırıyor."

Bu süreçten sonra Mayıs 1992'de SBP 1. Kongresi SBP'nin yeniden yorumlanması ve netleşmesi açısından önemli olmuştur. Kongreden sonra Sıtkı Coşkun şöyle diyordu:

“SBP 1. Kongresinin sonuçları değerlendirildiğinde altı çizilmesi gereken ilk ve temel sonuç nedir? Bu sonuç, Türkiye Marksist hareketinin Komintern geleneğinden gelen kesimin önemli bir bölümünün kendisine dayatılmış olan likidasyon girişimini barsarsızlığa uğratmış olmasıdır.

Kongre, Marksist teoriyi reddetme önerisini geri çevirerek ideolojik likidasyona; artık misyonunun bittiği yeni bir “değişim partisinin” bileşeni olması gerektiği görüşünü geri çevirerek örgütsel likidasyona; sosyalizm amacının, projesinin geçersiz hale geldiği ve terk edilmesi gerektiği görüşünü benimsemeyerek sosyalist mücadelenin likidasyonuna; işçi ve emekçi sınıfların partisi olmaktan çıkmak gerektiği görüşünü kabul etmemek sınıf mücadelesinin politik planda likidasyonuna katılmayı reddetti.

Kongre, GYK’nın faaliyetini ve sunduğu raporu onaylayarak, parti programının kendi niteliğine uygun olarak, sosyalizm amacı için, Marksist içerikle geliştirilmesini kararlaştırmış oldu. Sonuç bildirgesi ve kararları tartışıp benimseyerek, işçi ve emekçi sınıfları, çalışan halkın, Kürtlerin, kadınların, gençlerin çıkarları ve doğanın korunması için güncel mücadelede aktifleşmesi görevini belirginleştirdi. Sonuç bildirgesinde kimlik sorunuyla ilgili olarak da kapitalizme karşı işçi ve emekçi sınıflara dayanan Sosyalizmi amaçlayan, katılımı ve demokrasiyi savunan, çok sesliliği parti içi ve toplumsal yaşamın vazgeçilmez temeli sayan, birliği çeşitlilik içinde birlik olan, Marksist olan ve olmayan anti-kapitalistlerin, çoğulcu Marksist kimlikli partisi olduğunun bir kere daha altını çizerek partinin ancak çoğulcu Marksist karakteriyle birlikte üstüne düşenleri gerçekleştirebileceğini karar altına aldı.”

İşte SBP birinci kongresi sol içindeki iki ana eğilimden birinin üstünlüğü ile sonuçlanmışken, diğer eğilim ÖDP ile rövanşı alıyordu.

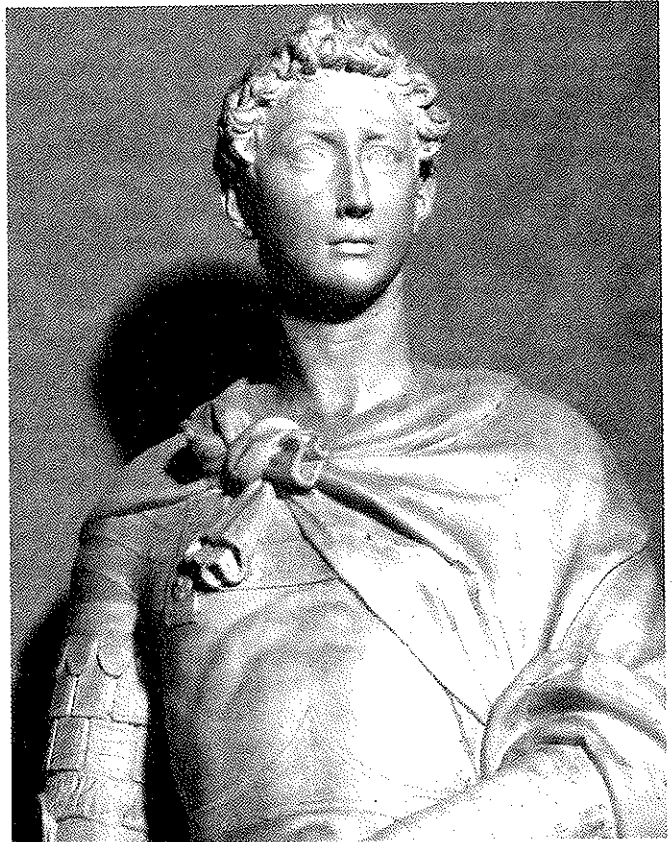
SBP ve ÖDP’nin diğer bir farklılığı, kendi dışındakilere karşı yaklaşımlarıydı. SBP kuruluş açıklamasında “Bizler, SBP kurucuları, yurdumuz Marksist hareketinin ve sosyalist mücadele sürecinin birikiminin tümünü kapsamadığını bilerek kuruluşunu gerçekleştirdiğimiz yeni partiyi birlik sürecinin temel bir adımı olarak görüyoruz,” diyerek kendi dışındakileri reddetmeyen bir söylemi ortaya koyarken, ÖDP ve tabii ki ona egemen anlayış kendi içindekileri bile “Keynesçi devlet kapitalizmini savunan kişiler” olarak tanımlayarak dışlıyor ve süreç içerisinde önce SEİ içindekileri, sonra Kurtuluş Platformu içindekileri ve giderek Marksizm ve sınıftan bahseden hemen herkesi bir biçimiyle partinin dışına itiveriyordu. Öyle ki partinin kitleleşmesinde ve güçlenmesinde en büyük engel bu kesimler olarak görülmüyordu. Bunun ne kadar gerçeği yansıttığını 1999 ve 2003 yıllarındaki seçimlerde ÖDP’nin aldığı oylara bakarak görmek mümkün. ÖDP

kendisini kitlelerden uzaklaştıran bu kişilerden kurtulunca oylarının da üçte ikisinden kurtulmuş oldu.

Ashnda, tarihin sınıf mücadeleleri tarihi olarak algılanması, politikanın bunun üzerine inşa edilmesini zorunlu kılar. Bunun üzerine inşa edilmeyen hiç bir şeyin politik hayatta, toplum tarihinde bir yer tutmayacağı aşikârdır. Öyle değilse, teori yanlıştır. Biz henüz teorinin yanlışlığını gösteren örneklerle karşılaşmadık. Ama doğruluğunu gösteren örnekleri sürekli yaşıyoruz.

ÖDP’nin söylemini daha ince bir okumaya tabi tutunca karşılaştığımız durum ÖDP’nin bir kapitalizm karşıtı söylem geliştirmek yerine, “geleneksel sol” karşıtı söylem geliştirdiğini görüyoruz. Kendi varlığını ancak geleneksel sol söylem karşıtlığı üzerinden kurmaya kalkan bir yapının siyasi hayatta, sınıflar mücadelesi arenasında alabileceği gerçek bir rol olmayacağı açıktır. Dolayısıyla, burjuva kampta yer alanların ÖDP’yi olumlar kimi yaklaşımlarının solun çoğu değerlerinin olumsuzlanması olarak ortaya çıktığını görmek için parlak bir zeka ve keskin bir siyasi görüş gerekmemektedir.

Bununla sunu asla kastetmiyorum: “ÖDP burjuvazinin emek hareketini zayıflatmak için icat ettiği bir şeydir.” Bizim burjuvazimiz bu kadar becerikli değildir. Yalnızca başka bir gerçeğe dikkat çekmek istiyorum. O da solun içinde yaşadığı travmalardır. Türkiye ve dünya solu özellikle son yirmi-otuz yıl içerisinde ciddi bir değer karmaşası yaşamaktadır.

Umutların gerçekleşmemiş olması, ülke içinde ve dışında yaşanan yenilgiler, hepsi, solun özgüvenini kaybetmesine neden olmuş ve tıpkı bireylerde ortaya çıkan ruhsal travma tepkileri gibi tepkilerin doğmasına neden olmuştur.

Bu tepkilerden en belirgin olanı, kendini değersiz görme ve suçlamadır. Bir diğeri, olumsuz yaşıntıyı sürekli yeniden hatırlamadır. Her şey o olumsuz anıyı çağırıştırır ve kişi o an yaşadığı duruma uygun olmayan tepkiler verir. ÖDP bu olguların en açık yaşadığı bir parti olarak karşımıza çıktı. Neydi söylem? "Ezber bozacağız!" Neyin, kimin ezberini bozacaksınız?

Soldaki sınıf bilinci ne yazık ki bir zamanların başbakanı (sonra cumhurbaşkanı da oldu) Süleyman Demirel kadar bile yoktur. Süleyman Demirel, "Bana sağcılar adam öldürüyor dedirtemezsiniz," derken kendi fonksiyonunu ne kadar da iyi tanımlıyordu. Kendi siyasi oklarını nereye atacağını çok iyi biliyordu. Biz ise özeleştirici ile siyasi hasımı bazen birbirine karıştırıyoruz. ÖDP'nin, daha doğrusu onun içindeki egemen kesimin en büyük siyasi rakibi burjuva siyaseti değil, sol olmuştur. Kendini sol karşıtlığı üzerinden geliştirmek istemiş ve bunu da başarmıştır!

ÖDP nin son dönemine ait tartışmalara burada girilmeyecektir. Bunlar da belki ayrı bir yazının konusu olabilir. Ancak kısaca şunlar söylenebilir: ÖDP içinde merkez güçlerle aynı hayal ve söylem içinde bulunanların, yani sınıfsal olmayan bir söylem ile tarihsel özne olunamayacağı gerçeğini görmeyenlerin çoğunlukla öznel olan sorunlar yüzünden parti dışına düştükten sonra birden hidayete ermeleri ve ülkenin ihtiyacını karşılayacak bir parti kurmaları beklenmemeli. Tabii ki insanlar değişebilir ama bunun ipuçları bir biçimde kendini göstermelidir.

EMEP VE YENİ TKP

Burada iki partinin de neden ülkedeki sol parti ihtiyacını karşılayamadıklarına kısaca değineceğiz. EMEP ile başlayalım.

EMEP: " '80'li yılların ortalarından başlayarak yükselen ve genişleyen işçi ve emekçi hareketi, harekete katılanların sayısı bakımından, Türkiye tarihinin en yüksek noktasına ulaşmıştır. Bu açık işçi hareketi, aynı zamanda, emeğin iktidarı için mücadele eden kendi biçimine uygun bir parti ihtiyacını da doğurmuş; fakat mevcut siyasal partilerden hiçbirisi bu ihtiyaca cevap verememiştir," diyerek önemli bir noktayı tespit ettikten sonra, "Emeğin Partisi'nin dünya görüşü, bilimsel sosyalizmdir. Emeğin Partisi, işçi sınıfının partisidir ve emeğin sermayeden nihai kurtuluşu için mücadele eder. İşçi sınıfı ve emekçilerin kapitalist kölelikten nihai kurtuluşu, köklü bir toplumsal bir altüst oluş olmadan olanaksızdır; ezilenlerin kurtuluşunun yolunu ancak bir devrim açabilir," diyerek sosyalizm ve devrim vurgusu yapmakla birlikte, "İnsanlığın, sınıfsız, sömürsüz bir dünyada kardeşçe ve özgürce yaşamasını amaçlayan Emeğin Partisi'nin yakın he-

defi; emperyalizm, tekelci kapitalizm ve yarı feodal kalıntıların tasfiye edilmesidir. Bağımsız ve Demokratik Türkiye'nin yaratılmasının tek yolu budur. Bunun için, EMEP, devrimci demokratik bir halk iktidarının kurulmasını zorunlu görür," diyerek öncelikli hedefini açıklıyor ve bu öncelikli hedef, parti programının burjuva cumhuriyet sınırları içinde kalması sonucunu doğuruyor. "Aşamalı devrim, toplumsal ilerleme, sosyalist devrim-demokratik halk devrimi" gibi kavramların yalnızca geçmişe ait tartışmalarda geçen kavramlar olmadığını görüyoruz böylece.

Öte yandan partinin örgütlenmeye ilişkin yaklaşımları partinin güçlü yönleri olarak açığa çıkıyor: "Emeğin Partisi; sınıfın mücadele ve örgütlenme yeteneğinin ve enerjisinin açığa çıktığı, mücadele, eylem ve örgüt biçimlerinin, sınıfsal dayanışma ve bilincin mayalandığı fabrikaları ve işyerlerini kendi örgütünün temeli olarak görmektedir."

EMEP, olumlu yanları olumsuz kimi görüşlerinden daha ağır basan bir parti görünümündedir. Ne var ki şunu belirtmeden geçmek doğru olmaz: Filen ne için? Çünkü bu parti, benzetme yerindeyse, mükemmel bir kelebeğe dönüşmeye yatmış bir krisalisin bir türlü delip çıkamadığı kozası içinde kuruyup kalması gibi bir hali örneklemektedir. Bunun için böyle olduğunu EMEP'lilerin kendi kendilerine sormaları gerekmektedir.

Yeni TKP'ye gelince:

Sosyalizm Programı başlığı altında partiyi şöyle tanımlıyor:

"TKP, sosyalist devrimin öncü gücü olan işçi sınıfının siyasal mücadele aracıdır. TKP, diğer toplumsal sınıflara işçi sınıfının tarihsel perspektif ve çıkarları doğrultusunda yaklaşır. TKP, hangi sınıfsal kökenden gelirlerse gelsinler, bu perspektif ve çıkarların siyasal mücadelenin belirleyici ögesi olduğunu kabul eden komünistlerin partisidir. İşçi sınıfımız, Türkler, Kürtler ve diğer ulusal, etnik öğelerden oluşan bir bütündür. TKP bu bütünlüğü esas alır ve her tür ayrımcılığa karşı işçi sınıfının siyasal ve örgütsel birliğini temsil eder. TKP, evrensel bir karaktere sahip olan marksizm-leninizmi bütün çalışmalarında kılavuz edinirken, bu öğretinin her ülkede olduğu gibi, Türkiye'de de yeniden üretilmesinin bir zorunluluk olduğunun bilinciyle hareket eder. TKP'nin varlığına temel oluşturan amaç, Türkiye'de sosyalist iktidar mücadelesi vermek ve sosyalizmi kurmaktır. TKP aynı zamanda dünya komünist hareketinin bir parçasıdır."

Amacını ise, "TKP'nin amacı, sosyalist devrim ve sosyalizmin kuruluşudur. Sosyalizmin kuruluş sürecinin başlangıç noktası bir siyasal devrimdir. Bu siyasal devrimin öncü gücü, siyasal ve ideolojik olarak, işçi sınıfıdır. Sosyalist kuruluş için başlangıç noktası olan sosyalist iktidar, bu siyasal devrimin sonucu olarak ortaya çıkacaktır. Sosyalist iktidar, işçi sınıfı ve onun siyasal etki alanında bulunan toplumsal güçlerin kitlesel mücadelelerinin

eseri olacaktır. Sosyalist iktidarın nihai hedefi, başka sosyalist toplumlarla birlikte, sınıfsız ve sömürsüz bir dünyanın yaratılmasıdır. TKP programı, işçi sınıfı öncülüğünde gerçekleşecek devrim döneminin programıdır. Kapitalizm koşulları altındaki mücadele döneminde, partinin tüm siyasal açılımları bu programın yaşama geçmesinin zorunlu koşulu olan sosyalist iktidar perspektifi doğrultusunda gösterir. İşçi sınıfını örgütlü mücadele içinde siyallaştırmak, eğitmek ve iktidar odağı durumuna getirmek bu dönemin temel görevidir. TKP, işçi sınıfının ve emekçilerin ekonomik, toplumsal hak ve istemleri için yürüttükleri mücadeleyi, sosyalist iktidar mücadelesiyle bağını kurarak ve kapitalizm koşullarında bu istemlerin ya yalnızca kısmen karşılanabileceğini ya da hiç karşılanamayacağını açığa çıkaracak bir şekilde destekler ve örgütler," diyerek açıklıyor.

Bu bakımdan, ne istediğini ve nasıl istediğini en net olarak ortaya koyan parti görüntüsü içinde. Ancak yine de günlük siyasi pratik, partinin STP, SİP ve sonraki süreçlerindeki deneyimler, söylem/eylem ilişkisi, kendi dışındakilerle ve sınıfla ilişkiler TKP'nin temel zaafı olarak öne çıkıyor. İddialı olmak iyidir de, keskin söylem, "ilkeli" katı duruş, yerli yersiz büyülenme iddianın hayata geçirilmesi yerine ikame edilemez. Kedi fare tutsun da nasıl tutarsa tutsun demek ne kadar yanlışsa, fare tutmayan bir kediden ne hayır beklenebileceği de bellidir.

Yani bugün baktığımızda mevcut üç partiden ÖDP, EMEP ve TKP kısaca değindiğimiz özellikleri barındıran partiler olarak, başta düşünüyorduk, bizim partiye çok benzemektedirler. Benzemektedirler ama sahip oldukları potansiyelleri yok saydığımız anlamına da gelmiyor bu. Bunların dışındakilerin, ÖDP'den kopanların, ya da daha önce TBKP ve benzeri süreçlerde ayrılanların ya da başkalarının ve de herhangi bir yasal parti girişiminde bulunmayanların varlığı da söz konusu tabii ki.

Bu potansiyelin bir partide vücut bulması ise kısa bir süreçte gerçekleşmeyebilir. Ancak bu vücut bulmanın doğru temellerde kurgulanması gelecekte yeni düş kırıklıkları olasılığını azaltacaktır. Bu temellerin tartışılması bir kaç noktada daha TBKP-SBP-ÖDP sürecinin eleştirisini zorunlu kılıyor.

Bu sürecin ortak kavramı ne idi hatırlayalım: "YENİ."

Sondan başlayalım. ÖDP solun "yeni partisi" idi. Öyle ki, ÖDP merkezinde yer alan akımın yayın organı da kendini "yine yeni ve yeniden" sloganı ile tanıtırdu. ÖDP merkez yayın organı gibi bir rol üstlenen yeniden'de eski olan her şey kötüleniyor, solun ezberinin bozulmasından söz ediliyor ve yepyeni bir anlayışla yepyeni bir sol parti kuruluyordu. Bu parti çok sesli ve özgürlükçiydi. Ve bunu da yenidençiler keşfetmişti! Sol içindeki bazı çevrelerin, sanırım tarihsellik araları pek hoş olmayan çevrelerin tarihi kendisinden başlatma alışkanlıklarının bir uzantısı idi bu yaklaşım. Oysa öyle çok uzaklara git-

meye gerek yok. Daha 1988 yılında TBKP kendisini yeni bir parti olarak tanımlamıştı. Ve Ufuk Uras 2000 yılındaki 2. ÖDP kongresinde, sol kendi putlarını yıkmadan putları yıkamaz demeden önce "işçi sınıfının tarihsel misyonunu yeni içeriği ile ele alıyoruz" diyerek "put yıkıyordu." TBKP "Yeni Açılım"ında yenilenmenin doğrultusunu gösteriyor ve "dar sınıfsal çıkarların yerine, sınıfsal ile insansalın geniş uyumu"ndan söz ediyordu. Ve ayıran değil birleştiren yönlerin önemine dikkat çekiliyordu. Yine aynı yayın organında sürekli yeni bir politik anlayıştan söz ediliyor ve bu anlayışın örgütlü asıl özne olarak görmediğinden söz ediliyor, ne kadar çok demokrasi o kadar çok sosyalizm denerek demokrasinin erdemine vurgu yapılıyor, gerçek bizim tekelimizde değil diyerek başka seslere de yer olduğunu ve onlarla yanyana yürünebileceğini söylüyordu. Yine bir birlik partisi olarak kendisini kendi altparçaları ile sınırlandırmıyor, birliğin ve çok sesliliğin geliştirilmesinden söz ediyordu. Yeni bir dünyanın olduğu, yeni dinamiklerin olduğu ve bunlara yeni politikalarla ve yeni bir örgütlenme tarzıyla yeni bir partili modeliyle cevap verilmesi gerektiği sıkça çeşitli belgelerde vurgulanıyordu.

SBP yine aynı biçimde kendisini yeniliğin ve geleceğin partisi olarak ifade ediyor ve yeni bir dünya ve yeni bir sosyalizm sloganı ile kongresini düzenliyordu.

Her üçündeki ana vurgu yeni ise de her üçündeki yeniler birbirinden az çok farklılık gösteriyordu.

TBKP belki de yeniyen en çok uyandı. Ya da asıl "yeni"ydi. Sınıf yerine toplumun, önderlik yerine beraber yürümenin, sosyalizm hedefi yerine demokrasinin kazanılması ve geliştirilmesinin konması solun ana akımlarından biri için gerçekten yeniydi. Tabii ki tüm bunlar tarih içinde yeni değildi, Marx'tan beri tartışılan şeylerdi ama birilerinin söylemesi anlamında yeniydi. Bu yönüyle TBKP bir tez idi. Artık her şey yenilenmeli, eski olan ne varsa atılmalıydı, hatta sosyalizm bile. Varsa yoksa demokrasi! SBP ye gelindiğinde birileri "Yeni"yi sorgulamaya başlamıştı. Orada da yeni bir sosyalizm söylemi gelişirken eskinin tümünden kötülenemeyeceği ve yeni dünyanın yeni olanaklarından bahsedilirken bunun kimin yenisi olduğunun sorulması gerektiği söyleniyordu. SBP belki de 1. Kongresinden sonra TBKP'nin karşı teziydi. TBKP'nin demokratik bir Türkiye ve bunun için ANAP'ı bile kendine yakın görme anlayışı yerine Sosyalist bir Türkiye ve Dünya'dan söz edebiliyordu. Aradaki Birleşik Sosyalist Parti deneyimini es geçiyorum, çünkü o yalnızca bir geçiş dönemini ifade ediyordu. ÖDP'nin oluşum sürecinin olgunlaşmamış bir zamandaki fotoğrafı gibi de değerlendirilebilir. Sadun Aren, 30 kasım 1991'de SBP genişletilmiş örgüt toplantısında şöyle diyordu: "Demek ki partimiz sosyalist bir partidir ve Marksistler tarafından kurulmuştur. Zaten aksi de düşünülemezdi arkadaşlar... TİP- TSİP- TKP bir araya gelip Marksist-sos-

yalist olmayan bir parti kuramazdı, yani olmazdı. Şimdi sorun şudur. Partimiz bu amaçları doğrultusunda devam edecek midir? Yoksa bu amaçlarından vaz geçerek artık değişimci, yenilenmeci bir parti mi olacaktır. Sorun budur. Bu katiyen gözden uzak tutulmamalıdır. Mesele sadece budur. Başka bir şey değildir. Bu parti kuruluş amaçlarına uygun olarak sosyalist bir parti olarak devam edecek midir, yoksa kapatılacak mıdır, başka bir partiye mi dönüştürülecektir? O da kapatma demektir zaten." Devam edelim Aren'le: "Marksizmin eleştirisi Marksizm kadar eskidir. Marksizmi eleştiren yüzbinlerce kitap yazılmıştır. Ama Marksizmin geçerliliği kanıtlanmamıştır. Bu Marksizmden kopmalar da katiyen yeni bir olay değildir. Yani Marksizmin eleştirisi, bugün Marksizme arkadaşlarımız tarafından getirilen eleştiri yeni bir eleştiri değildir."

SBP içindeki mücadelede "yeni" adı altındaki çok eski eleştirilerin sahipleri kaybetmişler ve fakat ÖDP ile kazanmışlardır.

Bu nasıl olmuştu da bir kaç satırla da olsa değişmek gerekecek. TİP ile TKP arasındaki birlik altında, TKP'ye önderlik eden kadroların, bağımlı politika yapma tarzlarının nesnelliğinin ortadan kalktığı durumlarda politikasızlık, hedeflerden vaz geçme, aslen komünist olduğunu düşünmekle birlikte sürekli demokratik hedefler koyma alışkanlıklarının bir sonucu olarak burjuva demokratik cumhuriyetin sınırlarından ötesini göremeyen bir siyasi körleşmenin izlerini taşıyordu. Bu birlik partisi, yani TBKP, ilgili kadroların yönlendirdiği bir vazgeçme partisi biçimini almış, daha doğrusu alamadan kendini feshetmişti. İlgili kadrolar ve başkaları SBP içerisinde bulunduğu yeni diye ifade edilen ve altında AREN'in deyişiyle Marksizm kadar eski olan anlayış kaybetti ve bir kısım kendini yeni demokrasi hareketi içinde ifade ederken bir kısmı da ÖDP ile yeniden hayat buldu. Bu kesimin Marksist olmayan parti hayali, Devrimci Yol geleneğinden gelenlerin Türkiye'ye özgü, post-Marksist ve liberal/Kemalist sentezlemesi söylemleriyle buluşunca rövanş alınmış oldu. Sözü edilen geleneğin Marksizm dışılığının tartışılmasına burada girilmeyecektir. (Ancak bu satırlar bilimsel bir gözle okunmalı ve bu kesimlerin izleyicileri tarafından küfür olarak algılanmamalıdır. Çünkü biliyoruz, sempatizanlarına Marksist olmadıklarını söyleyemeyen siyasi çevrelerin liderleri tabanlarını, özellikle oy tabanı değil ama militan tabanı tutmanın yolu olarak Marksizme ihtiyaçları olduğunu çok iyi bilirler. Bu çevrelerin Marksist olmadığını söylediğiniz zaman da o çevreler size küfür etmişsiniz gibi tepki gösterir. Çünkü hâlâ kendini solda görenler için Marksist değilsiniz demek büyük bir küfürdür ve Marksist olmak iyidir. Oysa biz Marksist değiliz ama bizim görüşlerimiz daha doğrudur diye pekâlâ savunabilirler. En çok izlerini taşıdıkları Laclau öyle yapıyor.)

Evet, yeni bir şey yapıyoruz, biz yeniyi savunuyoruz diye ortaya çıkanların yeni neler yaptıkları ortada. Yine AREN'in sözleriyle, "parti kapatılmıştır." Marksistler için bugün de sorulması gereken soru şudur. Hâlâ Marksist bir partiye ihtiyaç var mıdır? Varsa, bu ihtiyacı kim nasıl karşılıyor ya da karşılayabilir? Mevcutlar karşılayabilir diyenler için seçenek zaten bellidir. Diğerleri içinse yol çatallanıyor. Mevcutlarla olmaz, "yeni" bir şey oluşturmak gerek diyenler ile, kendini bu ihtiyacı gören ve karşılamaya çalışan diğerleri ile denk tutarak birlikte bir şeyler yapmaya çalışanlar.

Herhalde ihtiyaç olduğu sürece arayış ve ihtiyacı karşılama eylemi de sürecektir.

En sonunda Frankenstein'ımızı ele geçirebildik... Meğer örümcek yuvasındaymış!

Micheal Moore

Bu piçler bizi yalan üzerine bina edilmiş bir savaşa gönderdiler. Bu gidişle öldürmenin sonu gelmeyecek

Tanrım, şükürler olsun sana, Saddam nihayet Amerika'lıların ellerine geri döndü. Kendisini çok göresimiz gelmişti. Gerçi, görüntülerinde pek de perişan bir hali vardı, ama hiç değilse bu vesileyle bedava tarafından dişlerini muayene ettirmiş oldu. Biliyorsunuz, Amerika'lıların büyük çoğunluğu böyle bir imkana sahip değil.

Amerika Saddam'ı pek severdi. Biz Saddam'ı SEVERDİK. Onu biz silahlandırdık. İran birliklerinde gazla boğarak yok etmesine yardım eden de bizdik.

Ama o sonradan bize yamuk yaptı. Gitti Kuveyt diktatörlüğünü işgal etti ve bu hareketiyle, yapılabilecek en kötü şeyi yaptı: En iyi dostlarımızdan birisi olan Suudi Arabistan'ı ve onun muazzam petrol rezervlerini tehdit etmeye başladı. Bush'lar ile Suudi kraliyet ailesi eskiden de, şimdi de yakın iş ortağıdır. Saddam 1990'da biraz ileri gitti ve onların zengin varlıklarına fazlaca yaklaştı. İşte, talihi o anda tersine döndü, ondan sonra yokuş aşağı yuvarlanmaya başladı.

Oysa, eskiden ne de iyiydi! Saddam bizim çok iyi dostumuzdu, müttefikimizdi. Onun rejimini destekledik. Tabii ki, yardım ettiğimiz ilk cani Saddam değildi. Biz Dr. Frankenstein'ı oynamayı pek severiz, bugüne değin İran Şahı, Nicaragua'lı Somoza, Şili'li Pinochet gibi pek çok canavar yaratık ve onlar çıldırıp insanları katletmeye başladıklarında, ya olayları kayıtsızlıkla izledik ya da şok geçirdik. Biz Saddam'ı çok sevdik, çünkü o Ayetullah'la harbetmek istiyordu, biz de onun milyarlarca dolar harcayarak silah satın almasını sağladık, üstelik bu silahlar kitle imha silahlarıydı. Çok çok iyi bilmeliyiz ki, o silahları onun eline biz verdik.

1980'lerde Amerikan şirketlerinin Saddam'la iş yapmalarını mümkün kıldık, hatta teşvik ettik. Kimyasal ve biyolojik maddeleri böyle elde etti; tabiatıyla, onları kimyasal ve biyolojik silah imalinde kullandı. ABD Senatosu'nun 1994'teki bir raporuna göre, ona gönderdiğimiz maddelerin bir kısmının listesi şöyle:

Σ Bacillus Anthracis: Şarbon hastalığına yol açan bir madde. Σ Histoplasma Capsulatum: İç mantarlar yoluyla akciğer, beyin, belkemiği ve kalp tahribine sebebiyet veren bir madde. Σ Clostridium Perfringens: Sistemli şekilde hastalanma ve gazlı kangren yaratan, yüksek toksinli bir bakteri. Σ Clostridium Tetani: Tetanos'a sebebiyet veren yüksek toksik karakterli bir madde...

Saddam'la iş yapan Amerikan şirketlerinden bazıları da şunlardı: AT&T, Bechtel, Caterpillar, Dow Chemical, Dupont, Kodak, Hawlett—Packard, ve IBM.

(Şirketlerin tam listesi için bak:

www.laweekly.com/ink/03/23/News-cragon.php)

Biz İran birliklerinin yerini saptaması için uydu görüntülerini verdiğimiz Sevgili Saddam'ımızla can ciğer

dosttuk. Ona ilettiğimiz bilgileri nasıl kullanacağını da pek iyi biliyorduk, zira casus fotoğraflarını kendisine ulaştırır ulaştırmaz, mevzileri saptanan askerleri hemen cecik gazla yok ediveriyordu. Biz de susuyorduk. Çünkü dostumuzdu, İran'lılarsa "düşmanımız"dılar. Saddam'ın İran'lıları ilk kez gazla imha etmesinden tam bir yıl sonra, kendisiyle tam diplomatik ilişkilerimizi tekrar tesis ettik.

Sonra o, kendi ülkesinin halkı olan Kürt'leri de gazla katletti. Bu olayın bizi ondan kopardığını mı sandınız? Hayır, öyle olmadı. Kongre Saddam'a karşı ekonomik ambargo uygulamaya çalıştıysa da, Reagan'ın Beyaz Saray'ı bu fikri derhal reddetti. Zira, Beyaz Saray'lılar sevgili kafadarları Saddam'ın keyfini kaçırarak bir şey yapmak istemiyorlardı. Bizzat kendi yarattığımız bu Frankenstein'a gerçekten aşık olmuştuk.

Ve sonunda, tıpkı hayali Frankenstein gibi, Saddam da kontrolden çıkıverdi. Artık kendisini yaratan efendisinin komutlarına itaat etmiyordu. Bu durumda onu ele geçirmek farz olmuştu. Yakalanmalı ve gezindiği dağdan, taştan alınıp, geri getirilmeliydi. Şimdi kimbilir ondan öğreneceğimiz neler vardır, örneğin belki kendisini yaratanlar hakkında söyleyeceği bir çift lafı olacaktır. Belki, Don Rumsfeld gülümseyerek tekrar Saddam'ın elini sıkabilir. Tıpkı, 1983'te Irak'a onu ziyarete gittiğinde yaptığı gibi.

Şayet, Rumsfeld, baba Bush ve şerikleri 1980'li yıllarda çöldeki dostları olan canavarı bu kadar hararetle kucaklamasalardı, bizler bugünkü duruma hiç düşmeyecektik.

Bu arada aklıma gelmişken sorayım: 11 Eylül'de 3000 insanımızı öldüren adamın nerede olduğunu bilen var mı Allah aşkına? Diğer Frankenstein'ımızdan söz ediyoruz. Muhtemelen o da bir fare deliğindedir.

Kısacası, bizim canavarımız pek fazla. Yaklaşan seçimlere kalan zaman ise pek az.

Demokrat Parti'nin başkan adayları, sağlam durun, muzdan maktan vazgeçin. Bu piçler bizi yalan üzerine bina edilmiş bir savaşa gönderdiler ve bu gidişle öldürmenin sonu gelmeyecek, Arap dünyası bizden ziyadesiyle nefret ediyor ve biz tüm bunların ceremesini gelecek yıl ceplerimizden çıkacak paralarla ödeyeceğiz. 11 Eylül sonrasında durumumuzdan (ne şu anda, ne de 9 ay önce) hiç bir şey BİR NEBZE OLSUN daha iyi değil. Saddam ulusal güvenliğimiz için hiç bir zaman bir tehlike olmamıştı. Bizi mahkum eden, Frankenstein'ı oynama arzumuz oldu.

Selamlarımla. Micheal Moore

mmflint@aol.com

www.michealmoore.com

Edepsiz düşünce

NATO'cu yöneticiler halka vaadlerini tutmayınca milliyetçilik azmış! NATO'ya vaadlerini tutmalarından başka onlardan ne bekleniyordu ki?

Yugoslavya'da, bir süre önce bu ülkenin NATO tarafından işgalinden sonra yapılan ilk seçim beklenen ve "beklenmeyen" sonuçlarını verdi. Laf hazır: Milliyetçilik güçlenmiş, gemi azıya almış!

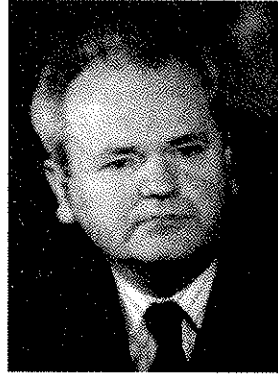
Edepsiz düşüncedir bu. Niye güçlenen şey, ABD ve NATO'nun bu ülkede giriştiği haksız tarihsel operasyona ve işgale karşı ülke halkının tepkisi değil de "milliyetçilik" oluyor? Milliyetçiliğin ne büyük bir özgürleşme düşmanı olduğunu en iyi biz komünistler biliriz. Emperyalistlerin Yugoslavya'yı parça parça yok etme planını uygularken "parça"larda kaşıdıkları şey milliyetçilikten başka ne idi?

NATO'cu yöneticiler halkın beklentilerini karşılayamamışlar, ekonomi düzelmemiş, hayat bütütün berbat olmuş da milliyetçilik azmış!

Yöneticilerden NATO'ya vaadlerini tutmalarından başka ne bekleniyordu ki.

Kızılçık'ta sığağı sığağına yazılmıştı. Batılı emperyalist güçler yeni bir usul keşfettiler. Birkaç yüz milyon dolar harcayıp bir ülkede bir kaç bin kişilik bir "halk hareketi" buluyorlar. Eski CIA darbelerini, elverişli yerlerde bu yeni usul ile ikame ediyorlar. Yugoslavya'da böyle yapmışlar ve devlet başkanı Miloseviç'i rehin alıp götürmüşlerdi. Aynı tekniği yine Gürcistan'da uyguladılar. Yılların NATO dostu Şavardnadze'si hesaplar değişince ağlaya sızlaya taşı tarığı toplayıp gitti.

İyi ama, er veya geç sıra darbeleri meşrulaştırmaya geliyor ve sahnede halk görünüyor. İşgali ve kurduğu kukla siyasi rejimi reddediyor. Lahey'de rehin tutulan devlet başkanı Miloseviç milletvekili seçilip "dokunulmaz" kılındı. Şimdi ne olacak? Ya Miloseviç serbest bırakılacak ve Batı'nın demokrasisinin foyası meydana çıkmayacak, ya da bırakılmayacak - ki olacağı o - ve işin anhası, minhası daha bir anlaşılacak.

Rusya'da da seçim vardı. Duma seçimleri. Beklenmedik bir sonuç çıkmadı. Yakında tekrar başkan seçilmeye hazırlanan Putin'e yakın parti ve çevreler Duma'da çoğunluğu sağladılar. Ama Komünistler önemli oy kaybına uğradılar. Günün hakim kapitalist standartları içine hapsolmuş bir komünist siyasetin oy kaybetmesi ilginç ve irdelenmeye değer bir konudur. Her açıdan irdelenmeye. Çünkü tarih Rusya'ya bakanların yakasını bırakmaz. Bu halk ne düşünür, ne ister, neyi dener, ne yapar... Bu, tarih boyunca önemli olmuştur. Gene önemli, yarın da önemli olacak.

Analizler, Komünist Partisi'nin özelleştirmeye karşı tutarlı ve etkin tavır geliştirememiş, dahası, "özel girişim ruhu"nu okşamakta yarar görmüş olmasından dolayı oy kaybettiğini gösteriyor. Bu, şu anlama da geliyor: Rusya'da Komünistler, güncel siyasi mücadeleyi, temsil ettikleri tarihsel mirasın bir uzantısı olarak kuramadıkları için halkın desteğini yitiriyorlar. Bu olgu yalnız Komünist Parti için değil, ona destek olmakta zorlananlar için de önemli bir kayıp.

Rusya, şu veya bu ülke değil, Rusya'dır. Tarihin en zengin laboratuvarıdır. Burada birikmiş olan şey, "yeni dünya" bağlamında kurulmuş ve kurulacak tüm varsayımları etkileyecektir. Halihazırdaki dünya gerçekliğine dair en temel sorular Rusya'dan başlanarak sorulacaktır.

Rus halkı şimdi kapitalizme karşı değilse bile kapitalistleşmeye karşı direnmektedir. Bu direnç, geçende hapse tıkanan türedi trilyoner gibi kudurgan Rus liberallerine karşı ülkeyi ve toplumu şimdilik tarihsel bir "ara mekan"da tutmayı başarmaktadır. Rusya'nın böyle bir "hal"ine dünyanın gereksinmesi vardır. Komünistlerin bugünkü misyonu Rusya'ya, Rusya'nın toprağından çıkan kokudan bakmaktır. Rusya seçimlerinde kokusu çıkan da budur.

Komünist isen, komünistliğini bileceksin.

Feminizmin güçlü temelleri

Günümüzde feminist hareket, tartışarak, çatışarak, kendisine en kapalı kavramların bile içine sızarak ilerliyor. "Birden bire" olmadı her şey. Yani bir feminizm mucizesi yok. Çünkü feminizm, çokça birlikte anıldığı, "sentetik" diye nitelenen "yeni toplumsal hareket"lerden bir "hareket" değil. Sağlam tarihi kökleri var. Bu köklerinden kendini kopardığı yerde ve ölçüde kolayca "sentetik" hale dönüşmesi, bir "uyarıcı" olmalıdır.

Pencere Yayınları'ndan "Sınırsız Feminist Clara Zetkin" adıyla ve Nadiye R. Çobanoğlu'nun çevirisiyle çıkan, Gilbert Badia'nın kitabı düşüncemizi ister istemez feminizmin güçlü dayanaklarına geri itiyor. Bu Alman komünist/feministi veya feminist/komünistinin yaşadığı öyle bir hayat vardır ki, bu hayatın ilkesine temelden karşı olanların bile önünde saygıyla eğilmiş olmaları kimseyi şaşırtmamıştır.

Clara Zetkin hiç figüran olmadı, ne feminist harekette, ne de işçi sınıfı hareketinde. Her iki hareketin de doruklarına çıktı, kendisiyle hiç çelişmedi. 3. Enternasyonal'in Yürütme Komitesi üyesi olarak bile bu Komite'nin dünyaya meydan okuyan gücüne boyun eğmeyip yanlışlarını gördü ve eleştirdi. Öyle bir hayat yaşadı ki "milliyet"i silindi, Rusya'da Rus, Türkiye'de Türk'tü. O kuşağın feministlerine has ve bugünkü feminist kuşaklara da nasip olmasını temenni ettiğimiz bir yücelikte, şu veya bu haksızlığa karşı değil, tarihin "toptan haksızlığına" karşı savaşıyordu. "Kadının çilesi" öyle mi? Bu "çile"yi bugün feminist hareketin dışında ya da içinde, pasif kalmışlığının gerekçesi olarak ileri sürenler bu kitabı okumasınlar, çünkü "bu kadın"ın çilesi, ancak çileyle çelikleşmiş çelik iradelerin üstesinden gelebileceği bir cehennemdir. Tuhaf! Mutluydu da...

Kökeninde Clara Zetkin gibi insanların yattığı feminizm davası, tıpkı emekçilerin "köstebek davası" gibi, sessiz ve derinden yürümektedir.

Nerde, ne zaman gün ışığına çıkar da bu köstebek, "tür"ümüz toptan yakalar Prometheus'un bir ucundan yakaladığı özgürlüğü, bilinmez. Sen emek harca bu davaya, yeter.

"Kırk Küpün Altındaki"

Orhan Aydın'dan uzun öykü

Okur bu öyküde kendinden ne bulacak? Sorgulama merakı varsa önce soracak: "İnsan, ilişkilerinden daha fazla nedir ki" diye sorulmuştur ya; belki de "fazla"sı, "kendisi"dir. O halde Orhan Aydın nedir? İsterseniz, kimdir?

Kimdir sorusuna yanıt aramak en azından "iki du-rak" arası kadar uzun iştir. (İlk romanının adı İkinci Durak idi.) Nedir sorusuna kestirme bir cevap var: Değirmencidir!

Bir değirmencinin bize anlatacağı ne vardır? İki yuvarlak taş, bilemediniz iki çelik silindir arasına dö-külen tahıl tanelerine yüklenmiş bir ömür. Hangimi-zin yolu değirmene düşmemiştir ki?

Doğal toplumda değirmende evrensel bir adalet oluşmuştur. Her dil "değirmen" sözcüğünü bir de bu yönden beslemiştir. Tarım toplumlarında daha diridir değirmen sözcüğü. Türkçe'de de "değirmen" ile fel-sefe yapılmıştır, yapılmaktadır. Orhan Aydın'ın uzun öyküsü de kırılıp dökülen tahıl taneleri içinden sü-zülmüş bir filozofik nefes tadı vermektedir.

"Kırk küpün altındaki..." bizi, kendine meslek arayan lise bitirmiş bir gencin peşine takarak, bu yaş-ta biri için gurbet sayılacak uzaklıkta bir "değirmen"e götürüyor. Orada başlıyor örgü.

Değirmen, kendine meslek arayan genç adama "okul" gibi görünür ama öyle değilmiş. "Üretim" ye-ri imiş. Üretim hayattır. Bu nedenle örgü başlar baş-lamaz "hayat" da başlamıştır. Hayat, onu ciddiye alanlar için, dramdır. Dram da başlamıştır.

Bir sanayi değirmeni içindeki hayat ustaca drama-tize edildiğinde, dışardaki hayat ister istemez oraya akar. "Kırk Küpün Altındaki"nde biz ve herkes, sı-raya dizilmemiş olarak varız. Ama hep ikinci güne-şi altındaymış gibiyiz. Gölgelerimiz uzun, yüzlerimiz yok. Yarın ölecek babamız elimizi alıp yastıkla yü-zü arasına sıkıştırıp koklayınca, Karamazof kardeşler-den biri olmadığımızı seviniyoruz.

Makina elini koparıp aldığı anda bir kenara atılan ustamızın içimize oturan ağrısı, patronun iflas ettiğ-i ni öğrendiğimiz satırda sevince dönüşüyor. Para-kâr-muhasebe, alım satım, kayıt kuyut, bunları da insan-lar yapıyor ama insansız, bu nedenle hepsi boş. Ger-çek, oraya gelinmeden önceki yerde. Yani emeğin (emek insandan başka ne ki zaten?) yani insanın har-candığı yerde.

"Kırk Küpün Altındaki" Sistem Yayıncılık'tan çık-tı. Bir solukta okunabilir uzun öykü. Ne demek iste-miş bununla Orhan Aydın? O daha da uzun, çok çok uzun bir öykü. H.H.

Çağlar Ötesinden Bir Heykeltıraş

DONATELLO

Ayfer Coşkun

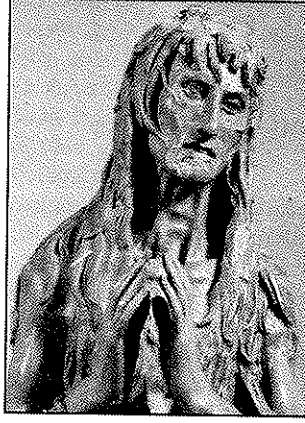
En önemli özelliği, Floransa'da doğmuş ve sokak çatışmalarının, başkaldırıların yoğun yaşandığı bir ortamda büyümüş olmasıydı

Ellerini dua edercesine göğsüne doğru kaldırmış Maria Magdalena. Dağınık saçları, karmaşık kıvrımlarla vücudunu saran giysisiyle ıslak, öylece duruyor. Yüzünde cinsiyetinden soyunmuş, ermişlere özgü, sakin bir teslimiyet var. Çıplak ayaklarıyla toprağa tutunmuşluğunda, yerinden henüz doğrulmuşluğun acemiliğini taşıyor gibi. Öyküsünü çok iyi bildiğimiz Maria'nın heykelinde, Donatello, tahta malzemenin tüm olanaklarını doyasıya kullanmış. Bir hayli ileri yaşlarda, 1460'a doğru, gerçekleştirdiği bu yontu onun uzun yıllar boyunca gözlemlediği Yunan sanatını nasıl içselleştirip, Ortaçağ'la bağlarını iyice kopardığını, kendi özgünlüğüne kavuştuğunu gösteriyor.

Floransa'da, 1386 yılında doğduğu tahmin edilen, Donato Dİ NİCCOLO BETTO BARDİ, kısaca ve bilindiğince Donatello da, çağdaşı sanatçılar gibi, bir arayışın ortasında bulmuştu kendisini. Yunan sanatının etkisinde kalmıştı kuşkusuz ama ötekiler kadar değildi bu etki. Bir çok sanatçının yaptığı tam bir kopyacılıktı. Onun en önemli özelliği ise, büyük bir olasılıkla, Floransa'da doğmuş ve sokak çatışmalarının, başkaldırıların yoğun yaşandığı bir ortamda büyümüş olmasıydı. Tüm bu çatışmalar sürerken, korkusunu, öfkesini mermer ve bronz döküyor olmasıydı.

Piza'da heykeltıraşlar ve mimarlar ilk kez ayaklanırlarken, doğduğu kent Floransa giderek güç kazanıyordu. Bu arada bir ayaklanmada, kıskırtıcılık yaptığı gerekçesiyle babası Floransa'dan kovulmuş, Donatello için yaşam daha da zorlaşmıştı.

Donatello'nun yaşamı üzerine elde neredeyse, yapıtlarından başka bilgi bulunmaması, doğum tarihi de dahil, onunla ilgili araştırmaları zorla-

yagelmıştır. Ne bir mektup, ne de kendi yapıtları ve sanat üzerine düşüncelerini içeren yazı vardır. Örneğin Michelangelo gibi, zengin ve asil bir aileden gelmediği için onunki gibi yaşamını yıl, ay, hafta gününe dek bilme şansımız yok. Donatello ile ilgili tek belge gelir beyannameleridir. Bunlardan da üç tane bulunmaktadır ve bunların yardımıyla sanatçının yaşı, kimlerle iş yaptığı konusunda az da olsa bilgi edinilebilmiştir.

Sanatçı büyük bir olasılıkla, ilk çıraklığına Floransa'da bir kilisenin bronz kabartma kapısı üzerinde çalışarak başlamıştır. Burada büyük usta Ghiberti'nin yanında çalıştı, daha sonra da ressam ve mimar Brunellesco ile birlikte Roma'ya gitti.

Ortaçağdan henüz çıkılıyordu, eskiyle büyük bir kopuş yaşanmıştı ve sanatın, yeniden doğuşuna zaman vardı. Hele İtalya'ya özgü bir sanatın gelişmesi için tam bir umutsuzluk söz konusuydu.

İşte böyle bir ortamda, Roma'daydı ve orada, yeraltında kalmış tapınakları binbir güçlükte taş taş, sütun sütun yeryüzüne çıkartma uğraşı verdiler Brunellesco ile birlikte. Bu çalışmaların onun arayışlarına yardımcı olduğu kuşku götürmez.

Daha sonra yavaştan yaygınlaşmaya başlayan, insan gövdesini yakından tanıma ve model kullanma yöntemine Donatello da başvurdu. Bu yöntemle yapıtlar daha canlı hale geldiler. Ve Donatello adım adım ustalığa doğru yol aldı.

Onun heykellerinde çok belirgin, hemen göze çarpan bir devinim yoktur. Onlardaki devinim, "Durağandan fıskıran enerji" diye tanımlanabilir. Yere sağlam basan ayaklar, sıkılı bir yumruk, gözlere yerleştirilmiş kararlı ya da düşünceli bir bakış, vermek istediğini bize ulaştırmakta yeterli-

dir. Abartıya kaçmayı düşünmez. Onun özelliklerini en iyi gösteren yapıtlarından biri Floransa Müzesi'ndeki ünlü bronz Davut heykelidir. Onun koca Goliat'ı altettiğini bilenler için hiç de güven verici bir Davut değildir bu. Kassız, ufak gövdesiyle, bir eli kılıcında, ötekinde taş, biraz düşünceli... Çocuk işte! "Hayır, bu bir devi yene-
mez," dedirtiyor adeta izleyene. Ama o bir mucizeyi gerçekleştirmiştir. Öyküye en uyanını yaratmıştır Donatello. Evet, mucizedir yapılan. Evet, Tanrı yardım etmiştir Davut'a. O zaman iri yarı olmaya gerek yoktur. Ama yine de çelimsiz gövdesinde, kılıcı sağlamca tutuşunda, kendine güvenin varlığı da yadsınamaz. Donatello'nun 1408-1416 arasında yaptığı mermer Davut'a baktığımızda ise, işini bitirmiş, silahı bırakmış, kendine daha güvenli bir Davut görürüz. Bu kez giyinkidir.

Donatello'nun kahramanları ellerinde kılıç da olsa, kesilen bir başın üstünde de dursalar, yüzlerindeki anlam korkutucu değildir.

Onun ünlü heykellerinden, Zırh ve Silah Yayımcıları Loncası için yaptığı, Aziz George da sakın ama dikkatli, dindik durmaktadır nişin içinde. Yine bacakları her an atılım yapmaya hazır, yine yüzü öldürdüğü ejderlere korku salmıyor.

Onun en önemli yapıtlarından biri de Vaftizci Yahya'dır. Bu heykeli de 30 yaşında, Davut gibi 7-8 yılda bitirmiştir. Floransa Katedrali'ndeki bu heykelde, Yahya oturmakta ve büyük bir "tevekkülle" beklemektedir. Bir çok araştırmacı bu heykeli Michelangelo'nun ünlü Musa'sı ile karşılaştırır. Michelangelo'ya: "Konuş Musa, konuş!" dedirten o heykelde, Musa yerinden fırlamaya, konuşmaya hazırdır, oysa Vaftizci Yahya beklemektedir.

İki sanatçı arasında yaratılan bir tür rekabet, Donatello'nun ölümünden yaklaşık kırk yıl sonra, Palazzo della Signoria'nın önünde duran onun Judith heykelinin yerine, Michelangelo'nun ünlü Davut'unun konmasıyla doruğa tırmandı. Bu kararı alan heyetin başında Leonardo da Vinci bulunmaktadır.

Donatello'nun bronz kabartmaları, heykellerinden biraz daha farklıdır. Hem dehşet sahneleri, hem de hareketlilik belirgin bir biçimde yer almaktadır. Örneğin Vaftizci Yahya'nın başının tepsi içinde sunulması sahnesindeki korku ve dehşet, olduğu gibi aktarılmaktadır. Kabartma tekniğinde, doğrusal perspektif yasalarını yeniden bulup uygularken, biçimini geliştirmeyi sürdürdü.

Mısır'da yapılan aziz portrelerinde ve Yunan heykelinde belli ölçütler kullanılırdı. Bu, Mısır'da burun, Yunan'da ayak uzunluğudur. Donatello bu ölçütleri kullanmadı hiç. Onun için önemli olan mantıktı çünkü.

Donatello hayattayken şöhreti yakalayanlardan-
dır ama dönemin sanatçılarından çok, ölümünden sonra dünyaya gelen sanatçıları etkiledi. Rönesans heykel sanatının çığır açan öncüsü oldu.

Çok gençken başladığı heykel ve kabartma çalışmalarını, Roma, Padova, Floransa arasında gidip gelirken, aralıksız sürdürdü. Son yıllarını Floransa'da geçirdi, burada , Maria Magdalena ve Judith heykelleriyle San Lorenzo'daki alçak kabartmaları yaptı.

Donatello 1466 yılında, büyük olasılıkla 15 Aralıkta öldü ve Floransada gençlik arkadaşı Brunellesco'nun başyapıtı San Lorenzo kilisesinde gömüldü.

"Nasıl birisiydi?" sorusunun yanıtını Masaccio'nun yaptığı portre yanıt verebilirdi ama kayıp. En iyisi Louvre Müzesi'ndeki, Paolo Ucello tarafından yapılmış olan tabloya bakmalı. Orada Manetti ve Brunellesco ile birlikte hâlâ meraklı gözlerle çevreyi gözlemlemekte.

ÜLKÜ TAMER'in şiiri

Türkü söyleyen adam: "Dilsiz cerenlere dil veren sensin"

Konur Ertop

Uzun şiir yolculuğunun sonunda kendisini yaratan toprağın, güneşin, günün, umudun ozanı oldu

Ülkü Tamer'in şiirini yakın arkadaşı Cemal Süreya çok doğru, çok da güzel tanımlamış: "Nuh'un gemisi gibiydi Ülkü Tamer'in ilk şiirleri: kalabalık, şenlikli, her türlü imgenin erkeğini ve dişisini barındıran, terzilerle, dülgelerle, tilkilerle, kirpilerle, sansarlarla, ve her şeyle dolu. Hayatın, ölümün ve herşeyin amatörüydü Ülkü Tamer bu şiirlerde (...) Kısa şiirlerinin çoğu karnaval bileti gibidir, sevinçle doludur; uzunları ise hemen hemen her zaman trajik öğelerle çalışır."

1960'ların eşiğinde çocuğun dünyaya bakışındaki uçarılığı getirmişti şiirimize. Doğadaki bir çocuğun görüp tadına varacağı ayrıntıları yakalıyordu. O dünyadan taşan neşe, alaysama ile bir delikanlının kaçıp giden güzellikler, yakalayamadığı mutluluklar karşısındaki duyarlığını birleştiriyordu.

Yaban Doğa:Sevi,Ölüm

İnsanoğlunu kısıtlayan, yoksun kılan kentin karşısına zengin doğayı getiriyordu. Neredeyse yaban doğayı!

Bir yanda orman, güvercin, otlar, meşeler, gürgenler, geyikler, parslar, kurtlar; öte yanda kentin ışıkları; ikisi arasında insanın yalnızlığı, mutsuzluğu kendini gösterir bu şiirde. Böyle bir dünya içinde "sevi"nin halleri anlatılır:

Mekik yerine mızrağımı kullanırdım,
Geçerdi sırmalardan ıssız ormanıma,
Bir parçası olurdu o ceylanın ansızın,
Sonra ateşler yakardım, aşk vardı çünkü,

Kulübeme, ormanıma ve yağmuruma ekleyip
Sevinçle uğraşmıştım dokumaya çünkü.

Sık sık ölümden de söz edilir:

Seni öldürmek için iniyor dağlardan tabut
yükü kamyonlar; herkes seni duymuş,
kafesler taşıyorlar şehirden, çelenkler
getiriyorlar akın akın kendi cenazelerine.
Ölüm kuşları iniyor, o her zaman aklımda
dolanıp duran... görüyorum, ölen sensin.

Yüreğinden Faytonlar Geçiyor

Ancak genç ozanın canlandığı dünyada asıl kahramanlar çocuklardır. Koşup oynayan, atlayıp zıplayan, yetişkinlerin göremediklerini görüp anlatan çocuklar:

O çocuk sırtına binmiş ceylanın
Bana doğru geçiyor balonlardan,
Bakarken gözleri ağaç kırmızısı
Mavi çimenler altından.

Yüreğimden faytonlar geçiyor,
Çocuklar dolmuş, sabahları.

Ülkü Tamer'in o dönem şiirinde "üzünç", "umutsuzluk", "aşk kırgınlığı", "ölüm korkusu" gibi izleklere şöyle bir dokunulup geçilir. Ege-men izleği ise sanki "Alis Harikalar Diyarında" kitabındakine benzeyen düşsel dünya besler:

Sarı yapraklı, mavi kaplı defterler.
Çimenler sevgili bir kuşla çizilir koruda.
Bölersem üç çıkar, toplarsam tilki çıkar
Sarı yapraklı, mavi aşklı defterler.

Taşıdığı çocuksu sevinçle, yansıttığı alaysamayla genç ozanın dizeleri dillerde dolaşmaktadır:

Aman kendini asmış yüz kiloluk bir zenci
Üstelik gece inmiş, ses gelmiyor klümcsten;
Ben olsam utanırım, bu ne biçim öğrenci?
Hem dersini bilmiyor, hem de şişman herkesten

Genç ozanın bu dönemde ardarda çevirileri yayınlanır. Edith Hamilton'dan aktardığı "Mitologya" kitabı, ona Türk Dil Kurumu Ödülü'nü kazandırır. Tiyatro ve sinema gözdeleleridir. Yaşar Kemal'in "Teneke" oyununda canlandırdığı köy ağası Okçuoğlu tiplmesi, tiyatroseverlerin belleğinde yer etmiştir.

Sinema tutkusu ise "Ezra ile Gary" kitabını beslemiştir. Ezra, kendisine on şiir sunduğu Ezra Pound'dur:

Çünkü onun şiiri
güz kıyılarına benzer,
kayıklardan bir kilisenin
çanlarına benzer.

"Gary" ise, "Çocuklar Atlara Gülümserdi" şiirinin sunulduğu, Gary Cooper'dır:

senin atının durgun bir yanı vardır,
eyerine kadar beyazlık içinde gider,
bitmez bakışında çocukların, soyguncuların,
ormanlar, çarpışmalar, arabaları geçer,
durgun bir yanı vardır yerliler arasında.
eyerinin rengini senden alır.

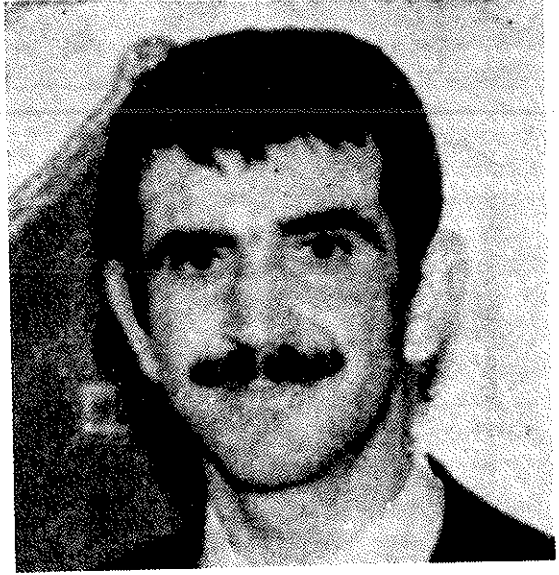
Virgül Şiir Yazıyor

"Virgülün Başından Geçenler" kitabı, Ülkü Tamer'in kurduğu farklı dünyanın göstergesidir:

Virgül sana aferin, bence çok önemlisin.
belki nokta değilsin, ama virgülsün,
Ödevimin sonuna nokta koyarım,
sansarın boynuna ben silgi astım
silsin diye burnuyla pençelerini,
sen çok cesursun virgül, saklanmıyorsun,
çünkü silgilerden korkmuyorsun.

Artık otuzuna yaklaşmış ozanın şiirinde noktanın, virgülün yanbaşıda tavuklar, sansarlar yer almaktadır. Korkanlar karatahtayı sarar. Atın terkisinde mercan balıkları vardır, kuyruğunda, yelinde elmaslar. Virgül, sinemaya, konsere gider!.. Bu cümbüş, şiiri zenginleştirirken şiir kuramını da getirir:

Chaucer, Lewis Carroll, Edward Lear,
Benim başkentim yalnız sizlersiniz,

Kim demiş Paris diye,
Bunu okusaydı Max Jacob'u severdi,
Andrade ile Alberti ile Apollinaire de
Sevilir olurdu onun için,

(Yukarıdaki şiir bölümünün "virgül"le sona ermesi dikkat çekicidir. "Virgül"ün şiir yazma serüvenini dile getiren bu şiirin son dizesi de "virgül"le biter!)

İnsan Yüzleri

"İçime Çektiğim Hava Değil Gökyüzüdür" kitabındaki bir şiire, ozanın kendisinden de çizgilir yansıdığı düşünülebilir:

Bu şehirde önemsemezlerdi beni, neşeliydim.
Üstelik boş sözler söylemeyi severdim,
Başka şehirlerden ve çocuklardan konuşurdum:
Namuslu, çünkü şair olan bir forsadan,
Bir dudak bükülmesiyle sevilen o kovboydan,
Bir ressamdan ve bir noktalama işaretinden.
Ciddi şeyler anlatmam beklenmedi.

Gitgide insanların yaşamlarıyla, yazgılarıyla daha yakından ilgilenmeye koyulur. İnsanlar birbirinden alabildiğine farklıdır, görünen yüzlerinin ardında kimliklerinin gizleri saklıdır:

Gören bir soyguncu diye adlandırır seni,
Oysa sen, yaşamanın iyilik sever soyguncusu,
Toprağın, duyguların, çıkışların haydutu,
Ürkekliğin, içtenliğin yol keseni,
Yalansızlığın, açıklığın korsanı,
Sevincin, hüznün eşkiyası,
Bir bardak birada ağlamanın haramisi.
Gören de harami diye adlandırır seni,
Yıllar sonra sert çizgilerini anar.

Akşamdır, iniktir elinin perdeleri.
Çocukların koşuşturduğu bir avludur kalbin;
Dilsiz ama ağlamasını bilen çocukların
Gökten geçen leyleklere bakması kadar
Sessizdir kalbin.

Canlandığı insan yüzleri arasında Halikarnas
Balıkçısı'ndan Aziz Nesin'e kadar yazar-çizer
dostlarının kimlikleri sergilenirken küçük insanın
dünyasına, sorunlarına, yaşadıkları çelişiklere git-
gide daha çok yönelir:

Öğleye kadar kaynakçada çalışıyordu,
sonra okula gidip kulaklarıyla görüyordu
karatahtayı,
gözbebeklerine yürüyordu elinde tuttuğu
tebeşir.

Bilirdi yoksulluğun haritasını yapmayı,
ama öğretmeni Avrupa haritası istiyordu ondan.

Nasıl Bir Şiir?

Ozanın şiiri nasıl algıladığını anlatan bir dizi
şiiri vardır. Şiirin güçlüğünü, ulaşılmazlığını gös-
terir:

Şiir cambazların dengesidir
hokkabazların seyircisi.

sihirbazların rüyasıdır şiir.

.....

Şiir ölümün gölgesidir,
yaşamının örtüsü.

Çocuğun savunmasıdır şiir.

.....

Şiir ateşin habercisidir,
yangının kundakçısı.

Yanardağın üstündeki kuştur şiir.

Çağdaş Amerikan şiirini yakından tanıyan, bi-
çim yenilikleri kadar zengin imge dünyasıyla da
İkinci Yeni akımı içinde özgün yeri olan, çocu-
ğun dünyaya bakışından çizgilerle şiirini zengin-
leştiren Ülkü Tamer sanatının yeni bir dönemin-
de yenilenmiş bir şiirle çıkar ortaya.

Antep'teki Yaşamdan Yansımalar

50 yaşını geçtiğinde Gaziantep'te
geçen çocukluk günlerine uzandığı,
anılar yumağından "Alleben Öykü-
leri"ni çekip çıkardığı görülür. Bu
çok zengin kalıt, şiirini de besler.
Türkülerden, ağıtlardan geniş ölçü-
de yararlanır. Bir tek dizesini oku-
mamış yüz binler, Zülfü Livane-
li'nin ün kazandırdığı, "Güneş Top-

la Benim İçin" şiirini söylemektedir artık:

Umutların arasından
Kırpiklerin karasından
Döşte bıçak yarasından
Güneş topla benim için

Yazdan kıştan ilkbahardan
Mahpuslarda dört duvardan
Doludizgin sevdalardan
Güneş topla benim için.

Çağdaş Amerikan kültüründen, şiirinde geç-
rek Karacaoğlan'ın sadeliğine ulaşmıştır.

"Ezra ile Gary"nin ozanı, Ökkeş'in yazgısıyla
ilgilenmektedir artık. Kırdan vurulanlara ağıtlar
yakar. Mayın tarlasında kalanlar için maniler
söyler:

Işık vurmaz karama
Bende şifa arama
Ellerim yok ki artık
Tütün basam yarama.

Endülüs halk türkülerinden beslenerek halkının
acılarını dile getiren yeni bir Lorca'dır sanki:

Mazmahor'un beri yanı üç söğüt
Su ılnır yaprak açar bir ağıt
Kalır isem bu yollarda yasım tut
Yürü atım rahvan atım tez yürü.

Neye El Sunduysak Güne Çevirdik

"Yanardağın Üstündeki Kuş" adlı toplu şiirler
kitabının "Antep Neresi" bölümünde Ülkü Tamer
doğup büyüdüğü toprağın insanını, sorunlarını,
acısını, umudunu konu edinmektedir. O toprakta
yaşayan insanları canlandırmaktadır. Orada yaşı-
yan şiir geleneğini kendi bilgi ve beğenisiyle bir-
leştirmektedir:

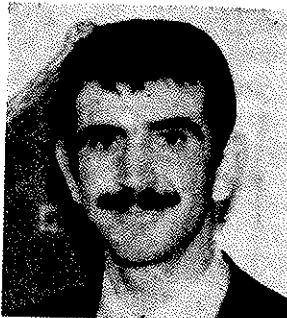
Al işte! Sonsuz bir avlak sana!
Bin atına! Vur gelecek günlere!
Koştur babam koştur, nice sevgi varsa
Zebik'ten Kertil'e kadar
Tut alayımı, haybene at!

Alluş'tan âlâ bakıcı mı var Antep'te,

güneşin nacarıym,
aydınlığın ekincisi,

Büyüz Abdo, Doksan Eşekli,
bir de ben,
yuduk yıkadık, arısili ettik geceyi,
neye el sunduysak güne çevirdik.

Ülkü Tamer uzun şiir yolculuğunun
sonunda kendisini yaratan toprağın, gü-
neşin, günün, umudun ozanı olmuştur.

“Afro-Cuban” sarsıntısı

Orhan Aydın

İçinde yaşama sevinci, sevgi ve sanat olan eserlere duyulan açlığın boyutunu kanıtlayan “Buena Vista Müzisyenleri” teker teker bu dünyayı terkederken...

A dını, bundan elli yıl önce Havana'nın kenar mahallesinde sıradan bir bar olan “Buena Vista Sosyal Kulübü”nden alan bir topluluk, iki müzik kaydı (1996/97) ve bir belgesel çekimiyle (1998) uluslararası üne kavuştu. “Buena Vista” bir yerin adı olmaktan çıktı, özgün Küba müziğini (Afro-Cuban müziği) anlatan bir kavrama dönüştü. Beş altı yıl öncesine kadar kendi ülkesi Küba'da bile çok az kişinin hatırladığı Buena Vista'nın yaşlı müzisyenleri, artık yaşamlarının son döneminde de olsa milyonlarca insanın bıkıp usanmadan dinlediği efsane sanatçılardır.

kıp alkış tutarak izlediği bir filme gitmiştim; sanki çok alkışlarsak bizi kıramayıp yeniden sahne alıp çalmaya devam edeceklerdi! Tam bu hisse kapılmışık.

Buena Vista müzisyenlerinin bir özelliği de orkestrada çalan çoğu sanatçının adının ezbere bilinmesiydi. Ruben Gonzales, Compay Segundo, İbrahim Ferrer, Omara, Ochoa, Pio Leyva adları tüm dünyada meraklılarının ağzından düşmüyordu. Buena Vista olayı o kadar hızlı, o

kadar güçlü ve etkili bir gelişme gösterdi ki, henüz üzerinde ciddi bir tartışma bile yapılamadı kanısındayım. Sanat eleştirmenleri Yüzyılın en şaşırtıcı sanat olayını yaratan bu topluluğun önemli aktörlerinden Ruben'in New York'da sahneye çıktığında eklem hastalığı çeken 79 yaşında bir piyanist, Segundo'nun seksenbeş yıldır puro içen 90 yaşında bir şarkıcı/gitarist, İbrahim Ferrer'in 71 yaşında bir solist, Pio'nun 73 yaşında bir vokalist ve Omara'nın 68 yaşında bir şarkıcı olduğunu biliyordu. Ayrıca çoğunun yıllardır aktif sahne hayatından uzak olduğu daha önce açıklanmıştı. Örneğin bundan üç yıl önce ABD'de türünde en iyi piyanist seçilen Ruben'in 80'li yılların sonundan itibaren evinde piyano bile bulunmayan emekli bir müzisyen olduğu diğer bir gerçek. Ne var ki, bu insanların 98'de “En iyi Latin-Amerika müzik albümü” olarak Grammy Ödülü'nü kazandığı da başka bir gerçek. Olayın ilk şokunu atlatan bazı yazarlar, “Yüzyılın en önemli başarı öyküsü Buena Vista Müzisyenleri'ne aittir,” demişlerdi.

Ruben Gonzales 8 Aralık 2003 günü son altı ayını yataкта geçirdiği ağır eklem hastalığından kurtulamayarak 84 yaşında acılar içinde öldüğünde tüm dünya haber ajansları bizlere bunu duyurdu. Böyle-

Kalifornia'lı müzik yapımcısı, besteci ve araştırmacı Ry Cooder'in (1947 Los Angeles) Afro-Cuban müziğinin tarihini ve kaynaklarını araştırırken keşfettiği unutulmuş Küba'lı sanatçılar 1996'da, birkaç kayıt ve konser için yıllar sonra yeniden yanyana getirilerek bir topluluk (geçici bir orkestra da diyebiliriz) oluşturuldu. Topluluğa ne ad vereceğini düşünen Ry Cooder, müzisyenlerin de önerisiyle onların yarım asır önce sahneye çıktığı Buena Vista Sosyal Kulüp adını benimsedi. 1997'de piyasaya çıkarılan albüm beklenmedik bir ilgiyle karşılandı. 1998'de Amsterdam'da iki, New York'un ünlü Carnegie Hall salonunda da bir konser veren Buena Vista müzisyenleri, Yüzyıl biterken müzik tarihinin en çarpıcı olayını da yaratmış oldular. Alman film yapımcısı Wim Wenders'in (doğumu: Düsseldorf, 1945) 1998'de oldukça kısıtlı imkanlarla gerçekleştirdiği Buena Vista Belgeseli ise izlenme rekoru kırmakla kalmayıp, yaşlı ustaların müzikseverlerin sevgilisi olmasını sağladı. 1999 yılında Beyoğlu'nda küçük bir sinemada bu belgeseli izlerken çok etkilendiğimi hatırlıyorum. İlk defa herkesin ayağa kal-

ce Bueno Vista müzisyenleri yeniden gündeme geldi. Daha önce, Haziran 2003'de ise asıl adı Francisco Repilado olan Compay Segundo 95 yaşında Havana'da ölmüştü. Topluluğun iki önemli kişisi artık yaşamıyor, ancak sanıyorum "Buena Vista Olayı" asıl bundan sonra tartışma konusu olacaktır. Bugüne kadar Wim Wenders, Ry Cooder gibi işin içinde olan sanat adamlarının yaptığı değerlendirmelerden, bu olayın müziğin ve sanatın boyutunu aşan bir yanı olduğunu çıkarabiliyoruz. Pazar ekonomisiyle sanatın niteliğinin bir ilişkisi olup olmadığının, kendini korumuş kültürel alanlarla yozlaşmış ve çürümüş vasatlığın kaynağının ne olduğunun, modernizmin kazıyıp geçtiği insani duyguların sonuçlarının ve nihayet yaşama ve kendine zaman ayıramayan insanın varoluş sorunsalının ele alınabileceği bir dizi tartışmanın bizi beklediğini görmekte zorluk çekmiyorum.

Bu arada Buena Vista olayının sanatsal boyutunu aşan ve işi ABD'nin kendine güven sorunsalına dönüştüren yanının bulunduğu dair en ciddi işaretin, yine ABD yönetiminin 2001 yılının sonuna doğru aldığı bir kararla belirdiğini söyleyebiliriz. Bush yönetimi ABD'nin neredeyse yarım asırdır uyguladığı sosyal, siyasi, ekonomik ve kültürel ambargoya rağmen 80. yaş civarında üç beş Küba'nın New York'un göbeğinde konser verip ortalığı birbirine katmasını kendine yedirememiştir. Buna vesile olan Kalifornia'lı yapımcı Ry Cooder cezalandırılmıyordu, öyle de oldu. Kırk yıl önce çıkartılan "düşmanla ticaret" yasasına aykırı hareket ettiği gerekçesiyle Ry Cooder'in Küba'ya seyahati engellendi. Bu girişim The Independent gazetesinde o günlerde yer alıyorsa da, birçok kişinin dikkatinden kaçmıştır. Sanıyorum "Buena Vista"nın başarısındaki olağanüstü yanın ne olduğu tartışılırken, bunlar yeniden gündeme gelecek.

"Buena Vista" olayının olağanüstü sonuçları ve tüm şartıcılığına karşın, soruna Afro-Cuban müziğinin geçmişi ve etkisi açısından bakıldığında hiç de olağanüstü bir durumla karşı karşıya olunmadığı görülecektir; çünkü Kübalılar, zamanında, hem Amerika Kıtası'nın güneyinde gelişen Latin müziğine, hem de Kıta'nın kuzeyinde ortaya çıkıp tüm dünyaya yayılan caz müziğine kalıcı ve belirleyici bir etki yapmıştır. Küba müziğinin sone ve bolero-ları ile Kuzey Amerika'nın blues ve swing'lerinin yakın akrabalığı ve bunların kaynağının Küba olduğu - inkâr ediliyor olsa da - bilinen bir şey. Daha işin başlangıcında caz müziğine Latin rengini (1900 yılında) sağlayan Kübalılar, ilerideki yıllarda bu türe damgalarını vurmuştur. Kendi doğal gelişme süreci içinde de, Afro-Cuban müziği 1946 yılı-

na kadar etkisini sürdürmüş ve bu tarihte ABD'de kendinden yaygın biçimde söz ettirmiştir.

Şu soruyu sorabiliriz: Afro-Cuban müziği gelişmesini tamamlamış ve yapacağını yapmışken, uykuya daldığı bunca yıldan sonra - yaklaşık elli yıl - hangi nedenle (yine o dönemin sanatçıları aracılığıyla) Yüzyılım müzik olayı olarak geri dönüş yapmıştır? Sosyolojik yönden bunun açıklaması nedir?

İnsanlar ne gibi bir ihtiyaçtan ötürü altmış, seksen yıl öncesinin müzik estetiğine özlem duymuştur? Buna özlem duyamayacak nesiller ise bu müziğin kalitesini yeniden nasıl keşfetti? Bu soruları çoğaltabiliriz ve yanıtların her birinin yeni tartışma konuları doğuracağına eminim.

Müzik araştırmacısı Ry Cooder'ın Buena Vista olayının tartışılması gereken yanlarıyla ilgili bazı ipuçları verdiğini düşünüyorum. Örneğin, çürümüş ve yozlaşmış sanatı tanımlarken şöyle diyor: "Müziğin bozulduğunu, ya da yozlaştığını düşünüyorsak, sanıyorum bu konudaki birikim ve deneyimlerin süprülüp atıldığından, ya da sağlıklı olanın yoluna çıkan bir engel tarafından kazanıp aşındırıldığından söz ediyoruz demektir." Cooder bir başka soruya yanıt verirken, nitelikli sanatın zamana ihtiyacı olduğunu; üzerinde çok çalışmak gerektiğini, niteliğin temelinde büyük bir emeğin ve çabanın yattığını, bütün bunların da elbette çok zaman aldığını ve bugünkü yaşam biçiminde en fazla kıtlığı çekilen şeyin de "zaman" olduğunu belirtiyor. Müziğin mayalanması için ise, kendine ait bir mekana ve zamana ihtiyacı olduğunu söyleyen Ry Cooder, günümüz kültüründe ideal olanın bir şeye zaman ayırmak değil, tersine, her şeyi mümkün olan en kısa zamanda yapmak olduğunu, dolayısıyla tek idealin "hız" olduğunu ileri sürüyor.

İçinde yaşama sevinci, sevgi ve sanat olan eserlere duyulan açlığın boyutunu ve şiddetini kanıtlayan "Buena Vista Müzisyenleri" teker teker bu dünyayı terk ederken, arkalarında yanıtlanması gereken şu soruyu bırakmışlardır: İnsanlar açlığını duydukları şeyin peşinden niçin gidemiyorlar; onları mânen besleyecek ve zenginleştirecek ürünler hangi nedenle onlara sunulamıyor? Bunların yerine, önüne konulan düşük maliyetli, mide bulandırıcı, sözde vazgeçilmez kitle kültürü olarak üretilenler tam olarak ne işe yarıyor?

Bir de şu var: Ruben Gonzales ilk kişisel albüm kaydını yapabilmek için niçin elli yıl beklemek zorunda kalmış olabilir acaba? (Not: Ruben'in 80 yaşında Latin müziğinin en iyi piyanisti seçildiğini biliyoruz.)

Bu sayıda emek hareketinin geçmişine ve günceline eğilen, biraz akademik, biraz eğitimi, insanı vurgulayan siteleri dolaştık. İlginizi çekeceğinizi umuyoruz.

www.bagimsizsosyalbilimciler.org

(Bağımsız sosyal bilimciler - İktisat Grubu)

BSB-İktisat Grubu, "uygulanan neo-liberal politikalar için öne sürülen gerekçelerin zaaflarını ve bu politikaların sonuçlarını bilimsel tahlillerle tespit etmek, toplumun çoğunluğunun -yani emekçilerin- ihtiyaçlarına uygun politika önermeleri geliştirmek ve emek örgütlerinin toplumumuz için yaşamsal önem taşıyor hale gelen mücadelesini bilgi ve bilim ile desteklemek" amacıyla Kasım 2000'de kuruldu. Aralarında Korkut Boratav, Oğuz Oyan, İşaya Üşür, Erinc Yeldan, Cem Somel, Yakup Kepenek, Oktar Türel gibi sosyal bilimcilerin olduğu kurumların çalışma ve açıklamalarıyla özellikle IMF politikalarına karşı kamuoyu oluşmasına katkıda bulundu.

BSB-İktisat Grubu sitesinde grup adına yapılmış açıklama ve değerlendirmelerle, üyelerin ya da siteye katkıda bulunanların son üç yıllık çeşitli çalışmaları, yazıları, bir-kaç resmi metin (IMF'ye niyet mektupları, 2001 ekonomi programı) ile ekonomik politikalarla ilgili bağlantılar yer alıyor.

www.1mayis.net

(Emek hareketiyle ilgili haber, bilgi ve tartışma sitesi)

„Emekçi portal“ı 1mayis.net, „emek hareketinin nasıl ayağa kalkacağı“ sorusuna yanıt arayanlar için „tartışma ve iletişim ortamı“ oluşturma, uluslararası ve

yerel deneyimlerin paylaşılması, sınıf mücadeleleri tarihine yönelik arşiv, işçi sınıfının kültürel birikiminin derlenmesi gibi” hedeflerle "merhaba proletarya" diyerek Ocak 2002'de açıldı.

Site anasayfasında emekçilerle ilgili çeşitli basın-yayın organlarından alınmış haberler ve dosyalar ön planda. Site açılışından bu yana tüm haberlere „gündem“ menüsünden „güncel“, „grev-eylem“, „dünyadan“ gibi kategorilerden erişilebiliyor. Dosyalarda ise „ekonomi“, „örgütlenme“, „uluslararası emek hareketi“, „dünya düzeni“ gibi kategoriler altında pek çok ilginç (ör. Denizli’li Zonguldak direnişinden, Güney Kore işçi hareketi, Dünya Sosyal Forumuna ya da Petras’ın 2003 değerlendirmesine uzanan) haber, söyleşi ve yorum var. „Yeniler“ ve „çok okunanlar“ gibi listeler ve özetlerle dolaşma kolay, haberlere ve diğer bölümlere götüş ekleme olanağı da var. Sitede ayrıca üst ve yan menülerden „emek okulu“ (sendikal çalışmalar, sözlük), „bellek“ (eski 1 Mayıs’lar, grevler), „emekçi kültürü“ (şiir, müzik, sinema, tiyatro vb. üzerine haber ve yorumlar) ve „kitapça“ (kitap tanıtımları, işçi sınıfındaki değişimleri irdeleyen kitaplar ve klasik metinler) gibi bölümlere erişilebilir. Sitenin „Forum“u ise, herkesin kültür, iş hukuku, emek süreci, uluslararası, ziyaretçi defteri gibi kategorilerde görüş bildireceği ve izleyebileceği bir alan. Çok sayıda bağlantının yanı sıra, katkıda bulunmak isteyenler için bir „kayıt“ sayfası, bilginizi ölçebileceğiniz bir „biliyor musunuz?“ köşesi de olan site, emek hareketiyle ilgili bir çok kaynağı tek yerde topladığı için gerçek bir „portal“ işlevi görüyor.

Nesin Vakfı

www.nesinvakfi.org

(Nesin vakfı)

Nesin Vakfı, Aziz Nesin tarafından 1973’de kuruldu. Çatalca’da bulunan ve yönetimini 1995 sonrası Ali Nesin’in üstlendiği vakfın amacı, „eğitim olanaklarından yoksun çocukların, tükettiğinden çok üreten, toplumsal sorumluluğu olan, özgüvenli ve özverili, kendini sürekli geliştiren, kendine ve dünyaya eleştirel gözle bakan, topluma yararlı bireyler olarak yetişmelerini sağlamak“. Yüzlerce çocuk yetiştiren vakıfta, halen 40 kadar çocuk ve genç barınmakta ve okumakta.

Nesin Vakfı’nın sitesi, çalışanları, çocukları, bahçesi, odaları, projeleri, ilkeleriyle vakfı tanıtıyor. Siteyi dolaşırken Aziz Nesin müzesi, arşivi (1500 dosya), koleksiyonları (resim koleksiyonunu sitede görebilirsiniz), kütüphanesi (26 bin kitap) gibi geçmişten bugüne yaşayanlar ya da Aziz Nesin’in eski Türkçe notlarından yeni yayımlar, bir ilköğretim okulu, kültür sanat ve bilim evi, çiftlik gibi yeni projeler hakkında bilgi edinebilirsiniz. Önemli bir sayfa vakıftaki genel eğitim anlayışı (ya da projelerde ilköğretim okulunun eğitim amacı) üzerine. Sitede ayrıca „etkinlikler“, zengin bir „fotoğraf albümü“, çocuklarla ilgili „linkler“ (buradan popüler matematik yazılarını da bulacağınız Ali Nesin sitesine geçebilirsiniz) ve vakıfla iletişimi sağlayan „dostlara“ sayfaları var. „Dostlara“ sayfasında vakıftan „mektuplar“a erişebilir, güncel vakıf haberlerini öğrenebilir, ya da düzenli haber almak için vakıf dostu olabilir, bağışta bulunabilirsiniz.

“Emperyal Teröre Bağlanmanın Bedeli...”

Doç. Dr. Yıldız Sertel

Terörün nedenini, kökenini şurda burda aramaya, antisemitizme yüklenmeye hacet var mı? Asıl büyük ve güçlü terörün adını Noam Comsky koymuştu: Haydut devlet.

İki güçlü devlet Ortadoğu kentlerini tarumar, halklarını perişan ederken terörü sadece ezilen halkların terörüyle sınırlandırmak doğru mu? Eğer terör İslam-Arap kaynaklıysa bunun doğum yeri de Filistin'dir. Afganistan'dır, Irak'tır.

Bir imparatorluk kurma hevesine kapılan Bush yönetimi, önce Afganistan'ı bombalayarak yaktı, yıktı. Yüzlerce Afgan öldü, yüzbinler evinden, yurdundan oldu. Savaş esirlerini Küba'daki Guantanamo üssüne gönderip aylarca yargılamadan işkenceye tabi tuttu. Hiçbir hukuksal kuruma uymayan Guantanamo cinayetleri hâlâ BM ve AB tarafından protesto ediliyor. ABD, BM onayını almadan Irak'a yaptığı vahşi saldırıda 5 bin sivil öldürdü. Irak kentlerini gece gündüz bombalayarak mesken, okul, hastane bırakmadı. Iraklı çocukların katili G. Bush hâlâ bu halkın su, elektrik, gıda ihtiyaçlarını sağlayamıyor. Sorarım size bu vahşet, bu zulüm, terör değil de nedir?

Biz çok Batılılaştık, o nedenle Arap-İslam dünyasındaki kaynaşmadan habersiziz. Sadece oralardan gelen teröre, terör demeye alıştırdık. Koskoca bir 'İsrail devlet terörü'nü gözardı edebilir miyiz?

İsrail 1948'den beri Filistinli Arapları topraklarından sürüyor. Filistin topraklarını işgal edip bölüyor. Binlerce Filistinli Lübnan'da, Suriye'de kamplarda yaşamak zorunda bırakıldı. Bugün, terörist denen örgütler buralardan türedi. 1948 ile 1967 arasında yer alan üç İsrail-Arap savaşında İsrail, topraklarını genişletti: Filistinli çocuklar savaş içinde doğdu, savaş içinde büyüdü. ABD'nin silahlandığı İsrail ordularına karşı koyamayan Araplar taş saldırılarına, intihar bombalamalarına yöneldi. Bunu işte o çocuklar yapıyor.

Halen İsrail'in gizli hapishanelerinde (1391, Kamp x Ray gibi) Filistinli, Lübnanlı, Suriyeli Araplar sorgusuz tutuklanıyor, işkenceyle öldürülüyor. Son yıllarda ise İsrail, terör merkezlerini yok etmek bahanesiyle Filistin kentlerini, kasabalarını bombalıyor, evlere baskın yapıyor, sivil halkı öldürüyor. İşgal ettiği Filistin topraklarında zor kullanarak 52 yerleşim yeri kurdu; inşa ettiği 600 km.'lik duvarla Filistin'i ikiye böldü; halkın su, elektrik, gıda sağlama imkânlarını yok etti. Bu utanç duvarını BM, AB gibi Papa J. Paul II de protesto etti.

1947'de alınan BM kararıyla Filistin topraklarında iki devlet kurulması öngörülmüştü: İsrail ve Filistin. Bu ikincisi hâlâ kurulamadı. Filistinli Arap, bir devlet kuramadığı gibi kendi topraklarında bir yerden bir yere gidemiyor, sokaklarda İsrail askerlerinin kurşunlarına kurban gidiyor, en basit insancıl ihtiyaçlarından yoksun yaşıyor. Halkın oylarıyla başkan seçilmiş olan Yaser Arafat'ın karargâhı çevrilmiş, her an ölüm tehdidi altında yaşıyor. Bütün bunlara; İsrail'in modern silahlarına karşı Filistinli Arap kendini taş muharebeleriyle, intihar saldırılarıyla korumaya çalışıyor.

Evet, intifada terör. Beline bomba sararak bir yığın masum insanın ölmesine neden olmak kanlı, terörist bir eylem!.. Ama, ya İsrail'in uyguladığı vahşet! O terör değil mi?

Yakın ve Ortadoğu'da filizlenip bütün dünyaya yayılan terörist eylemlerin kökü kaynağı, büyük devletlerin güttüğü emperyal politikalar değil mi? ABD ve İsrail sürekli olarak Ortadoğu ülkelerine saldırmak için bahane arıyorlar. Irak'tan sonra İran'da ve Suriye'de atom silahı, terör merkezi aranıyor. Öte yandan tehdit alan ülkeler, Irak'a ABD saldırısını destekleyen ülkelerdir: İtalya, Japonya, Polonya gibi, Türkiye de bu kategoriye giriyor.

Daha 1996'da İsrail'le askeri anlaşma yapan Türkiye, bu ülkeyle askeri manevralara, su ve ticaret anlaşmalarına girişince Arap dünyasının husumetini üstüne çekti.

Hükümetin, Irak'a asker göndermek konusunda adeta ABD'den emir beklemesi, dünya basınının gözünden kaçmıyor. Geçen akşam BBC televizyonunda, 'Sert Konuşma' programını yöneten T. Sebastian, ekonomi bakanımıza soruyordu: "Hükümetiniz Amerika'ya satıldı mı?" Hükümetin, büyük bir gayretle Meclis'ten Irak'a asker gönderme iznini çıkarması, Arap-İslam dünyasını alevlendirmeye yeterli. Birliklerimizin oraya Amerikan işgalini desteklemeye gidecekleri açık.

Sözün kısası biz yanlış kamptayız. Atatürk Türkiye'si büyük devletlerin emperyal politikalarına alet olmakla, temel ilkelerini çiğniyor ve karşı terörü davet ediyor. Çıkarımız, bağımsız bir dış politika gütmekte, Ortadoğu'da bir barış unsuru olmaktır. Emperyal devlet terörünün aleti olmak, Türkiye'ye çok şeyler kaybettirecektir.” (Cumhuriyet'ten. 20 Aralık 2003.)

Afrika'nın bağımsızlık sembolüydü

Patrice Lumumba

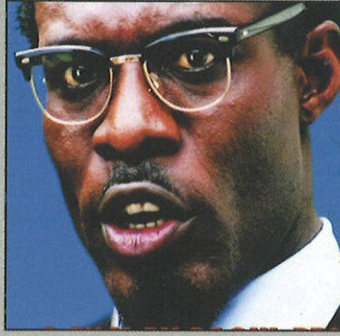
Patrice Hemery Lumumba, sömürgeci dönemde Belçika Kongosu olarak bilinen topraklarda Batetela kabilesinde doğdu.

Bu ismarlama devlet, 1885'te Belçika Kralı II. Leopold tarafından bir grup sömürgeci şirket ve kişinin özel mülkü niteliğinde kurulmuştu. Daha önce Stanley adlı bir başka sömürgeci, Kongo nehri boyunca ticaret merkezleri oluşturmuş ve 450 kabile reisiyle anlaşmış, Berlin'de çeşitli Avrupa devletlerinin katıldığı Batı Afrika Konferansı II. Leopold'u bu devletin hükümdarı olarak tanımıştı. Leopold halk üzerinde acımasız bir sömürge politikası izledi, yerlilere bila ücret ve cebren kauçuk, fildişi ve palmye yağı toplattı, bu maddelerden yeterince getirmeyenleri kabaça cezalandırdı, suçluları sakatlamak gibi insanlık dışı cezalandırma usüllerini kullandı, benzer yöntemleri maden ve plantasyonlarda çalışanlara da uyguladı. Bölgenin nüfusu 20 yıl içinde 20 milyondan 8 milyona indi. 1904'te Belçika hükümeti yönetimi Leopold'dan alarak, devletin adını Belçika Kongosu ilan etti.

Bu bölgenin batısındaki Kongo ise Fransız sömürgesiydi. 1482'den itibaren Portekiz sömürgecilerinin ve köle tacirlerinin kontrolüne girmiş olan yöre 19. yy sonlarında Fransa'ya geçmişti. Brazzaville Kongosu veya Fransız Kongosu diye biliniyordu, daha sonra Orta Kongo adını aldı, 1960'ta Kongo Cumhuriyeti ismiyle bağımsızlık ilan edildi.

Belçika Kongosu'nun ve Belçika'nın yurttası Lumumba, bir protestan misyoner okulunda eğitim gördükten sonra büyük kente göçtü, Batı eğitilmiş aydınların oluşturduğu bir klübe girdi, gazete ve dergilerde yazı ve şiirler yayınladı, posta idaresinde çalışırken, memur sendikalarında çalıştı, bölge başkanlığına seçildi.

1958'de Kongo Ulusal Hareketi (MNC) adıyla ülke çapında bir parti kurdu, ertesi yıl Accra'da (Gana) toplanan Afrika Halkları Kongresi'ne katıldı ve

daimi komiteye seçildi. 1959'da yapılan yerel seçimlerde MNC Stanleyville'de (şimdiki adıyla Kisangani) oyların yüzde 90'ını aldığı anda, Lumumba bir ayaklanma olayından dolayı tutuklandı. Belçika hükümeti değişik partileri Brüksel'de toplantıya çağırdığında, MNC Lumumba'nın gelmemesi halinde konferansa katılmayacağını bildirince, Lumumba serbest bırakıldı ve uçakla Belçika'ya gelmesi sağlandı.

1960 Mayıs'ında yapılan genel seçimleri de MNC kazandı, Lumumba, C.Başkanı Kasavubu tarafından başbakanlığa atandı. 30 Haziran'da Kongo Demokratik Cumhuriyeti adıyla bağımsızlığın ilanından hemen sonra, zengin maden bölgesi -şimdiki adı Shaba olan- Katanga'da Moiz Çombe yönetiminde Belçika yanlısı bir yönetim kuruldu ve merkezi hükümete savaş açıldı. Belçika, yurttaşlarının güvenliği gerekçeyle Katanga'ya asker göndererek Çombe'yi güçlendirdi. Hükümet Birleşmiş Milletler'den yardım istediysede, gelen BM birlikleri çözüm değil, sorun getirdiler. Bunun üzerine, başbakan Sovyetler Birliği'nden uçak, bağımsız Afrika devletlerinden ise destek isteyince, Batı bu gelişmelerden tedirgin oldu. Kasavubu Batı'nın telkiniyle Eylül başında Lumumba'yı görevden aldı, ama hükümetin çoğunluk kanadını oluşturan MNC bu kararı tanımadı, başkentte iki başlı yönetim oluştu. Ertesi hafta genel kurmay başkanı Mobutu darbe yaparak, Kasavubu ile anlaştı ve --BM denetimindeki Leopoldville'den (bugün Kinşasa) MNC'nin denetimindeki

Stanleyville'e (bugün Kisangani) geçmek isteyen-- Lumumba'yı tutuklayarak, Katanga'ya teslim etti (2 Aralık 1960). Çombe'nin canileri onu ağır işkencelerden sonra öldürdüler. (Lumumba, 17 Ocak 1961'de can verdiğinde 36 yaşındaydı.) [Başbakanın katlinde kilit rolü oynayan aynı Mobutu, kendi gibilere özgü bir riyakârlıkla 1966'da Lumumba'yı milli kahraman ilan etti.]

Lumumba birleşik bir Kongo'nun kurulmasını, ülkedeki çeşitli etnik grupların, kabilelerin ülkeyi el birliğiyle, çağdaş temeller üzerinde inşa etmelerini savunuyordu. Ayrıca yerel kültür değerlerinin korunmasını savunuyor, Batı ve Doğu blokları arasında, kendi deyimiyle bir çeşit "pozitif tarafsızlık" politikasını öngörüyordu.

Lumumba'nın ülkesi Zaire adını aldı, dünyanın en yoksul ülkelerinden ve rezil rejimlerinden birisi olarak tarihe geçti. Mobutu'ya darbe yaptıran asıl güç ABD idi. Kendisi başlangıçta orduda bir çavuşken, Lumumba tarafından genel kurmay başkanlığına kadar yükseltilmişti. 37 yıllık diktatörlüğünden sonra 1997'de devriliş ülkeyi terkettiğinde, dış bankalarda tam 22 milyar doları vardı.

Mobutu, ABD'nin 3. Dünyadaki sadık dostlarının aşağılık tıynetlerini gösteren sayısız örneklerden birisidir. Latin Amerika'nın, Güneydoğu Asya'nın diktatörleri, Orta Doğu'nun hükümdarları ve Saddam Hüseyin dahil çeşitli diktatörleri hepsi Amerikan imalatıdır. Dünyayı bu kadar kirli yöntemlerle yöneten bir başka devlet daha çıkmamıştır.